



## รายงานการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

ณ ห้องประชุมรัฐสภา

วันที่ ๒๑-๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

จัดโดย คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย  
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

## คำนำ

พลังประชาชน มักถูกนำมาใช้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการ และพื้นฐานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้หลายประเทศต้องประสบแต่ปัญหาและนับวันที่ปัญหาเหล่านั้นยิ่งเลวร้ายลง เครื่องชี้ที่สำคัญปรากฏให้เห็นชัด เช่น ความยากจนส่วนใหญ่ของประชาชน การทำลายป่าไม้ มลพิษทางน้ำ ทางอากาศ และทางเสียง อุบัติภัยจากการจราจร จากโรงงานอุตสาหกรรม ความขาดระเบียบวินัย การหย่อนสมรรถภาพของข้าราชการ

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ตระหนักดีถึงภัยอันใหญ่หลวงที่กำลังเกิดขึ้นต่อความมั่นคงของประเทศ และเห็นว่าการพัฒนาการปกครองตามระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องจะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าว และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ มั่นใจว่าผลการสัมมนาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ หรือเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่ทุกท่านควรให้ความสนใจ และร่วมกันปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี

ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย  
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

## สรุปรายงานผลการสัมมนา “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้จัดให้มีการสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” เมื่อวันที่ ๒๒-๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ ณ ห้องประชุมรัฐสภา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น ประสบการณ์และแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาประชาธิปไตยในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมไทย และเพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติและคณะรัฐมนตรีทราบหรือพิจารณาตามแต่จะเห็นสมควร

การสัมมนาในครั้งนี้ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย) เป็นประธานเปิดการสัมมนา รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์) ประธานอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดสัมมนาฯ กล่าวรายงานการประชุม การสัมมนาใช้เวลา ๒ วัน ในวันแรกวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวนกว่า ๔๐๐ คน ประกอบด้วยข้าราชการ นักวิชาการ นักการเมือง องค์กรเอกชน สื่อมวลชน นักธุรกิจ ข้าราชการบำนาญและประชาชนที่สนใจ มีการอภิปรายหัวข้อ “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย: ปัญหาและอุปสรรค” ซึ่งมีผู้เข้าร่วมอภิปรายได้แก่ นายอนันต์ อนันตกุล ปลัดกระทรวงมหาดไทย นายกระมล ทองธรรมชาติ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้แทนนักวิชาการ นายศิลป์ชัย ชาญเฉลิม ผู้แทนสื่อมวลชน คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช ผู้แทนองค์กรเอกชน โดยมี นายหรรนิติ เศรษฐบุตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินการสัมมนา และหัวข้อ “แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับอนาคต” ซึ่งมีผู้เข้าร่วมการอภิปราย ได้แก่ นายโกวิท วรพิพัฒน์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นายเอกสิทธิ์ประศาสน์ นายกสภาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นายสุภาพ คลี่ขจาย ผู้แทนสื่อมวลชน นายสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์ ผู้แทนนักธุรกิจ โดยมี นายปราโมทย์ สัจฉุกร เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๗ กรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย ในวันที่สองวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ มีการสัมมนาในหัวข้อ “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” เป็นการสัมมนากลุ่มย่อยจำนวน ๑๐ กลุ่ม จำแนกตามวิชาชีพดังกล่าวข้างต้น

คณะอนุกรรมการฯ ได้พิจารณากลับกรองเนื้อหาสาระจากบันทึกการสัมมนาในครั้งนี้ และได้สรุปข้อเสนอแนะด้านนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่ควรปรับปรุงส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมั่นคงยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

๑. ขยายโอกาสให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น การใช้สิทธิการเลือกตั้งควรเป็นวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่จะทำให้เยาวชนของชาติมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น จึงเห็นควรให้ผู้มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเรื่องนี้เห็นควรมอบให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาดำเนินการ

๒. เร่งรัดการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมให้มั่นคง โดยกระจายรายได้ไปสู่ชนบทอย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและภูมิใจในศักดิ์ศรี อันจะเป็นทางหนึ่งในการป้องกันมิให้มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยเห็นควรมอบให้ ๕ กระทรวงหลัก และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกันพิจารณาดำเนินการ

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพและแพร่หลายยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญของภาคปฏิบัติอย่างหนึ่งในการศึกษาระบบประชาธิปไตย เห็นควรมอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาดำเนินการ

๔. พิจารณาจัดสรรงบประมาณบางส่วนแก่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการส่งเสริม เผยแพร่และรณรงค์วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจอย่างถูกต้องถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค โดยเน้นการมีวินัย เคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ให้รู้จักหน้าที่ของตนในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ภายในระบบครอบครัว ชุมชน และสังคม เห็นควรมอบให้สำนักนายกรัฐมนตรี (อ.ส.ม.ท.กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงบประมาณ ฯลฯ) ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาดำเนินการ

๕. ส่งเสริมให้สถาบันผู้แทนราษฎรทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง เห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวอย่างอิสระตามความเป็นจริง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจสามารถตรวจสอบ ติดตามผลงานของผู้แทนของตนว่าได้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเป็นผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากยิ่งขึ้น เห็นควรมอบให้สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทยและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการ

๖. เร่งขจัดอิทธิพลและอำนาจมืดทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ที่เป็นเหตุสำคัญทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างแท้จริง เพื่อให้ประชาชนเกิดความปลอดภัย สามารถใช้ความคิดเห็นของตนในการตัดสินใจใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างอิสระ เห็นควรมอบให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาดำเนินการ

๗. เปิดโอกาสให้องค์กรหรือสมาคมที่แจ้งอย่างเปิดเผยและชัดเจนแก่ทางราชการว่าจะจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง สามารถจัดตั้งได้อย่างสะดวกรวดเร็วภายใต้การดูแลและประสานงานของรัฐ เพื่อให้เป็นไปตามครรลองของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เห็นควรมอบให้กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาดำเนินการ โดยอาจมีหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ประสานกับหน่วยเอกชนต่าง ๆ เป็นประจำอย่างเป็นระบบ

๘. สนับสนุนให้มีการสอนประชาธิปไตยทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในสถานศึกษาทุกระดับ (ในระบบ-นอกระบบ) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เห็นควรมอบให้สำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ) กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พิจารณาดำเนินการ

### ข้อสรุป

ที่ประชุมสัมมนาพิจารณาว่าทุกข้อดังที่กล่าวมา แม้จะเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว แต่ยังขาดการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะปัญหาบางประการได้สะสมกันมาเป็นเวลายาวนานจนเชื่อกันว่าแก้ไขได้ยาก จึงเห็นควรเสนอคณะรัฐมนตรีกำหนดมาตรการปฏิบัติและประเมินผลอย่างจริงจัง โดยมอบหมายและกำชับผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ติดตามและประเมินผลอย่างเคร่งครัด

ในการนี้ หากจะให้องค์กรเอกชนที่มีความเป็นกลางทางการเมืองได้มีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานด้วย ก็จะทำให้เกิดผลดีในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยยิ่งขึ้นต่อไป

**กำหนดการสัมมนา**  
**เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”**  
**วันที่ ๒๒ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖**  
**ณ ห้องประชุมรัฐสภา**

**วันจันทร์ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖**

๐๘.๓๐ - ๐๙.๑๕ น. ลงทะเบียน รับเอกสาร

๐๙.๑๕ น. ผู้มีเกียรติและผู้เข้าร่วมสัมมนาพร้อมกัน ณ ห้องประชุมรัฐสภา

๐๙.๓๐ - ๑๐.๑๕ น. นายกรัฐมนตรี ประธานในพิธีเปิดการสัมมนา มาถึงห้องประชุมรัฐสภา

- นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

รองประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ กล่าวรายงานต่อนายกรัฐมนตรี

- นายกรัฐมนตรี กล่าวเปิดการสัมมนาและปาฐกถาพิเศษ

๑๐.๑๕ - ๑๐.๓๐ น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

๑๐.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. การอภิปราย เรื่อง “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย.....ปัญหาและอุปสรรค”

**ผู้อภิปราย** ๑. นายอนันต์ อนันตกุล

๒. นายกระมล ทองธรรมชาติ

๓. นายคิลปชัย สาณเฉลิม

๔. คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช

**ผู้ดำเนินการอภิปราย** นายวรนิติ เศรษฐบุตร

๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. การอภิปราย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับอนาคต”

**ผู้อภิปราย** ๑. นายโกวิท วรพิพัฒน์

๒. นายเอนก สิทธิประศาสน์

๓. นายสุภาพ คลีขัยาย

๔. นายสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์

**ผู้ดำเนินการอภิปราย** นายปราโมทย์ สัจฉกร

๑๕.๐๐ - ๑๕.๑๕ น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

๑๕.๑๕ - ๑๖.๐๐ น. การอภิปราย (ต่อ)

**วันอังคารที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖**

๐๙.๐๐ - ๑๐.๑๕ น. การประชุมกลุ่มย่อยเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

๑๐.๑๕ - ๑๐.๓๐ น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

๑๐.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. การประชุมกลุ่มย่อย (ต่อ)

๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. รายงานผลการประชุมกลุ่มย่อย

๑๕.๐๐ - ๑๕.๑๕ น. พักรับประทานอาหารว่าง

ผู้มีเกียรติและผู้เข้าร่วมสัมมนาพร้อมกัน ณ ห้องประชุมรัฐสภา

๑๕.๒๕ - ๑๖.๐๐ น. ประธานรัฐสภา ประธานในพิธีปิดการสัมมนา มาถึงห้องประชุมรัฐสภา

- นายวิษณุ เครืองาม รายงานสรุปผลการสัมมนา

- ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี ประธานคณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนา  
ประชาธิปไตย กล่าวรายงานต่อประธานรัฐสภา

- ประธานรัฐสภา กล่าวปิดการสัมมนา

# สารบัญ

	หน้า
๑. คำนำ	ก
๒. สรุปรายงานผลการสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” เสนอคณะรัฐมนตรี	ข
๓. กำหนดการสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”	จ
๔. คำกล่าวรายงานของ นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ รัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในพิธีเปิดการสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”	๓
๕. คำกล่าวปราศรัยของ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ในพิธีเปิดการสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”	๕
๖. การอภิปรายภาคเช้า เรื่อง “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย : ปัญหาและอุปสรรค” (วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖)	๙
๗. การอภิปรายภาคบ่าย เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง : แนวทางปฏิบัติ” (วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖)	๓๓
๘. รายงานผลการประชุมกลุ่มต่าง ๆ เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไร ให้มั่นคง : แนวทางการพัฒนาในทัศนะหลากหลาย” (วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖)	๘๑
๙. คำกล่าวสรุปการสัมมนาของ ดร.วิษณุ เครืองาม	๑๒๘
๑๐. คำกล่าวรายงานของ ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี ประธานคณะอนุกรรมการ ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในพิธีปิดการสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”	๑๓๒
๑๑. คำกล่าวปิดการสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” ของ นายมารุต บุณนาค ประธานรัฐสภา	๑๓๓
๑๒. รายชื่อคณะผู้จัดการสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”	๑๓๔
๑๓. รายชื่อหน่วยงานและผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตย อย่างไรให้มั่นคง”	๑๔๓

# พิธีเปิดการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

ณ ห้องประชุมรัฐสภา

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖

เวลา ๑๐.๐๐ น.

ประธานในพิธี :

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย

ผู้กล่าวรายงาน :

ฯพณฯ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์

พิธีกร :

นางสาววันเพ็ญ เซ็นตระกูล



## คำกล่าวรายงาน

ของ

ฯพณฯ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี  
นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์

ในพิธีเปิดการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

ณ ห้องประชุมรัฐสภา

เวลา ๑๐.๐๐ น.

กราบเรียน ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี

กระผมในนามของคณะผู้จัดการสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” รู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ท่านนายกรัฐมนตรี ได้กรุณามาเป็นประธานในพิธีเปิดการสัมมนาในวันนี้ การสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” สืบเนื่องมาจากคณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยและคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้พิจารณาเห็นว่าการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่ผ่านมาเป็นเวลา ๖๐ ปี ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของประชาชนไม่สัมพันธ์สอดคล้องกัน จำเป็นจะต้องหาแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนทุกสาขาวิชาชีพมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งหากได้มีการจัดสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยเปิดโอกาสให้นักบริหารและผู้ทรงคุณวุฒิได้แลกเปลี่ยนทัศนคติความเห็นประสบการณ์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยภาคปฏิบัติถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย ก็น่าจะสามารถนำไปขยายผลอย่างต่อเนื่องได้ การจัด



สัมมนาครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงไทย จำกัด มูลนิธิพัฒนาข้าราชการ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ และ บริษัท ทีพียประกันภัย จำกัด โดยหน่วยงานที่ได้กล่าวมาช่วยสนับสนุนปัจจัยและอุปกรณ์ เพื่อให้การสัมมนาสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สำหรับผู้เข้าร่วมสัมมนา มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๘๕ คน ประกอบด้วยข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๐๐ คน นักวิชาการ ๖๒ คน องค์กรเอกชน ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเมือง ๕๑ คน สื่อมวลชน ๕๐ คน ตัวแทนพรรคการเมือง ๒๒ คน คณะผู้จัดการสัมมนาเชื่อมั่นว่าผลการสัมมนาสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ใช้เป็นหลักปฏิบัติของข้าราชการ นักการเมืองและประชาชนทั่วไป อันจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคง อีกทั้งจะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อสายตาของนานาชาติในความพยายามจัดระเบียบของสังคม ให้ประชาชนมีหลักประกันในชีวิตความเป็นอยู่ มีสิทธิ เสรีภาพ มีความเสมอภาค และมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศเพื่อความสงบสุขอย่างแท้จริง

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ขอกราบเรียน ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีกรุณา กล่าวเปิดการสัมมนา และโปรดให้ข้อคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสัมมนาต่อไปด้วย ขอขอบพระคุณครับ

## คำปราศรัย

ของ

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย

ในพิธีเปิดการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

ณ ห้องประชุมรัฐสภา

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งหลาย

ผมขอภัยที่มาช้ากว่าที่กำหนด เนื่องจากมีการประชุมที่ฝ่ายสารบรรณของจุฬาย ได้จัดขึ้นที่โรงแรมเอราวัณ ความจริงได้กะเวลาไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ปรากฏว่าผู้ที่เป็นประธานเปิดนั้นพูดหลังเพื่อน ต้องให้รองนายกรัฐมนตรีของเวียดนาม รัฐมนตรีมาเลเซีย รัฐมนตรีของฟิลิปปินส์ พูดไปก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเพิ่มเวลาอีกเท่าตัวเพราะมีล่ามแปลจากภาษาเวียดนามเป็นภาษาอังกฤษ เวลา ก็เลยเกินไปจากที่กำหนดมาก ผมต้องขอภัยเป็นอย่างยิ่ง



สำหรับประเด็นที่เราจะสัมมนาในวันนี้ ผมดูรายชื่อและกำหนดการ ที่คณะผู้จัดอภิปรายตั้งแต่ภาคเช้าถึงภาคบ่าย เชื่อว่าในแต่ละด้านจะได้รับการ วิพากษ์วิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์เหล่านี้อย่างกว้างขวาง ฉะนั้น ในส่วนของตัวเองอยากจะมีข้อสังเกตเพียงบางประการสั้นๆ และส่วนใหญ่จะเป็น เรื่องภาคปฏิบัติ คือ ขณะนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนปฏิบัติของการพัฒนาประชาธิปไตย รัฐบาลขณะนี้ เป็นรัฐบาลประชาธิปไตย สภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง ขบวนการที่จะทำให้เกิดการยอมรับบทบาทของกระบวนการประชาธิปไตยก็อยู่ที่ ประสิทธิภาพของการทำงานของผู้มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอยู่ในขณะนี้ ทั้งฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรง ถ้าทั้งสองฝ่ายดังกล่าวนี้สามารถทำให้ประจักษ์ ยอมรับได้ว่ากระบวนการนี้มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะปกครองประเทศได้ ที่จะรับผิดชอบ ต่อปัญหาประเทศไทย เกิดการยอมรับทั่วไปในหมู่ประชาชน ผมคิดว่าความ มั่นคงของระบบเกิดขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว ในเบื้องต้นอยากจะขอเรียนว่าในส่วน ของฝ่ายบริหารในระบบรัฐสภานั้น ฝ่ายบริหารของเรามาจากสภา ถึงแม้กฎหมายจะ ไม่ได้บังคับ รัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่เป็นที่ยอมรับว่า ใน ระบบนี้ถือเสียงข้างมาก กลุ่มผู้มีเสียงข้างมากเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลก็มาจากสภา ฝ่าย นิติบัญญัติไม่ว่าในฐานะฝ่ายค้านหรือร่วมอยู่ในฝ่ายรัฐบาลก็ทำหน้าที่เป็นฝ่าย ควบคุมฝ่ายบริหาร กลไกทั้งสองตัวที่จะให้เกิดความพอดีให้เกิดความสมดุลเป็น เรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ตรงนี้แหละที่ผมคิดว่าจะขออนุญาตขยายความ เพราะผม เข้าใจว่าในขณะนี้ความสับสนในบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัตินั้นยังมีอยู่มาก พอสมควร คือ ในภาพของระบบประชาธิปไตยในแต่ละระบบ เช่น ระบบรัฐสภาที่มี ประธานาธิบดีนั้น ระบบการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัตินั้น จะไม่เหมือนกันทีเดียว อิทธิพลจากระบบประธานาธิบดีในสหรัฐอเมริกา มีเหนือ นักการเมืองของเรามาก อาจจะเป็นว่า

๑. ช่วงหลังๆ นี้คนของเราไปเรียนในสหรัฐอเมริกากันมาก

๒. เรารับถ่ายทอดเหตุการณ์การเมืองในสหรัฐอเมริกามาก จนเรามีความ ผูกพันว่าประชาธิปไตยเป็นไปในรูปนั้น

สมาชิกนิติบัญญัติของเราจึงแสวงหาบทบาทอำนาจในระบบนั้นมากกว่า ที่จะดูแบบอย่างของระบบรัฐสภา ก็เลยทำให้ความพอดีของระบบการคานอำนาจ ในระบบนี้สับสน ความเข้าใจในบทบาทตนเองเบื้องต้นเป็นตัวแรกที่จะต้องถนัด เพราะว่าถ้าเข้าใจอย่างไรแล้วผู้ปฏิบัติจะต้องไปในแนวทางนั้น ตรงนี้แหละที่เห็น อยู่ทุกวันนี้ ที่พวกเราทั้งหลายได้ยินกรรมาธิการประชุมแล้วก็ให้สัมภาษณ์ หรือ กรรมาธิการแย้งกันให้สัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกัน โฆษกกรรมาธิการหรือรองโฆษก

ก็ทะเลาะกัน เป็นปัญหาของความศรัทธาที่จะให้กับประชาชนทั้งสิ้น ในฝ่ายบริหารของผู้บริหารเองก็เช่นกัน ฝ่ายบริหารคือฝ่ายผมที่ทำหน้าที่เป็นรัฐบาลนั้น ถ้าไม่สามารถแสดงให้เห็นว่ามีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้ ระบบประชาธิปไตยที่คิดว่ารัฐบาลมาจากประชาชนเลือกตั้งนั้นก็อาจจะเกิดล้มเหลวในหมู่ประชาชนคนไทย ถ้าคนล้ม ความมั่นคงก็มีปัญหาต่อระบบประชาธิปไตย ฝ่ายบริหารเองก็ได้แสดงบทบาทให้เห็นว่า ระบบนี้มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำประเทศไปสู่ความเจริญได้ อันนี้คือ ๒ จุดที่ผมอยากเรียนฝากเป็นข้อคิด มีกรรมวิธีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญได้เสนอแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญมากมายทีเดียว ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คือแนวทางที่จะให้เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ว่าที่จริงแล้วจะต้องเรียนรู้เหมือนกันว่ารัฐธรรมนูญแต่ละเรื่องนั้นมีประสบการณ์มาอย่างไร ทำไมถึงเขียนรัฐธรรมนูญ เช่น การบังคับให้พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครเท่านั้นเท่านั้น อยู่ดีๆ ทำไมต้องบังคับทำไมไม่ปล่อยเสรีเป็นประชาธิปไตย พรรคไหนอยากตั้งเมื่อไรก็ได้ อยากส่งสมาชิกก็คนก็จะได้ ทำไมต้องไปบังคับ ดูผิวเผินไม่ค่อยมีเหตุผล แต่ว่าเราย้อนกลับไปหาเหตุการณ์ในอดีตว่าเหตุที่มาอย่างนี้เพราะอะไร เหตุผลจะสมบูรณ์ขึ้น ผมหนึ่งติดตามความคิดของกรรมวิธีการในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ หลายเรื่องก็คิดว่า เป็นสิ่งที่รับได้ หลายเรื่องเข้าใจว่าผู้คิดยังไม่ได้มีประสบการณ์ ย้อนหลังไปมองข้อจำกัดในเรื่องนั้นว่ามาอย่างไร ก็มองเพียงรูปเดียวว่าประชาธิปไตยน่าจะเปิดกว้างร้อยเปอร์เซ็นต์ อย่างนั้นอย่างนี้ซึ่งก็ไม่ได้ผิด แต่ว่าในสภาพของประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้เกิดข้อจำกัดนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องเรียนรู้ เพราะว่าจะเป็นวันนี้มันต้องมีเมื่อวาน มันต้องมีอดีตมาทุกๆ เรื่อง ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยทั้งประสบการณ์ ความผิดพลาด ความสำเร็จในอดีต ที่ทำนุรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีเทอดพงษ์ได้กล่าวรายงานมาว่า ในช่วง ๖๐ ปีที่ผ่านมาประชาธิปไตยเรายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งก็เป็นความจริงแต่ที่จริงแล้วทุกจังหวัดในความเปลี่ยนแปลงนั้นมีค่ามากในแง่ประสบการณ์ที่เรียนรู้ว่าเราจะต้องไม่ทำผิดอันนั้นอีก และจากประสบการณ์นั้นแล้วเราจะไม่ทำสิ่งนั้นซ้ำขึ้นมาอีก ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อวันข้างหน้า มิฉะนั้นแล้วเราจะต้องเริ่มนับหนึ่งอยู่ไม่มีวันจบสิ้น พอไปได้สักสาม, สี่, ห้า, หก ก็ต้องมาเริ่มนับหนึ่งกันใหม่ ดังนั้นผมคิดว่าผมขอเรียนฝากข้อสังเกตบางประการไว้กับท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายที่จะร่วมสัมมนากันต่อไป

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ผมขอเปิดการสัมมนา “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” ณ บัดนี้ ขอขอบพระคุณครับ



## ภาคเช้า

### การอภิปราย

เรื่อง “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย :  
ปัญหาและอุปสรรค”

ในการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

ณ หอประชุมรัฐสภา

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๖

เวลา ๑๐.๐๐ น.



## คณะผู้อภิปราย

ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ	ประธานคณะกรรมการวางแผนพัฒนาการเมือง
นายอนันต์ อนันตกุล	ปลัดกระทรวงมหาดไทย
คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช	ผู้แทนองค์กรเอกชน
นายศิลปชัย ชาญเฉลิม	นักเขียน อุปนายกสมาคมประวัติศาสตร์ใน พระอุโบสถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

## ผู้ดำเนินการอภิปราย

รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

## พิธีกรการสัมมนา (นางสาววันเพ็ญ เข็นตระกูล)

การอภิปรายเรื่องแรกของการสัมมนาครั้งนี้ จะขอเริ่มต้นด้วยเรื่อง “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย... ปัญหาและอุปสรรคในมุมมองของท่านผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน เพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลา ดิฉันจะแนะนำท่านผู้ดำเนินการอภิปราย ท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ **รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร** ซึ่งก่อนที่ท่านจะมาดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ท่านมีประวัติทางการศึกษาคือ จบรัฐศาสตร์บัณฑิต เกียรตินิยมคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และท่านยังได้ศึกษาทางด้าน การทูตและการเมืองระหว่างประเทศจากอ็อกซิเดนทัล คอลเลจ นอกจากนี้ ได้ศึกษาทางรัสเซีย ศึกษาจากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาด้วย ส่วนประวัติการทำงานนั้น ท่านเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะรัฐศาสตร์ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย นายกสมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย กรรมการองค์การกลาง กรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ประธานอนุกรรมการฝ่ายสังเกตการณ์เลือกตั้งในการเลือกตั้งที่ผ่านมา ยังเคยดำรงตำแหน่งประธานใน คณะกรรมการทั้งภายนอกและภายใน มหาวิทยาลัยหลายชุดด้วยกัน ปัจจุบันท่าน ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการและกรรมการที่สำคัญหลายชุดด้วยกัน เช่น กรรมการธิการการต่างประเทศ สภาผู้แทนราษฎร กรรมการวิสามัญศึกษา วิเคราะห์และพิจารณาความของแนวทางความเป็นไปได้ในการโยกย้ายส่วน ราชการและรัฐวิสาหกิจไปตั้งที่ทำการนอกกรุงเทพ กรรมการปรับปรุงการบริหาร

การปกครองท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทย กรรมการพัฒนาหนังสือกระทรวงศึกษาธิการ ที่ปรึกษาสมาคมข้าราชการแห่งประเทศไทยและตำแหน่งอื่นๆ อีกมากมาย

ต่อจากนี้ ดิฉันขอเรียนเชิญท่านอธิการบดีได้แนะนำผู้อภิปรายต่อไป

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร)**

กราบเรียนท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมขอใช้เวลาแนะนำอย่างรวดเร็ว หัวข้อที่อภิปรายในวันนี้คือ “เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย... ปัญหาและอุปสรรค” ผู้ร่วมอภิปรายในวันนี้ผมขอแนะนำทางด้านขวามือของผมนาม **ศาสตราจารย์กรมล ทองธรรมชาติ** ท่านศาสตราจารย์กรมล ทองธรรมชาติ นั้นถ้าให้แนะนำสั้นๆ ก็คือ เป็นอดีตคณบดีคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่นานที่สุด ซึ่งถ้าจะนับกันแล้ว ต้องเป็น ดินออฟดีนนะครับ คือคนอื่นเขาเป็นคณบดีกันไม่เกิน ๒ สมัย ท่านอาจารย์กรมลเป็น ๓ สมัย ๑๒ ปี ไม่มีใครเป็นได้เลยครับตามกฎหมายใหม่ ฉะนั้นท่านเป็นดินออฟดีนในแง่ความสำคัญทางด้านพัฒนาประชาธิปไตย ท่านอาจารย์กรมล เคยเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เคยเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ เป็นสมาชิกวุฒิสภา ในปัจจุบันตำแหน่งที่สำคัญคือ ประธานคณะกรรมการวางแผนพัฒนาการเมือง ซึ่งจะพัฒนาได้ไม่ได้ประเด็นว่าท่านจะชี้ให้ฟัง ผมขอแนะนำสั้น ๆ เท่านั้น

ถัดมาทางขวามือของผม ท่านปลัดกระทรวงมหาดไทย **คุณอนันต์ อนันตกุล** เมื่อกี้เป็น ดินออฟดีน ท่านผู้นี้เป็น ปลัดออฟปลัด คือเป็นปลัดคนเดียวในมหาดไทยที่เป็นปลัดได้ ๒ หน เป็นออกไปแล้วกลับมาใหม่ เข้าใจว่าคงไม่มีอีกแล้วนะครับบรรยากาศยังงั้น ภาวะยังงั้น ท่านเป็นปลัดกระทรวงมหาดไทย เพราะฉะนั้นมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ท่านมีประสบการณ์ที่ได้เป็นทั้งปลัดอำเภอ เป็นนายอำเภอ เป็นปลัดจังหวัด เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วมาเป็นปลัดกระทรวง ฉะนั้นชีวิตที่เริ่มต้นด้วยปลัดแล้วจะเกี่ยวนโยบายการด้วยปลัดเหมือนกันนั้น ทำให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งมาก วันที่ที่เชิญท่านมา คงจะพูดในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ ซึ่งอยู่ในงานสายการดูแลของกระทรวงมหาดไทย

ถัดมาทางซ้ายมือของผมสุดเลยเป็นสุภาพสตรี **คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช** คุณหญิงกัลยานั้น วันนี้ไม่มาพูดในเรื่องที่ได้เรียนมา เพราะว่า คุณหญิงกัลยา

ศึกษามาทางด้านวิทยาศาสตร์ จบทางด้านฟิสิกส์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ จบชั้นปริญญาเอกทางเกี่ยวกับเอ็นไอนายีนิวเคลียร์ฟิสิกส์ เข้าใจว่าคงมีไม่กี่คนเท่านั้นในประเทศไทย แต่ว่าหน้าที่สำคัญที่คุณหญิงกัลยาได้ทำอยู่ขณะนี้มันเกี่ยวกับองค์กรเอกชน เพราะฉะนั้นมุมมองในฐานะที่มาจากองค์กรเอกชนคงจะดูว่าปัญหาและอุปสรรคของประชาธิปไตยเป็นอย่างไร งานที่ให้ความสนใจพิเศษเวลานี้คือ การรณรงค์ให้มีการปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ทุกรูปแบบทั่วประเทศ วันนี้ออกเพิ่มเต็มเข้าไปอีกต้นหนึ่งนะครับ คือต้นไม้ประชาธิปไตยว่าจะบำรุงอย่างไรถึงจะเจริญ ในฐานะองค์กรเอกชนที่มองปัญหานี้ หรืออาจจะใช้สายตาที่มองจากนักวิทยาศาสตร์ก็ได้ นะครับ เผลอๆ ประชาธิปไตยไทยจะต้องใช้ฟิสิกส์ช่วยจะได้พัฒนาดี

ถัดมาก็มาใกล้ตัวผมที่สุดทางด้านซ้ายมือ ท่านทั้งหลายอาจจะเคยได้ยินเสียงทางวิทยุ **คุณศิลปิน ขาญเฉลิม** หรือที่รู้จักกันดี **นายหนววยครับ** ตำแหน่งปัจจุบันที่สำคัญคือ **อุปนายกสมาคมประวัติศาสตร์ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** คุณหนววยมีชื่อเสียงมานานแล้ว เข้าใจว่าได้ยินเสียงท่านมาประมาณ ๓๐ กว่าปีทางวิทยุ เวลานี้ก็ยังพูดอยู่ แต่หนังสือที่เกี่ยวกับการเมืองไทยในอดีตนั้น ที่คุณหนววยเขียนและเป็นที่รู้จักกันดี มีอยู่เรื่องหนึ่ง ชื่อ **ทหารเรือปฏิวัติ** และอีกเรื่องคือ **เจ้าฟ้าประชาธิปก ราชันผู้วิเศษ** นักศึกษาครูบาอาจารย์ที่สนใจการเมืองไทยต้อง ๒ เรื่องนี้ ผมไม่ทราบว่ามีใครจะเขียนทหารบกปฏิวัติ ทหารอากาศปฏิวัติบ้างก็ไม่รู้ นะครับ แต่ว่าอย่าเขียนนะดีที่สุด เพราะพรุ่งนี้จะครบรอบอยู่แล้ว ท่านก็คงจะมองประชาธิปไตยในฐานะผู้ที่อยู่ในล้อมวลชน มองว่าจะทำอย่างไรในอุปสรรคและปัญหาประชาธิปไตยมีอย่างไรบ้าง แล้วคงจะเสนอทางแก้ด้วย กระผมแนะนำสั้นๆ เพียงเท่านี้ ขอกราบเรียนเชิญท่าน **ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ** เริ่มก่อน โดยเรามีข้อตกลงกันว่าใช้เวลาไม่เกิน ๑๕ นาที แต่ถ้าน้อยกว่านี้ก็ดี ปัญหาเรื่องอุปสรรคของประชาธิปไตยที่มีมาในประเทศไทยเราคงต้องยอมรับกันว่าปัญหาอุปสรรคมีแน่ ประชาธิปไตยพัฒนามาจนปีที่แล้ว เราฉลองแฮยิดประชาธิปไตย ๖๐ ปี ด้วยความสะบักสะบอมนะครับ เพราะฉะนั้นปัญหาและอุปสรรคมีแน่ที่เดียวเชิญท่านอาจารย์ว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีจะเป็นอย่างไร แล้วเชิญให้ข้อเสนอในฐานะนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ว่ามีข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อว่าท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาเวลาไปจับกลุ่มอาจได้ข้อเสนอแนะหรือแนวความคิดเพื่อไปถกเถียงกันให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ขอกราบเรียนเชิญครับ

## วิทยากร (ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ)

ท่านผู้ดำเนินการอภิปราย และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน ผมได้รับมอบหมายให้พูดเป็นคนแรกในฐานะนักวิชาการ คือถ้าจะพูดในทางวิชาการแล้วก็คงจะต้องพูดทั้งหลักสูตร ๔๕ ชั่วโมง ที่นี้ท่านให้ ๑๕ นาที ก็เป็น .๐๐๑ ของเวลาที่ผมเคยบรรยายอยู่ในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมา ๓๔ ปี ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาประชาธิปไตยในรอบ ๖๐ ปี ที่ผ่านมานี้หลายท่านคงรู้เรื่องดี รู้กันดีแล้วอะไรคือปัญหาและอุปสรรค จะทำอย่างไรให้ปัญหาและอุปสรรคนั้นหมดไป เพื่อเราจะได้มีประชาธิปไตยที่มั่นคงเอาไว้รอดกับลูกหลานไทยและชาวโลกเขาได้ ผมจะขอพูด ๒ ปัญหา ปัญหาและอุปสรรค ๒ ปัญหาเท่านั้นที่ผมถือว่าเป็นปัญหาหลัก ถ้าหากเราแก้ปัญหาลหลัก ๒ ปัญหานี้ตกเราก็คงจะทำให้ประชาธิปไตยของเราพัฒนาก้าวหน้าและมั่นคงได้ ผมจะไม่พูดเรื่องสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมอะไรยังมีอีกเยอะแยะ ถ้าจะพูดว่าประชาธิปไตยนั้นมีพื้นฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงต้องเป็นเศรษฐกิจแบบที่มีอุตสาหกรรมเป็นฐานรองรับ มีคนอยู่ในเมืองมาก สังคมจะต้องมีคนมีการศึกษาสูง มีอะไรต่างๆ เหล่านี้ พูดได้เยอะแยะ อุดมการณ์ของประชาชนจะต้องเป็นประชาธิปไตย และถ้าจะสอนกันในวิชาการเมืองการปกครองไทยที่ผมรับผิดชอบสอนอยู่ ๓๐ กว่าปี ก็ต้องอธิบายตั้งแต่สุโขทัยเรื่อยมาว่าถึงปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไร และมีผลพวงบางอย่างที่เป็นอุปสรรคอย่างไร ผมจะไม่พูดในจุดนั้น ขอตัดเอามาเลย ตัดเข้าสู่ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นใน ๖๐ ปี ที่ทำให้การประชาธิปไตยของเราดำเนินไปไม่ตลอด ทำให้เกิดการลัดวงจรหรือเข้าสู่วงจรเดิมครั้งแล้วครั้งเล่า เราต้องมาร่างรัฐธรรมนูญกันใหม่อยู่เรื่อย ถ้วยเจ็ลรัฐธรรมนูญของเรา ๔ ปี ๑ ฉบับ อายุของผมนั้นก็เกือบจะเท่ากับอายุของประชาธิปไตย แล้วก็ได้ร่วมร่างกับเขามา ๓ ฉบับ ฉบับที่แล้วขอร้องว่าไม่อยากเข้าไปร่วมร่างด้วย แต่อาจจะเป็นฉบับที่อยู่ถาวรก็ได้ ปัญหาอุปสรรคที่ผมอยากจะพูดนั้นมี ๒ ปัญหาที่ได้กล่าวเรียนแล้ว นั่นก็คือ ข้อแรก ปัญหาของโครงสร้างของสถาบันต่างๆ โครงสร้างและหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ที่มีอยู่ในระบบประชาธิปไตย

ข้อ ๒ ปัญหาพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสถาบันที่ผมจะพูดถึง ที่ทำให้เกิดความอ่อนแอและทำหน้าที่ผิดกับหน้าที่ที่ควรจะได้ทำตามระบบที่เรา มีอยู่

เมื่อเข้าท่านนายกรัฐมนตรีก็ได้กล่าวแล้วว่า บางครั้งสถาบันนิติบัญญัติของเรา นั้น อาจจะถูกตัวนิติบัญญัติของระบบประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกามากเกินไป

ก็เลยพยายามจะเอามาใช้ในระบบรัฐสภาของไทยด้วย ซึ่งก็ไม่น่าจะถูกต้อง ระบบรัฐสภาของไทยนั้นไม่สามารถให้อำนาจหน้าที่ของกรรมาธิการเหมือนระบบรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ นี่แหละครับคือเรื่องที่เราเห็นชัดๆ อย่างที่ ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรีพูดเมื่อเข้านี้ก็คือ ปัญหาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่สถาบันของเรา ซึ่งบางครั้งไม่ได้ทำหน้าที่ตามที่ควรจะทำ ผมจะขอพูดว่าสถาบันควรแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ สถาบันการเมือง กับ สถาบันราชการ สถาบันราชการเป็นสถาบันหลักที่สุดของชาติบ้านเมือง และมีบทบาทสำคัญในการนำประชาธิปไตยมาให้ประชาชนอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่หลายคนคาดคิดไว้

จริงๆ แล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์ของเรานั้นได้ทรงวางแนวทางที่จะสร้างประชาธิปไตยขึ้นอย่างมีขั้นมีตอน แต่พอถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ สถาบันราชการโดยมีบุคคลในสถาบันนี้ ๙๙ คน ก็ได้ร่วมกันก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์ และอ้างว่าจะเอามาให้กับประชาชน เราทราบกันดีปรากฏว่าท่านเป็นห่วงโน่นเป็นห่วงนี่ ท่านก็ให้ได้ไม่เต็มที่ ท่านเก็บอำนาจอันนั้นไว้ที่สถาบันราชการ รัฐธรรมนูญก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของสถาบันการเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนถึงปัจจุบันนี้

สถาบันการเมืองสถาบันแรกก็คือ สถาบันรัฐธรรมนูญ ก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือของสถาบันราชการ เพื่อที่จะได้ปกครองและสืบต่ออำนาจ เพราะฉะนั้นเมื่อมีรัฐธรรมนูญโดยที่ไปลดอำนาจของสถาบันราชการลงไปก็จะถูกล้มไปในเวลาอันสั้น เรามีรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๘๙, ๒๔๙๒, ๒๕๑๗ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญลดอำนาจสถาบันราชการลงอย่างมาก ซึ่งห้ามมิให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน ซึ่งก็ปรากฏว่ารัฐธรรมนูญอย่างนั้น อยู่ได้ถั่วเจตีสัยแล้วไม่เกิน ๒ ปี สถาบันราชการมีคน ๙๙ คนซึ่งมีทั้งทหารและพลเรือน ก็บอกกับประชาชนในครั้งนั้นว่า จะนำประชาธิปไตยมาให้ และจะพัฒนาไปให้สู่ความมั่นคงและเจริญก้าวหน้า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นเชื่อว่า ระบบประชาธิปไตยจะทำให้บ้านเมืองทันสมัย เป็นความคิดของผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น แต่เราก็ทราบกันดีนะครับว่า เราเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ๑๐ กว่าครั้ง เกิดการปฏิวัติ ๑๐ ครั้ง การปฏิวัติที่ไม่สำเร็จอีก ๑๐ ครั้ง ทำให้การเมืองของเราไม่ไปไหน วนอยู่ตรงนี่เอง

ประชาธิปไตยของเราก็เลยล้มลุกคลุกคลาน คือพูดง่ายๆ สถาบันของเราไม่ได้ทำหน้าที่ตามที่สัญญาไว้กับประชาชนว่าจะให้ประชาธิปไตย และเมื่อเวลามี

ระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้น ก็ไม่ค่อยจะฟังคำสั่งของนักการเมือง จึงเกิดปัญหากัน กระทรวงมหาดไทยได้รับมอบหมายในครั้งกระนั้น ให้ทำหน้าที่สร้างรากฐานประชาธิปไตยขึ้น ออกพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นในปี ๒๔๗๖ ว่าให้พัฒนาเทศบาลให้มากที่สุด เพื่อให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย ก็ปรากฏว่าเขามีอยู่ ๔,๘๐๐ ตำบลในปีนั้น จนถึงบัดนี้ก็สร้างเทศบาลได้เพียง ๑๓๔ เทศบาลเท่านั้น จาก ๗,๐๐๐ กว่าตำบล นี่เป็นข้อชี้ให้เห็นชัดว่า สถาบันของเราไม่ได้ทำหน้าที่วางรากฐานให้กับประชาธิปไตยตามที่ได้รับมอบหมาย ส่วนสถาบันการเมืองอื่นๆ ผมขอแยกเป็น ๒ ส่วน คือ สถาบันผู้แทนของประชาชน ได้แก่ บรรดาผู้แทนราษฎร สถาบันคณะรัฐมนตรี ท่านก็ทราบอยู่แล้วว่าต่างคนต่างทำหน้าที่อย่างไร ๆ ผนฯ นายกรัฐมนตรี ท่านก็ได้พูดแล้ว สถาบันผู้แทนราษฎรของเรานั้น มีหน้าที่ ๒ อย่าง คือ ควบคุมการทำงานของรัฐมนตรี แล้วบางส่วนก็อาจไปเป็นรัฐมนตรีด้วย ระบบรัฐสภาของเราก็วางไว้ดี คือ ให้มีฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล ถ้าต่างคนต่างทำหน้าที่ที่ดี ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพขึ้นได้ คือ ฝ่ายค้านก็ค้านอย่างมีเหตุผล ค้านเพื่อให้ฝ่ายรัฐบาลนำไปปฏิบัติหน้าที่ หรือบางทีก็ค้านจนเกินไป เวลาฟังอภิปรายสภาผู้แทนราษฎร เวลาวันไม่ไว้วางใจ อภิปรายไม่ไว้วางใจวันนั้น ผมเองจะหดหู่มากที่สุด หากคนดีในหมู่ผู้นำทางการเมืองไม่ได้ พูดกันจนกระทั่งเราผิดหวัง เอ๊ะ คนๆ นั้นคิดว่าจะมีความดีอยู่แล้ว พอถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจเข้าแล้ว หากความดีเหลือแทบไม่ได้ แล้วพอมีการลงมติไว้วางใจ คนก็สงสัยว่า เลวอย่างนั้นยังไว้วางใจกันอีกหรือ อย่างนี้เป็นต้น พูดง่าย ๆ คือ ไม่ได้ทำหน้าที่ตรวจสอบอย่างพอดี ๆ คือ ตรวจสอบเกินไป และทำให้เกิดความผิดหวังในหมู่ประชาชนผู้ฟัง คณะรัฐมนตรีของเราก็ทำหน้าที่ของท่าน แต่หลายคนก็สงสัยว่าบางครั้งท่านทำหน้าที่เป็นข้าราชการประจำไปด้วย

ท่านลงไปทำหน้าที่หลายอย่าง ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชนว่า ท่านมีหน้าที่อย่างนี้ด้วยหรือเปล่า ท่าน ส.ส. ก็ทำหน้าที่บริหารไปด้วยแล้ว ขณะนี้ทางบ ส.ส. ไปเพื่อจะฝึกหัดการบริหารการเงิน ท่านอธิบายว่าอย่างนั้น ว่าต้องไปฝึกบริหารการเงินทีละ ๑๕ ล้าน จะได้ว่าการเงินปีละ ๑๕ ล้านทำอย่างไร จึงจะใช้ได้ดี ให้มีประสิทธิภาพ ไม่ให้รั่วไหลเพื่อจะได้มาใช้จ่ายเงินห้าแสนล้านได้ เมื่อเป็นรัฐบาล อย่างนี้เป็นต้น ถ้าเป็นการฝึกหัดจริงๆ ก็ไม่ว่าอะไร แต่รู้สึกว่าจะไม่น่าจะถูกต้อง ที่ฝ่ายตรวจสอบไปทำหน้าที่บริหารเสียเองด้วย แล้วจะหาใครตรวจสอบ แต่คิดว่ายังมีผู้ที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบได้ สถาบันอีกสถาบันหนึ่งที่ผมอยากเห็นให้เกิดขึ้น ก็คือสถาบันประชาชน สถาบันประชาชนนี้เราอ่อนแอมาก

สถาบันพรรคการเมืองนี่คือสถาบันของประชาชน แต่เราพัฒนาอย่างไม่สำเร็จ จนบัดนี้สถาบันพรรคการเมืองน่าจะเป็นสถาบันของประชาชน ก็กลับกลายเป็นสถาบันของนักธุรกิจการเมืองไม่กี่คน เราก็ทราบกันดีว่าทำไมมันเป็นอย่างนั้น พรรคการเมืองของเราจึงไม่เป็นพรรคของนักการเมืองสักทีหนึ่ง ยังไม่เคยเป็น Party of the People อย่างที่เขาพูดกัน แต่จะเป็น Party of Businessman หรือเป็นพรรคของนักธุรกิจไม่กี่คนที่เข้าไปกุมกลไกของพรรคการเมืองอยู่ เราจะทำอย่างไรให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันของประชาชนให้ได้ นั่นก็มีความคิดกันมากแล้วว่า น่าจะต้องทำให้สถาบันของประชาชนพอใจอิทธิพลของนักธุรกิจให้ได้ นั่นคือให้เงินอุดหนุนแก่พรรคการเมืองอย่างมีเหตุมีผล ไม่ใช่ใครไปตั้งพรรคแล้วก็ได้เงินเลย มีวิธีการอีกหลายอย่างซึ่งคณะผู้คิดที่จะทำแผนพัฒนาการเมืองได้เสนอข้อคิดนี้ละเอียด เพื่อที่จะได้นำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรต่อไปว่าจะพอรับได้ไหม ผมคิดว่าเป็นวิธีทางเดียวที่จะทำให้สถาบันพรรคการเมืองเป็นสถาบันของประชาชน ปลอดอิทธิพลจากนักธุรกิจการเมืองที่ควบคุมพรรคการเมืองอยู่หลายพรรคในขณะนี้ สถาบันของประชาชนอีกสถาบันหนึ่ง ที่สำคัญที่สุดที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ ไม่เช่นนั้นสถาบันการเมืองสถาบันผู้แทนประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการอยู่ได้ เพราะไม่มีฐานรองรับ สถาบันนั้นก็คือองค์กรเอกชนทั้งหลายที่คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช กำลังจะบอกกับท่านนี้แหละครับ สถาบันของประชาชนอย่างนี้ต้องส่งเสริมให้มีมาก มีสักหมื่น มีสักแสนสถาบันได้ยิ่งดี และนี่คือสถาบันประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่จะคอยช่วยดูแลกำกับการทำหน้าที่ของสถาบันตัวแทนของประชาชนคือ ผู้แทนราษฎร

ในทัศนะของผมนั้น ผู้แทนราษฎรคือผู้ไปแสดงละครการเมืองตามที่ประชาชนซึ่งเป็นผู้กำกับได้บอกให้ไปทำ ประชาชนนั้นเขาบอกความต้องการผ่านระหว่างการศึกษาเสียงเลือกตั้ง ว่าต้องการอย่างโน้นต้องการอย่างนี้ ผู้แทนราษฎรก็จะนำเอาความต้องการนั้นไปแปรสภาพไปกำหนดนโยบาย หรือผู้เป็นรัฐบาลต้องนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติ โดยมีข้าราชการประจำเป็นกลไก แต่สถาบันของประชาชนที่ว่านี้อ่อนแอเหลือเกิน ถูกจำกัดบทบาทมาตลอดไม่ให้เกิด หรือถึงเกิดก็ไม่ให้มีบทบาททางการเมือง ท่านลองไปจดทะเบียนสมัยเมื่อปีที่แล้วว่า ท่านจะตั้งสมาคมสังคมนิยมหนึ่ง ท่านจะตั้งมูลนิธิสักมูลนิธิหนึ่ง จะถูกถามทันทีว่า มีวัตถุประสงค์อะไร พอเราบอกวัตถุประสงค์เสร็จเรียบร้อย เขาจะเขียนให้ท่านเลยว่าห้ามมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ผมเคยถามว่าท่านมีอำนาจอะไรมาห้าม

เขาบอกเป็นนโยบาย ไม่เคยมีกฎหมายฉบับใดห้ามสมาคมมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ยกเว้นพระราชบัญญัติบางเรื่อง เช่นพระราชบัญญัติกลุ่มเกษตรกร พระราชบัญญัติหอการค้า หรือ พระราชบัญญัติว่าด้วยสหภาพแรงงาน จะห้ามกันไว้โดยเฉพาะ แต่โดยทั่วไปแล้วไม่ห้าม แต่สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติสมัยโน้น ก็ใช้บังคับเรื่อยมาจนบัดนี้ องค์กรเอกชนทั้งหลายจึงต้องไปทำให้พวกที่ไม่ค่อยได้ส่งเสริมการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเท่าไร ตั้งสมาคมขึ้นมา ก็เลยคอยคิดจะหาไปตั้งโต๊ะบิลเลียด เขาก็เลยไม่ค่อยอยากให้ตั้งในต่างจังหวัด อย่างนี้เป็นต้น ทั้งๆ ที่นี่คือ องค์กรของประชาชน เป็นสถาบันประชาชนที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้น จะอุดหนุนกันอย่างไรก็ขอให้ ส.ส. ทั้งหลายคิดเถิดครับ นี่คือฐานของท่าน ถ้าฐานของท่านอันนี้ คือสถาบันของประชาชนเข้มแข็งแล้ว ไม่ต้องกลัว รถถังมาล้อมสภา ก็ไม่ต้องกลัว ท่านลองดูซิครับ นายเยลต์ซินของรัสเซีย ขณะอยู่ในสภา รถถังมาล้อมสภา ก็ยังทำอะไรนายเยลต์ซินของรัสเซียไม่ได้ ในที่สุดรถถังก็กลับเข้ากรมกอง ก็บังเอิญเขามีสถาบันของประชาชนไปล้อมสภาไว้เพื่อคอยคุ้มครองป้องกันสภา ผมจึงอยากจะทำฝากว่าขอให้ท่านผู้แทนราษฎรได้ช่วยสร้างพระราชบัญญัติและออกกฎหมายใดๆ ที่จะส่งเสริมที่จะก่อให้เกิดสถาบันประชาชนให้มากๆ เพื่อให้สถาบันของประชาชนเหล่านี้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ เป็นฐานของระบอบประชาธิปไตย นี่เป็นสถาบันแท้ๆ ของประชาชน คือองค์กรประชาชนทั้งหลายที่ฝรั่งเขาเรียกว่า NGO อะไรนี่แหละครับ มีมากเท่าไร ยิ่งมีแล้วอย่าไปห้ามเขา นะครับว่ามีวัตถุประสงค์ทางการเมืองไม่ได้ เขาจะมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือไม่อย่างไรก็ปล่อยให้เขามีไป เพราะการเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคน ไม่ใช่เป็นเรื่องของข้าราชการประจำ หรือเรื่องของผู้แทนราษฎร หรือเรื่องของอาจารย์รัฐศาสตร์เท่านั้น เป็นเรื่องของคนทั้งชาติที่จะต้องช่วยกันดูแล ผมจึงมีความเชื่อมั่นว่า ถ้าสถาบันของประชาชนได้รับการให้มีการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพอย่างดีแล้ว ในการทำหน้าที่ก็จะเป็นฐานรองรับระบอบประชาธิปไตย สถาบันการปกครองท้องถิ่นก็จะได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้นอย่างเต็มที่ ทุกวันนี้กระทรวงมหาดไทยประเดี๋ยวท่านคงพูดว่าไม่ค่อยกล้าส่งเสริมเทศบาล ก็บอกว่ากลัว เดียวจะเป็นนายทุนท้องถิ่นเข้าไปปกครองแล้วไม่เจริญ สู้เป็นสุขาภิบาลดีกว่า นายอำเภอดูแลได้ดีกว่า จะเก็บภาษีอะไรก็ทำได้ง่ายเพราะได้มีนายกเทศมนตรีมาจากประชาชน แล้วก็ค่อยยอมเก็บภาษีธุรกิจของตัวเอง ผมได้ยินได้ฟังมาบ่อยๆ จริงไม่จริงผมก็ไม่รู้ เดียวท่านคงยืนยัน แต่อย่างไรก็ตาม สถาบันการปกครองท้องถิ่น

ต้นฉบับไม่มีหน้า

ในการที่จะรับรู้ในเรื่องผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน ตรวจสอบได้ ผมจึงอยากจะเพิ่มไปว่า ประชาชนนอกจากเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นเจ้าของประเทศแล้ว เขาควรจะเป็นเจ้านาย เมื่อเป็นเจ้านาย เป็นเจ้าของอธิปไตย ในกลไกของการบริหารนั้น เขาต้องเป็นเจ้านายที่จัดการด้วย เมื่อเราเข้าใจในลักษณะแล้ว ผมจึงคิดว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าจะเป็นส่วนร่วมในขั้นตอนใดๆ ทั้งสิ้น นับตั้งแต่การที่จะแสวงหาบริการจากรัฐ การได้รับการคุ้มครอง การที่จะมีสิทธิมีเสียงในการที่จะร้องทุกข์ในการควบคุมการปฏิบัติ ตลอดจนการที่จะไปรับรู้ข่าวสาร เป็นส่วนที่จะต้องนำมาผนวกกับการที่จะต้องยอมรับบนพื้นฐานที่มีความเสมอภาค เป็นพื้นฐานของความมีเสรีภาพที่เท่าเทียมกันและไม่ว่าจะเป็นการบริหารในลักษณะใดก็ตาม จะต้องเป็นการบริหารที่เกิดจากความยินยอม ถ้าในหลักนี้ไม่มีหรือยอมรับกันบางส่วน ปัญหาต่างๆ ก็จะเกิดขึ้น ส่วนที่ผมจะชี้ให้เห็นง่าย ๆ คือ เป้าหมายของการบริหาร ถ้าเราไม่ยอมรับเป้าหมายของการบริหารนั้นเป็นเรื่องที่จะส่งผลให้เกิดความผาสุกแก่พี่น้องประชาชนแล้ว ทุกเรื่องมีข้อกั้ตัวด้วยกันทั้งนั้น และความสำเร็จของงานที่แต่ละหน่วย แต่ละบุคคลไปทำ ต่างก็จะพูดกันว่าเป็นความสำเร็จเฉพาะส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ เพราะฉะนั้นทั้งระบบ ถ้าเรามุ่งไปสู่การปกครองระบบประชาธิปไตย ผมเองมีความเห็นแต่ไม่ใช่ความเห็นที่ผูกขาด แต่เป็นความเห็นที่อยากจะนำเรียนในเบื้องต้นว่าจะต้องมุ่งไปสู่ความผาสุกของประชาชน

ความเจริญความมั่นคงของประเทศในส่วนที่เป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเลือกตั้งตามที่ได้เสนอแต่ต้น ผมขอเสนอเป็นส่วนๆ เพื่อที่ท่านทั้งหลายจะได้นำไปอภิปราย ประการแรก ความสำเร็จหรือความสมบูรณ์ของหลักสูตรที่เรียนไปนั้น เราจะต้องส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นที่สมบูรณ์ที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะก็คือเริ่มตั้งแต่ระดับล่าง นั้นหมายถึง พี่น้องประชาชนในหมู่บ้าน ในการบริหารประเทศ จะเห็นว่าถ้าเราพูดกันในแง่เป้าหมายแล้ว กลุ่มของประชาชนเกือบ ๖๐ ล้านคนในประเทศไทยซึ่งไม่ใช่จำนวนน้อยเป็นกลุ่มเดียวที่รองรับการบริหาร การบริการ การพัฒนา การคุ้มครองให้ความปลอดภัยอะไรทั้งหลายจากกลไกของรัฐจากรูปแบบของการบริการที่ไปจากรัฐที่ไปจากการปกครองท้องถิ่น กลุ่มผู้รับเป็นกลุ่มเดียวกันคือกลุ่ม ๕๐ กว่าล้านคน และคนส่วนใหญ่ที่รอการพัฒนาหรือการให้บริการคุ้มครองรวมตลอดทั้งรอรับการให้การศึกษาทุกชนิดนั้นก็พี่น้องประชาชนที่อยู่ห่างไกลที่อยู่ในหมู่บ้าน เพราะฉะนั้นการปกครองท้องถิ่นที่สมบูรณ์และเข้มแข็งที่บริสุทธิ์ผุดผ่องควรจะเริ่มตั้งแต่หมู่บ้านเป็นส่วนที่ ๑

ประการที่ ๒ จะต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกหน่วยงานของรัฐ การเลือกตั้งที่จะสมบูรณ์ครบถ้วนนั้นลำพังกระทรวงมหาดไทยกระทรวงเดียว ซึ่งหลายท่านอาจเข้าใจผิดว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงที่รับผิดชอบ แต่ที่จริงแล้วกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงที่มีอำนาจตามกฎหมาย แต่เราไม่ได้หมายความว่ามีความอำนาจตามกฎหมายแล้วจะทำอะไรได้ และเป็นกระทรวงที่กลไกในการบริหารจากส่วนกลางก็ไปสู่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เพราะฉะนั้น จึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการในการเลือกตั้ง แต่การจัดการที่สมบูรณ์นั้นหรือที่จะทำให้การเลือกตั้งสมบูรณ์ จะต้องเกิดจากความร่วมมือจากทุกหน่วยราชการ และในการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมาเราก็ได้รับความร่วมมือจากทุกหน่วยราชการ ไม่ว่าจะเป็นรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยราชการในระดับกระทรวง ทบวง กรม ลำดับหน่วยงานของรัฐอย่างเดียวยังคงไม่พอ ควรจะมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะที่อาจารย์กระมล ได้พูดไปเมื่อสักครู่นี้ในการเลือกตั้ง ๒ ครั้งที่ผ่านมา ท่านจะเห็นว่ารัฐบาลทั้ง ๒ ครั้งนั้น ได้จัดตั้งองค์กรกลางและนอกจากนั้นสื่อมวลชน โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ได้ให้ความสนใจ และที่สำคัญที่สุดคือสะท้อนภาพให้เห็นพฤติกรรมรวมตลอดทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทั้งหมด สิ่งเหล่านี้แหละที่จะทำให้การเลือกตั้งเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นไปตามเป้าหมาย

เรามององค์กรกลางซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ในหลายแง่หลายมุม แต่ในส่วนของมหาดไทยเองนั้น ได้ให้ความยอมรับนับถือและจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เรายังเห็นว่าองค์กรกลางยังมีประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีองค์กรกลางกระทรวงมหาดไทยและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่ได้ไปร่วมดำเนินการ ซึ่งก็ทำให้การเลือกตั้งได้รับการดูแลมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ ๓ ซึ่งเป็นเรื่องของการวิวัฒนาการหรือการที่จะต้องยอมรับว่าไม่มีการต่อสู้ ไม่ว่าจะมีการแข่งขัน ทั้งที่เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ในการสร้างจิตสำนึกในส่วนนี้ฉัน คิดว่าต้องปูพื้นฐานให้พี่น้องประชาชนได้เห็นว่าการแข่งขันนั้นจะต้องเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นการเล่นพรรคเล่นพวก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสอบคัดเลือกอะไรทั้งสิ้น ซึ่งมันเป็นพื้นฐานของพี่น้องประชาชน การสอบเข้ามหาวิทยาลัย แม้กระทั่งการเกณฑ์ทหาร การประกวดประชันอะไร ประเทศในระบอบประชาธิปไตยเราจะต้องดูในทุกระดับทุกระบบถ้าเราถือว่าการเลือกตั้งที่จะสรรหาผู้แทนของเรา การแข่งขัน การคัดเลือกอะไรทุกอย่างภายใต้กติกา

ที่ถูกต้อง ก็จะต้องมีระบบที่จะให้ความเป็นธรรม จะต้องสร้างมาให้ได้แม้กระทั่ง การเรียนหนังสือในชั้นเรียน แต่ถ้าเราจะมาเลือกปฏิบัติเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรเพียงอย่างเดียว แต่เราปล่อยให้การคัดเลือกอย่างอื่นไม่ยุติธรรมก็เป็นไป ไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ที่อยู่ๆ เราจะมาทำให้การเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปด้วย ความบริสุทธิ์ยุติธรรมแต่เพียงเฉพาะเรื่องหนึ่งคงไม่ได้

ประการที่ ๔ ข้อมูลของบุคคล ของพรรค ผมคิดว่าบัดนี้มาถึงยุคที่ ประชาชนควรรับรู้ข้อมูลของบุคคลในระบบการเลือกตั้ง เราจะให้คนไปเลือกใคร เราควรจะมีข้อมูลของบุคคล ในส่วนนี้วันหนึ่งข้างหน้าที่เราเรียกร่องกันอยู่ก็คือ สิทธิการรับรู้ข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นของราชการหรือของหน่วยงานที่ปกปิด อย่างไร ก็ตาม ถ้าเป็นส่วนที่พี่น้องประชาชนควรรับรู้ก็ควรจะได้รับรู้ และระบบการสื่อสารมวลชนจะต้องแพร่กระจาย ประชาชนที่ยากจนจะไม่ถูกจำกัดสิทธิในการรับรู้ข่าวสารเหล่านี้ ประชาชนที่อยู่ห่างไกล ไกลแสนไกล อย่างไรก็ตามจะต้องได้รับการ ในการรับรู้ข่าวสาร ข่าวสารที่สำคัญคือ ข่าวสารความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ด้านสถานการณ์ของโลก และเศรษฐกิจ และพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารราชการ ในส่วนนี้คงจะต้องดำเนินการควบคู่กันไป ความยอมรับจะต้อง สร้างความรู้สึกในกระบวนการบริหารซึ่งเมื่อสักครู่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้พูด ไปแล้ว ถ้าพี่น้องประชาชนไม่มีความรู้สึกผูกพัน ไม่มีความรู้สึกยอมรับในระบบ บริหารในระบบการปกครองและระบอบประชาธิปไตยซึ่งเกิดจากคณะผู้บริหาร เกิดจากการเลือกสรรผู้แทนปวงชน ๓๖๐ คน ไปแล้วนั้น ก็ไม่มีประโยชน์ ดังที่ ผมได้เรียนแต่ต้นแล้วว่า การเลือกตั้งนั้นเราจะต้องตกลงกันในเป้าหมายที่ตรงกัน จึงจะครบถ้วน เพราะฉะนั้นการยอมรับในเรื่องนี้จำเป็นจะต้องสร้างขึ้นในที่นี้ ไม่ได้ไปสร้างหรือไปบีบบังคับให้พี่น้องประชาชนยอมรับแต่เราสร้างโดยกระบวนการ การเรียนรู้ก็สร้างได้ในกระบวนการด้านประชาสัมพันธ์ กระบวนการในด้านการ รับรู้ข่าวสาร ถ้าพี่น้องประชาชนไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการ ไม่ได้เป็นเจ้าของประเทศ ไม่ได้เป็นเจ้าของนาย ไม่ได้เป็นเจ้าของอำนาจประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิด ในประการสุดท้าย กระบวนการการบริหาร กระบวนการในด้านยุติธรรมจะต้อง ได้รับการพัฒนาเพื่อที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของการเลือกตั้ง พิสูจน์การได้เป็น ส.ส. ที่ไม่สุจริต ที่เกิดจากการเลือกตั้งที่ไม่ชอบธรรม ต้องรวดเร็ว เราคงจะ ไม่ปล่อยให้คนที่ได้รับการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมมาปฏิบัติหน้าที่ และในที่สุด เรื่องราวเหล่านี้ก็จางหายไปจากความรู้สึกจากพี่น้องประชาชน เราอยู่ในกรุงเทพฯ ความรู้สึกอาจแตกต่างออกไปจากคนต่างจังหวัดที่เขาเห็นการทุจริตการคดโกง

การเลือกตั้ง แล้วมีคนที่เขาเห็นพ้องต้องกันที่จะไม่ให้มาเป็นผู้แทน ได้ไปปฏิบัติหน้าที่ในระยะเวลาอันยาวนาน

ในส่วนนี้จะต้องดำเนินการ เพราะฉะนั้นในส่วนที่เป็นปัจจัยของความสำเสร็จผมเองจะละไว้

พูดถึงการศึกษาเรื่องของการกินดีอยู่ดีของพี่น้องประชาชน ผมคิดว่านั่นมันเป็นแบบกำปั้นทุบดินเหมือนกับที่เรากำลังพูดว่า เราปล่อยให้การจราจรในกรุงเทพฯ มาถึงขั้นนี้แล้ว เราจะวิจารณ์ตรงไหนมันก็ถูกทั้งสิ้น ซึ่งในสิ่งเหล่านี้ท่านทั้งหลายทราบกันดี เมื่อเราทราบถึงปัจจัยของความสำเสร็จเราลองมาดูเรื่องปัญหาและอุปสรรคที่ผมมีประสบการณ์การเลือกตั้ง ผมจะขอเน้นในส่วนที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจที่สุดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด ส่วนใหญ่นั้นจะเคร่งครัดในความถูกต้องของระเบียบของกฎหมาย ใช้เอกสารเป็นเครื่องมือมาเป็นหลักประกันในความบริสุทธิ์ของตน มากกว่าที่จะมุ่งไปที่ผลของงานความบริสุทธิ์ยุติธรรม การให้ผู้แทนที่ผ่านกระบวนการที่บริสุทธิ์ มีประสิทธิภาพที่บริสุทธิ์ มีประสิทธิภาพนั้นหมายถึงปราศจากการกดขี่ บังคับ ปราศจากการซื้อเสียง ปราศจากการทุจริต ไม่ใช่เราไปพึงพอใจกับผลของการบริหารงานซึ่งเป็นไปตามตัวบทกฎหมายเป็นไปตามข้อบังคับ เจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งซึ่งคิดว่าเป็นจำนวนมากมักจะมีทัศนคติในการทำงานอย่างนั้น และทัศนคติอันนี้มาถึงวันนี้จำเป็นจะต้องมีการพัฒนา ไม่ใช่เฉพาะแต่การเลือกตั้งเท่านั้น กระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย การพัฒนาประเทศเราจะต้องมุ่งไปที่ผลของมันมากกว่าที่จะเป็นของผลของงานเอกสารงานโครงการต่างๆ ผลที่แท้จริงคือ ผลที่ไปสู่พี่น้องประชาชนเป็นเป้าหมายใหญ่อย่างที่ผมเรียนมาแล้ว ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นกับประชาชนเกือบ ๖๐ ล้านคนนั้น เพราะฉะนั้นในจุดนี้ถ้าเราปรับทัศนคติของรัฐในส่วนนี้ไม่ได้ก็จะไม่มีใครในโลกสามารถร่างระเบียบ กฎหมาย วิธีการต่างๆ ให้ได้ผู้แทนที่เกิดจากการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีทัศนคติเช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ เช่นเดียวกัน การบริการเหมือนกับเราเอาคนไข้ไปหาหมอและอยากเห็นหมอทำการรักษานั้นคือเป้าหมายของเรา เราไม่อยากจะเห็นหมอหรือเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลไปชักถามอะไรต่ออะไรกันมากมายก่ายกอง แต่คนที่เห็นหมออาจจะโต้เถียงได้ว่าข้อมูลต่างๆ จำเป็นต้องรับทราบ แต่นั่นหมายถึงอาการที่มันหนักมาก เพราะฉะนั้นในแง่ของการบริหารนั้นจะต้องปรับทัศนคติ ในส่วน

ที่ ๒ ขาดบุคลากร ในระดับหน่วยเลือกตั้งจะเห็นว่าในบางพื้นที่ พี่น้องประชาชน ไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องของการเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งที่ผ่านมาก็มี เครื่องซีดีที่ดีที่ผู้ให้ความสนใจเข้าเป็นเจ้าหน้าที่มาก ในความเห็นของผมนั้น ผมอยากจะให้พี่น้องประชาชนรวมตลอดทั้งพวกเราทั้งหลายที่เป็นข้าราชการและ เจ้าหน้าที่หรือใครก็ตามนั้น ได้ติดตามการเลือกตั้งครบระบบมากกว่าการที่จะไป ใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงไปหย่อนบัตรเท่านั้น ในส่วนอื่นๆ คิดว่าผู้สมัครก็ดี พรรคก็ดี ที่จะให้ได้มาซึ่งสมาชิกของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพราะฉะนั้นในส่วนที่ ได้เรียนไปแต่ต้นแล้วว่า พี่น้องประชาชนต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งกันมากเป็นพิเศษ สำหรับในส่วนที่เป็นเรื่องการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นนั้น ในรูปแบบประเทศไทย จะมีการบริหารส่วนจังหวัดมีเทศบาล มีกรุงเทพฯ มีเมืองพัทยา ปัจจุบันนี้เรา พบว่า ที่การปกครองท้องถิ่นไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรเป็นเพราะ

ทัศนคติของข้าราชการส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการปกครองท้องถิ่นโดย พี่น้องประชาชนนั้นยังไม่สามารถที่จะบริหารงาน เพื่อสนองต่อความต้องการ ของพี่น้องประชาชนนั้นบางกลุ่มบางคนได้ สำหรับกระทรวงมหาดไทยในปัจจุบัน อยากจะเรียนในที่นี้ได้เลยว่ากระทรวงมหาดไทย พยายามที่จะสนองนโยบาย ของรัฐบาล ในการส่งเสริมให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยในการปกครอง ท้องถิ่นนั้นมากเป็นพิเศษ สิ่งที่กำลังทำอยู่นั้น คือการส่งเสริมการปกครองในระดับ สภาตำบล โดยจะให้สภาตำบลเป็นการปกครองท้องถิ่น เป็นนิติบุคคล จะพยายาม ส่งเสริมให้สุขาภิบาลเป็นเทศบาล จะพยายามส่งเสริมการปกครองในรูปองค์การ บริหารส่วนจังหวัด ให้มีนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาจากการเลือกตั้ง นอกจากนั้นก็พยายามส่งเสริมให้มีรายได้มีความอิสระในการดำเนินการภายใต้ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ และพยายามที่จะลดการควบคุม ในส่วนที่ผ่านมาก็ต้องเรียน ตรงๆ ว่า วัฒนาการของการบริหารบ้านเมืองหนักไปในทางรวมศูนย์อำนาจมาอยู่ ในส่วนกลาง มีการกระจายในระบบของราชการส่วนภูมิภาค มีผู้ว่าราชการจังหวัด มีนายอำเภอ แต่ในการปรับเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลและเป็นความ ประสงค์ของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยรุ่นใหม่ ที่จะให้มีการปกครองตนเอง มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว การปกครองท้องถิ่นให้มากขึ้น และผมคิดว่า การ ปกครองท้องถิ่นมีความสมบูรณ์มากขึ้น สามารถสนองต่อความต้องการของ ประชาชนได้ ก็จะมีผลโดยตรงต่อระบบประชาธิปไตย ผมขออุทิศในภาคนี้แต่เพียง เท่านั้น

## ผู้ดำเนินการอภิปราย (รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร)

ขอบคุณครับ ท่านได้รับทราบแล้วนะครับว่าท่านปลัดอนันต์ ตั้งเป็นหัวข้อชี้ให้เห็นหลักการที่สำคัญอันหนึ่ง ถือว่าในการเลือกตั้งนั้นประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ และพูดถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการเลือกตั้ง พูดถึงปัญหาและอุปสรรครวมถึงชี้ในเรื่องปัญหาและการปกครองท้องถิ่น ยืนยันว่ามหาดไทยพร้อมแล้วที่จะให้ และข้าราชการมหาดไทยยุคใหม่ที่จะให้ประชาธิปไตยหรือจะกระจายอำนาจ อะไรก็ตามที่ท่านพูดไว้หนึ่ง พูดถึงการรับรู้ข่าวสารที่ท่านทิ้งเอาไว้ ผมคิดว่าผู้ที่จะรับผิดชอบต่อปัญหาเรื่องนี้หรือพูดถึงการพัฒนาประชาธิปไตย ในแง่ของสื่อสารมวลชน การสื่อสารทางการเมืองในการเลือกตั้งทั้งสองคราวนี้ สิ่งสำคัญที่มีบทบาทมากก็คือโทรทัศน์ โทรทัศน์ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักการเมืองที่ลงไปสู่การเลือกตั้งนั้นสามารถจะเสนอนโยบายไปถึงบ้านเรือนได้ คือพูดให้เขาเห็นได้ ไม่ใช่ดูจากภาพถ่ายและการรายงานทางหน้าหนังสือพิมพ์หรือไม่ใช่ได้ยินแต่เสียงเท่านั้น แต่คราวนี้ได้เห็นภาพด้วยเพราะโทรทัศน์ แต่โทรทัศน์เปิดมากในการเลือกตั้ง ๒ ครั้งที่ผ่านมา ผมจึงอยากเรียนถามปัญหาเรื่องอุปสรรคประชาธิปไตยที่มีนี่เป็นอย่างไร มองในแง่มุมมองของท่านที่อยู่ในวงการสื่อสารมวลชน แล้วก็ขอเชิญคุณศิลปชัย เวลาไม่เกิน ๑๕ นาที ครับ

## วิทยากร (นายศิลปชัย ชาญเฉลิม)

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ตามปกติวิสัยของกระผม กระผมพูดวันละ ๕๐ นาที ติดต่อกันมาเป็นปีที่ ๓๔ วันนี้ท่านผู้ดำเนินการอภิปรายท่านให้เวลาผม ๑๕ นาที ไม่เป็นไรผมจะพยายามจับข้างยัดใส่ขวด แต่ถ้าบังเอิญไม่ลง ท่านทั้งหลายช่วยด้วยนะครับ

ครับ ผมพูดก็พูดตรงๆ ผมเรียนรัฐศาสตร์จากยูเก้ คือ ผมดูยูเก้มาหลายเรื่อง ไคลแม็กซ์ของมันต้องต่อสู้กันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเรื่องไหน ยกเว้นเรื่องจันทโครพ ไม่มีการเมืองเข้ามา เพราะฉะนั้นผมก็พอจะสรุปแล้ว พอจะเข้าใจการเมืองเล็กน้อย ขณะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ผมอายุ ๑๑ ขวบ เรียนหนังสือชั้นประถม ๔ อ่านหนังสือออก อ่านคำแถลงการณ์คณะราษฎรฉบับที่ ๑ ให้ยัยฟังได้ ผมอยู่ในครอบครัวของข้าราชการระดับสัญญาบัตร คือรองอำมาตย์ตรีก็สามารถมองเห็นเค้าโครงรูปร่างบรรยากาศความเป็นไปของบ้านเมืองได้พอสมควรเท่าที่เด็กประถม ๔ อายุ ๑๑ ขวบ จะมองเห็น เพราะฉะนั้นผมจะพูดตามหัวข้อที่ให้กำหนดมา

๑. เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย

๒. ปัญหาและอุปสรรค

ในตอนนั้นผมจะพูดถึงเกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย ส่วนปัญหาอุปสรรคเห็นจะเป็นรอบสองจึงจะต่อเนื่องกัน เมื่อก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ไม่มีใครรู้จักประชาธิปไตยในประเทศไทยเลย ใครพูดประชาธิปไตยขึ้นมาคอขาดเหมือนกับไปพูดประชาธิปไตยในक्रमลินยุคหนึ่ง หรือมาบรรยายเรื่องคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยหรือสหรัฐอเมริกายุคหนึ่ง มันคนละเรื่องกันไม่มีใครรู้ ทับศัพท์ เดโมเครซี เท่านั้นเอง ไม่มีใครกล้าแปลว่าอะไร ผู้ที่กล้าแปล เดโมเครซี ออกมาเป็นประชาธิปไตย คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นคนแปลพระเจ้าแผ่นดินสมบูรณาญาสิทธิราชย์นะครับ เป็นคนแปลคำๆ นี้ ประหลาดแท้เพราะท่านสร้างดุสิตธานี แปลคำนี้ออกมา แล้วบรรดาคนไทยทั้งหลายไม่มีใครรู้หรือครับ ถึงแม้เมื่อก่อนนั้นจะรู้ว่าเมืองจีนเขาเปลี่ยนแปลงการปกครองเก๊กเหม็งก็รู้แต่เปลี่ยนแปลงการปกครองโอนอำนาจรัฐเท่านั้นเอง ไม่ได้ทราบลึกซึ้งไปว่าคืออะไร รู้แต่ว่าพระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้กฎหมายเหมือนคนธรรมดาเท่านั้น ไม่มีใครทราบ ผู้ที่เปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งผมใช้คำว่ารัฐประหาร เพราะมีการยิงผู้บัญชาการพลเรือนเกือบตาย มีการเอารถถังเข้ามา มีการใช้กำลังรัฐประหาร ผมใช้คำรัฐประหารจะผิดก็ขอประทานโทษเพราะมันเป็นการใช้กำลัง เอาทหารเคลื่อนย้ายจากที่ตั้งปกติและอาวุธออกมา จะให้ใช้คำว่าอะไรครับ เพราะฉะนั้นเกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะท่านเหล่านั้น ๔๔ ท่านไม่รู้จักประชาธิปไตย จะมีผู้รู้อยู่ ๒-๓ ท่าน ท่านหนึ่งคือ ท่านปรีดี พนมยงค์เพราะท่านเรียนมาโดยตรง ท่านเคยไปดูงาน อ่านจากหนังสือซึ่งแอบๆ อ่านนะครับไม่ใช่อ่านเปิดเผย เรื่องประชาธิปไตยนี้ ท่านก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้นท่านที่ไปเรียนเมืองอังกฤษ ท่านก็ว่า Democracy of England ท่านว่าอย่างนั้น ถ้าไปเรียนสหรัฐอเมริกา ก็แบบอเมริกา ส่วนท่านที่บอกว่า รัฐบาลของ ก็ภาษาฝรั่งเศส ก็พูดคนละอย่าง เหมือนคนตาบอดคลำช้าง เพราะฉะนั้นเมื่อรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวประกาศเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายนนั้น เพื่อให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ก็ไซโยโท ร้องกันหน้าพระรูป แต่รายละเอียดเป็นอย่างไรไม่มีใครทราบ เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ท่านเตรียมร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนั้นมีอยู่ ๔ หมวด ๓๙ มาตรา พอส่งขึ้นถวายในหลวงก็บอก ขอทรงอ่านดูก่อน เมื่ออ่านแล้วก็เห็นว่ามันไม่เป็นประชาธิปไตยมาแต่แรก เพราะมีบทเฉพาะกาลครองอำนาจครองแผ่นดิน ๑๐ ปีมากเกินไป แต่ถ้าไม่รีบออกมาก็จะวุ่นวายแต่ก็ไปรีบแก้ไขกันมาก็ตั้งกรรมการ

๗ ท่าน ไปแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นเวลา ๓ เดือน การแก้ไขมีใคร ท่านฟังรายชื่อชื่อชื่อ  
 พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรวรรณ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยามานวราช  
 เสวี ท่านนักกฎหมายท่านรู้ พระยาปรีदानุเบศร์ ท่านรู้ ท่านเป็นนักกฎหมาย  
 พลเรือโท พระยาราชวังสันท่านรู้ การยิงปืนเรือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรมท่านรู้ใน  
 เรื่องเหล่านี้ หลวงสินาดโยธารักษ์ท่านรู้ในเรื่องการยิงปืนใหญ่ทหารบก ท่านเหล่านี  
 ใช้เวลา ๓ เดือน แก้ไขรัฐธรรมนูญออกมามี ๗ หมวด ๖๘ มาตรา แต่ก็ยังมีบท  
 เฉพาะกาลคงไว้ตามเดิม เพราะฉะนั้นบทเฉพาะกาลตามความรู้สึกของผู้ที่เรียน  
 รัฐศาสตร์จากยี่เกอย่างผม ผมก็เรียกว่า สัญญาเชิงแผ่นดินโดยไม่มีแป๊ะเจี๊ยะ นี่  
 สำหรับคนอย่างผมนะครับ อาจจะเป็นภาษาอะไรก็ไม่ทราบ เช่นโดยไม่มีแป๊ะเจี๊ยะ  
 เพราะฉะนั้น จะเห็นว่าผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองขาดความจริงใจตั้งแต่รุ่น  
 แรกแล้ว ที่นี้ท่านก็ครองแผ่นดินกันไปเป็นสมบัติผลัดกันชม ไม่ว่าจะไร เพราะว่า  
 ว่าไม่ได้ครั้นพอเกิดสงครามขึ้นจนจะ ๔ ปีท่านก็มาบ่นอีกเอาอีก ๑๐ นะครับ  
 ความจริงบทเฉพาะกาลถ้ามีความจริงใจ ๓ ปีก็พอแล้ว ก็ไหนประกาศตอนแรก  
 ได้แล้วนี่ ราษฎรยังมีการศึกษาต่ำเต็มที่ ไม่มีความรู้ จำเป็นต้องให้ฝ่ายท่าน  
 ปกครองแผ่นดิน ดูซิครับ มันเข้าเลนผิดแต่แรกแล้ว โดนใบสั่งแล้วละครับ ถ้าขับรด  
 ถ้าพยายามยัด ๆ การเป็นเจ้าของเป็นนายมันสนุกมันหวาน มันหอม ท่านก็เลยติดใจ  
 ก็อยู่กันเรื่อยมา จะเอา ๒๐ ปี ก็กะว่าตอนปี ๘๔ ญี่ปุ่นขึ้น ผมไม่ว่าอะไร มัน  
 จะขึ้นก็ขึ้นไป แต่ที่นี้พอปี ๘๕ ท่านขอยึด จอมพล ป. เพราะว่าท่านว่าราชการ  
 หลายตำแหน่งท่านขอยึดผู้แทนก็เอาเลย เพราะเนื่องจากญี่ปุ่นขึ้น เพราะว่า  
 สงคราม แล้วก็บ้านเมืองลำบาก การลงคะแนนมันจะยาก ก็เห็นใจล่ะครับ ใจคอ  
 ท่าน และไม่แนถ้าไม่มีเหตุการณ์ผันผวนท่านอาจจะอยู่มาอีกก็ได้แต่ท่านก็อยู่จริง ๆ  
 ตอนหลังนี้เพราะตำแหน่งอย่างนี้ ผมเคยดูยี่เกตอนเป็นราชา สบายจริง ๆ มีเสนา  
 ขึ้นกเป็นนก ชีไม้เป็นไม้ ผมเรียนจากยี่เกอนี้ ที่นี้จะให้ผมพูดปัญหาอุปสรรค ไม่  
 ยาก เมื่อไม่มีความจริงใจเช่นนี้แล้ว มันจะเป็นได้อย่างไร คนไม่มีความจริงใจต่อ  
 กัน ทำไมไม่เอาแบบเขามา เราก็หนึ่งคอรัฐธรรมนูญคืออะไร รัฐธรรมนูญคือพาน  
 เขียนไว้แล้ว ก็ไปทำกระดุมเลื่อนนอกเม็ดละ ๕ บาท จำได้ไหมเมื่อก่อนใส่เลื่อน  
 นอกกระดุม ๕ เม็ด ๆ ละ ๕ บาท ผมก็มีกับเขาอันหนึ่ง ผมเคยเป็นครูประจำบาล  
 ผมดูประมวลการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ไม่มีคำสอนเรื่องรัฐธรรมนูญเรื่อง  
 การศึกษาเล่าเรียน ไม่มีเลยแล้วมันจะรู้ได้ไง และปัญหาต่างๆ เยอะแยะเหลือเกิน  
 สิทธิเจ้าขุนมูลนายอย่างไรจางหายไปไม่ได้หรอกครับ เพราะมันอยู่มาตั้งแต่โคตร  
 ของปู่ ๆ ๆ มาจนกระทั่งทุกวันนี้ มันหายไปไม่ได้หรอกครับ คนมีกิเลส เพราะ

ฉะนั้นเรื่องนี้ก็เรื่อรังมา พอหลังมหาสงคราม ก็เกิดมีปัญหาขึ้นมาเป็นไปในรูปเดิม อีก ปฏิวัติ รัฐประหาร ถึงขนาดแย่งกันแบบยี่เก แย่งกันอยู่อย่างนั้น รบกันอยู่ อย่างนั้นบนเวทีนั้น เราก็นั่งดูท่านทั้งหลาย คนนั้นมาคนนี้ไป ถ้าท่านมาก็ให้เอา รัฐธรรมนูญเก่า ๗๕ เอามาใช้อีก เราไม่รู้ว่าจะทำยังไงก็แล้วแต่ท่าน อย่างที่ท่าน กระทบท่านว่ามา รัฐธรรมนูญอยู่ได้ ๒ - ๓ ปีเล็ก เพราะมันไม่หวาน มันเปรี้ยว เอาไออันเก่ามันดี นี่มันเป็นชะอย่างนี้ นี่คือนี่ที่เกิดขึ้นกับประชาธิปไตยเมืองไทย ปัญหาต่อมาภาวะสงครามก็เห็นด้วยว่าเขายึดแต่ควรจะยึดสั้น ๆ หน่อย นี่ยึด ๆ ๆ เอาตั้ง ๑๐, ๑๐ ปี ถ้าอายุสัก ๑๐๐ ปี คงอยู่มากมาย คงอยู่ถึงเพียงนั้นอีกอัน ที่ทำให้การเผยแพร่ประชาธิปไตยเป็นไปด้วยความลำบากยากแค้น

๑. พื้นฐาน ๑๐ ปีแรกเราไม่มีเลย ๕ ปีหลังก็ไม่มีเหมือนกัน เพราะมัน เกิดสงคราม

๒. การสื่อสารมวลชนโทรคมนาคมไม่เจริญเพียงพอที่จะทำให้คนเข้าใจได้ รถไฟมี ถนนไม่มี ถนนเพิ่งมามีมากหลัง ๒๕๐๐ การติดต่ออะครับ ถนนไม่มี ทาง น้ำมีเรือเขียวเรือแดง วิทยุทีวีไม่มี วิทยุมีของประเทศไทยก็มีแต่พระเทศนาบ้าง คำแถลงคำสุนทรพจน์ของท่านนายกบ้าง ไม่มีในสิ่งเหล่านี้เลย คนก็ไม่มีโอกาส ในเมื่อไม่มีโอกาสสู้ก็ปล่อยมันเลยตามเลย ไม่รู้นี่ครับประชาธิปไตยมันก็อย่างนั้น เราหมดโอกาส

หนึ่ง ความจริงใจของผู้ครองแผ่นดิน สอง สิ่งแวดล้อมไม่อำนวย อันนี้หน้า เห็นใจ ไม่มีทีวี วิทยุ ไม่มีใครกล้าพูด พูดท่านก็หาว่า เป็นปฏิปักษ์กับรัฐธรรมนูญ เพราะฉะนั้นนี่คือปัญหาและอุปสรรค มันก็เพิ่งมาดีขึ้นตอนมีคณะกรรมการ เอกลักษณ์ของชาติ มีอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนา มีดีขึ้นตอนนี่ แต่ว่าก็ช่วง ระยะสั้น ไม่กี่ปี มันอยู่ด้วยอนุบาลนะครับเวลานี้ เพราะฉะนั้นผมเห็นว่ามันต้อง พัฒนาคน และคนในเมืองไทยก็เหมือนๆ ทุกคนในโลกแหละครับ คือผมเอาทาง พระ คือ มนุษย์ มี ๔ เหล่า อย่างมนุษย์สเปโตอย่างนี้ก็อยู่ในเมืองไทยมีจิตใจโลก ตั้งบั้นงบนี่วันยังค่ำ มนุษย์สเปโตมีความโลก ไม่ยอมรับระเบียบของสังคม ผิด จะให้ถูกแล้วสั่งมือเบ็ดนั้นยังจะได้ยังไง สอง มนุษย์เดี่ยวฉาโนพวกนี้ไม่ยอมรับ ระเบียบ เขากลัวหัวแตกให้ใส่หมวก เพราะฉะนั้นจะให้มันเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มนุษย์ไซโซอย่างเราไปบวชมันก็มีไม่มาก จำเป็นจะต้องเอามนุษย์เดี่ยวฉาโนกับ มนุษย์สเปโตมาอบรมพัฒนาคนก่อน ให้เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ การที่จะอบรมคน ก็ไม่ใช่่าง่ายๆ ตาม หลักที่ว่า ๑) ร่วมกิน ๒) ร่วมนอน ร่วมศึกษาเล่าเรียนร่วมคิด

ร่วมกิจกรรม ขณะนี้เราก็ร่วมกิจกรรมนะครับ เมื่อคนเราร่วมกิจกรรมและร่วมคิดได้ ส่วนเรื่องกินเรื่องนอนก็จะตามๆ มา นี่ก็มีวิธีเดียวคือการพัฒนาจากคน คนไม่เคยพัฒนาเลยที่ผ่านมา พัฒนาเศรษฐกิจบ้าง พัฒนาเกษตรกรรมบ้าง พัฒนาร้อยแปดพันเก้า คนไม่เคยพัฒนาก็เพิ่งจะมีมา ๒-๓ ปีหลัง นับแต่นั้นไปเป็นโอกาสดี มีวิทย์ ทวี มีดูจนตาแฉะ ดูหลายรายการเหลือเกิน มีอะไรก็ถ่ายทอดไปได้ง่าย ในโอกาสอันดีแล้ว ผมก็หวังว่าคงจะไปได้อย่างดี ที่ผ่านมานี้กว่าฝันร้าย เพราะบางท่านก็เข้า โกงูไปบ้างแล้ว ตายไปบ้าง ก็เป็นคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นชาติพันธุ์ใหม่ ชาติพันธุ์เก่าก็หมดแล้ว ผมคิดว่าเท่านี้พอแล้วครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร)

ขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ตอนแรกเราจะว่าจะ ๒ รอบ แต่จริงได้รอบเดียว เพื่อไม่ให้เสียเวลาขออนุญาตไม่สรุปเลย ไปที่คุณหญิงกัลยาเลยครับ เชิญครับ มองในมุมมองของภาคเอกชน

### วิทยากร (คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช)

ขอบคุณท่านผู้ดำเนินการอภิปราย แยกผู้มีเกียรติทุกท่าน ดิฉันคงที่จะอดไม่ได้ที่จะขอบคุณคณะกรรมการส่งเสริมประชาธิปไตย และถ้าหากไม่ใช่รัฐบาลประชาธิปไตยวันนี้ ดิฉันคงไม่ได้มีโอกาสมานั่งอยู่ที่วันนี้ เห็นไหมคะว่าองค์กรเอกชนก็ได้รับสิทธิ์หลังสุดและก็น้อยสุด เพราะว่าจะสิ้นสุดเมื่อเที่ยงครึ่ง แต่ไม่เป็นไรค่ะ คงจะมีหลายคนที่แปลกใจว่าดิฉันคงแสดงผิดเวที เพราะว่าจบวิทยาศาสตร์แล้วก็ทำอะไรก็ไม่ทราบทำไมได้รับเชิญ รัฐบาลก็ใจกว้างขอกราบขอบพระคุณอีกครั้งหนึ่งที่ทำให้โอกาส แล้วก็รู้สึกดีใจและเป็นเกียรติประวัติที่ได้มานั่งอยู่ ณ ที่นี้ ต่อหน้าท่านผู้มีเกียรติที่นี่ และผู้มีเกียรติที่ฟังอยู่ทางบ้านที่เป็นเจ้าของประเทศ ดิฉันขออย่าว่าเป็นเจ้าของประเทศ อยากจะมองในมุมที่เป็นประชาชนเต็มขั้นด้วยศักดิ์และศรี ด้วยจิตสำนึกที่เป็นคนไทยที่เกิดมาในประเทศไทย ถ้าเผื่อว่าดิฉันจะเป็นประโยชน์บ้างเล็กน้อย ดิฉันก็ยอมเป็นหนูตะเภา เพราะว่าดิฉันถามผู้จัดว่าเชิญผิดคนหรือเปล่า เพราะดิฉันไม่ได้เป็นนักวิชาการ นักการเมืองและข้าราชการ ดิฉันเป็นนักการบ้าน คือดิฉันเป็นแม่บ้าน เพราะฉะนั้นการบ้านการเมืองก็คงแยกกันไม่ออก จึงได้มีโอกาสนั่งอยู่ตรงนี้

ดิฉันจึงขอมองการพัฒนาประชาธิปไตยในวงกว้าง ในแง่ของประชาชนคนไทยว่า ที่ผ่านมายุคทุกสมัย รัฐบาลทุกรัฐบาลก็คงจะบอกว่าเราพัฒนาระบบประชาธิปไตยเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน และการพัฒนาประชาธิปไตย

แม้กระทั่งประเทศแม่บทย่างประเทศอังกฤษ นายกรัฐมนตรีเซอร์ซิลเคยพูดไว้ว่า “ระบบปกครองประชาธิปไตยเป็นระบบที่เลวที่สุด แต่ยังหาระบบที่ดีกว่าไม่ได้” แล้วก็ดิฉันสังเกตว่าประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียวปกครองประเทศมากกว่า ๒๐๐ ปี เลยทำให้คิดว่ารัฐธรรมนูญหรืออะไรที่เขียนอยู่ในกระดาษนี้คงมีส่วนสำคัญเพียงส่วนน้อย แต่ที่เราพัฒนาประชาธิปไตย เราต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลหรือเจ้าของประเทศซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ สถาบัน ว่าเป็นสถาบันรัฐ สถาบันราชการ สถาบันประชาชน แต่ว่าเพิ่งจะได้รับทราบว่าจะส่งเสริมสถาบันประชาชนให้มากกว่านี้ จริงๆ แล้วถ้าส่งเสริมมาพร้อมกัน ๖๐ ปี ป่านนี้ เราคงก้าวหน้าไปไกลกว่านี้ ดิฉันอยากมองว่าทรัพยากรมนุษย์ ถ้าเผื่อว่าเรานึกถึง สุภาจิตโบราณที่ว่า ถ้าคนเราจะอยู่ในโลกนี้ได้ เราจะต้องมีความเป็นมนุษย์ หรือเป็นคนที่ยืนไว้ว่า “คนจะงามงามหน้าใจไซ้ไบหน้า คนจะสวยสวยจรรยาไซ้ดาหวาน คนจะแก้แค้นความรู้ไซ้อยู่นาน คนจะรวยรวยศีลทานไซ้บ้านโต”

ถ้าเผื่อว่าเราแก่ ๖๐ ปี เราเกษียณแล้ว แต่ว่า ๖๐ ปี ของการพัฒนาประชาธิปไตยความรู้อย่างไม่พอ ประชาชนยังมีความรู้อย่างไม่พอ ขอสะท้อนเด็กอายุ ๑๐ กว่าขวบ บอกว่าคุณแม่จะพูดเรื่องอะไร ก็เล่าให้ฟัง เขาบอกให้ความรู้กับประชาชนก็จบแล้ว อันนี้เป็นเสียงสะท้อนจากเยาวชน เพราะฉะนั้นถ้าจะแก่ ๖๐ ปี ความรู้อย่างไม่พอ น้ำใจก็ยังคงต้องมีจรรยา จรรยาบรรณ มารยาทสังคม มารยาทของการปฏิบัติหน้าที่ น้ำใจที่มีต่อกันมีศีลธรรม มีการให้ทาน เป็นคนรู้จักให้ ถ้าสิ่งเหล่านี้เราทำได้ เราพัฒนาบุคลากรได้แล้ว เราจะมีประชาธิปไตยที่แท้จริง ก็มองกว้าง ๆ ที่นี้ก็มองให้แคบลงมาถึงความเป็นอยู่ของประชาชน ว่าตลอดเวลา ๖๐ ปีที่พัฒนามาแล้ว ประชาชนอยู่ดีกินดีบ้างหรือเปล่า ดิฉันอยากมองที่ระบบราชการก่อน ขอประทานโทษนะคะ ถ้าต้องกล่าวอะไรที่ไม่สบายใจ ไม่ไพเราะหูของบางท่าน ว่าระบบข้าราชการที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ ซึ่งท่านปลัดฯ ก็คงกล่าวแล้วเมื่อก็นี้ก็คงไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจน แก้ปัญหาสังคม วัฒนธรรมและก็ไม่สามารถแก้ปัญหาชนบทได้ แม้กระทั่งแก้ปัญหาการเมือง เป็นระบบที่ต่างคนต่างพาย ต่างคนต่างทำ แต่ละคนกระทรวง กรม กอง แผนก ก็จะแก้ปัญหาแต่ในกระทรวง กรม กองของตัวเอง ระบบไม่ได้เอื้อให้มีการประสานงาน ให้มีการแก้ไขปัญหาของชาติร่วมกัน จึงเกิดศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำริตั้งศูนย์เหล่านี้ขึ้นมา อย่างศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย พิภุลทอง ห้วยฮ่องไคร้ อะไรต่างๆ นานา เป็นตัวอย่าง

การประสานงานของกรม กอง กระทรวงที่เกี่ยวข้องช่วยแก้ปัญหาของชาติที่ดีมาก อันหนึ่งซึ่งเป็นระบบราชการมาแต่ดั้งเดิม แล้วก็ทัศนคติที่ดิฉันมองในองค์การ เอกชนหรือมองในฐานะประชาชนแล้ว ทัศนคติของข้าราชการในอดีต “หนูเรียนหนังสือให้สูง หนูจะได้เป็นเจ้าของคนนายคน” เพราะฉะนั้นข้าราชการก็จะรู้จักว่าเป็น เจ้าของคนนายคน ดีใจมาก ที่ท่านปลัดฯ บอกว่า อยากให้ประชาชนมีความรู้ว่าเป็น เจ้าของคนนายคน ข้าราชการเป็นผู้ให้บริการ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือว่าราชการไม่สามารถบริการตามความต้องการของประชาชนได้ รัฐบาลส่งเสริมให้เป็นประเทศ อุตสาหกรรม แต่ราชการไม่สามารถเอื้ออำนวยไฟฟ้า น้ำ ถนน การสื่อสารทุกอย่าง ให้กับเอกชนได้จึงเกิดสะดุด เพราะฉะนั้นทัศนคติของข้าราชการน่าจะเป็นผู้ ให้บริการมากกว่าเป็นเจ้าของคนนายคน ดิฉันเป็นคนบ้านนอก ดิฉันเกิดที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เป็นหลานย่าโม ไปหาไปสามะโนครวัครั้งวัน ไปถาม นายอำเภอว่าอยู่ไหม กลัวมาก ไม่กล้าทั้งๆ ที่นายอำเภออาจนั่งอยู่ในห้อง แต่เจ้าหน้าที่ บอกว่าไม่อยู่ เราต้องเดินทางหอบข้าวมากินข้าวกลางวันในสมัยก่อน เพราะฉะนั้น ความรู้สึกที่ข้าราชการกับประชาชนยังห่างกันอยู่ เดียวนี้เขียนกรอก ไปคัดสำมะโนครวัก็เขียนไม่เป็น นั่นก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง

ปัญหาที่สอง แล้วย้อนหลังมองกลับมาว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หรือที่เราเรียกว่า มนุษย์ของท่านศิลาชัยน่าจะคะว่า คนไทยเป็นคนที่มีความโอบอ้อม อารี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จนได้รับการขนานนามว่า สยามเมืองยิ้ม ยิ้มไว้ก่อน ความเห็นอกเห็นใจ ความรักเพื่อนพ้องจนกลายเป็นวัฒนธรรมคนไทยที่ว่า ใครมา ถึงเรือนชานต้องต้อนรับ คนไทยนี้มีลักษณะเป็นคนรักอิสระ คำว่าไทยคืออิสระ ไม่ชอบอยู่ในกรอบในระเบียบ แล้วเราจะปกครองประชาธิปไตยอย่างไร ไม่อยู่ในกรอบในระเบียบ ชอบอยู่สบาย จนบางครั้งขาดความรับผิดชอบ ขาดระเบียบ วินัย คำพังเพยที่ว่าทำอะไรตามใจคือไทยแท้ ทำใจอะไรที่เราจะปรับปรุงคำนี้ว่า ทำอะไรมีวินัยคือไทยแท้ เมื่อนั้นประชาธิปไตยจะเบ่งบาน วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของคนไทย ทำให้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์ อันนี้จะเป็นหัวใจ ไม่ว่า ระบบจะเป็นอย่างไรก็ตาม ถ้ากฎหมายที่ออกมาขาดความศักดิ์สิทธิ์แล้วเมื่อไร เมื่อนั้นก็คงจะทำอะไรไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้เราไม่สามารถพัฒนาประชาธิปไตยได้ เนื่องจากว่าความมีอิสระเสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขตอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ ของคนไทย จึงเป็นอันตรายอย่างมหันต์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย อีกข้อหนึ่ง ความสมดุลทางวัตถุและจิตใจ ตลอดเวลาเราส่งเสริมด้านใดด้านหนึ่ง จนล้มทางด้านจิตใจ ศาสนาพุทธ ประเทศพุทธศาสนา แต่ว่ามีการฆ่ากันตายทุกวัน เรา

ลืมนำไป จนทำให้วัฒนธรรมที่ดีของประเทศไทยนี้ ขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดการ  
 ส่งสอนให้เยาวชนได้รับวัฒนธรรมที่ดี การบีบคั้นของทั้งผู้มีอำนาจ ผู้ปกครองประเทศ  
 และความไม่เป็นธรรม การที่ผู้มีอำนาจรังแกผู้ด้อยกว่า เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชน  
 เกิดความเครียด สุขภาพจิตเสื่อมโทรม คุณภาพชีวิตลดลง ศิลปวัฒนธรรมถูก  
 ทำลาย วัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาแทนที่ วัฒนธรรมได้คือศิลปวัฒนธรรมเข้ามาในสังคมไทย  
 จนทำให้คนไทยมาขึ้นชมยินดียกย่องเทิดทูนผู้มีวัตถุหรือมีเงินมาก โดยไม่สนใจ  
 ว่าวัตถุนั้นได้มาโดยวิธีใดหรือผิดศีลธรรมหรือไม่ ความไม่สมดุล ความไม่ยุติธรรม  
 การบีบคั้นในสังคมจึงทวีความรุนแรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นำมา ซึ่งความไม่สงบ  
 สุขของสังคม การพัฒนาจึงมีแต่ประชาธิปไตย ไม่มีธรรมาธิปไตย

อันสุดท้ายที่ดิฉันมองว่า รัฐบาลทุกรัฐบาลมองข้าม ประเทศไทยเป็น  
 อยู่ข้าวอยู่น้ำ ประเทศไทยในน้ำมีปลาในนามีข้าว ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดม  
 สมบูรณ์จึงลืมนำการบริหารทรัพยากรธรรมชาติไปเกือบจะสนิท ทรัพยากรธรรมชาติ  
 ทั้งในน้ำ ในอากาศ ใต้ดิน บนเหนือฟ้า ที่ไหนก็ตามเป็นของคนไทยทุกคน  
 ใครจะทำลายไม่ได้ ประชาชนไม่มีสิทธิ์มีเสียงหรือคะ เรียกร้องความเป็นเจ้าของ  
 แต่ผู้บริหาร ลืมคะ.... ลืมบริหารทรัพยากรนี้อย่างเป็นธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ  
 ของประเทศถูกทำลายไปเกือบจะสายเกินแก้ โดยเฉพาะป่าไม้ของประเทศที่มีถึง  
 ๗๐% ของพื้นที่ประเทศในปัจจุบันเหลืออยู่ไม่ถึง ๒๐% ถ้าเมื่อเราพัฒนา  
 ประชาธิปไตยให้เต็มที่ ๑๐๐% ไม่มีน้ำ ประชาชนจะมีความสุขหรือเปล่า  
 จะอยู่ได้อย่างไร ทรัพยากรเป็นสิ่งที่ปัญหาขั้นพื้นฐานของความอยู่รอด  
 นักปราชญ์ชาวอินเดียคนแรกบอกว่า ถ้าเราดื่มน้ำหยดสุดท้าย ถ้าเราตัดต้นไม้  
 ต้นสุดท้ายแล้ว เงินที่ท่านมีย่อมมหาศาลจะทำอะไรไม่ได้ ชาวผิวขาวมักจะใช้เหล็ก  
 ไปขูดหน้าแม่ คือการเอาเหล็กไปขูดแผ่นดินแม่ หรือแม่ธรณีนั่นเอง เราเป็น  
 ประเทศอยู่ข้าวอยู่น้ำ แต่วันนี้ เดียวนี้ หนังสือพิมพ์ทุกฉบับรัฐบาลคงจะทราบว่  
 แก่ปัญหาขาดแคลนน้ำแห้งแล้งมาช้าแล้วช้าแล้ว แห้งแล้ง ช้ำซ้อนแล้ว อะไรก็แล้ว  
 แต่เกิดขึ้นในประเทศที่เป็น ๑ ใน ๖ ประเทศที่ผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก อยู่ข้าวอยู่น้ำ  
 แต่ขณะนี้เรากำลังซื้อน้ำมากินมาใช้ อีกหน่อยเราคงต้องซื้อข้าวมากิน ถ้าเราไม่  
 ช่วยกันรักษาทรัพยากรนี้ไว้เราคงคาดคิดไม่ถึงว่าประเทศอยู่ข้าวอยู่น้ำอย่างเราขณะนี้  
 ต้องซื้อน้ำ

เรากำลังจะทำผิดธรรมชาติผืนน้ำ ไม่มีน้ำเจ้าพระยา ก็จะทำให้แม่น้ำแม่กลอง  
 ผืนน้ำมาลงที่แม่น้ำเจ้าพระยา ธรรมชาติคงร้องไห้ เพราะเราทำลายธรรมชาติ

มาแล้ว ขณะนี้ธรรมชาติกำลังหันกลับมาทำร้ายเรา หนังสือพิมพ์เดลินิวส์วันนี้ว่า “ประชาชนกำลังช่วยกันเอาถุงกระสอบทรายไปกันน้ำเพื่อไม่ให้น้ำเค็มเข้ามาในเรือกสวนไร่นาของเขา” สิ่งนี้เกิดขึ้นนานแล้ว รอยต่อ ๕ จังหวัดต้นแม่น้ำบางปะกง ๕ ล้านไร่ ภายใน ๒๐ ปี เหลือ ๗ แสนไร่ ป่าถูกทำลายไป ไม่แต่เท่านั้นตอนนี้หน้าทะเลหนุนขึ้นมา ป่าที่ถูกทำลายก็เค็ม ทำอะไรไม่ได้แล้ว เราเจ้าของประเทศ เราทราบหรือเปล่า น้ำแม่น้ำเจ้าพระยา เคยเค็ม ๒ หน่วย เดียวนี้เค็ม ๑๔ หน่วยเพิ่มขึ้น ๗ เท่าตัว เพราะไม่มีน้ำจืดมาไล่น้ำเค็ม สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่จะเป็นความผาสุกของประชาชน จะปกครองประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามจะต้องพัฒนาวิธีปกครองเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี แต่ดูเหมือนว่า ยิ่งพัฒนาประชาธิปไตยประชาชนยิ่งลำบาก ดิฉันขอฝากไว้ว่า ขอให้ดูแลทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเราสร้างใหม่ได้ชั่วชีวิตของเรา ปัญหาเกิดขึ้นในยุคเรา ดิฉันอยากให้คนไทยในยุคเราเป็นผู้แก้ปัญหานี้ ดิฉันสลดใจอีกอันหนึ่ง ทั้งผู้ประกอบการทั้งข้าราชการ ในระหว่างที่ทั่วโลกและประเทศไทยอย่างมูลนิธิโครงการราชพฤกษ์ณรงค์ให้ปลูกป่าต้นน้ำลำธาร แต่ผู้ประกอบการขอสัมปทานบัตร เพื่อขอทำเหมืองแร่ และราชการก็อนุญาตให้ทำเหมือง แรบนพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ขอขอบพระคุณค่ะ

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร)**

ขอบคุณครับ ที่เชิญคุณหญิงกัลยาไว้สุดท้าย เพราะเผอิญท่านเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับผม แต่ท่านผู้ฟังไม่เชื่อหรอก เพราะคุณหญิงกัลยายังสวยอยู่ และเพราะความสาวจึงเก็บไว้เป็นคนสุดท้าย เพราะจะได้ตรงให้ท่านนั่งอยู่กับที่มีปราษฎ์ทางรัฐศาสตร์ท่านหนึ่งบอกว่าการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นจะพัฒนาได้ ฐานะทางเศรษฐกิจต้องดีพอสมควร ฉะนั้นปัญหาเรื่องปากท้องต้องเป็นปัญหาที่สำคัญ

เวลานี้เวลาอาหารกลางวันล่วงเลยมามากแล้ว เพราะฉะนั้นปัญหาปากท้องของผู้ร่วมฟังร่วมสัมมนาที่สำคัญ ถ้าขึ้นจะอภิปรายกันต่อไปเห็นจะพัฒนาประชาธิปไตยให้หมู่พวกเราไม่ได้ กระผมจึงขอยุติการสัมมนาไว้แต่เพียงเท่านั้น และขออนุญาตขอบพระคุณผู้เข้าร่วมสัมมนาโดยเริ่มต้นตั้งแต่ คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช คุณศิลาชัย ชาญเฉลิม คุณอนันต์ อนันตกุล ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ และท่านผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ขอยุติการอภิปรายในช่วงแรกไว้แต่เพียงเท่านี้

## ภาคบ่าย

### การอภิปราย

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไร  
ให้มั่นคง : แนวทางปฏิบัติ”

### ในการสัมมนา

เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”

ณ หอประชุมรัฐสภา

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖

เวลา ๑๓.๐๐ น.

### คณะผู้อภิปราย

- |              |                |                           |
|--------------|----------------|---------------------------|
| ๑. ดร.โกวิท  | วรพัฒน์        | ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ     |
| ๒. นายเอนก   | สิทธิประศาสน์  | นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ |
| ๓. ดร. สมัคร | เจียมบุรเศรษฐ์ | นักธุรกิจ นักวิชาการ      |
| ๔. นายสุภาพ  | คลีชฉาย        | นักหนังสือพิมพ์           |

### ผู้ดำเนินการอภิปราย

- |             |        |  |
|-------------|--------|--|
| นายปราโมทย์ | สัจฉกร | ข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์<br>และนักจัดรายการ |
|-------------|--------|--|



นางสาววันเพ็ญ เซ็นตระกูล พิธีกร ได้กล่าวแนะนำนายปราโมทย์ สัชฌุกร ในฐานะผู้ดำเนินการอภิปรายในภาคบ่าย และได้เชิญให้ นายปราโมทย์ สัชฌุกร ทำหน้าที่ต่อไป ดังความละเอียดต่อไปนี้

### **พิธีกรการสัมมนา (นางสาววันเพ็ญ เซ็นตระกูล)**

ผู้ดำเนินการอภิปรายภาคบ่าย เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีประสบการณ์มาก จบนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกาศนียบัตรการฝึกอบรมการประชาสัมพันธ์จากมาเลเซีย การบริหารทั่วไปจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช วิชาการจัดการจากสถาบันข้าราชการพลเรือน ส่วนประวัติการทำงานเคยเป็นหัวหน้าพนักงานพัสดุโครงการก่อสร้างชลประทานแม่ยม จังหวัดแพร่ เคยเป็นผู้จัดรายการวิทยุสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เคยเป็นหัวหน้าหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่เยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร เคยเป็นหัวหน้ารายการหนึ่งของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเป็นวิทยากรพิเศษ เป็นพิธีกร เป็นผู้ดำเนินรายการในโอกาสต่างๆ และในวันนี้ท่านได้มาเป็นผู้ดำเนินรายการอีกครั้งหนึ่งค่ะ ขอเชิญคุณปราโมทย์ สัชฌุกร

## ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งที่อยู่ในหอประชุมรัฐสภาและที่ฟังอยู่ทางบ้าน ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้ทำการถ่ายทอดเสียงให้ท่านฟังจนตลอดการอภิปรายภาคบ่ายนี้ และนับเป็นโชคดีที่ภาคบ่ายนี้ มีเวลาได้พูดกันมากกว่าเมื่อเช้า คณะเมื่อเช้านี้มีเวลาพูดไม่จุใจนักแต่ก็เรียกได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานที่จะเข้าสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคตกันต่อไป เพราะเราได้พูดถึงอุปสรรคปัญหาว่าอะไรที่ทำให้ล้มลุกคลุกคลาน หรือว่าลุ่มๆ ดอนๆ ดังที่เราท่านก็ได้ฟังไปแล้วเมื่อเช้านี้ จากท่านผู้สันทัดกรณีในแง่มุมต่างๆ ที่เอามาประมวลให้ท่านได้ฟังกัน เมื่อเช้าออกจะเป็นเพียงการนั่งฟังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในภาคบ่าย ท่านสามารถจะซักถามข้อสงสัย อาจจะทำความคิดเห็นประกอบกรอกรายของท่านวิทยากรบนเวทีแห่งนี้ได้บ้าง เพียงแต่ว่าวิธีการนั้นเราขอกราบขออนุญาตให้ท่านเขียนข้อถามหรือข้อคิดเห็นลงในแบบฟอร์มซึ่งได้แนบไปแล้วกับเอกสารที่ได้มอบให้กับทุกท่านผู้มีเกียรติตั้งแต่เมื่อเช้านี้แล้ว ทางเจ้าหน้าที่จะได้รวบรวมข้อซักถามหรือข้อคิดเห็นของท่านให้กับทางวิทยากรบนเวทีแห่งนี้ได้ทำหน้าที่ตอบข้อสงสัยของท่านต่อไป หน้าที่ของผู้ดำเนินการอภิปรายที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ ต้องแนะนำท่านผู้เป็นวิทยากรบนเวที สำหรับท่านที่ฟังวิทยุนี้ กระผมก็ขอเรียนแนะนำทางเสียง ท่านอาจจะขาดทุนที่ไม่ได้เห็นหน้าค่าตาและก็ไม่ได้เห็นอาการปฏิกิริยา แต่ว่าชื่อเสียงของแต่ละท่านนั้นนึกถึงภาพท่านก็ออก เพราะว่าเป็นที่คุ้นหน้าคุ้นตาเป็นอย่างดี ตั้งแต่ท่านแรก ท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ท่านโกวิท วรรพพัฒน์ ประวัติโดยย่อ ประวัติการศึกษาเริ่มจากนักเรียนประชาบาล วัดใหม่บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มาเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วเข้าเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูปราจีนบุรี โรงเรียนฝึกหัดครูสมุทรสงคราม ต่อมาได้ทุน UNESCO ได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยยูทาห์ สหรัฐอเมริกา ได้ปริญญาตรี ทางด้านการบริหารการศึกษา ประถมศึกษาที่นั่น ปริญญาโทที่เดียวกัน ประกาศนียบัตรรับรองสำหรับบริหารการศึกษา ท่านมาได้ปริญญาเอกทางด้านปรัชญาเป็นด็อกเตอร์ออฟฟิสิกส์ หลังจากนั้นก็รับราชการเป็นครูบาอาจารย์ เริ่มตั้งแต่เป็นครูจัดว่า ครูตรี ครูโท ครูใหญ่ เป็นข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการได้เด้ามาเรื่อยจนกระทั่งขึ้นมาถึงรองอธิบดี อธิบดีและในที่สุดก็ได้เป็นปลัดกระทรวงจนถึงทุกวันนี้ นี่คือประวัติโดยย่อของท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ วิทยากรของเราท่านหนึ่งในวันนี้ ท่าน

ถัดมาทางขวามือของกระผมต่อจากปลัดกระทรวงศึกษาธิการคือ ท่าน**เอกสิทธิประศาสน์** ท่านผู้นี้จะเรียกได้ว่าร่วมเป็นเจ้าของภาพเป็นสปอนเซอร์ในวันนี้ด้วยก็ได้ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งท่านเป็นนายกสมาคมอยู่ร่วมจัดกับอีกหลายๆ ฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชนดังที่ได้แนะนำกันในตอนต้นมาแล้ว โดยประวัติส่วนตัวท่านอยู่ทางเชียงใหม่ ซึ่งก็คือเชียงใหม่ในปัจจุบัน อำเภอแม่จันแล้วเข้ามาเป็นศิษย์เก่าอยุธยาวิทยาลัย ศิษย์เก่าอัสสัมชัญ บางรัก และสอบเอ็นทรานซ์ เข้ารัฐศาสตร์จุฬาฯ จบปริญญาตรีและโทต่อที่อินเดียน่า สหรัฐอเมริกา ท่านเรียนวปอ. รุ่น ๒๑ และได้ปริญญาเอกดุซงฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยเคนซิงตัน สหรัฐอเมริกา กับศิลปศาสตร์ ดุซงฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รัชการการใต้เต้ามาจากเป็นปลัดตั้งแต่ปลัดอำเภอตรี ท่านผู้นี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างหนึ่งคือเป็นเฉพาะแต่ปลัด ปลัดขึ้นมาเรื่อยจากปลัดอำเภอก็มาเป็นปลัดจังหวัด แล้วก็ปลัดกระทรวง แล้วก็มาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และตอนนี้ก็เป็นวิทายากรประจำเวทีแห่งนี้ ประเดี่ยวดังได้ทางด้านข้าราชการเก่า ตัวท่านเป็นลูกมหาดไทยโดยแท้ คือตัวท่านเป็นลูกหม่อมมหาดไทย พ่อท่านก็มหาดไทยเหมือนกัน คือเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทย คือ คุณหลวงสิทธิประศาสน์ อดีตข้าราชการ

หลังจากที่ผ่านปีกขวามาแล้วก็มาถึงปีกซ้าย คำนหน้ามากเลยท่านนี้ นักเขียนมากกว่าพูด ตอนหลังแยกไม่ออกว่าพูดมากกว่าเขียนหรือเขียนมากกว่าพูด **คุณสุภาพ คลีขจาย** จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า จบการศึกษากฎหมายสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเพิ่งได้รับโล่เกียรตินคุณ นักศึกษาเก่าดีเด่นจากมหาวิทยาลัยนี้เมื่อไม่กี่วันที่ผ่านมา ขอแสดงความยินดีด้วย ปัจจุบันเป็นกรรมการบริหารของหนังสือพิมพ์แนวหน้า นอกจากงานเขียน งานหนังสือพิมพ์แล้ว คุณสุภาพยังมีงานพิเศษเป็นอาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยหลายแห่งของรัฐและเอกชน เป็นวิทยากรพิเศษให้กับหน่วยงานราชการหลายองค์กร และเป็นผู้บรรยายพิเศษหลายสถาบัน เช่น สถาบันวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร วิทยาลัยกองทัพบก โรงเรียนการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น และที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ท่านทั้งหลายอาจทราบอยู่บ้างคือเป็นเจ้าของนามปากกา ฉัตร เขิงดอย ท่านสุดท้ายบนเวทีซึ่งตอนนี้ก็ไม่มีพี่เลี้ยงอะไรทั้งสิ้น ก็จะเป็นตัวของตัวเองเลยแต่ละท่าน และแบ่งแยกกันออกมาแล้วเป็นผู้เชี่ยวชาญสันตติกรรมในวงการต่างๆ ที่จะได้ช่วยกันพยากรณ์ว่าแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคตของบ้านเราเป็นอย่างไร

เมื่อเข้านี้ภาคอดีตจนมาถึงภาคปัจจุบัน ตอนนี้จะย้อนอนาคตกันต่อไป ท่านผู้นี้ก็  
เป็นนิติศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ประกาศนียบัตรทาง  
กฎหมายสำนักอบรมกฎหมาย เนติบัณฑิตสภา ปริญญาตรีบัณฑิตกิตติมศักดิ์  
บริหารธุรกิจจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ และอีกหลาย ๆ อย่างทางด้าน  
วิชาการ รวมทั้งเป็นนักธุรกิจและนักการเมืองด้วย ผมขอสรุปสั้น ๆ แล้วกันว่า  
ท่านเป็นนายกเทศมนตรีกรุงเทพฯ ๒ สมัย เป็นนายกสมาคมเพื่อความมั่นคง  
แห่งชาติ เป็นนายกสมาคมธุรกิจเงินทุนและหลักทรัพย์ และที่ปรึกษานายก  
รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพาณิชย์หลาย ๆ สมัย ที่สำคัญปัจจุบัน  
เป็นกรรมการ Asia and Australia Commercial Bank รองประธานบริษัทเงินทุน  
หลักทรัพย์ธนพล จำกัด ประธานกรรมการบริษัทสยามมิตรประกันภัย จำกัด  
ประธานกรรมการบริษัท ทศวรรษย์ คลังสินค้า จำกัด และเป็นผู้พิพากษาศาล  
เยาวชนและครอบครัวกลาง **คุณสมัคร์ เจียมบุตรเศรษฐ์**

ด้วยหัวข้อเดียวกันนี้ คงจะแบ่งการอภิปรายเหมือนภาคเช้า แต่คงจะได้ถึง  
๒ รอบ เมื่อเข้าได้ท่านละ ๑๕ นาที เลยได้รอบเดียวแต่ในตอนนี่ ๒ รอบคิด  
ว่าคงจะได้ อย่างไรก็ตามถ้าท่านดูในกำหนดการอันนี้หมดแล้วหน้าหนึ่งแค่นี้เอง  
จาก ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. อภิปรายจบที่ นายปราโมทย์ สัชฌุกร เป็นผู้ดำเนินการ  
อภิปราย ท่านอย่าเพิ่งไปไหน ตอนนั้นเขาให้พักการอภิปรายและมีของว่าง  
รับประทานแล้วกลับขึ้นมาใหม่อีก ตอนหลังจะเป็นเวลาของท่าน ที่ท่านจะ  
แสดงข้อคิดเห็นหรือจะซักถามอะไรกันก็แล้วแต่ คงจะมีเวลาประมาณครึ่งชั่วโมง  
วันพรุ่งนี้จะเป็นการแบ่งกลุ่มสัมมนา กลุ่มย่อย การระดมความคิดระดมสมองกัน  
อย่างเต็มที่ แต่ในตอนนี่เพื่อที่จะไม่มีอะไรข้องใจไปจนถึงวันของท่านในวันพรุ่งนี้  
ถ้ามีอะไรที่บนเวทีจะรับใช้ได้ การที่จะคลี่คลายความข้องใจก็คงจะเป็นเวลาของ  
เราบนเวทีนี้แห่งนี้ก่อน

ผมขออนุญาตเรียงตามลำดับเลยครับ จากท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ  
ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่จะพูดถึงแนวทางการปฏิบัติและพัฒนาประชาธิปไตย  
สำหรับอนาคต ซึ่งเราคิดว่าเราได้อยู่จุดหนึ่งที่จะโยงใยมาถึงตอนบ่ายนี้ ก็คือต้อง  
พัฒนาคนนะครับ จะพัฒนาประชาธิปไตย จะพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอะไรก็แล้ว  
แต่ที่หนหายพูดไว้เมื่อเช้านี้ อย่าลืมพัฒนาคน และกระทรวงศึกษาธิการเป็น  
สถาบันในการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก ผมขอเรียนเชิญเลยครับ

## วิทยากร (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์)

ขอบพระคุณท่านผู้ดำเนินการอภิปราย ก่อนอื่นผมต้องขอชื่นชมที่ผู้จัดได้เชิญผู้คนที่ผมคิดว่าถ้าเราช่วยกันหมดบ้านหมดเมืองคงเปลี่ยนแปลงไปได้เยอะ แต่ละท่านผมเข้าใจว่า แต่ละท่านพูดอะไรมีคนฟัง เรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย ในอนาคตนี้ ผมอยู่กระทรวงศึกษาธิการ พอมีเรื่องอะไรก็มองไปที่กระทรวงฯ รับทุกเรื่องที่ไม่ดี พอมีปัญหาที่สั่งให้กระทรวงศึกษาธิการดูหลักสูตร เพิ่มหลักสูตรสอนเรื่องประชาธิปไตยให้มากขึ้น ผมเข้าใจว่าเราค่อนข้างจะรู้อยู่เต็มอกกว่าเด็กของเราทั้ง ๑๒ - ๑๓ ล้านคน มีความรู้เรื่องประชาธิปไตยแล้วแน่นอน ตอบได้แน่ๆ ว่าชื่อเสียงดีหรือไม่ดี เลือกตั้งทำยังไงเรื่องต่างๆ นี้รู้ เพียงแต่ว่าปฏิบัติหรือไม่ เพราะฉะนั้นหลักสูตรที่เขียนให้เพิ่มเติมที่แล้วว่าประชาธิปไตยเป็นยังไง เพราะฉะนั้นผมเรียนว่าเรื่องความรู้ไม่ต้องเป็นห่วง ที่จะห่วงก็คือว่า เรื่องของคำว่า “ประชาธิปไตย” ประชาธิปไตยนี้เป็นวิถีแห่งชีวิต เพราะฉะนั้นถ้าจะปลูกฝังคนให้พัฒนาทางด้านประชาธิปไตยก็ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก โรงเรียนเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการมีครูอยู่ ๖๐๐,๐๐๐ คน นักเรียน ๑๒ ล้านกว่าคน เพราะฉะนั้นนักเรียน ๑๒ ล้านกว่าคนอยู่ในกำมือของพวกเราทั้งหลาย อยู่ในกำมือของประชาชนคือจัดไว้อยู่ในโรงเรียน นอกโรงเรียนไม่เกี่ยว เพราะฉะนั้นถ้าเราลงทุนด้านนี้-ชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ ผมว่าปัญหาที่พวกเราเป็นห่วงกันนี้คงจะแก้ไขได้เยอะ ประเด็นก็คือว่าพวกเรา บ้านเมือง ประเทศเป็นของพวกเราทุกคน พวกเราดูแล นักเรียน ๑๓ ล้านคนแค่นั้น ให้ความสำคัญแค่นั้น และก็เวลาปกติทุกวันพวกเราไปดูกันแค่นั้น ผมเห็นมีเรื่องอะไรก็ว่ามาแล้วเรื่องที่ว่าก็ไม่ค่อยจริงส่วนใหญ่จะไม่เคยเข้าโรงเรียนเลยตลอด ๑๐ ปี ๒๐ ปี เพราะฉะนั้นถ้าพวกเราเห็นความสำคัญของประชาธิปไตย ผมว่าสิ่งแรกต้องไปดูโรงเรียน ต้องให้ความสำคัญต่อครู ทำประชาธิปไตยให้เป็นวิถีชีวิตให้ได้ เดี่ยวนี้การเรียนภาคบังคับ ๖ ปี และเรียนก่อน ๒ - ๓ ปี อนุบาล มัธยมอีก ๖ ปี เป็น ๑๒ ปี ไม่นับรวมมหาวิทยาลัยด้วย แล้วที่แน่ๆ จะขยายโอกาสภาคบังคับทางการศึกษาถึง ม. ๓ เพราะฉะนั้นที่แน่ๆ ๙ ปี บวกก่อนประถม ๒ ปี เป็น ๑๑ ปี ถ้าพวกเราได้ช่วยกันจริงๆ ผมว่าสามารถจะทำได้ ตอนนี่ที่ผมพูด พวกเราที่เป็นเจ้าของประเทศอาจจะคิดว่าในฐานะปลัดกระทรวงมีหน้าที่ดูแลอยู่แล้ว ทำไมไม่ทำ ผมอยากจะเรียนว่าเราทำและทำอย่างดีด้วย บ้านเมืองที่อยู่ได้ทุกวันนี้พวกเรามีส่วนครูบาอาจารย์ ๖๐๐,๐๐๐ คนมีส่วนอย่างยิ่งเพียงแต่ว่าทำด้วยความยากลำบาก

เหมือนเข็นครกขึ้นภูเขา ผมอยากจะเรียนว่าแม้แต่วิธีที่เราสอนคนเข้าเรียนในระดับสูงขึ้นไปในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นในระดับประถม ชั้นมัธยม มัธยมเข้ามหาวิทยาลัย ทุกอย่างมันบีบครุ บีบโรงเรียน เด็กเดี๋ยวนี้ตั้งแต่อนุบาลตรงไหนจึงจะเข้ามหาวิทยาลัยได้ เพราะฉะนั้นถ้าเข้าอนุบาลนี้เพื่อเข้าประถมนี้ เข้าประถมนี้เพื่อเข้ามัธยมนี้เข้ามหาวิทยาลัยได้เออะ เพราะฉะนั้นอันนี้เป็นตัวหนึ่งซึ่งบีบเรียนเพื่อทราบว่ามีบับอย่างไร คือจริงอยู่โรงเรียนทุกโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนเจริญงอกงาม

การที่คนเจริญงอกงามก็ต้องทำต้องปฏิบัติ จะให้รักต้นไม้ไม่ต้องปลูกต้นไม้ตั้งแต่เด็ก จะให้รักสัตว์ต้องเลี้ยงสัตว์ดูแลสัตว์ จะให้ขยันต้องให้ทำงาน แต่เวลาจะสอบเข้าอะไรก็ตามไม่เคยสอบว่ามันขยันหรือเปล่า รักสัตว์หรือเปล่า มีคุณธรรมหรือเปล่า มีศีลธรรมหรือเปล่า เข้ากับเพื่อนได้ไหม สอบอย่างเดี๋ยวมันตอบได้หรือเปล่า ที่นี้คือสอบผิดสอบถูก วิธีชีวิตนี้มันต้องเข้าใจทำ อย่างเราให้เด็กปลูกผักทำเป็น Company บริษัทจำลอง โดยหวังว่าเมื่อทำบริษัทแล้ว บริษัทต้องมี ๗ คน หุ่กันเป็นบริษัท แล้วเราจะต้องมีวัตถุประสงค์ว่าเราต้องการอะไรจากบริษัทนี้ เราต้องการให้บริษัทเจริญรุ่งเรือง สิ้นปีจะมีกำไรแบ่งกันคนละ ๑๐๐ บาท และเราสามารถทำบริษัทเราให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม คือสังคมโรงเรียนของเราสามารถภูมิใจกับเงินรายได้ที่เป็นเงินทำเพื่อประโยชน์ไม่เฉพาะได้แต่เงินอย่างเดียว และยังได้ประโยชน์ต่อส่วนรวม เสร็จลองลงมือทำ พอลงมือทำบริษัทก็ต้องมีประธานบริษัท ต้องมีคนจดบัญชี ต้องมีเหรียญฎีก ระบบต่างๆ ทำให้ทุกคนต้องทำงานร่วมกัน ทะเลาะกันเมื่อไรบริษัทจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ฉะนั้นเด็กจะต้องดูแลซึ่งกันและกัน เด็กจะเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก เพื่อนรักของเราทั้ง ๗ คนที่ร่วมหุ่กันตั้งบริษัท เราเลือกแล้วเพื่อนรักทั้งหลาย แต่พอมาทำงานร่วมกันแล้วมันคิดไม่เหมือนกันทุกเรื่อง เมื่อพรรคพวกคิดไม่เหมือนกันทุกเรื่อง ทำอย่างไรจะพูดแบบไม่ต้องทะเลาะกันไม่ต้องแยกบริษัท สิ่งต่างๆ นี้คือวิถีชีวิตของประชาธิปไตย เป็นประธานพูดอย่างไรเพื่อนถึงจะไม่โกรธจะแก้ปัญหากันยังไง คนนี้มันคิดเก่งให้เป็นนักบัญชีได้ เราแรงแยะให้ทำงาน เพื่อนเราจนเหลือเกินไม่มีเงินทุนแม้แต่ ๑๐ บาท ให้เพื่อนออกแรงได้ไหม สิ่งต่างๆ เหล่านี้มันทำได้หมดในบริษัทนี้ อย่างนี้คือวิถีประชาธิปไตย การเรียนวิทยาศาสตร์ขบวนการวิทยาศาสตร์ในระดับต่างๆ ใครกำลังทดลองอยู่มันเสียเวลา เพราะข้อสอบเก็งกันได้ เพราะเรียนออกไปแล้วตอบถูกเท่านั้นเอง ทำไมกระทรวงศึกษาธิการมาพูด กระทรวงศึกษาธิการ คือ

ระบบหนึ่งของสังคม พอลูกมาเรียนพอเข้า ม. ๑ นี้ พ่อแม่บอกไอ้หนูไม่ต้องทำงาน ลูกเรียนแข่งกับเขา พ่อกับแม่จะหาเงินให้เพราะฉะนั้นไอ้สิ่งต่างๆ มันเป็นเรื่องชีวิต เพราะฉะนั้นคือการเรียนการอ่านหนังสืออย่างเดียว คือตอบให้ถูก ฉะนั้นคุณธรรม ศีลธรรมอะไรต่างๆ วิธีชีวิตประชาธิปไตยทุกอย่างต้องใช้เวลาหมด เราต้องการให้คนเป็นคนดีคนเก่ง แต่ว่าทุกอย่างบีบหมด อย่างไรก็ตามเราพยายามปรับ ที่ให้เด็กจับฉลากก็ดี ให้เรียนใกล้บ้านโดยไม่ต้องสอบก็ดี มีโควตาอะไรก็ดี นี่คือวิธีปรับที่เราทำอยู่ แต่ทำได้ยากมาก และผู้ที่พยายามบีบเราไม่ทำคือพวกเรา เพราะต้องการเอาลูกไปอยู่โรงเรียนเดียวกัน ออกไปแล้วเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนนี้หมด พูดอะไรก็รู้เรื่องทั่วประเทศ คนอื่นพูดกันคนละภาษาเมื่อเป็นเช่นนี้จะเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร ทั้งหมดทั้งปวงกระทรวงศึกษาธิการอยู่ในสังคมจำเป็นต้องขอความร่วมมือต้องเห็นใจ และผมไม่กล้าที่จะพูดไปถึงมหาวิทยาลัยที่มีคนเก่งทั้งนั้นรวมอยู่ในนั้น เราต้องการให้คนสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่อยู่แม่ฮ่องสอน ทำไปถึงจะเป็นชาวแม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถอยู่แม่ฮ่องสอนได้อย่างสง่างามเผยแพร่ ไม่ใช่ ๒ คน ที่แม่ฮ่องสอนขึ้นเครื่องบินมาเรียนกรุงเทพฯ มาได้แล้วเป็นอะไรอยู่ในกรุงเทพฯ คน ๑๐๐ คน เข้ามาอยู่ในมหาวิทยาลัย ๒ คน ไอ้คน ๙๘ คน มาเรียนเพื่อให้ ๒ คน มีชั้นเรียน ๑๐๐ คนเปิดได้ ๓ ห้องเรียน ฉะนั้น ๙๘ คนเรียนเพื่อให้ ๒ คนได้ดี ไอ้ ๙๘ คนนี้เรียนเรื่องกรุงเทพฯ เรียนเรื่องเขาจะสอบเข้ามหาวิทยาลัย ฉะนั้นพอเข้าไม่ได้ขึ้นเครื่องบินไม่ได้ก็เป็นคนซึ่งไม่มีคุณภาพ จำเป็นต้องอยู่ที่แม่ฮ่องสอน จะเป็นไปได้ไหม ถ้าจะสอนคนทั้ง ๑๐๐ คนให้เป็นชาวแม่ฮ่องสอนที่ดี เป็นคนไทยที่ดี คน ๒ คน ที่ขึ้นมาอยู่กรุงเทพฯ ก็ให้มา แต่คนที่อยู่เป็นคนแม่ฮ่องสอนให้เป็นคนไทยที่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้มันสอนไม่ได้ เพราะครูจำเป็นที่จะต้องสอนคนเพื่อให้อยู่กรุงเทพฯ ให้ได้ เพื่อจะได้ ๓ คน ฉะนั้น ๙๗ คนอยู่เพื่อให้ได้มากรุงเทพฯ ๓ คน พวกเราพูดกันเสมอ จำเป็นจะต้องกระจายอำนาจการเรียนการสอน ตำราให้ครูเขียนเอง ให้ท้องถิ่นเขียนเอง ตั้งแต่สมัยผมเป็นรองอธิบดีกรมวิชาการ เมื่อเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เมื่อ ๑๐ กว่าปี นี่คือหลักสูตรที่เราเขียน แต่ไม่มีคนกล้าทำ เพราะถ้าไปมีวสอนท้องถิ่น มันสอบเข้าอะไรไม่ได้เลยสักคน หลักสูตรมันสอนเกี่ยวกับกรุงเทพฯ ฉะนั้นทั้งหมดทั้งปวงเป็นเรื่องที่จะต้องปรับปรุง ผมว่าการปรับปรุงนี้ต้องเจ็บปวดต้องทำลาย อย่างที่จะต้องเปลี่ยนการสอบนี้อาจจะต้องดู ดูว่าคนๆ นี้ สามารถที่จะเรียนเกษตรได้ไหม มีความตั้งใจเรียนเกษตรไหม ประวัติการเรียนตั้งแต่ประถม มัธยมสนใจหรือเปล่า มีประสบการณ์ไหม แต่ได้ประเภทที่ตีความตลอดสอบได้ที่ ๑ มันก็

ไม่น่าจะได้ แต่ถ้าตลอดชีวิตเลี้ยงเปิด เลี้ยงไก่ ปลุกผักทำสวนควรมีที่ทำกิน ๓๐ ไร่ เรียนเคมีได้เท่านี้ เรียนชีวะได้เท่านี้ รู้เรื่องจบปริญญาแน่ คนๆ นี้ น่าจะได้ เรียนมหาวิทยาลัยสาขาการเกษตร สิ่งต่างๆ เหล่านี้มันทำได้

ที่ราชบุรีนักเรียนหัวหน้าชั้นมาหาผม สมัยผมเป็นอธิบดี ท่านอธิบดีผม ทำทุกสิ่งทุกอย่างผมสอบไม่ได้ เพราะผมต้องทำกิจกรรมต่างๆ ไหนท่านว่ามันดี ยิ่งไง ท่านช่วยอะไรผมได้ สิ่งเหล่านี้พวกเราต้องช่วย ประชาธิปไตยจะได้ไปรอดอนาคตที่ต้องการปฏิบัติ และพวกเรียนเก่งๆ สอบเข้าเก่งๆ ไม่ว่าจะสอบเข้า ระดับไหน ถ้าเรียนอย่างเดียวออกมาแล้วก็ทำอะไรไม่เป็น หลายมหาวิทยาลัย ที่รู้จักกัน ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในโลกเราเนี่ย เด็กของเราได้เหรียญทองไปสมัคร เขาบอกว่าหนูไปทำงานอีก ๓ ปี อีก ๕ ปี นะ ให้มันรู้ว่าเหนื่อยแปลว่าอะไร ให้มันรู้ว่าร้อนแปลว่าอะไร ทหนาวแปลว่าอะไร หิวแปลว่าอะไร แล้วมาเรียนใหม่ จะได้เข้าใจยิ่งขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องซึ่งผมคิดว่าถ้าเรา ไม่ช่วย กระทรวงศึกษาธิการทำได้แต่ช้า แต่ถ้าพวกเราช่วยกันคนละมือ ๒ มือ พยายามหาช่องทางความคิดที่ถูกต้อง ยอมให้ลูกเราไม่ได้เปรียบบ้าง ผมเข้าใจว่า ความเป็นประชาธิปไตยจะเกิดขึ้น แล้วลูกของเราก็จะเป็นคนที่สมบูรณ์ ไม่ใช่ตื่น เข้าชั้นมาก็โบกรถไปเรียนค่านานก่อน ตกเย็นไปเรียนวิทยาศาสตร์ กลางคืนมา ทำการบ้าน วันเสาร์อาทิตย์ก็ไปเรียน ยังงี้ตัวเหลืองเขียว ชนะเขา แล้วลูกเรา เป็นอะไรในโอกาสต่อไป ฉะนั้นทั้งหมดทั้งปวงผมอยากจะเรียนว่าผมดีใจที่ได้จัดงานนี้ขึ้นมา พวกเราจะได้มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อผลประโยชน์สูงสุด ของประเทศชาติ ขอขอบคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

ขอบพระคุณ ท่าน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ท่าน บอกว่า ความจริงเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยแบบนี้ซึ่งเป็นวิถีชีวิต ทางกระทรวง ศึกษาธิการได้ปลุกฝังมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ทำออกมาไม่ได้ เป็นมรรคเป็นผล ลักที่ ดิดโน้นขัดนี้ไม่กล้าที่จะออกไปได้เต็มที่ได้เต็มทาง เหนือฟ้ายังมีฟ้า เหนือ กระจดาขยังมีซาละเปาที่ว่า แต่บัดนี้ท่านมาเป็นเจ้ากระทรวงเองแล้วไม่มีปัญหาแล้ว เรื่องที่เคยจะติดขัดข้อขัดอะไรต่างๆ นานแล้ว เราก็ภาควิมิว่ากระทรวงศึกษาธิการ ยุคประชาธิปไตย คงจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย ในวิถีทางของ ประชาธิปไตยอย่างที่ว่าอยู่ในรูปแบบการปลุกฝังเหมือนกับเป็นหุ้นส่วนบริษัทให้รัฐ จักรับผิดชอบหน้าที่ ใครสามารถที่จะช่วยกันได้สามารที่จะรับฟังความคิดเห็นซึ่ง

กันและกัน ก็จะทำให้หุ้นส่วนบริษัทหรือแท้จริงก็คือประเทศชาติ ที่จะพัฒนาได้ ในระบอบประชาธิปไตย ก็คงจะต้องใช้การซิมซับกันไปด้วย นอกเหนือจากหลัก สูตรที่เราระบุไว้แล้ว คงจะต้องให้ช่วยกันอย่างที่ท่านว่า สื่อมวลชนก็มีบทบาทมาก แทบจะเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตทุกเมื่อเชิ้อวัน ตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ เดียวนี้ผู้ใหญ่รู้อะไรเด็กก็รู้หมดเห็นหมดแล้ว บางทีเปลอเอาเด็กมาสอนผู้ใหญ่ก็มีเหมือนกันโดย ใช้สื่อมวลชน เมื่อก่อนเราโอย! เป็นไปได้ยังงิผิดวัฒนธรรมไทย ให้เด็กมาสอนผู้ใหญ่ต้อยังงี้ ขนาดเด็กสอนผู้ใหญ่ยังไม่ฟังเลย ออย่าว่าแต่ผู้ใหญ่สอนเด็กเลย ออย่าทำละ ออย่าทิ้งขยะนะคะ อะไรทำนองนี้ ที่หลายคนช่วยกันอยู่ในเวลานี้ คุณสุภาพ คลีชจาย เป็นสื่อมวลชนที่จะมาอภิปรายในวันนี้ด้วย ขอเรียนเชิญครับ

### วิทยากร (คุณสุภาพ คลีชจาย)

ขอบพระคุณท่านผู้ดำเนินรายการ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน หัวข้อในวันนี้ผมถือว่าเป็นหัวข้อที่น่าเบื่อหน่ายซ้ำซากหัวข้อหนึ่งในสังคมบ้านเรา สิ่งที่เราพูดแล้วและท่านถูกเกณฑ์มาให้ฟังนี้ ผมว่าเป็นสิ่งที่ระหว่างที่ท่านนั่งอยู่ข้างล่างกับพวกผมนั่งอยู่ข้างบน รู้เท่าๆ กัน ไม่มีใครรู้มากไปกว่าใครเรื่องพัฒนาประชาธิปไตย ที่สำคัญคือว่าหลังจากวันนี้แล้ว หลังจากมานั่งพูดกัน ๒ วัน ถามว่าจะได้อะไรเกิดขึ้น เอาไปทำอะไรได้บ้าง ในกลไกของรัฐหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ผมเห็นการสัมมนาหลายครั้งในบ้านเราที่หาทางออกไป แต่อีก ๑๐ ปี ก็นำมาสัมมนากันใหม่ เพื่อจะสรุปให้เป็นทางออกเดียวกันเหมือนกับ ๑๐ ปีที่แล้ว ก็ไม่เห็นทำอะไร แต่อย่างไรก็ตาม ผมก็ถือว่าดีกว่าที่จะไม่หาแนวทางกัน สิ่งที่ผมพูดวันนี้เราน่าจะสรุปได้ ๒ ประเด็นใหญ่ๆ เท่านั้นแหละว่า

๑. ทำอย่างไรที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น ตรงนั้นจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ

๒. จะทำอย่างไรที่จะให้ระบบประชาธิปไตยไม่ล้มกระดาน แล้วก็หนีบ ๑ ใหม่บ่อยๆ

ถ้าได้คำตอบ ๒ จุดนี้แล้ว ทำ ๒ จุดนี้ได้ ประชาธิปไตยมันคงแน่นนอน ในจุดแรกนั้นในเรื่องจะทำอย่างไรให้ประชาชนมีบทบาทมากเป็นส่วนสำคัญ เราอย่าลืมว่าการเลือกตั้งทุกครั้ง มีประชาชนไปใช้สิทธิ ๕๐% ของผู้มีสิทธิ ใช้สิทธิในกรุงเทพฯ เองไม่ถึง ปีนี้มีการรณรงค์กันมากมายเหลือเกินก็ได้มาถึง ๕๐% ทำ

อย่างไรถึงจะเอาคนอีก ๕๐% ที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง เข้ามาร่วมอยู่ในระบบการเลือกครั้งเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย อันนี้คือปัญหา เมื่อเดิมนั้นผมนึกถึงเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องหลัก แต่ตอนหลังผมไม่แน่ใจเสียแล้วละครับ เพราะว่ามียอดประกอบบางอย่างที่ผมเห็นชัดเจนว่า คนที่มีการศึกษาเองก็ไม่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากมาย ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่รู้จะเลือกใคร ไม่รู้จะไปทำอะไร เลือกไปก็แค่นั้น ฉะนั้นตรงนั้นผมไม่แน่ใจเสียแล้วว่า ระบบการศึกษาจะช่วยส่งเสริมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยได้ ผมได้รับฟังข่าวร้ายจากอาจารย์ท่านหนึ่ง ดร.ลิขิต ธีระเวคิน ไปร่วมอภิปรายกับท่านหลายครั้ง ท่านบอกคุณสุภาพฟังแล้วอย่างหัวใจวายนะ หนึ่งในคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญของเราฉบับที่ใช้อยู่นี้ ร่างในสมัยที่ รสช. ยึดอำนาจ หนึ่งในคณะกรรมการไม่เคยไปใช้สิทธิของท่านเลยในการเลือกตั้ง และท่านก็มานั่งเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญให้เราใช้ นี่คืออะไร ผมบอกวาระบบการศึกษาอย่างเดียวช่วยไม่ได้เสียแล้ว แล้วจะไปฝากผีฝากไข้ปลัดโกวิทอย่างเดียวคงไม่ได้ ต้องมีส่วนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องการประชาธิปไตยอยู่นั้น เอาเข้าจริงๆ แล้วผมบอกว่าสิ่งหนึ่งที่น่าจะรณรงค์มากกว่าคือ กลับไปบ้านแล้วรณรงค์ให้พ่อแม่ไปใช้สิทธิ เขาไม่ได้ทำส่วนนี้ แต่เขาพร้อมจะทำส่วนอื่น สิ่งหนึ่งที่ผมดีใจก็คือว่า ในคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ พูดกันถึงเรื่องที่จะให้นิสิต นักศึกษาที่มีอายุ ๒๐ ปีแล้ว ถ้าเรียนอยู่กรุงเทพฯ สามารถลงคะแนนที่กรุงเทพฯ ได้ โดยไม่ต้องกลับไปหนองคายของท่านสุเมธ พรหมพันธ์์ท้าว โดยไม่ต้องกลับไปจังหวัดไหน ไม่ต้องกลับไปสงขลาบ้านผม ลงคะแนนได้ในกรุงเทพฯ ถ้าเมื่อเรียนอยู่จุฬาฯ ธรรมศาสตร์หรือที่อื่นจะให้มียุทธวิธีการอย่างไร ถ้าทำได้อย่างนั้น ส่วนร่วมในการปกครองประชาธิปไตยจะมีมากขึ้น อันนี้เป็นสิ่งที่คิดว่าน่าจะทำได้

ข้อ ๒ ในแง่ของการรณรงค์ให้คนมาใช้สิทธิ เมื่อคราวที่ กทม. จัดสัมมนาหัวหน้าเขตและผู้อำนวยการสำนักต่างๆ กัน ก่อนจะมีการเลือกตั้งคราวนี้ ผมก็ได้รับเชิญไปแสดงทัศนะเรื่องนี้ เขาบอกเขาก็พยายามทำกันมาเต็มที่ทุกครั้ง แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร มีผู้เข้าร่วมประชุมท่านหนึ่งเสนอข้อคิดซึ่งผมคิดว่าน่าจะเป็นไปได้ แต่ว่าอาจจะยุ่งยากในทางปฏิบัติ เขาบอกว่าเวลานี้สังคมคนกรุงเทพฯ นั้น อยู่กันเป็นหมู่บ้านจัดสรรเป็นส่วนใหญ่เพราะไม่มีปัญญาซื้อบ้านปลูกบ้านเองได้โดยไม่มีฟังกบ้านจัดสรร ธนาคารจะชุดรีดนาทาเร้นอย่างไรก็ยอมให้ชุดรีดไป เพราะไม่มี

ทางเลือกอื่น ฉะนั้นในสังคมบ้านจัดสรรเหล่านี้ น่าจะเป็นไปได้ไหม ที่หน่วย  
 การเลือกตั้งจัดคล้ายๆ กับไปรษณีย์เคลื่อนที่ หรือธนาคารออมสินเคลื่อนที่  
 เข้าไปในหมู่บ้านใหญ่โดยประกาศให้ทราบ อันนี้ผมกำลังพูดถึงทำอย่างไรจึงทำให้  
 คนมีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะผมเชื่อว่าถ้าคนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สิทธิความ  
 ห่วงแทน ความตื่นตัวในระบบประชาธิปไตย น่าที่จะมีความหมายมากขึ้นและ  
 จะเป็นผลถึงข้อหลัง คือ คนที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงหรือยึดอำนาจมาล้มกระดานนั้น  
 จะเกรงใจประชาชนมากขึ้น ถ้าเผื่อได้ทราบว่าการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ประชาชน  
 มาใช้สิทธิกันมาก นี่เป็นข้อแรกว่าทำอย่างไร ซึ่งจะไม่ลึกลงไปในรายละเอียด  
 เดี่ยวอดิตท่านปลัดเอก คงจะพูดได้ในประเด็นนี้ อันที่สอง ที่น่าจะมีส่วนมาก  
 เหมือนกันในแง่ที่จะเขย่าความรู้สึกประชาชน ให้มีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย  
 คือสื่อมวลชน สื่อมวลชนภาคเอกชนอย่างหนังสือพิมพ์ของกระผม นั้นจะดี  
 ชั่วๆ อยุ่อย่างไรก็แล้วแต่ ผมถือว่าได้ทำหน้าที่ในการกระตุ้นเตือนทางระบอบ  
 ประชาธิปไตยใช้ได้ แต่ที่น่าเสียใจคือว่า สื่อมวลชนของรัฐซึ่งน่าจะมีผลมากกว่า  
 ทั้งวิทยุ โทรทัศน์มี ๔๐๐ กว่าสถานีในเวลานี้ สถานีโทรทัศน์ทุกช่อง ถ้าเผื่อ  
 เราย้อนกลับไปนิดหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ผ่านมา โทรทัศน์ดูเหมือนว่าจะมี  
 เสรีภาพมากขึ้นในการจัดอภิปรายรายการต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้คนเข้ามามี  
 ส่วนร่วมในระบบการปกครองอันนี้ แต่พอจริงๆ แล้ว พอถึงเวลานี้ก็ดูเหมือนว่า  
 ภาพเหล่านั้นหายไปเสียอีกแล้ว รัฐบาลนี้ซึ่งประกอบไปด้วย ๔ พรรคฝ่ายค้าน  
 เดิมทีออกโรงกระทุ้งว่าให้รัฐบาลให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนให้มากที่สุด เวลานี้  
 ตัวเองกลับมาเป็นรัฐบาล ยังไม่มีอะไรชัดเจนที่จะทำให้สิ่งที่ตนเองเคยเรียกร้อง  
 ให้คนอื่นทำไม่ชัดเจนเลย ตามนายกรัฐมนตรีกุณชวิน หลีกภัย ตามรัฐมนตรีที่คุม  
 กรมประชาสัมพันธ์ คุณสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ หรือคุณเทอดพงษ์ ไชยนั้นนท์  
 ก็จะต้องบอกว่ารัฐบาลไม่มีปัญหาในการให้เสรีภาพสื่อมวลชน แต่ว่าลึกลงไป  
 ในหลักปฏิบัติแล้วผมรู้สึกว่า ผอ.สถานีแต่ละแห่งยังกลัวๆ อะไบบางอย่างที่ยัง  
 ไม่เห็นอยู่ รายการอย่างมองต่างมุมก็ดี อย่างคุณสุทธิชัยก็ดี มีส่วนในการที่จะ  
 ปลุกให้ประชาชนตื่นขึ้นมารับรู้สิทธิและเสรีภาพของเขาในเรื่องของการปกครอง  
 บ้านเมือง ผมว่ารัฐบาลต้องทำเรื่องนี้ให้ปรากฏว่าจะให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชน  
 ของรัฐจริงๆ ได้อย่างไร เพื่อที่จะได้ร่วมกันกระตุ้นเตือน ส่วนหนังสือพิมพ์ ผมได้  
 บอกแล้วนะครับว่า เราได้ทำหน้าที่นี้มา แต่ข่าวร้ายอย่างหนึ่งคือ คน ๕๐ กว่า  
 ล้านคนจะ ๖๐ ล้านอยู่แล้ว หนังสือพิมพ์รวมกันทุกฉบับรายวันขายได้ประมาณ

๓ ล้านฉบับเท่านี้ต่อวัน ฉะนั้นแปลว่าสื่อของรัฐ ที่วีเวลานี้ผมว่ามีทุกบ้าน วิทยูมีทุกบ้าน ทำอย่างไรที่จะเอาสื่อของรัฐทั้งสองแห่งนี้ ซึมซาบเข้าไปในความรู้สึกของประชาชนให้มากและก็จะใช้ได้

ข้อ ๓ จะทำอย่างไรให้ข้าราชการเข้ามามีบทบาทในระบอบประชาธิปไตยอย่างจริง ๆ ท่านทั้งหลายคงทราบกันดีที่บ้านของเรามีแต่ขาดกับเกิน ส่วนใหญ่เราไม่มีอะไรที่พอดีเลย เดิมนั้นข้าราชการไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักการเมืองในลักษณะไปช่วยอีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายฐานอำนาจไปรังแกอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่มีอำนาจอยู่ในมือ ครั้นคนที่ถูกรังแกไว้วายมากเข้ารัฐบาลก็สั่งใหม่ว่า ห้ามข้าราชการเข้าไปยุ่งยามกับพวกการเมือง ที่นี้ไปกันใหญ่เลย การเลือกตั้ง ๒ ครั้งที่ผ่านมา จะเห็นว่าข้าราชการเกรงกลัวกันเหลือเกินที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการเมือง รองผู้ว่าราชการคนหนึ่งไปเปิดสาขาพรรค ไปร่วมเป็นประธานไม่ใช่เป็นประธานพรรค ไปนั่งร่วมอยู่ในงานเปิดสาขาพรรคบางพรรค ก็ถูกค่อนข้างจนถึงขั้นกระทรวงมหาดไทยจะสั่งลงโทษ ตั้งกรรมการว่าเข้าไปเอนอิงกับพรรคการเมือง ที่จังหวัดภาคใต้ ผู้ช่วยปลัดอำเภอ มีคนเอาแผ่นพับโปสเตอร์ ปฏิทินแผ่นเล็กของผู้สมัครคนหนึ่งไปซุกไว้ในโต๊ะ แล้วก็ไว้วายว่าไปช่วยหาเสียงให้กับ ส.ส. พรรคหนึ่งนั้น เกือบตายแน่กว่ากระทรวงมหาดไทยจะรู้ข้อเท็จจริง เกรงกลัวกันไปหมด ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปร่วมงานแต่งงานลูกสาวของนักการเมือง เขาเชิญให้ชั้นกล่าวอวยพรให้คู่บ่าวสาว ยังไม่กล้าขึ้นพูดเลย กลัวหนังสือพิมพ์ถ่ายรูป กลัวอีกพรรคหนึ่งมันจะไปไว้วายว่า ไม่ให้ความเป็นกลางและไม่เป็นธรรม ฉะนั้นบรรยากาศที่ไม่เป็นมงคลกับระบบนี้เลย ทำไมเราไม่หีบเอาความพอดี มาให้ข้าราชการมีส่วนร่วมกับการเมืองให้มากกว่าที่เป็นอยู่ แม้กระทั่งพรรคการเมืองขอตั้งเวทีหาเสียงในโรงเรียนก็ได้ หน้าที่ว่าการอำเภอก็ได้ ตรงไหนก็ได้ที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ และไม่รู้จะไปหาเสียงกันตรงไหนได้ เรื่องนี้ท่านนายกรัฐมนตรี คุณชวน หลีกภัย เคยพูดไว้ชัดเจนในรัฐสภาแห่งนี้ในคราวนั้นว่า รัฐบาลไม่หน้าที่จะใจแคบกับระบบพรรคการเมือง ซึ่งผมถือว่ามีก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

อันที่ ๒ นี้เราพูดกันมาก เรื่องคุณภาพนักการเมือง ในฐานะสื่อมวลชน ผมอยากจะเรียนอย่างนี้ เรียนว่าแท้ที่จริงแล้ว หลายปีที่ผ่านมา คนที่เดินเข้ามาในรัฐสภาแห่งนี้เป็นคนที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงมาก ดร.หลายคน ปริญญาโทเยอะ

ปริญญาตรีมาก แต่ว่ามันมีความรู้สึกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็คือว่า คนมีความรู้เหล่านั้น พอเดินเข้ามาในรัฐสภา เป็นผู้แทนราษฎรแล้ว ดูเหมือนว่าคราบน้ำกการเมืองจะจับจนไม่เหลือความเป็นนักวิชาการ ไม่เหลือความเป็นหมอ ไม่เหลือความเป็นวิศวกร ไม่เหลือความเป็นครู เพราะสังคมนี้ไปคิดว่าถ้าเป็นนักการเมืองให้ตั้งแล้ว จะต้องพูดจาในลักษณะเหมือน ส.ส. บางคนที่ตั้ง เวลาอภิปราย ต้องอภิปรายอย่างนั้นมันถึงจะมัน ฉะนั้นถ้าเพื่อมีความรู้มีความสามารถ แต่ว่ามาทำตัวหนึ่งๆ เนื้อๆ เป็นข้าราชการ ทำตัวเป็นคนมีความรู้สูง เขาบอกว่าเอาดีทางการเมืองไม่ได้ นักธุรกิจก็มาก คราวที่แล้วมีการตื่นเต้นกันเหลือเกินว่านักธุรกิจแต่ละคนที่มาลงเลือกตั้งนั้น โอ้โห! จะเข้ามาช่วยกันจุดให้ภาพนักการเมืองดีขึ้น ผมบอก ปัดโอเอ๊ย! ไปดูย้อนหลังในสภาชุดก่อนๆ มีนักธุรกิจกี่คน คุณบุญชูไม่ใช่นักธุรกิจหรือ ใครต่อใครอีกหลายคนไม่ใช่นักธุรกิจทั้งนั้น แต่ที่นี่ อย่างที่ผมบอกแล้วว่าเมื่อเข้ามาเป็นนักการเมืองแล้ว เขาบอกเหมือนเขี้ยวจะเริ่มงอก และดูเหมือนว่าภาพที่เป็นนักธุรกิจ นักวิชาการเหล่านั้นหายไปเสียส่วนหนึ่ง แล้วเราก็เริ่มมามีความหวังใหม่ ผมถึงบอกว่าพรรคการเมืองดีขึ้นมาเรื่อยๆ แต่ที่ว่าทำอย่างไรที่จะให้พรรคการเมืองน้อยลง ผมบอกว่าเรื่องนี้ต้องไม่มีคนมาล้มกระดานเสียเร็วๆ ต้องมีคนใจเย็น พรรคการเมืองเหลือน้อยลง พอปฏิบัติทีหนึ่ง ปล่อยให้จดทะเบียนพรรคกันใหม่ จะมีเพิ่มขึ้นมาอีกทุกที

ฉะนั้นส่วนสำคัญที่สุด ทำอย่างไรให้ประชาธิปไตยต่อเนื่องก็คือ ต้องไม่ล้มกระดานกันบ่อยๆ เหมือนที่ผ่านมาก ทหารต้องอดทนต้องใจเย็น ผมไปเป็นพิธีกรดำเนินรายการการสนทนาปัญหาบ้านเมือง บางครั้งได้สอบถามข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ท่านให้คำตอบค่อนข้างจะตรงกันสาเหตุที่ทหารต้องเข้ามาทำอะไรอย่างงั้น เป็นเพราะทหารทนไม่ได้ที่นักการเมืองจะพาดพิงเสียหายน ทหารเป็นสถาบันที่สร้างชาติมาเหมือนกันจะต้องปกป้องรักษาไว้

นักการเมืองมักจะไปยุ่งกับทหารเอง ทหารเขาไม่ยุ่งกับการเมืองโดยปกติ ผมบอกว่าเรื่องนี้ทหารต้องใจเย็น ขออิมคำพูดของท่านนายกรัฐมนตรีนี่ว่าต้องเชื่อมั่นในระบบรัฐสภาตรงที่ว่า ถ้ารัฐบาลทำไม่ดีแล้ว ๔ ปี ประชาชนเปลี่ยนได้ และจริงแล้วถ้าทำไม่ดี ผมไม่เคยเห็นอยู่ถึง ๔ ปี พลังประชาชนที่ปลุกเร้าผ่านสื่อมวลชนมาจะเป็นตัวขับไล่รัฐบาลเอง ต้องลาออกเอง ต้องยุบสภาเอง ฉะนั้นทหารใจเย็นๆ ไม่ต้องมีคนอื่นทำแทน ประชาชนจะทำแทนอยู่ แต่ขอให้ เป็นในระบบรัฐสภา สภาจะดีแค่ไหนถ้าเมื่อมีการปฏิบัติบ่อยๆ ก็ไปไม่รอด

ทำอย่างไรก็ไปไม่รอด คุณวีระ มุสิกพงศ์ เคยปราศรัยไว้ดี ผมชอบ เขาบอกว่า เรื่องของการเมืองนั้นเป็นเรื่องของความขัดแย้ง เป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงด้วยเหตุ และผล เป็นเรื่องที่คุณ ๒ ฝ่าย เห็นไม่เหมือนกัน บางครั้งความขัดแย้งนั้นรุนแรง บางครั้งรุนแรงมาก ซึ่งนักการเมืองทนกันเองได้ แต่ทหารทนไม่ได้ เพราะทหาร ถือป็น ฉะนั้นในวงการถกเถียงไม่เหมาะแก่คนถือป็นเป็นอย่างยิ่ง แล้วคุณวีระ ก็พูดอีก บอกว่าอย่าว่าแต่วงการเมืองเลย วงไฮโลนี่เราห่างห่างไฮโลกันดี ๆ แล้วมี ใครสักคนพกปืนมาแทง ผมว่าเจ้ามือก็ไม่กล้า เพราะไม่รู้เมื่อไหร่เสียมากแล้ว ลูกซักปืนขึ้นมายิงเจ้ามือ ฉะนั้นในท่ามกลางอะไรที่มันขัดแย้งกัน คนถือป็น ไม่ควรเข้ามาร่วมวงกับเขาด้วย ถ้าจะเข้ามาก็เอาปืนวางไว้ก่อนถอดเครื่องแบบ ยืนดีต้อนรับ แต่มีฉะนั้นแล้วมันจะไปไม่รอด ผมใช้ระยะเวลา ๑๕ นาที ขออนุญาต จบรอบแรกเพียงเท่านี้ แต่ขอสรุปว่า

๑. ทำอย่างไรที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

๒. ทำอย่างไรที่จะทำให้ประชาธิปไตยต่อเนื่อง โดยทหารต้องมีความใจ เย็นเหมือนที่ใจเย็นอยู่ในเวลานี้

ขอบคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจฉกร)

ขอบพระคุณครับคุณสุภาพ คลีชฉาย แม้แต่พ่อครัวก็มีปืนไม่ได้ เมื่อวานก่อนนี้เป็นข่าว เขาเรียกมือปืนพ่อครัว คือชายชาวต้มโตน้อยอยู่ดี ๆ มีนักเลงตี ประจำชอย ชื่อนายหมู นามสกุลจำไม่ได้ นามสกุลไม่ปรากฏ นอกจากมานั่งเบ่ง กินฟรีแล้ว ยังมาตีตัวรวนโตะข้างที่เป็นลูกค้าเขาด้วย นายคนนี้อดรนทนไม่ไหว พอดีมีปืนอยู่ข้าง ๆ ตะหลิว ก็เลยใช้ปืนยิงเสียเรียบร้อยไปแล้ว ตัวเองก็เลยเข้าไป อยู่ในคุก เพราะฉะนั้นถ้าจะเล่นไฮโลก็อย่ามีปืน ถ้าจะเล่นการเมืองยังมีไม่ได้ ถ้ามี ก็อย่ามาเล่นไปเล่นรบกันดีกว่า ตำรวจก็ไปเล่นโปลิศ จับขโมย เมื่อเข้านี้ได้เชิญ อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทยได้พูดถึงคนปัจจุบัน ได้พูดถึงเรื่องอดีต มาถึงตอนนี้ เอาอดีตมาพูดถึงอนาคตก็ดีเหมือนกันคณะกรรมการเข้าใจจัด คณะกรรมการก็มี ผมอยู่ด้วย ผมก็ยุ่ง ๆ อยู่เหมือนกันอยู่นะครับ เอาท่านอดีตรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยพูดถึงเรื่องอนาคตของการพัฒนาประชาธิปไตย แต่เมื่อเข้าพูดถึงอดีต และเอาคนปัจจุบันมาพูด ท่านอนันต์ อนันตกุล ตอนนั้นก็ขอกราบเรียนเชิญ ท่านเอก สิทธิประศาสน์ ครับผม

## วิทยากร (นายเอก สิทธิประศาสน์)

ขอบคุณมากครับ ท่านผู้ดำเนินการอภิปราย และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพรักทุกท่าน อดีตปลัดก็คงต้องพูดถึงอดีตบ้างนิดหน่อยถึงจะพูดถึงปัจจุบันและเล็งไปถึงอนาคต ความจริงเรื่องนี้ผมได้เขียนบทความเรื่อง “แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับอนาคต” เรียบร้อยแล้ว ส่งให้กับฝ่ายเลขานุการเรียบร้อยแล้ว คนที่เรียบเรียงบทความให้ผมคือ คุณสุริยะ วิริยาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้างานส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการปกครอง กองวิชาการ กรมการปกครอง ด้วยความร่วมมือของนายภัทรพงศ์ เทียนศรี นักวิชาการปกครอง ๔ ขอขอบคุณรองอธิบดีกรมการปกครองที่กรุณาเอื้อเฟื้อคราวนี้ด้วย จากเอกสารอันนี้ที่ส่งไปให้ นั้นจะเห็นไม่ชัดเจนตอนต้น ผมรู้ว่ายังไม่ได้อยู่ในมือท่านเพราะยังพิมพ์ไม่เสร็จ เขาได้วิเคราะห์ไว้ว่าการเมืองต้องมอง ๓ แง่ อย่างท่านปลัดพูดไว้แล้วในแง่ของวิถีชีวิต แต่ความจริงยังมีแง่อุดมการณ์ แง่ปรัชญา และถึงแง่ของระบอบ ปรากฏว่าการพัฒนามันขึ้นต้นตรงระบบก่อน อยู่ดี ๆ มันขึ้นตรงระบบ ยังไม่ทันพัฒนาไปเลย เอาระบบมาวัด มันก็เลยได้หน้าล้มหลังได้หลังล้มหน้าอยู่อย่างนี้มาเรื่อย อันนั้นเป็นปัญหาหลักประการที่ ๑ ซึ่งจะแก้อะไรก็ไม่ทันเป็นอดีตไปแล้ว ทางที่จะแก้ปัจจุบันผมก็เล็งไปสู่อนาคตว่า คงจะต้องจำแนกปัญหาต่าง ๆ ที่พูดกันเมื่อเช้าเป็น ๓ เรื่องด้วยกัน คือ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทางเศรษฐกิจเป็นที่ยอมรับกันไม่ว่าประเทศไหนก็ตาม ถ้าหากเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่มันลักษณะเป็นง่อยเปลี้ยเสียขา มันไปไม่ค่อยรอด ทั้งที่นักเศรษฐศาสตร์บางคนของประเทศไทยบอกว่าเรากำลังเร่งพัฒนาขึ้นมาในหลายเปอร์เซ็นต์ เป็นที่ยอมรับของโลก กำลังจะเป็นนิคส์ แต่มองให้ลึกๆ ๕๐,๐๐๐ หมู่บ้าน เอาแค่ ๑ หมู่บ้าน มีคนจนจริงสัก ๕ ครอบครัวก็แย่แล้ว และคนเหล่านี้มีอยู่จริงๆ และไม่ได้อยู่เฉพาะในชนบทในเมืองมีอีกไม่รู้เท่าไร แต่เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่กระทบกับผลการเลือกตั้งโดยตรงเลย ในบรรดานักการเมืองหลายๆ ท่านที่ปรากฏมาแล้วนั้น ท่านเจาะไปในหมู่มวลชนยากจนในเมือง และท่านก็เจาะไปโดยวิธีการเก่าๆ ตั้งแต่สมัยโบราณก็ยังสัมฤทธิ์อยู่นั่นเอง ไม่รู้เป็นกรรมเป็นบุญหรือเวรอะไร ประเทศไทยได้มีการวิจัยอย่างเรียบร้อย ปรากฏว่าในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือแห่งหนึ่ง คนดีที่อยู่กันมาตั้งหลายปีลงสมัครผู้แทนก็สอบตก แต่มีอีกคนหนึ่งมาเพิ่งมาอยู่ได้ ๒-๓ อาทิตย์ก่อนวันเลือก ตั้งแต่มาแจกเหล้ายาปลาปิ้งพร้อมทั้งปฏิทินได้รับเลือกตั้ง

เขาบอก ไอ้คนแรกก็ดีหรอกแต่มันขาดน้ำใจ ผมก็ไม่รู้จะว่ายังไง ถึงความจนใน หมู่เกษตรกรนี้ปัญหาหนักก็เข้ามาอีก ไม่รู้จะจนไปแค่ไหน ความช่วยเหลือของ รัฐบาลก็พยายามแล้วพยายามอีก ความช่วยเหลือ ธกส. ก็พยายามที่จะให้กู้หนี้ยืมสินเท่ากับไปพอกหนี้พอกสินเข้าไปอีก ตอนนี้นั้นสินสูญไปไม่รู้เท่าไร แล้วรูปการ บริหารเศรษฐกิจที่น่าจะจูงให้ประเทศไทยเข้าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของระบบ คนยากจนได้และน่าจะเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยได้แต่เดินช้ามากช้ากว่า ระบบประชาธิปไตย นั่นคือระบบสหกรณ์ อายุเกือบเท่าๆ กัน มีหน้าซ้ำใน กฎหมายว่าด้วยกลุ่มเกษตรกรก็บอกว่าต่อไปก็จะสรุปให้เป็นสหกรณ์ ก็ยังไม่เป็น สหกรณ์ ยังไม่ได้เลยจนบัดนี้ตั้งแต่ตั้งมายังไม่ยอมเป็นเลย ก็เป็นต่างคนต่างทำกัน อยู่อย่างนี้ อันนี้เป็นเรื่องที่เวียนหัว แล้วท่านทั้งหลายลองนึกดูว่าบริษัทเอกชนใหญ่ ทั้งหลายฯ แห่งก็ลงไปช่วย เกษตรกรยากจนทำโน่นทำนี่เสี่ยงหมูเสี่ยงเปิดเสี่ยงไก่ ความจริงลงไปช่วยเพื่อไม่ให้เขาหนีไปไหนไม่ให้เบี้ยวไม่เช่นนั้นก็เบี้ยวได้ ความจน ทำให้คนเบี้ยวได้ก็เอาอะไรทำเชื่อไว้หน่อย ข้อสำคัญคนไทยมีเยอะที่สักแต่ว่า นับถือศาสนาแต่ไม่เคยเอาหลักทางศาสนามาใช้เลย อันนี้ไม่ได้ว่ากันเอง ท่านคง เคยได้ยินข่าวเปลือกที่เขาบ่นว่ามันขึ้นเปอร์เซ็นต์ความชื้นสูง แยกยากได้น้ำหนัก มากแก็กก็น้ำใส่เข้าไป แยกยากได้จำนวนปริมาตรมากแก็กก็เอาซีดินทรายปน เข้าไปแม้กระทั่งมันสำปะหลังท่านคงเคยได้ยิน แก็กก็เอาดินขาวปนเข้าไป สิ่งที่ทำ เหล่านี้มันเป็นการบั่นทอนทั้งสิ้น อันนี้เป็นเรื่องอุปสรรคทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้าง รุนแรงแล้ว เมื่อพิจารณาจากเศรษฐกิจคงต้องพิจารณาย้อนรอยกันในการปรับปรุง ผมคิดว่าก็คงต้องแก้ไขกัน โดยประการแรกอยากเสนอว่าเราลิมของดีในอดีต “กะอูดพากรรม” ของจอมพลแปลก พิบูลย์สงคราม กลสิกรรม (รวมเกษตร) อุดสาหกรรม และพาณิชย์กรรม ซึ่งเดี๋ยวนี้เราพูดกันมากเพราะเป็นอุตสาหกรรม ต่อเนื่อง อุดสาหกรรมเกษตรอะไรต่างๆ เหล่านี้ นอกจากนั้นแล้วยังมีเรื่อง เทคโนโลยีทั้งหลายที่ใกล้ตัวซึ่งเราก็ลิมกันหมด เราตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพวก โฆษณาขายสินค้าไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยก็ดี ยาปราบศัตรูพืชก็ดี นี่รุนแรงมาก เราห่าง ธรรมชาติมาทุกทีและนอกจากนั้นคิดว่าคงต้องให้บทเรียนแก่พี่น้องที่ยากจนโดย ฝ่ายรัฐเป็นคนทำ ที่เขาเรียกว่าเป็น Marketing Function มันต้องดูกันหมดตั้งแต่ เริ่มปลูก เริ่มผลิต เรื่องการตลาดการกำหนดราคา การซื้อขาย การขนานนาม สินค้าทุกอย่างจนได้เงินมาแล้วจะเอาไปทำอะไร มิฉะนั้นแล้วจะตกในรูปแบบอย่าง ที่ ผมเคยเจอที่นครศรีธรรมราช แก่ชายที่ดินให้เพื่อนแก่เลี้ยงกุง กุงมันราคาดี ปีหนึ่ง

แกซื้อรถมาใช้ ใช้ได้ปีเดียวก็หมดเงินแล้ว แกก็เป็นลูกจ้างของเพื่อนแกอีกที นี่คือการบริหารเศรษฐกิจที่สับสนยุ่งเหยิง ถ้าเป็นแบบนี้แล้วมันพัฒนาไม่ไหวหรอกครับ ประชาธิปไตย แต่ก็ต้องพยายามแก้กันไปผมยังคิดว่าองค์กรเดียวแล้วเปลี่ยนวิธีแอปโพรชใหม่ เจ้าหน้าที่ของรัฐแทนที่จะเข้าไปจับมือเขาทำอะไรต่างๆ ก็เลิกทำเสีย ทำหน้าที่เป็นผู้สอนแนะที่ดีเสีย แล้วก็ฝึกให้มวลสมาชิกขององค์กรเกษตรกรเหล่านั้นให้รู้จักควบคุมการบริหารงานของผู้บริหารบ้าง รู้จักตรวจสอบเสียบ้าง ในขณะที่ผมให้แกตรวจสอบแกดูบัญชีก็ไม่เป็น ดุงบดุลก็ไม่เป็น ทำไม่ได้มันพอๆ กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งขณะนี้ จะเข้ามาควบคุมรัฐบาลได้อย่างไร จะเข้ามาควบคุมพรรคการเมืองได้อย่างไร จะเข้ามาควบคุมการปฏิบัติงานของ ส.ส.ของท่านเหล่านั้นได้อย่างไร ครับไม่เป็นหรอกครับ ดีไม่ดีไม่เคยคิดว่าจะสามารถควบคุมได้ นี่คือสิ่งที่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี แต่ผมว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากระทรวงพาณิชย์ทำได้ดีครับ อย่างเรื่องตลาดกลางเพื่อการเกษตร กระทรวงพาณิชย์ส่งเสริมให้เอกชนทำ ผมเห็นว่าอย่างสหกรณ์ก็ได้หรือรัฐวิสาหกิจก็ได้ของกระทรวงมหาดไทยมีองค์การตลาดทำอยู่แล้วก็เทศบาลของหน่วยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบ รัฐก็จะทำได้ทั้งสิ้นและระดับตำบลหมู่บ้านระดับต่างๆ ลงไปก็คงจะเป็นในรูปตลาดนัดรูปเดิม

สำหรับปัญหาสังคมที่ท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวมา ที่ท่านพยายามที่จะปลูกให้มีวิถีชีวิตในเชิงการศึกษาให้เป็นประชาธิปไตย ผมยังคิดว่าท่านคงต้องทำต่อไปล่ะครับ การพัฒนาการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนผมว่าไม่เฉพาะในโรงเรียนหรอกครับ ในระดับการศึกษาทุกระดับแม้กระทั่งในมหาวิทยาลัยซึ่งคนเรียนปริญญาเอกทำไมจะศึกษาไม่ได้ครับ ทำไมจะทำอะไรต่อมิอะไรไม่ได้ มันต้องได้ช่วยกันทำให้ถึงเป้าหมายในการศึกษา นอกจากนี้ ก็เหลือเรื่องวินัยสิทธิหน้าที่ ซึ่งเป็นตัวประกอบเป็นตัวเหตุทั้งทำลายและเสริมสร้าง ในเรื่องขบวนการประชาธิปไตย วินัยนั้นจะเป็นตัวกรอบ กรอบใหญ่ที่เราทำเวลานี้คือรัฐธรรมนูญ เดียวนี้จะเขียนให้ดีและปฏิบัติให้ดีให้ตามได้ก็คงพอแก้ปัญหาได้ และไม่เฉพาะนักเรียน ผมว่าในมวลหมู่ประชาชนทั่วไปรวมทั้งสื่อมวลชน นักการเมืองพรรคการเมืองทั้งหลายนั้นต้องทั้งปฏิบัติเองทั้งศึกษาเพิ่มเติมทั้งขยายผลต่อไป เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายอยู่แล้ว ประการสำคัญนั้นผู้ใหญ่ของบ้านเมืองเราตั้งแต่ท่านปลัดมาเลย ปลัด ปลัดอำเภอไม่ต้องปลัดกระทรวงหรอกครับ คือท่านต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างในฐานะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตยในองค์กรเอกชนก็ตาม อะไรก็ตาม ต้องเป็นผู้

ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมด้วย อันนี้ต้องตั้งตัวอย่างที่ถูกต้องขึ้นมา ผมคิดว่าประเทศไทย  
 เรายังคนไทยเรานี้ลืมนิดไปอย่างหนึ่งเราจะมารู้เอาการประชุมแบบสภาที่ตอนที่เราโตๆ  
 กันเข้ามาแล้ว เล็กๆ หน่อยขึ้นมาก็สภาเทศบาล ตอนหนุ่มใหญ่ต่อมาก็สภา  
 จังหวัดและสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา การประชุมอันนี้มันมีกฎระเบียบวินัย  
 ท่านเคยเห็นไหมครับที่มีสมาชิกบางท่านพยายามฝ่าฝืนกฎจนบางครั้งเรานั่งดูทีวี  
 เกือบทนไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากเราไม่ได้ฝึกฝนกันมานั่นเอง ผมเป็นคนหนึ่งที่อยู่  
 ในขบวนการ JC ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย มีสมาชิกหลายท่านนั่งอยู่ที่นี้ ผมยก  
 สมาคมแห่งนี้เป็นสมาคมตัวอย่างในการพัฒนาประชาธิปไตย เขาสอนเรื่องการ  
 ประชุมแบบ JC ซึ่งใช้ข้อบังคับการประชุมแบบของนายโรเบิร์ตซึ่งเรียกว่า Robert's  
 route of order เขาสอนหมดมีคู่มือแจกแล้ว ไม่ได้สงวนสิทธิ์แต่อย่างใด ในเมือง  
 นอกการประชุมของโบสถ์การประชุมของสมาคมธุรกิจเขาใช้หมด ความจริงเหมือน  
 อย่างที่เราใช้นี้แหละแต่เขาถือปฏิบัติจริงๆ เขาไม่ได้ทำกันเล่นๆ ต้องสอนกัน  
 เสียแล้วละครับเรื่องการประชุม มิฉะนั้นแล้วเราจะปนเสมออะอะอะไรก็ประชุมๆ  
 มันก็เสียเวลาแน่นอนถ้าท่านประชุมไม่จำเป็นต้องเสียเวลาแน่นอน เมื่อเข้ามีสุขภาพ  
 สตรีมานั่งที่นี้ด้วยท่านบอกว่าท่านมาในฐานะเป็นแม่บ้าน ไม่ได้เป็นนักการเมือง  
 เป็นนักการบ้าน ความจริงนั้นมีหนังสือประกอบอยู่ในแฟ้มของท่านเรื่อง  
 ประชาธิปไตยในครอบครัว ผมคิดว่าตรงนั้นก็ป็นจุดสำคัญเหลือเกิน ในแง่สังคม  
 ท่านอาจจะต้องเปลี่ยนความคิดของท่านและเปลี่ยนวิธีการที่จะสอน บอกว่าลูก  
 ต้องเชื่อฟังพ่อแม่แต่อย่างเดียว อันนี้คงไม่ค่อยมีแล้วเดี๋ยวนี้ มันเปลี่ยนไปเยอะแล้ว  
 ต้องเปิดโอกาสให้ลูกเรียนรู้ตัวเองบ้างช่วยตัวเองบ้าง ออกความคิดความเห็นบ้าง  
 แสดงความสามารถบ้างแต่อย่าลืมหออบ ผมเคยเห็นอันนี้ต้องยกตัวอย่างฝรั่งอีกแล้ว  
 ลูกขออนุญาตไปเที่ยวข้างๆบ้าน คือมาที่บ้านผมมานั่งเล่นกันเดี๋ยวดี๋ยวกแถมดูนาฬิกา  
 แล้วถามว่าเวลาเท่าไร แยกถาม ๒ หน บอกบ่าย ๔ โมง แยกบอกได้เวลาแล้ว  
 แม่สั่งบอกต้องกลับบ่าย ๔ โมง ตอนมามาได้ แต่ตอนกลับต้องตรงเวลาเป๊ะ  
 แกริ่งดีเลยครับ คือเขาก็สอนกันมาอย่างนั้นแล้ว ผมยังนึกว่าสำหรับกระบวนการ  
 ประชาธิปไตยมันเรียนรู้กันได้ทั้งสิ้น ผมขอข้ามไปสู่ปัญหาการเมืองเลย ปัญหา  
 การเมืองมีผู้วิเคราะห์ไว้มากมายแล้วและขอเข้าสู่ทางแก้เลย ผมคิดว่าในข้อเท็จจริง  
 ซึ่งหลายท่านได้พูดถึงลักษณะความรุนแรงทางการเมืองและขอเสี่ยงไม่ใช้คำว่าปฏิวัติ  
 รัฐประหาร ยึดอำนาจ ผมขอใช้คำว่าความรุนแรงทางการเมืองว่ายังมีโอกาสที่จะ  
 เกิดขึ้น ฉะนั้นเราต้องหาทางป้องกัน การป้องกันด้วยวิธีใจเย็นนั้นถูกต้องแต่ที่ว่าที่

ป้องกันจริงๆ ผมอยากให้ถือเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทยที่จะช่วยต่อต้านไม่ให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองขึ้นในชาติ

ประการที่ ๒ ที่ตามมาแล้วชาติไม่ได้ นั่นคือ ประชาธิปไตยของเมืองไทย เราไปถึงแม้จะมีความรุนแรงอย่างไรก็แล้วแต่ แต่ในที่สุดก็สงบร่มเย็นลงได้ด้วยพระเดชพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะฉะนั้นคำอันนี้เป็นคำที่ทิ้งไม่ได้ ประเทศไทยเป็นยังไงก็แล้วแต่ต่อไปประชาธิปไตยของเราต้องควบคู่ไปกับพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติตลอดไป อันนี้แน่นอนที่สุดแล้ว ที่นี้ก็ไปดูเรื่องพื้นฐานหรือที่เรียกว่า grass root หรือระดับรากหญ้า ผมยังคิดว่าการปรับปรุงฟื้นฟูคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการตำบลโดยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบที่ท่านปลัดอนันต์พูดเมื่อเช้าจำเป็นต้องทำโดยรีบด่วน ความจริงไม่ต้องใช้เงินเลยก็ได้ทุกอย่างมันมีคนอยู่แล้ว ขอให้มีความเจตนาพร้อมใจส่งไปแล้ว คงจะไปเร็ว แล้วการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบก็สามารถปรับได้ทันทีอย่างที่ท่านปลัดอนันต์ท่านได้กล่าวแล้ว แค่นั้นยังไม่พอ ผมคิดว่าองค์กรภาคเอกชนรวมทั้งพรรคการเมืองซึ่งเป็นองค์การเอกชนด้วยก็อาจจะพูดแบบนั้นก็ได้อีก แต่ผมยังคิดว่าผมเองไม่ได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองไหน ผมอายุที่จะมานั่งพูดที่นี้ขณะนี้ ผมควรที่จะเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งจนได้ ลูกถามว่า พ่อสอนรัฐศาสตร์ทำไมไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ผมก็อายุลูกเหมือนกัน ผมว่าทุกท่านในที่นี้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองอยู่แล้วเป็นหรือเปล่าก็ไม่รู้ แล้วก็พรรคการเมืองนี้เมื่อเช้านี้ ท่านชวน ท่านพูดนิดหนึ่งว่า “บางคนบอกว่าทำไมรัฐธรรมนูญต้องมีกรอบด้วยต้องมีจำนวนผู้สมัครเท่านั้นเท่านี้” อันนี้เป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่จะทำให้มีพรรคการเมืองมีไม่มากเกินไปนัก บางคนบอกว่าพรรคเดียวก็จะเป็นเผด็จการไป ๒ พรรค ก็ไม่มีจริงๆ ในโลกนี้ ชี้หมูชี้หมา ก็มี ๓ พรรค ๔ พรรคขึ้นไป นั่นอาจจะพอดีๆ ที่นี้ถ้ามี ๖ พรรค ๑๐ พรรค ๒๐ พรรค ๑๐๐ พรรค ก็จะแตกสะครับเป็นอะไรสักอย่างเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ย้ายพรรคโน้นไปพรรคนี้มันยุ่งไปหมดยุ่งเหยิงมาก เพราะฉะนั้นพี่น้องประชาชนทั้งหลายทั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งและไม่มีสิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะควบคุมได้ คุณการเมืองได้ถ้าสนใจที่จะคุมโดยอาศัยทางสื่อมวลชนหรือการร่วมมือด้านต่างๆ ก็ดี เข้าไปเป็นสมาชิกพรรคก็ดี หรือกระโดดสมัครเข้าไปเป็น ส.ส. ก็ดี อะไรก็แล้วแต่ ในที่สุดก็สามารถที่จะเข้าไปควบคุมได้ให้อยู่ในร่องในรอยได้ ข้อสำคัญที่สุดที่พบหลักฐานปรากฏยืนยันแน่นอนในเอกสารของทางราชการประชาชนคนไทยไม่ยก

ตระหนักว่าประชาชนนั้นมีความเชื่อและมีสิทธิ จะว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล รัฐบาลแปลว่าคนของรัฐด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย ที่นี้มันอ้อมข้อมกันยังไงก็ไม่ทราบลักษณะยึดหยุ่นมากไปทำให้เสียวินัย มันเสียจริงๆ เสียวินัยขาดวินัย ฉะนั้นปัญหาอะไรนิดอะไรหน่อย เป็นเรื่องเป็นราวหมด สามารถทำให้เกิดความยุ่งกลายเป็นความยากขึ้นมาได้ อีกเรื่องหนึ่งซึ่งผมขอเสนอไว้ในที่นี้เลยว่าการเลือกมันควรจะเป็นสิทธิหรือหน้าที่ ผมขอฟันโครมลงไปว่าการไปสู่ที่เลือกตั้งควรจะเป็นสิทธิหรือหน้าที่แสดงตนและเอาบัตรมานั้นเป็นหน้าที่ การจะหย่อนบัตรเลือกใครหรือไม่เลือกใครเป็นสิทธิ คือ ถ้าไม่ทำรูปนี้ไม่มีทางหกรอกครับ สมมุติว่าท่านเอาคนไปเยอะแยะเต็มไปหมด ที่นี้เลือกอะไรไม่รู้ สะปะสะปะไป ได้แต่ปริมาณแต่คุณภาพไม่ได้ เพราะฉะนั้นจะต้องเปิดโอกาส อาจบอกว่าถ้าหลังไปก็ได้ คนที่บอกหลังคือคนที่จบสหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ แต่คนที่จบจากออสเตรเลียนั้นบอกไม่หลังหลังเหมาะสมกับประชาชนของเขาแล้ว เขายังงั้น เราก็มารู้ว่าแก๊งค์ไหนก็ไม่ทราบ อีกอันหนึ่งเรื่องที่ว่านักการเมืองหรือรัฐมนตรีบางท่านยังต้องมีภาระในการหาเงินเข้าพรรคการจัดเลี้ยงบ้างอะไรก็แล้วแต่ ถ้ามาเป็นรัฐมนตรีก็อาจจะยังงั้นไม่รู้ผมไม่กล้าพูดเหมือนกัน ทั้งๆ ที่เกษียณแล้ว ยังไม่ค่อยกล้าเท่าไรเกรงกระทบกระเทือนหน่วยงานที่ผมยังเป็นลูกจ้างเขาอยู่ครับก็ยังไม่กล้ากันน้อยๆ ที่นี้วิธีหาเงินความจริงเราทำนิสัยให้เด็กไทยเราเสียอย่างการเป็นลูกเสือ ท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการครับ อาสาสมัคร ตกลงครับ แต่ต้องเสียเงินค่าบำรุงนะครับไม่ค่อยเสีย เราฝึกให้ไม่ต้องเสีย ลูกเสือชาวบ้านผมก็เข้าไม่ต้องเสียเงินมีนายทุนออกให้เสร็จ เอ! มันไม่ใช่มันต้องเป็นหน้าที่เข้าไปอยู่ในสังคมไหนมวลชนไหนต้องหยอดสตางค์ เข้าไปหน่อย ๑. ค่าบำรุง ๒. ผู้ที่อาจจะเรียกตัวเองว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรืออะไรก็แล้วแต่รวมๆ กันเข้าสนับสนุนพรรคไหนก็จะหาเงินอย่างเปิดเผย โดยพิสูจน์แสดงตัวเลขได้ ผมว่าน่าทำได้อาจจะจะเป็นทางเลือกดีกว่าให้รัฐบาลตั้งเงินอุดหนุนให้ หรือรัฐบาลรวยมากตั้งเงินอุดหนุนให้ พรรคผมก็ไม่ว่าอะไร อันนี้คงจะตัดปัญหาในเรื่องที่ว่าบรรดาพวกนักการเมืองตั้งหน้าหาเงินเข้าพรรคเพื่อบำรุงพรรคอยู่นี้เคยมีตัวอย่างอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านเป็นอาจารย์ผมชะด้วยเป็นรัฐมนตรีช่วย ตอนหลังท่านก็พ้นหน้าที่ไป ผมก็ถามอาจารย์ทำไม ! ทำไม ! ถึงพ้น ก็รู้อยู่แล้วอาจารย์มันจนกว่ายังงั้นนะครับ จบ อธิบายชัดเจนมาก ไม่รู้จะว่ายังไงครับเป็นคนดี นะครับคนนั้นผมยืนยันได้เลย แล้วก็การปกครองท้องถิ่นมีเจ้าหน้าที่กรมการปกครองนั่งอยู่หลายท่านทางด้านโน้น ผม

ยังคิดว่าเป็นโรงเรียนสอนประชาธิปไตยที่ดีที่สุดให้ประชาชน เมื่อเข้าท่านอาจารย์  
 อดิศักดิ์รัฐศาสตร์ ท่านบอกตั้งมา ตั้งนานแล้วเทศบาลเพิ่งได้ ๑๒๐ กว่าแห่ง  
 แต่ความจริงยังมีรูปอื่นอีกเยอะที่จะพัฒนาขึ้นมาได้ ความสำคัญคือเมื่อมันมีขึ้นมา  
 แล้วขอให้เราต้องใจป่าหน้อย คือ เราต้องให้เขาจริง ๆ คือให้โอกาสที่เขาจะเก็บเงิน  
 ในท้องถิ่นเองได้ อย่างเวลานี้มี เขาประชุมทั้งหมดเลยครบถ้าใครเก็บภาษีต่ำกว่า  
 ที่ควรเป็นไปน้อยกว่า ๗๕ % เขาจะเอาโทษ ภาษีท้องถิ่นมันรั่วไหลตั้งเยอะแยะ  
 มันอาจจะรั่วโดยไม่เข้าท้องถิ่นแต่ถ้าไม่รู้ไปเข้าไหนก็ไม่ทราบ ที่นี้เจอคนจริงเข้า  
 ที่นี้ต้องเอาละครับความจริงรัฐบาลก็ให้ไว้พอสมควรแล้ว อำนาจที่จะจัดเก็บภาษี  
 ท้องถิ่นมาเพื่อที่จะพัฒนา เพื่อจะได้มีเจ้าหน้าที่มีเทคโนโลยีมีอุปกรณ์ต่างๆ มาใช้  
 และอีกอันคือ อำนาจการตัดสินใจต้องยอมให้ลงไป และมีอยู่อีกข้อหนึ่งที่ผมอยาก  
 จะเสนอให้กับกระทรวงมหาดไทยว่าที่แล้วมานั้นเรายังตะขิดตะขวงใจ ในที่นี้รวม  
 ทั้งผมด้วยในอดีตในการที่จะให้พรรคการเมืองลงไปเล่นการเมืองท้องถิ่นด้วย แล้ว  
 ก็ลงเล่นถึงระดับตำบลหมู่บ้านด้วยประการสำคัญนั้นผมยังคิดว่าเมื่อเข้า  
 ท่านปลัดต่อหน้าได้พูดถึงองค์กรกลางช่วยเหลือมากทีเดียว ครั้งที่ ๑ ผมไม่ทราบ  
 แต่ในการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ผมได้เป็นรัฐมนตรีช่วยมหาดไทยรับผิดชอบโดยตรง  
 แล้วเราก็ประสานงานกับองค์กรกลางคิดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สนิทสนมกันพอ  
 สมควร รู้สึกเห็นผลงานถึงแม้จะเป็นเปอร์เซ็นต์เล็กๆ น้อยๆ ก็ยังดีกว่าไม  
 มีอะไรเลย และเป็นการปะทะปะทังในเรื่องความที่จะมีการทุจริตตลอดไปเยอะ  
 อย่างน้อยที่สุดผลการเลือกตั้งออกมาแล้วออกมาก็เป็นที่ใช้ได้ ให้ผมประเมิน  
 ตัวเองก็ว่าเลือกตั้งคราวที่แล้วก็น่าจะได้สัก ๕๑ % อะไรทำนองนี้ ผมตีค่าให้แค่นั้น  
 ไม่มากกว่านั้นแน่นอน ข้อเสนอข้อสุดท้ายที่เรามาใช้เวลาทั้งหมดของผู้จัดกิจ  
 ของผู้อภิปรายก็ดีของท่านผู้ให้เกียรติมาร่วมฟังก็ดี แล้วจะร่วมอภิปรายพรุ่งนี้อีกวัน  
 ผมว่ายังไม่พอหรอกครับ ผมอยากให้ตั้งโครงการวิจัยสนามขึ้นเจาะประชาชนออก  
 ไปโดยวิธีเขาเรียกว่าเป็นวิธีแบ่งเป็นพื้นที่แบ่งเป็นกลุ่มอายุแบ่งเป็นอาชีพต่างๆ ลง  
 ไปสำรวจจริงจังกันสักที่ว่าประชาชนต้องการรัฐธรรมนูญแบบไหนกันแน่ นั่นคือ  
 กรอบหรือระบบหรือโครงสร้างทางการเมืองของเรา นี่เรามาตั้งบนโต๊ะในห้องแอร์  
 ผมว่ายังไม่ถูกต้องนัก ผมขอเสนอเพียงแค่นี้ครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

ขอบคุณครับ สงสัยจะต้องมีสัมมนาสัญจรถึงจะออกไปถึงท้องถิ่นได้  
 ตอนนี่เริ่มกันจากอย่างนี้กันก่อน คิดว่าเราก็เริ่มกันเข้าทำพอสมควรแล้วก็อยู่ใน

กรอบที่ได้จากท่าน ซึ่งจะได้เป็นแนวทางคือท่านจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยยังงัย ย่อมเป็นประชาธิปไตยในความคิดเสรีได้อย่างเต็มที่ เป็นข้อเสนอที่ท่านเอนก สิทธิประศาสน์ท่านได้พูดกันเอาไว้ว่า นอกจากวินัย สิทธิและหน้าที่แล้ว วินัยนี้คือ กรอบ ประชาธิปไตยที่ไม่มีกรอบทำให้ประชาธิปไตยย่อยยับกันไปได้เหมือนกัน บางทีเรามองข้ามไปคิดว่าอะไรก็ได้ต้องทำเสรีเต็มที่ ระบบและโครงสร้างทางการเมืองก็เป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายจะได้ช่วยกันคิดช่วยกันอภิปราย วันนี้ท่านฟัง เราอภิปราย วันพรุ่งนี้ท่านอภิปรายกลุ่มย่อยและหาผู้แทนมาเสนอในที่ประชุมกัน อีกที มีคำกล่าวกันอย่างนี้ไม่ทราบว่าจะยวดยังใช้ได้อยู่อีกหรือเปล่า ถ้าเกลียดเพื่อน คนไหนก็อย่าให้มันเล่นเรื่องการเมือง เขาบอกว่าเจ๊งกันมาหลายรายแล้ว เรามีนักธุรกิจ ผู้ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในการเป็นประธานกรรมการบริษัทต่างๆ อยู่บนนี้ ท่านหนึ่ง และเวลานี้ท่านลงมาเล่นการเมืองแล้วครับ เรากำลังจะรอฟังว่าท่านจะ ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในวิถีทางไหนกว่ากันระหว่างเป็นประเภทกรรมการหรือ ลงสมัครรับเลือกตั้ง เวลานี้กะจะสู้กะจะทุ้มอีกสักทีหนึ่ง จะทุ้มคราวนี้ขอให้ทุ้มด้วย เจตนาธรรมณ์และอุดมการณ์ ที่พูดแบบนี้ไม่ได้หมายความว่าคราวที่แล้วท่านทุ้มกันไปเซตังหลายบริษัทนะครับ ไม่ใช่อย่างนั้นนะครับ ขอเชิญคุณสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์

### วิทยากร (นายสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์)

ขอบพระคุณครับ เรียนท่านผู้ทรงเกียรติทุกท่านที่มีในวันนี้ ก่อนที่ผม จะเรียนเรื่องต่อๆ ไปนั้น ผมอยากจะเรียนว่าผมอยากจะพูดถึงเรื่องประชาธิปไตย หรือแนวพัฒนาประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบ หรือแนวพัฒนาประชาธิปไตยอย่าง เป็นระบบ คือเป็นระบบเพื่อที่จะได้เห็นภาพพจน์คำว่าประชาธิปไตยนั้นมันเกิดขึ้น อย่างไร ต้นประชาธิปไตยที่แท้จริงมันอยู่ที่ไหน ก่อนอื่นอยากจะท้าวความไป นิดหน่อยคือ เรามามองดูประชาธิปไตยนั้น ต้นประชาธิปไตยเรามันเป็นยังงัย การเมืองประชาธิปไตยในอดีต ๖๑ ปีที่ผ่านมาประชาธิปไตยของเมืองไทยไม่บริสุทธิ์ การเมืองเมืองไทยไม่บริสุทธิ์ การเมืองเมืองไทยของเราโดนครอบงำตั้งแต่สมัย ที่มีคณะราษฎรเป็นต้นมา ๑๐ กว่าปีหลังจากนั้นก็มีการแย่งชิงอำนาจระหว่าง ทหารกับนักการเมืองเป็นระยะเวลา ๓๐ - ๔๐ ปี บ้านเมืองเราก็เดินหน้าถอยหลัง ถอยหลังเดินหน้ากันอยู่อย่างนี้เป็นระยะเวลา ๔๐ กว่าปี ไม่กล้าจะไปทิศทางไหน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มีพรรคการเมืองต่างๆ เวลานี้ก็เป็นประชาธิปไตยขึ้นโดย เฉพาะในสมัยนี้นายกรัฐมนตรีเท่าที่ผมดูก็เป็นประชาธิปไตยมากกว่านายก รัฐมนตรีคนอื่น ขอประทานโทษนะครับเพราะว่าเห็นท่านนายกรัฐมนตรีที่ยากจน

ที่สุดในโลกและเป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากบ้านเช่า เป็นนายกรัฐมนตรีที่จะทำให้สังคมเมืองไทยนี้เปลี่ยนแปลงได้ เพราะว่าคนจนๆ ก็เป็นนายกรัฐมนตรีได้ ที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีเพราะอะไร เพราะว่าท่านเป็นคนดี ท่านถึงเป็นนายกรัฐมนตรี ฉะนั้นคนที่มีความไม่ดีก็อย่าเสียโอกาสและก็อย่าเหนื่อยเนื้อดำใจเลย เพราะว่านายกรัฐมนตรียังเป็นได้เลย แล้วประสาอะไรจะเป็นนายธนาคารหรือจะเป็นอะไรก็เป็นได้แม้กระทั่งนายชิน โสภณพนิช ท่านก็ไม่ได้มาจากไหนท่านก็เสียดีนหมอนใบมาจากต่างประเทศ แล้วท่านก็เป็นอัครมหาเศรษฐีของประเทศไทย ทั้งๆ ที่ท่านเรียนไม่จบ ป. ๔ แท้ๆ แต่ทำไมท่านเป็นอัครมหาเศรษฐีของเมืองไทยได้ นั่นเป็นสิ่งที่ผมเรียนว่ามันเป็นเรื่องที่มีขั้นต้นของการดำเนินการ ที่นี้มาเรียนดูว่าพรรคนายทุน พรรครัฐบาลเราหรือพรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา เราจะเห็นว่าที่มันถูกครอบงำหรือไม่ บริสุทธิ์นี้เพราะอะไร เราจะพบว่านายทุนที่มาครอบงำในคณะพรรคการเมืองก็เพราะเหตุว่าพรรคการเมืองไม่มีเงินในการบริหารประเทศ การที่จะใช้บริหารประเทศ การที่จะใช้เงินลงเลือกตั้งหาเสียงเลือกตั้งต้องใช้เงินมหาศาล เพราะฉะนั้นฝ่ายเอกชนหรือนายทุนต่างๆ เข้ามา บ้านเมืองเรานั้นในทางการเมืองสลับเปลี่ยนกันมา จะเห็นพรรคนายทุนที่เกิดขึ้นมีอยู่ ๒ พรรค คือ ๑ พรรคของทหาร เราจะมองดูว่าทหารเป็นพรรคนายทุนยังงี้ตั้งแต่เราเริ่มต้นจากพรรคสหชีพ ๒ พรรคเสรี มิ่งศรีคสิลา และ ๓ สหประชาไทยและสุดท้าย สามัคคีธรรม ส่วนทางภาคเอกชน เราจะมองเห็นว่าทางด้านของภาคเอกชนนี้เข้ามาในลักษณะเป็นส่วนร่วม ภายหลังเข้ามาโดยตรง เข้ามาเป็นคณะกรรมการพรรค เข้ามาบริหารพรรคมากมาย ในปัจจุบันนี้เป็นผู้เล่นการเมืองโดยตรง ซึ่งจะเป็นว่าในคณะรัฐบาลชุดนี้นั้นมีภาคเอกชนเข้ามาคลุมเศรษฐกิจของประเทศทั้งหมด ฉะนั้นขอให้ท่านดูดีๆ ว่าเมืองไทยนั้นที่ผ่านมานั้นไม่มีความบริสุทธิ์ แต่เราจะทำให้เกิดความบริสุทธิ์นั้นเราจะทำอย่างไร ผมกราบเรียนว่าการที่จะทำให้การเมืองนั้นบริสุทธิ์นั้นเราจะต้องรู้เสียก่อนว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นคืออะไร มีวิธีการอย่างไร และทำอย่างไรถึงจะให้มันเป็นขั้นตอนเป็นลำดับมาจนกระทั่งเป็นประชาธิปไตยได้ จะต้องทำอย่างไร วันนี้ผมขอเรียนเสนอการสร้างระบบประชาธิปไตยเป็นระบบอันหนึ่งกับการสร้างประชาธิปไตยที่ตัวบุคคล การจะถ่ายทอดเข้าสู่ตัวบุคคลนั้นจะต้องถ่ายทอดอย่างไร พัฒนาที่ไหนกับใครนั้นผมจะเรียนในคราวต่อไป แต่ก่อนอื่นเรามาดูว่าประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์นั้นคืออะไร เราจะเห็นว่าในรัฐธรรมนูญของเราเขียนไว้หมด ๒๐๐ กว่ามาตรา ถ้าเอา ๒๐๐ กว่ามาตรา ทั้งหมดให้ประชาชนอ่านก็ไม่เข้าใจและปฏิบัติยังงี้กับคำว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงซึ่งมีอยู่เพียง ๗ ข้อ

๑. ข้อสิทธิและหน้าที่ของเราทุกคนเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เราทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

๒. ต้องไม่ใช่สิทธิของเราไปล่วงละเมิดสิทธิของคนอื่นหรือทำให้ผู้อื่นเสียหาย

๓. สิทธิของส่วนรวมย่อมอยู่เหนือสิทธิของส่วนตัว

ที่นี้ในปัจจุบันคนที่บอกว่าสิทธิของส่วนรวมอยู่เหนือกว่าสิทธิของส่วนตัว ในทางปฏิบัติจริงนั้นมืออภิสิทธิ์ชนและอิทธิพลแต่ละคนย่อมก้าวก่ายสิทธิของคนอื่นเสมอ และบางคนทำอะไรไม่ผิดกฎหมายอยู่เหนือกฎหมาย อันนี้ไม่มีสิทธิของส่วนรวม ไม่อยู่เหนือสิทธิของส่วนตัว

๔. ผลประโยชน์ของประเทศชาติย่อมเหนือกว่าผลประโยชน์ทั้งปวง ผลประโยชน์ของประเทศชาติคืออะไรที่ทำเพื่อส่วนรวม อะไรที่ทำเพื่อประเทศชาติทุกคนต้องเคารพ ใครจะโต้แย้งหรืออ้างสิทธิหรือจะเอาพรรคพวกเอาความเป็นพวกหรือเอาความเป็นเพื่อนหรือความเป็นพรรคการเมืองหรืออะไรต่างๆ มาลบล้างผลประโยชน์ส่วนรวมหรือของประเทศชาติไม่ได้ ผลประโยชน์ของประเทศชาติย่อมอยู่เหนือสิ่งใดและอยู่เหนือผลประโยชน์ทั้งปวง

๕. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ใครจะลบล้างมิได้ ในปัจจุบันมันเป็นแบบนั้นจริงหรือไม่ เรามาดูมันไม่เป็นจริงหรือ มันล้มล้างกันอยู่เรื่อยล้มล้างจนกระทั่งกลายเป็นกฎหมายยิ่งกว่ากฎหมายธรรมดาเสียอีก กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง เราสามารถที่จะอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญสูงสุดของประเทศทำไมเราล้มมันได้ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพราะอะไร เพราะเราไม่เข้าใจว่าประชาธิปไตยมีประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างไร

๖. ประเทศชาติจะมั่นคงได้ต้องประกอบด้วย เมืองศัพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในระบอบประชาธิปไตย เพราะเมืองไทยนี้ถ้าไม่มีพระมหากษัตริย์นั้นทุกคนเป็นใหญ่ทุกคน มีหวังฆ่ากันตาย แย่งชิงอำนาจกันรบกันอยู่อย่างนี้บ้านเมืองเราก็ไม่มีโอกาสเจริญได้ ฉะนั้น พระมหากษัตริย์จึงเป็นศูนย์กลางของการที่จะทำให้บ้านเมืองนั้นมีความมั่นคง

๗. ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกมิได้ ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดำชวานทองอันนี้ไม่ใช่เป็นของคนอื่นเป็นของพวกเราทุกคน เพราะฉะนั้นพวกเราทุกคนจะต้องแสวงหา ทุกคนต้องรักษาต้องผดุงชั่วชีวิตเหมือนบรรพบุรุษที่เสียเลือดเนื้อเสียชีวิตเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไทย แล้วพวกเรา

เสียอะไรให้แก่บ้านเมืองในการที่จะปกป้อง

ผมคิดว่าอันนี้เป็นสิ่งที่มองเห็นประชาธิปไตยแล้วว่า แก่นของประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นคืออะไร นี่คือต้นไม้ของประชาธิปไตย ที่นี้เราปลูก ขึ้นมาแล้วถ้าเราไม่ปลูกต้นนี้ลงไปประชาชนจะเข้าใจไหม เราจะทำยังไงกับมัน เพราะเราไม่รู้ผลประโยชน์ทั้งปวงและปฏิบัติได้หรือไม่ ถ้าปฏิบัติไม่ได้พวกเราทุกคนเสื่อมลงทุกคนต้องพยายามที่จะสงวนรักษา คุณทำอย่างไม่ถูกผลประโยชน์ ประเทศชาติต้องเป็นใหญ่ พวกเราทุกคนต้องไม่ยอมถ้าอย่างนี้ใครก็จะทำอะไรไม่ได้ ประชาธิปไตยเราก็อันตรายมั่นคงตลอดไป ถ้าเราจะมองเห็นให้ชัดเจนในทางรูปธรรมขึ้นเราจะพบว่า สมมุติประชาธิปไตยนั้นเหมือนตาชั่ง ๒ แฉก ตัวที่เป็นแก่นของประชาธิปไตยนั้นที่เป็นเสาหลักตรงกลางนั้นก็คือ กฎหมาย คือรัฐธรรมนูญ นั่นคือความเป็นธรรมความยุติธรรม ความดีความถูกต้อง นั่นคือแก่นนี้คือเสาหลักของประชาธิปไตย ส่วน ๒ ข้างที่ถ่วงดุล คืออำนาจต่างๆ หรือฝ่ายต่างๆ ในการบริหาร ซึ่งในเมืองไทยเวลานี้ก็แบ่งออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ท่านจะเห็นว่าถ่วงดุลเสากลางตัวนี้อำนาจข้างใดข้างหนึ่งเอียงไปทางด้านใดก็ตามก็จะทำให้เกิดความสมดุล เมื่อไม่เกิดความสมดุลความเดือดร้อนก็เกิดขึ้น ความสมดุลนี้เป็นสิ่งยิ่งใหญ่มากในโลกนี้และจักรวาล ถ้าไม่มีความสมดุลแล้วดวงดาวทั้งหลายชนกันไปหมด โลกก็จะต้องแตกสลาย ในทำนองเดียวกันในร่างกายของมนุษย์นั้นถ้าไม่มีความสมดุลเมื่อไร ร่างกายของมนุษย์ก็จะเจ็บป่วย ไม่สบายและตาย ฉะนั้นความสมดุลเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เราจะต้องให้ดุลอำนาจต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้มีความสมดุลกันจริงๆ อย่ามีการก้าวก้าวกัน ในปัจจุบันความสมดุลนี้มีจริงไหม เราตอบได้ว่า ท่านดูสิครับมีจริงไม่จริงในเวลานี้ คณะรัฐบาลเป็นเสียงส่วนมาก เป็น ส.ส. เสียงส่วนมาก ในสภานิติบัญญัติก็เป็น ส.ส. เสียงส่วนมากมาจากรัฐบาลคืออันเดียวกัน ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารเป็นฝ่ายเดียวกันและอะไรคือความสมดุลมันไม่เกิดขึ้น ประชาธิปไตยอยู่ที่ไหนความสมดุลไม่มีทุกอย่าง มันถึงเกิดความขัดแย้ง เกิดการอะไรต่างๆ ที่มันไม่เกิดการพอดี เมื่อมันไม่เกิดการพอดี มันก็เกิดความเจ็บป่วยขึ้นเกิดการปะทะอะไรต่างๆ ขึ้นแต่ในขณะเดียวกันในต่างประเทศเขาพัฒนาประชาธิปไตยกันไปแล้ว เมืองไทยมีฝ่าย ๓ ฝ่าย และ ๓ ฝ่ายก็ชนกันอยู่ที่บ้านเมืองก็ไม่พัฒนาแต่ในต่างประเทศเขามีฝ่าย ๒ ฝ่ายขึ้นมา คือฝ่ายเอกชน และฝ่ายวิชาการ ทำให้ไม่ต้องมีฝ่ายเอกชน เพราะว่าประเทศเดี๋ยวนี้นี้ไม่ได้รับกันที่อาวุธ รบกันที่สงครามเศรษฐกิจ เพราะ

ฉะนั้นจึงต้องใช้เอกชนเป็นตัวบริหารประเทศ เป็นตัวที่จะช่วยประเทศ การส่งออกทั้งหมดอยู่ที่เอกชน ประเทศจะขาดดุลการค้าหรือส่งสินค้าได้มากน้อยแค่ไหนก็อยู่ที่ภาคเอกชน อันนี้ทางฝ่ายญี่ปุ่นก็ดี หรือประเทศที่พัฒนาแล้วอะไรต่างๆ นี้เพราะเขาเอาภาคเอกชนทำงานควบคู่ไปกับรัฐบาลสนับสนุนไปด้วยกันทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้ ส่วนทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด การบริหารประเทศโดยใช้วิชาการนำหน้าย่อมดีกว่าการบริหารประเทศโดยที่ไม่รู้หน้าหน้า คนตาบอดบริหารประเทศโดยที่ไม่รู้มันจะเกิดอะไรขึ้นในประเทศ แต่ถ้าเรามีวิชาการมีความรู้ เรารู้อะไรจะทำอะไรแค่นั้นมีการวางแผนวางแบบวางระบบ มี System อะไรต่างๆ เกิดขึ้นแล้วผลที่เกิดขึ้นจะเป็นยังไงเราสามารถรู้ได้ในอนาคต เพราะเรามีข้อมูลที่ดี แต่ที่ต่างประเทศเขาพูดว่าข้อมูลที่ดีนี่ The best Data see the good decision making หมายความว่า ข้อมูลที่ดียอมทำให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้อง การตัดสินใจแต่ละครั้งจะดีแค่ไหนอยู่ที่ข้อมูลที่ดีที่สุด การบริหารประเทศนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยนั้นเขาใช้วิชาการนำหน้าในการบริหารประเทศ เมืองไทยเรานั้นยังอยู่ใน ๓ หลักอยู่ ของเขาเข้าไป ๕ หลักแล้วเรามาคิดดูอีกทีก็จะเห็นว่าแสงสว่างนำทางชีวิตกับความมืดนำทางชีวิตไม่อาจเทียบกันได้ เพราะฉะนั้นเรามีวิชาการเรามีความรู้ นำทางในการบริหารมันย่อมนำทางให้เกิดความเจริญก้าวหน้า อย่าเอาประชาชนเป็นหนูตะเภาเลย อย่างนำพาประชาชนไปในทางที่ไม่รู้ไม่เข้าใจจะทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก

การพัฒนาประชาธิปไตยจะพัฒนาที่ไหน พัฒนาที่ตัวบุคคล พัฒนาอย่างไร ประเทศที่มีการพัฒนาประชาธิปไตย เขาจะต้องพูดกันเสมอว่าเพราะว่าประเทศเหล่านั้นเขามีการศึกษาดี สหรัฐอเมริกา อังกฤษ มีการศึกษาดี ฝรั่งเศสมีการศึกษาดี ทุกประเทศมีการศึกษาดี จึงจะทำให้ประชาธิปไตยงอกงามได้ ทีนี้เมื่อเรารู้หลักของประชาธิปไตยว่าต้องพัฒนาที่คนที่มีการศึกษาเริ่มต้นกัน และให้คนที่มีการศึกษาไปอธิบายให้กับประชาชนผู้ที่ด้อยการศึกษาหรือมีโอกาสน้อยให้เป็นไปตามลำดับแล้วค่อยพัฒนาไปเรื่อยๆ อย่างนี้ก็จะเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นการเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้ว ผมขอเรียนว่าต้องเริ่มต้นจาก.....

๑. นักการเมือง ถ้านักการเมืองไม่รู้จักประชาธิปไตย ผลประโยชน์ของประชาธิปไตย ของประเทศชาติเป็นใหญ่ สิทธิของส่วนตัวอยู่เหนือสิทธิส่วนรวม ประชาธิปไตยไม่เกิดหรอกครับ ฉะนั้นนักการเมืองจะต้องรู้ในเรื่องของประชาธิปไตย

นักการเมืองและคณะรัฐมนตรีอะไรทั้งหลายทั้งปวงซึ่งไปเกี่ยวข้องกับทั้งหมดนี้จะต้องรู้

๒. เราจะต้องพัฒนาบุคคลที่ไหน ก็ต้องเป็นทหารกับตำรวจถ้าทหาร ตำรวจเข้าใจประชาธิปไตยว่าประชาธิปไตยมีประโยชน์ต่อประเทศชาติมหาศาล เพราะเราถือผลประโยชน์แห่งประเทศชาติเป็นส่วนใหญ่ ใครลบล้างรัฐธรรมนูญ ใครจะลบล้างสิ่งต่างๆ พอลบล้างที่บ้านเมืองถอยหลังเศรษฐกิจพังเสียหาย ย่อยยับหมด การดำเนินการต่างๆ ไม่ได้ทำให้บ้านเมืองดีขึ้นแต่ถ้าทำแล้ว บ้านเมืองไม่ดีขึ้นใครจะทำ เราต้องเสียเลือดเสียเนื้อ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ ไม่ใช่ทำแล้วเพื่อให้ประเทศชาติถอยหลัง เพราะฉะนั้นถ้าเขาเข้าใจคำว่า ประชาธิปไตยก็ไม่มีใครอยากปฏิวัติ

๓. ราชการ เป็นหน่วยที่ใกล้ชิดกับประชาชน บริการประชาชนดำเนินการ ประชาชน ประชาธิปไตยในราชการมีหรือไม่ การกระจายอำนาจของเรามีหรือไม่ ทุกวันในเวลานี้อย่างที่ท่านปลัดต่อนันต์ท่านพูดเมื่อเช้านี้หรือที่ใครพูดๆ มันก็ยัง เป็นระบบศักดินา อำนาจทั้งหมดอยู่ที่ผู้บริหารอยู่ที่ผู้เป็นใหญ่ข้างบนไม่มีการ กระจายอำนาจ ถ้ามีการกระจายอำนาจออกไปพลตำรวจก็สามารถจับจอมพลได้ พลตำรวจก็สามารถจับนักการเมืองที่เป็นรัฐมนตรีได้ ถ้าอย่างนี้บ้านเมืองก็มี ระเบียบมีวินัยเกิดขึ้น ถ้าตราบิตพอจะไปจับท่านก็ยกบัตรขึ้นมาฉันเป็นรัฐมนตรี ปล่อยอย่างนี้มันก็ไม่เป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นผมคิดว่าการกระจายอำนาจ ราชการก็ดี ราชการเมื่อใกล้ชิดกับประชาชนแล้วเขาจะสอนประชาธิปไตยแก่ ประชาชนได้

๔. การศึกษา การสร้างทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่ทั่วโลกยอมรับว่า การศึกษาหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในโลก ทรัพยากรทั้งหลายในโลก ไม่สู้เท่ากับทรัพยากรมนุษย์ ดูอย่างสิงคโปร์มีอะไรไม่มีทรัพยากรสักอย่างเดี่ยวแต่ เขาขายวิชาการและบริการก็สามารถทำให้ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่หนึ่งใน เอเชียียนได้เพราะอะไร คนเขาก็มีนิดเดียวทำไมเขาสร้างวิชาการและบริการ ขายวิชาการและบริการ เขาเจริญรุ่งเรือง เดี่ยวนี้ ๑๐ บาทครึ่งถึงจะเท่ากับ ๑ ดอลลาร์ของเขาเพราะฉะนั้นการศึกษาการสร้างทรัพยากรมนุษย์ ญี่ปุ่นนั้นเขา สร้างทรัพยากรมนุษย์ ๔ ขั้นตอนเข้าสู่การสร้างให้เป็นพลเมืองดีของชาติ แล้วเรา ถึงจะมาถึงขั้นที่ ๕ คือประชาชน ประชาชนนี้หะครบหุดาท่านก็ไม่ค่อยได้เห็น สมัยก่อนไม่มีทีวี ไม่มีวิทยุ การศึกษาก็น้อยแล้วจะไปสอนประชาธิปไตยให้กับ ประชาชนให้รู้ได้อย่างไร ในเมื่อนักการเมืองยังไม่รู้ประชาธิปไตย ทหารก็ยังไม่รู้

ประชาธิปไตย แล้วราชการก็ยังไม่รู้แล้วจะไปถึงประชาชนได้อย่างไร บ้านเมืองเรา สอนกันผิดๆ พลาดๆ ตลอดเวลาไปสอนประชาชน คนที่สอนไม่สอน คนที่สอน ยังไม่รู้ประชาธิปไตยคืออะไร แต่ก็ไปสอนประชาชน ผมขอเรียนว่านี่คือขั้นตอน บ้านเมืองเราจะต้องพัฒนาขึ้นและก็ต้องดำเนินการอย่างนี้ ส่วนในขั้นปฏิบัติเพื่อให้ เห็นเป็นรูปธรรมผมขอพูดในวาระที่ ๒ ต่อไป ขอขอบคุณมากครับ

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจญกร)**

ขอขอบพระคุณ คุณสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์ ท่านก็แบ่งออกไปได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาธิปไตย ทั้ง ๗ ข้อ ที่ว่าการพัฒนาประชาธิปไตยให้มั่นคงทั้ง ๕ ข้อ ไม่ว่าจะใน ๗ ข้อหรือ ๕ ข้อ ท่านผู้มีเกียรติคงสังเกตเห็นแล้วว่า เรื่อง ทรัพยากรบุคคลนี้มีค่ามากที่สุด ตอนนั้นก็เห็นจะต้องเวียนวนกลับมาหาคุณสุภาพ คลีขจายใหม่ขอทางด้านความคิดเห็นของการเสนอข่าวที่หนังสือพิมพ์มักจะถูก ต่อว่าอยู่เสมอว่าเสนอข่าวไม่ตรงบ้าง ชัดแย้งกับทางรัฐบาลบ้าง บิดเบือนบ้าง

### **วิทยากร (นายสุภาพ คลีขจาย)**

เราอมรับว่าในวงการสื่อมวลชนเองเราได้รับการต่อว่าในเรื่องนี้มากมาย เหมือนกัน ผมเองก็ไม่ปฏิเสธเรื่องนี้ โดยเฉพาะพาดหัวข่าวอย่างที่ว่านี้แหละ บางที ก็ไม่ค่อยตรงกับเนื้อหาข่าว อ่านหัวข่าวแล้วตกใจ แต่ถ้าในเนื้อหาข่าวแล้วก็จะคลี่คลาย ความทุกข์ไปได้ส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่ยอมรับทั้งหมดนี้ถ้าเมื่อผมไม่ได้ชี้แจงให้ฟังบ้าง ก็ดูเหมือนว่าจะมารุมถล่มอาชีพพวกเดียวกัน ท่านครับ หนังสือพิมพ์ไม่มีฉบับไหน จงใจจะบิดเบือนข่าวให้ผิดเพี้ยนไปจากข้อเท็จจริง การจงใจที่จะบิดเบือน เพื่อนทำร้ายกันนั้นอาจจะมี แต่น้อยที่สุด และทุกวันนี้ที่ข่าวมันผิดพลาดบิดเบือนนั้นเกิด จากความไม่ตั้งใจ เกิดจากกลไกในการทำงานนั้นส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของ นักข่าวที่อยู่นอกสนาม นื่องๆ หนุงๆ ของผมนั้น ผมสังเกตเห็นเวลาดูในข่าวใน โทรทัศน์นั้นมีข้อสังเกตดังนี้

๑. ลักษณะที่ท่านนายกรัฐมนตรีเดินไปแล้วนักข่าวรุมล้อมกันไปในนั้นมี โอกาสที่จับประเด็นผิดพลาดสูงมาก เพราะว่าคนหลังๆ ไม่ค่อยได้ยิน คนหน้า บอกยังไงก็บอกยังงั้น เพราะฉะนั้นบางที่เป็นไปได้ว่าผิดเหมือนกันทุกฉบับในบาง ประเด็น แต่ถ้าเมื่อได้เห็นท่านนายกรัฐมนตรีเลิกประชุมคณะรัฐมนตรีในวันอังคาร แล้วนายกออกมายืนยันจะผิดพลาดน้อยมาก ลักษณะวิ่งไล่ถามวิ่งไล่ตอบกันนั้น ผิดพลาดสูง

๒. มีลักษณะที่นักข่าวส่งข่าวยาวในประเด็นนั้นต่อไปถึงโรงพิมพ์ โรงพิมพ์จะมีผู้ช่วยนักข่าวที่เราเรียกกันว่า Rewriter คนนี้จะเป็นคนรับเนื้อข่าวทั้งหมดแล้วมาเรียบเรียงใหม่ การเรียบเรียงใหม่ให้เหมาะสมกับเนื้อที่ว่างที่มีอยู่บางทีสัมภาษณ์มายาว แต่เนื้อที่ประเด็นที่จะพูดถึงเรื่องนี้มันสั้นนิดเดียว วิธีการก็คือย่อความ การย่อความทำเรื่องยาวมาทำให้สั้นนั้น ย่ออย่างไรก็ไม่ตรงใจคนพูด เพราะฉะนั้นใครที่ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์พอรุ่งเช้าขึ้นมาอ่าน เมื่ออ่านข่าวหนังสือพิมพ์จะต้องหงุดหงิดทุกครั้งว่าฉันไม่ได้พูดอย่างนี้หรือพูดมากกว่านี้ แต่ทำไมไปสรุปเอานิดเดียว ซึ่งไม่ตรงกับประเด็นที่ตัวเองจะถ่ายทอดให้คนอื่นฟัง ทุกคนหงุดหงิดไม่ต้องมากหรอกครับ สมมุติว่าผมพูดอภิปราย ๑ ชั่วโมง แล้วให้ผมไปเขียนย่อเองเหลือ ๑๐ บรรทัด ผมย่ออย่างไรก็ไม่ตรงกับใจผมพูด ๑ ชั่วโมง นี่ผมย่อเองนะเพราะฉะนั้นนับประสาอะไรที่คนอื่นไปย่อให้ ตรงนี้ท่านต้องเข้าใจเหมือนกันว่าการที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวบิดเบือนไม่ใช่บิดเบือน ผิดพลาดไปจากเจตนารมณ์ของท่านทั้งหลายโทษกันทั้งหมดไม่ได้ มันเป็นกลไกอย่างหนึ่ง

๒. งานหนังสือพิมพ์ นายที่สำคัญที่สุดคือ เวลา ช่วงที่ปิดข่าวตอนค่านั้น บางครั้งเราไม่ได้ตรวจสอบกับแหล่งข่าวเลย ว่าแหล่งข่าวที่มาอันนั้นมัน ๑๐๐ % หรือเปล่า ยอมรับว่าระบบการตรวจสอบพิการ ในช่วงเวลาที่เร่งรัดเพราะเวลาเป็น นายที่สำคัญในการทำงาน

๓. ระบบที่หัวหน้าข่าวเอาข่าวมาอ่าน แล้วอ่านไม่ละเอียดเท่าที่ควรหยิบเอาหัวโปรยซึ่ง Rewriter ย่อไว้สั้นๆ ว่าข่าวเรื่องนี้มีสาระสำคัญอย่างไรมาพาดหัว ตรงนี้ผิดพลาดมาก ผมยกตัวอย่างในช่วงเวลาที่ผ่านมาก็เห็นชัดเจน หนังสือพิมพ์พาดหัวข่าวว่า “แสบร่วมฝ่ายค้านไล่ชวน ๑” รัฐบาลอ่านเข้าก็ตกใจว่ากิจสังคมเอาอีกแล้ว แท้จริงแล้ว หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์คนๆ เดียวคือ คุณปิยะณัฐ วัชรภรณ์ คุณปิยะณัฐ ให้สัมภาษณ์ว่า การที่รัฐบาลจะร่วมลงชื่อกันเสนอญัตติไม่ว่างใจ รัฐบาลนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำจะได้เป็นการตรวจสอบ รัฐบาลเองก็น่าจะเต็มใจให้มีการตรวจสอบผมเห็นด้วย เท่านั้นก็เป็นที่มาของหัวข่าว “แสบไล่ชวน ๑” ผมว่าไม่ตรงประเด็น เพราะคุณปิยะณัฐก็บอกตรงนั้นว่าพูดในนามส่วนตัว ลักษณะอย่างนี้เกิดขึ้นบ่อยกับหนังสือพิมพ์จนเป็นที่ต่อว่าต่อขานกัน บิดเบือนลงข่าวไม่ตรงข้อเท็จจริง คนหลายคนเจ็บปวดจากการทำงานของสื่อมวลชน เริ่มแคลงใจว่าหนังสือพิมพ์เริ่มจะทำลายเขา คนหลายคนเริ่มแคลงใจว่าลักษณะอย่างนี้เป็นการทำงานมากกว่าสร้างสรรค์ แต่ผมได้เรียนว่าผมยอมรับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการทำงานแข่งกับเวลาและการจับประเด็นไม่ตรงกัน อันเกิดจากการฟังไม่ถนัด นี่ก็เป็นเหตุ

ผลหนึ่ง แต่ว่าแท้ที่จริงแล้วผมว่าไม่มีหนังสือพิมพ์ฉบับไหนจงใจที่จะทำลายหรือบิดเบือน สิ่งเหล่านั้นคือการทำลายตัวเองและในที่สุดก็จะทำลายความเชื่อถือของหนังสือพิมพ์เอง ผมตั้งใจที่จะได้อธิบายแทนพรรคพวกเพื่อนฝูงในวงการว่า แท้ที่จริงเราก็ไม่ใช่ผู้ร้ายที่จะคอยทำลายใครต่อใครเพียงแต่ว่ากลไกของการทำงานมันก่อให้เกิดการผิดพลาดอย่างที่ว่านี้ได้เหมือนกัน ขอบพระคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

ขอบพระคุณครับ คงจะต้องขอสลับขั้นก่อน ประเด็นผมจะมอบคำถามให้ให้ท่านได้ตั้งตัวไว้บ้าง เพราะถามกันมาอีก ๑ หน้าเลยครับ แต่ว่าระหว่างนี้มีคำถามของคุณวิญชัย ขอท่านเอนกอีกนะคะว่าการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดถึงเวลาแล้วหรือยังหรือเฉพาะต่อนหาเสียง

### วิทยากร (นายเอนก สิทธิประศาสน์)

ผมไม่ได้ไปหาเสียงเสียด้วย เรื่องเลือกตั้งผู้ว่าเราวิเคราะห์กันแบบนี้ครับ

๑. เลือกตั้งผู้ว่าคนไหน จะมีสถานภาพเป็นอย่างไร แล้วจะต้องมีองค์กรอะไรมารองรับหรือไม่เช่นเป็นองค์กรของท้องถิ่นหรือรูปไหน เช่น กทม. เป็นต้น หรือว่าจะเลือกเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดโดดๆ แล้วไม่มีองค์กรใดรองรับ มีองค์กรรองรับอีกรูปหนึ่งไม่ใช่แบบ กทม. นั่นคือรูปองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งท่านปลัดกระทรวงมหาดไทยได้กล่าวแล้วว่าได้มีนโยบายแน่ชัดแล้ว จะปรับรูปแบบการปกครองท้องถิ่นรูปที่ ๔ นั่นคือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งแต่เดิมนั้นให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ภูมิภาคนี้แหละดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าบริหาร เราจะเรียกว่านายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ต่อไปนี้จะให้คนๆ นี้มาจากการเลือกตั้ง แต่จะมาจาก การเลือกโดยตรงหรือผ่านสภามาหรือระหว่าง ๒ แบบ ถ้าแบบ กทม. ปัญหาสำคัญยังอยู่ที่ว่าเงินพอหรือไม่เพราะค่าใช้จ่ายของ กทม. ในขณะนี้รัฐบาลยังต้องอุดหนุนเงินก้อนโตมหาศาล แค่อัตราเงินเดือนคนก็ย่ำแย่แล้วครับ คือแบกภาระหนักมาก คืองานบริการของกทม. ที่ออกมาปรากฏนี้ในรูปแบบคล้ายๆ กับเทศบาล บ้านนอกไม่มีอะไรเหนือกว่านั้นเพราะรูปแบบของกฎหมายคล้ายกันเพียงแต่อำนาจควบคุมจะเปลี่ยนที่ ถ้าเทศบาลบ้านนอกจะอยู่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด ถ้าที่นี้ใน กทม. ก็อยู่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งแตกต่างกันไปเท่านั้นเอง ในฐานะที่เป็นศักดิ์ศรีของนครหลวง อันนี้เป็นการเรียนให้ทราบทางเลือก เท่าที่สังเกตดูผมไม่ได้มีส่วนตัดสินใจ น่าจะออกมาเป็นในรูปของการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ขอบคุณครับ

(หยุดพัก ๑๕ นาที)

## ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

สวัสดิกันอีกครั้ง ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ขอเริ่มเลยเพราะเวลาล่วงผ่านไปทุกที หลายท่านอาจจะเป็นห่วงจะต้องเดินทางไปประกอบภารกิจรับใครต่อใคร หรือว่าจะต้องรีบกลับบ้าน เกรงว่าการจราจรจะติดขัด และก็ได้ตามกำหนดเวลาที่ เราได้ขอความกรุณาไว้แล้วว่า ๑๕ นาที จะกลับมาพบกันก็เพื่อที่จะได้ฟังข้อคิดเห็นของท่านหรือข้อซักถามที่มีขึ้นมาบนเวทีแห่งนี้ ในรอบที่สอง ที่ได้ดำเนินไปแล้ว ในช่วงท้ายของการอภิปรายเมื่อสักครู่นี้เรายังเหลือวิทยากรอีก ๒ ท่านที่ยังไม่ได้พูดยังไม่ได้อภิปรายในรอบที่สอง พอดีเมื่อมีคำถามหรือข้อคิดเห็นของผู้มีเกียรติที่ขึ้นมา ก็คงจะเป็นที่รวบรวมกันไปในคราวเดียวกันเลย ก็คือท่านอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ท่านอดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย ท่านเอกสิทธิประสาทสน และอีกท่านคือ คุณสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์ ซึ่งปรากฏว่าข้อคิดเห็นของแต่ละท่านที่ขึ้นมานั้นก็สอดคล้องกับที่จะให้สองท่านพอดี อีกท่านหนึ่งนะ ครับ คุณศิลาชัย ชาญเฉลิม หรือหนวย ของเราก็ได้ส่งขึ้นมาแต่ไม่เป็นข้อซักถาม แต่เป็นข้อคิดเห็นซึ่งประเด็นจะได้เรียนให้ทราบในที่ประชุมกันด้วย และทั้งหมดจะได้เอาเข้าในการอภิปรายกลุ่มย่อยในวันพรุ่งนี้ การแบ่งกลุ่มนั้นท่านอาจารย์ณรงค์ เทียนสงได้บอกว่าจัดไว้ให้เรียบร้อย ท่านไม่ต้องไปเป็นห่วงกังวลแต่อย่างใดว่ามาแล้วจะเข้ากลุ่มไหนอย่างไร อยู่ในเอกสารซึ่งจัดพิมพ์เรียบร้อยแล้วที่จะอภิปรายกัน แต่ท่านผู้มีเกียรติทุกท่านที่จะมาประชุมกลุ่มย่อยในวันพรุ่งนี้ ท่านจะทราบอย่างละเอียดละออ ไม่ต้องถามโน่นถามนี่ให้เหนื่อย ขอเรียนเชิญตั้งแต่เข้ามาลงทะเบียน และก็เข้าสัมมนาในกลุ่มย่อยกัน วันพรุ่งนี้ที่เติมที่รัฐสภาแห่งนี้ ตอนนั้นผมใคร่ขอกราบเรียนเชิญท่าน เอกสิทธิประสาทสน

## วิทยากร (นายเอก สิทธิประสาทสน)

ครับ ขอขอบคุณมากครับ สำหรับคำถามอันนี้เป็นของท่านศาสตราจารย์ พันตรีหญิงผะอบ โปษกฤษณะ ซึ่งท่านได้ออกจากห้องประชุมไปแล้ว แต่ขอถือโอกาสตอบตรงนี้ด้วย พรุ่งนี้ท่านจะมาเข้าในกลุ่มด้วย ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ เป็นความเห็นของท่าน ผมจะอ่านให้ท่านฟังเลย

๑. ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยคิดว่าเพียงจะรณรงค์ให้เข้าใจกันหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลายปี จนบัดนี้ผู้ที่เข้าใจถูกต้องมีน้อย ที่รู้จักครึ่งๆ กลางๆ มีมาก ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่ง อันนี้ถ้าเผื่อจะให้ผมให้ความเห็นก็บอกว่าใช่

๒. พัฒนาประชาธิปไตย สำคัญที่สุดอยู่ที่พัฒนาคน นับตั้งแต่ผู้บริหารประเทศจนถึงคนสามัญให้เข้าใจในเรื่องประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเรื่องส่วนตัว ใช้อีกเหมือนกันครับ

๓. การศึกษาเรื่องประชาธิปไตยอยู่ที่การปฏิบัติสำคัญกว่าทฤษฎีและแทรกในวิชาต่างๆ ได้ ครูผู้สอนต้องเข้าใจประชาธิปไตยอย่างถูกต้องและมีวิธีสอนที่พยายามจงใจให้ปฏิบัติ อันนี้ก็คงเป็นข้อเสนอแนะผ่านไปทางท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการด้วย

คำถามคือ

๑. ค่านิยมในวัตถุสูงทำให้จิตใจขาดคุณธรรม จะมีทางแก้ไขอย่างไรถ้าประชาชนขาดคุณธรรม หรือเสื่อมคลายในด้านคุณธรรมที่เคยอบรมกันมา จะพัฒนาจิตใจอย่างไรก็ไรผล จะมีวิธีใดที่จะให้ประชาชนมีคุณธรรมประจำใจดีขึ้น ?

จากประสบการณ์ของผม ผมเป็นคนหนึ่ง ที่ได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์เรื่องแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เดียวกันก็ยังเป็นรองประธานมูลนิธิส่งเสริมแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองอยู่ เราก็กทำกันหลายวิธีตั้งแต่การอบรมโดยตรงทางหนึ่ง อบรมในทางหลักศาสนาทางหนึ่ง พยายามให้มีตัวอย่างของคนดีและยกย่องคนดีที่มีศีลธรรมอะไรต่างๆ ขึ้นมาเชิดชูยกย่อง ผมก็เป็นกรรมการอยู่ในมูลนิธิธารน้ำใจที่ต้องเลือกเฟ้นหาคนไทยตัวอย่าง นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งผมเป็นประธานอนุกรรมการในเรื่องเกี่ยวกับการคัดเลือกผลงานดีเด่นของเอกชน หน่วยงานในระดับชาติก็พยายามเลือกเฟ้นคนที่เป็นอย่างขึ้นมา และเมื่อเร็วๆ นี้ได้ข่าวทราบว่า ท่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ท่านก็เป็นคนหนึ่งซึ่งอยู่ในคณะกรรมการซึ่งมีผู้ไปตั้งให้ท่านให้ทุน ๕๐ ล้านบาท เพื่อสนับสนุนและเชิดชูคนดีมีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อชาติต่อบ้านเมืองต่อสังคม ซึ่งอันนี้ยังไม่ทราบเค้าโครงจะเป็นอย่างไร คงจะมีการพยายามทำมาก ผมว่าวิธีเรียนที่ดีที่สุดก็คือการที่ต้องเรียนจากตัวอย่างและเรียนจากตัวอย่างที่ใกล้ซิดที่สุด ยิ่งดีที่สุด ใครรู้ตัวที่เป็นผู้ใหญ่ที่ใกล้ซิดกับคนผู้น้อยมาก ๆ ก็ต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด ผมก็ตอบตามประสบการณ์ของผมในเวลาที่ยังจำกตัวอย่างนี้

๒. คำถาม คือ ระเบียบวินัยเป็นเรื่องสำคัญในเวลานี้หย่อนกันมาก แม้แต่ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งอบรมเยาวชน ระเบียบวินัยเป็นแก่นสำคัญ

ในการพัฒนาประชาธิปไตย หน่วยใดจะรับผิดชอบเรื่องนี้ได้ หน่วยที่ใกล้ชิดตัวที่สุดในโรงเรียนก็คงจะเป็นครูอาจารย์ อีกประการหนึ่ง ก็คงจะใช้ระบบหมู่พวก หมู่พวกนี้ก็รู้สึกจะทันสมัยหน่วยวิธีการสมัยใหม่หน่อย นอกจากนั้นก็อาจจะมี Case Study มันอยู่ที่การเรียนการสอนแล้วก็คนในสังคมเอง อาจจะต้องศึกษาจากหลายๆ อย่างด้วยกัน และที่สำคัญที่สุดที่จะให้การศึกษาแก่มวลชนได้มากที่สุด คือ สื่อสารมวลชนทุกประเภท ซึ่งจะให้ได้ ผมขอใช้เวลาเล็กน้อยตอบเรื่องเพียงเท่านี้ขอบคุณครับ

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)**

ครับ ขอบพระคุณครับ สำหรับต่อไปเป็นของท่านพลเรือตรีบูรินทร์ พงศ์สุพัฒน์ เป็นองค์การเอกชน ตอนนี้ท่านก็เกษียณอายุราชการแล้ว ข้อแรกท่านบอกว่า คนไทยมีค่านิยมชอบความเป็นอภิสิทธิ์ชน ต้องการให้มีอำนาจและมีสิทธิพิเศษเหนือผู้อื่น เช่น ผู้มีอำนาจ ผู้ถืออาวุธชอบทำตนเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ เพราะจะได้รับผลประโยชน์ในหลายๆ ด้าน นี่ท่านเป็นนายทหารเองนะครับ คำถามก็จึงมีว่า ทำอย่างไรจึงจะบรรเทาค่านิยมในเรื่องความเป็นอภิสิทธิ์ชนลงไปให้ได้ และค่านิยมในทางที่ไม่ดีในเรื่องอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน เรื่องนี้ผมจำได้ว่าคุณสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์ ได้พูดเอาไว้ว่า เป็นอุปสรรคข้อหนึ่งในการพัฒนาประชาธิปไตยในบ้านเรา แต่ว่าคงจะยังไม่ได้ออกคำตอบท่าน ดังนั้นคำถามข้อนี้จึงน่าจะทำให้เป็นบทที่จะอภิปรายในรอบที่สอง ของคุณสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์ เลยนะครับ ขอเรียนเชิญคุณสมัคร ครับ

### **วิทยากร (นายสมัคร เจียมบุรเศรษฐ์)**

ขอบพระคุณมากครับ บังเอิญผมจะพูดตอนที่ ๓ เป็นตอนที่ป็นรูปธรรมชี้ให้เห็นชัดเจนและนำมาปฏิบัติได้ และผมขอเรียนให้ทราบเบื้องต้นก่อน ผมไม่ได้เป็นนักการเมืองนะครับ แต่เคยลงเลือกตั้งครั้งหนึ่ง แล้วก็หลังจากนั้น ก็ไม่ได้มาเป็น ในเวลานี้ ผมเพียงเป็นผู้สนับสนุนการเมืองแล้วก็ตัวของผมจริงๆ เป็นเทคโนโลยี เราเป็น real เทคโนโลยี เป็นนักวิชาการบริสุทธ์ ผมถือว่าผมเป็นนักวิชาการบริสุทธ์ ผมพูดอะไรก็ขอเรียนว่ามีอะไรเกินเลยไปบ้างก็ขอประทานโทษด้วย จันเรื่องนี้ก่อนที่จะถึง อันนี้ผมอยากจะเรียนให้เห็นว่าบ้านเมืองเราที่เมื่อก็บอกว่าที่ไม่เป็นประชาธิปไตยเพราะยังให้ลงลึกจะได้เจาะความจริงว่ามันคืออะไร ผมเรียนว่าข้อมูลอันหนึ่งของผมอาจจะไม่ถูกต้อง แต่ผมขอเรียนว่าเท่าที่ผมศึกษา

มาแล้วก็ดำเนินการมาในชีวิตนี้ ได้ตรวจสอบทานอย่างดีแล้วก็ปรากฏว่า คณะรัฐมนตรีของประเทศไทยเราไม่ได้เป็นนิติบุคคล ในต่างประเทศในสหรัฐ อเมริกา ในอังกฤษต้นตำรับหรือแม้กระทั่งที่ไหนก็ตามต้นตำรับแห่งประชาธิปไตย คณะรัฐมนตรีต้องเป็นนิติบุคคล แต่เมืองไทยมิได้เป็นนิติบุคคล เราจะฟ้องร้องคณะรัฐมนตรีฟ้องไม่ได้ ตอนนั้นผมได้ประมูลบริษัทแม่โขง ผมได้ที่ ๑ ตอนที่ประมูล ตอนนั้น แล้วคณะรัฐมนตรีเอาที่ ๗ ซึ่งตกไปแล้วมาเป็นที่ ๑ ผมก็ระดมนักวิชาการ ทั้งหมดในประเทศไทยมาว่าเราจะฟ้องคณะรัฐมนตรีได้หรือไม่ เพราะประกาศ สเปกออกไปอย่างนั้นผมได้ที่ ๑ ทำไมผมไม่ได้ ปรากฏออกมาว่าไม่เป็นเพราะฉะนั้น ฟ้องกลุ่มคนไม่ได้เป็นเพียงแค่งroup คน ซึ่งผมคิดว่าถ้าตราบโดหัวของประชาธิปไตย บ้านเมืองเรานี้ยังไม่เป็นประชาธิปไตยแล้ว เราจะมาพูดถึงเรื่องประชาธิปไตยอะไรกันอีก ก็จะขอฝากเรื่องนี้ไว้ให้คณะรัฐบาลชุดนี้ไว้ แล้วก็สมาชิกสภานิติบัญญัติได้ช่วยกันแก้ไขหัวของประชาธิปไตยตัวนี้ซะก่อน ถ้าหัวตัวนี้มันเป็นประชาธิปไตยได้ ทุกอย่างก็คงจะเป็นประชาธิปไตยได้ก็ฝากเอาไว้เท่านั้นเอง เพราะเมืองไทยเป็นเพียงกลุ่มคนไม่เป็นนิติบุคคลฟ้องร้องคณะรัฐมนตรีไม่ได้ อันนี้เป็นข้อหนึ่ง

ส่วนเมื่อกี้นี้บอกอภิสิทธิ์ชนหรืออิทธิพลเป็นตัวขัด เป็นตัวที่ทำให้ ประชาธิปไตยเดินไปไม่ได้ ในเมื่อคนหนึ่งปฏิบัติ อีกคนหนึ่งไม่ปฏิบัติ คนหนึ่ง อยู่ในกฎหมาย คนหนึ่งอยู่นอกกฎหมาย อีกคนหนึ่งเสียภาษี อีกคนหนึ่งไม่เสีย ภาษี แล้วอย่างนั้นจะเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร ผมคิดว่าอันนี้เป็นสิ่งที่พวกเราทุกคน ดำเนินให้เป็นไปตามกฎหมาย อย่างที่ผมเรียนไว้เมื่อกี้นี้ เสาหลักของเราคือต้อง เคารพตามกฎหมายอันหนึ่ง อีกอันคือหมายความว่า อย่างเรื่องที่เราลงคะแนน เสียงเลือกตั้งนั้นง่ายนิดเดียว เวลาเขาประกาศว่าบุคคลใดเข้าไปในหน่วยเลือกตั้ง เลือกตั้งคราวนี้มีกี่เปอร์เซ็นต์ มีใครบ้าง พอเวลาเลิกแล้วเขาเพียงแต่บอกว่า หน่วยนั้นมีคน ๑,๐๐๐ คน มีลงคะแนนเพียงแค่ ๑๐๐ คน แล้วอีก ๙๐๐ คน คือใครไม่รู้ ถ้าเราเอาไปอันนี้ปิดประกาศเลยว่าผู้ที่ไม่ใช้สิทธิแล้วเราก็มีหนังสือ ไปถึงผู้ที่ไม่ใช้สิทธิ บอกว่าท่านที่ใช้สิทธิมีกี่คน ผู้ที่ไม่ใช้สิทธิมีกี่คนและคราวหน้า ขอเชิญผู้ที่ไม่ใช้สิทธิมาใช้สิทธิ ถ้าเราทำแบบนี้ซะครับ ข้าราชการหรือพวก เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติไม่สามารที่จะลงคะแนนหรือทำอะไรในสิ่งที่ผิดได้ หรือคนอื่น จะมาใช้อะไรก็ไม่ได้ เพราะว่าเวลาจะลงคะแนนก็ต้องลงบัตรประจำตัวว่าบัตร ประจำตัวเลขที่เท่าไร แล้วปิดประกาศเลยครับ ทีนี้ผลอันนี้มันเป็นสังคมนิยม มันเป็นจิตวิทยา ลูกเมื่อมาเห็นว่าพ่อปีนี้ใช้สิทธิ ปีนี้ไม่ใช้สิทธิ ปีหน้าไม่ใช้สิทธิ ปีโน้นไม่ใช้สิทธิ ลูกก็จะบอกว่าไหนว่าพ่อเป็นประชาธิปไตย ทำไมไม่ใช้สิทธิ

เป็นการบังคับโดยการใช้สังคมบังคับ สังคมใช้อย่างนี้แล้ว ผมคิดว่าวิธีการอันนี้ เราไม่ต้องไปเสียเงินมาก เพียงแค่เขียนว่าท่านได้มาใช้สิทธิทั้ง ๕ ครั้งแล้วไม่ใช้สิทธิมาทั้งหมด ๑๐ ครั้ง อย่างนี้เป็นต้น อันนี้ทางรูปธรรม ถ้าเราแก้ไขด้วยวิธีนี้ ไม่ต้องมีองค์กรกลางมา องค์กรกลางก็ทำงานน้อยลง แล้วทางราชการก็ทำงานน้อยลง การทุจริตก็ไม่มี และเป็นสิ่งที่ประชาชนคุมของเขาเองว่าเป็นการถูกฉ้อโกงหรือเปล่า เขาเป็นยังงัยหรือเปล่า คนที่ไม่เคยใช้สิทธิก็อายเพราะลู่ๆ ก็รู้เรื่อง เพราะฉะนั้นก็ต้องมาใช้สิทธิ เราได้รับ บอกว่าเราเลือกลงมา ๑๐ ครั้ง แล้วไม่เคยใช้สิทธิเลย คุณเป็นคนไทยหรือเปล่า มันรู้สึกไม่สบายใจ มันรู้สึกว่ามันผิดไปแล้ว เราไม่ได้ทำหน้าที่ของคนไทย เพราะฉะนั้นเราต้องมาลองใช้สิทธิแน่ เพราะฉะนั้นการสื่อสารการประสานงานตรงนี้ผมคิดว่ามีความจำเป็น และก่อนจะจบผมขอเรียนว่าในเวลานี้ สิ่งที่มีปัญหาทางบ้านเมืองเราไม่ใช่ทางเศรษฐกิจ ปัญหาเมืองไทยในเวลานี้คือ ปัญหาที่ผ่านๆ มา คือ ปัญหาทางการเมือง ผมก็หวังไว้ว่า ถ้าหากการเมืองดี เศรษฐกิจก็จะมั่นคง ถ้าการเมืองไม่ดี เศรษฐกิจก็จะย่ำแย่ ก็ขอเพียงฝากในรูปธรรมไว้อีกอันหนึ่ง

และอีกประการข้อสำคัญที่สุด บ้านเมืองเราอย่ามีอะไรอีกเลย ถ้ามีการปฏิวัติขึ้น เกิดการขัดแย้งเกิดการอะไรต่างๆ เราจะไม่มีเวลาแล้วเพราะประเทศเพื่อนบ้านเราในเวลานี้นั้นกำลังจะฟื้นฟู เวียดนามกำลังฟื้นฟู ทุกประเทศกำลังจะฟื้นฟู ถ้าบ้านเราเป็นอะไรอีกครั้งหนึ่งมีหวังต้องไปตั้งหลักแบบเดียวกับเขมรอีก เพราะฉะนั้นสิ่งที่เขาอยากเห็นบ้านเมืองเราเกิดขึ้น คือความแตกแยกความสามัคคี ต้องการให้บ้านเมืองเรานี้ล่มสลาย ฉะนั้นพวกเราทุกคน สิ่งสำคัญที่สุดผมคิดว่าถ้าสามัคคีไม่กลับมาประเทศชาติบรลัยแน่นอน กระผมขอกล่าวขึ้นต้นแค่นี้ขอขอบคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจฉกร)

ครับผม ในเรื่องนี้ะครับที่ได้ถามไปโดยท่านพลเรือตรีบุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์ นั้น นอกจากท่านถามแล้วก็ คุณสมัคร เจียมบุตรเศรษฐี ได้ตอบไปแล้ว ท่านก็ได้ตอบของท่านมาด้วยเหมือนกัน แต่ท่านได้ให้ข้อคิดหนึ่งว่า ต้องประชาสัมพันธ์ ซึ่งไม่ทราบที่ท่านให้ความเห็นหรือว่าท่านถามก็ไม่ทราบ แต่ว่าเรามีนักประชาสัมพันธ์ สื่อมวลชน อยู่บนนี้ท่านหนึ่งก็คงจะช่วยกรุณาตอบข้อนี้ได้ ผมขอเรียนเชิญคุณสุภาพ คลีชฉาย

## วิทยากร (นายสุภาพ คลีขจาย)

ขอบพระคุณครับ แต่ก่อนที่จะตอบเรื่องการประชาสัมพันธ์ ผมขออนุญาตตอบคำถามเรื่องอภิสิทธิ์ มันมีง่ายนิดเดียว ปัญหาอภิสิทธิ์เกิดขึ้นได้เพราะว่าผู้ปฏิบัติผู้ถือกฎหมายไม่เอาจริง ถ้าเอาจริงแล้วไม่มีทางที่จะมีอภิสิทธิ์กันได้เลย ส่วนที่สำคัญในการเลือกตั้ง ผมเห็นมาตลอด อยากจะเรียนท่านปลัดเอนกว่าผู้ว่าราชการจังหวัดของท่านเองนั้นเป็นคนที่ทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะกฎหมายการเลือกตั้ง ว่าด้วยการแจ้งบัญชีทรัพย์สินหลังการเลือกตั้งตอนที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ๓๐๐,๐๐๐ บาทนั้น พอเลือกตั้งเสร็จปั๊บ ต่อให้เจ้าบุญทุ่มขนาดไหน คนรู้จักทั้งบ้านทั้งเมืองว่าใช้เงินไม่ต่ำกว่า ๑๐ ล้าน ๒๐ ล้าน เวลาไปแจ้งบัญชีทรัพย์สินก็แจ้งว่าสามแสนห้าในสมัยนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดไม่เคยมีการตรวจสอบเลยว่าเป็นจริงตามนั้นหรือไม่ เช่นรับและก็ส่งให้กระทรวงมหาดไทยตลอด เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดก็กลัวว่าคนที่ทุ่มเงินมากๆ นั้นจะกลับเข้ามาเป็นรัฐมนตรีแล้วจะทำอย่างไร สถานภาพของผู้ว่าราชการจังหวัดก็มีปัญหาตรงนั้นมันเริ่มหย่อนยานมาตั้งแต่การควบคุมการเลือกตั้ง ซึ่งไม่เป็นธรรมมาตั้งแต่ต้นมาระยะหลังนี้ก็อีก ๑ ล้านบาท ประเทศนี้ใครก็รู้ว่าใครบ้างที่ใช้เงินต่ำกว่า ๑ ล้านบาท ใครก็รู้ว่าใครบ้างใช้เงิน ๑๐ ล้าน ๒๐ ล้าน แต่ว่าเวลายื่นบัญชีแล้วทรัพย์สินผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดๆ ไม่เคยคิดจะตรวจสอบว่าถูกต้องหรือไม่ เช่นรับแล้วก็ส่งกระทรวงมหาดไทยให้ทันเวลาที่กำหนดแล้วเราจะออกกฎหมายมาทำไม สามแสนหรือหนึ่งล้านบาท เวลาที่พอออกกฎหมายคนที่ถูกกฎหมายรังแกคนแรกคือ คนที่ใช้เงินเลือกตั้งน้อยที่สุด คือคุณแค้น นรปดี นั้นไปโดนกับคุณแค้น เพราะว่าถือว่าตัวเองใช้เงินน้อยแล้วไม่แจ้งภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด บ้านเมืองเราเรารู้สึกว่าเจตนาารมณ์ของการออกกฎหมายกับการใช้กฎหมายนั้นมีเรื่องพิลึกพิลั่นเสมอ เมื่อออกกฎหมายเรื่องการบุกรุกป่า คนที่บุกรุกจริงๆ รอดหมด คนที่โดนคนแรกคือพระประจักษ์ซึ่งใครก็รู้ว่าท่านมีหน้าที่อนุรักษ์ป่า แต่ว่าแน่นอนโดยช่องทางของกฎหมายแล้วเข้าข่ายที่ผิดกฎหมายได้ เดชะบุญที่รัฐบาลนี้จะโดยท่านรัฐมนตรีสุทัศน์เงินหมื่นก็ดี หรือโดยรัฐมนตรีสุเทพ เทือกสุบรรณก็ดี ที่ไปทำให้ประชาชนมีความรู้สึกแคลงใจน้อยลงไปหน่อยหนึ่ง สบายใจขึ้นมานิดหนึ่ง ที่พยายามที่จะไม่ให้พระประจักษ์ติดตะรางในเรื่องของการบุกรุกป่า เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าเจตนาารมณ์ของการออกกฎหมายกับการบังคับใช้กฎหมาย อยากจะแสดงทัศนคติในฐานะสื่อมวลชนว่า บางทีมันไปกันคนละเรื่อง ในส่วนของงานของประชาสัมพันธ์การ

เลือกตั้ง ผมเชื่อครับว่า ผมเคยเรียนเสมอว่างานประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย หรือส่งเสริมการเลือกตั้งนั้น ไม่เพียงแต่ประชาสัมพันธ์ให้รู้อย่างเดียวไม่พอ ถ้ามว่า ๑๓ กันยายน ที่ผ่านมาเป็นวันเลือกตั้งคนไทยทราบไหมว่ามีการเลือกตั้ง ผมตอบได้เลยว่าทั่วประเทศทราบว่ามีการเลือกตั้ง ไม่ใช่เป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อทราบ แต่ประชาสัมพันธ์เพื่อจูงใจให้ไปเลือกตั้งด้วย แต่สิ่งนี้รัฐบาลกลับพูดอยู่เสมอว่าประชาชนทราบ รัฐบาลทำประชาสัมพันธ์เพื่อทราบ แต่ในความหมายของผม ผมถือว่าต้องยิ่งกว่าเพื่อทราบ ต้องมีกลเม็ดศิลปะและมีการจูงใจที่จะให้มีการเลือกตั้ง ดังนั้นผมขอทราบเรียนตอบท่านผู้ที่ถามว่าเรื่องงานประชาสัมพันธ์นั้นประชาชนรู้ แต่ศิลปะในการที่จะถ่ายทอด ศิลปะในการที่จะจูงใจให้คนมาใช้สิทธิ์การเลือกตั้ง รัฐบาลยังทำไม่ถึง เท่าที่ผมคิดไว้ ขอบพระคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจฉกร)

ครับ ขอบคุณครับ ก็คงจะต้องอีกสักนิดหนึ่งจากท่านผู้ฟังที่อยู่ทางบ้านได้ ฟังผมไม่ทราบว่าได้ฟังวิทยุหรือได้ดูทีวี เพราะว่าถ่ายทอดทั้งคู่ เพียงแต่ท่านโทรศัพท์มาเมื่อที่ระหว่างที่เราพัก เจาะจงชะงัดด้วยว่าขอให้คุณสุภาพตอบข้อนี้ครับ คือว่าสงสัยจะจากพระ เพราะท่านบอกว่า พูดเสนอว่าให้พระได้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องนี้ด้วย พระจะแก้ปัญหาประชาธิปไตย น่าจะได้เพราะว่ารัฐก็รัฐแต่ไม่ทำ มันเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจอีกแบบหนึ่ง ทางด้านการศึกษาที่ศึกษา เพราะทางนี้ก็บอกอยู่แล้วว่า บางที่ศึกษาอย่างเดียวทำจะไม่ได้ ท่านปลัดกระทรวงศึกษาเองท่านก็ยอมรับว่าต้องหลายฝ่ายช่วยกัน จะมาโย้ยให้ทางฝ่ายที่ท่านรับผิดชอบอย่างเดียว กังจัดพ่ายกันเต็มที่ ไม่ไหว งบประมาณก็ให้มาเท่านี้ พูดไปก็เหมือนจะสะอึกสะอื้น กลายเป็นเป็นรายการเจาะใจ อย่างที่ฟังกันไปแล้วเมื่อกี้ เพราะฉะนั้นต้องกลับมาที่ท่านล่ะครับว่า แล้วจะตอบท่านผู้ฟังทางบ้านยังไง เชิญครับคุณสุภาพ ว่าพระสงฆ์องค์เจ้าของเราจะช่วยได้หรือไม่

### วิทยากร (นายสุภาพ ศลีขาย)

จริง ๆ แล้วเราก็คิดกันเหมือนกันว่าทำไมเราต้องกันพระออกไปจากเรื่องของการเลือกตั้ง จริงอยู่นักพรต นักบวชมาลงเลือกตั้งไม่ได้ แต่เวลานี้เรามีความรู้สึกว่ามหาเถรสมาคมไม่อยากจะให้พระมาเกี่ยวข้องกับการเมือง ไม่อยากจะให้พระไปแนะนำอะไรในส่วนที่จะเป็นการให้คุณให้โทษนักการเมือง แต่ว่าตามนักการเมือง

นั้นๆ แล้วเขาก็บอกว่า ขอประทานโทษเถิดอย่าหาว่าผมพูดอะไรไม่ได้แก่วงการศาสนาเลย นักการเมืองเขาก็บอกว่าเวลานี้ พระกับหัวคะแนนพอกัน ท่านรับทุกเบอร์หมด รับหมดขอให้มาสร้างเมรุ มุงกระเบื้องให้และท่านรับหมด เขาให้เลือกตั้ง ๓ เบอร์ ท่านรับ ๒๐ เบอร์รับหมดว่าจะช่วยตอนหลังก็เลยมีความรู้สึกว่า หลวงพี่ก็เอากับเขาเหมือนกัน เพราะว่าท่านรับทุกเบอร์ ผมไม่รู้จะให้คำตอบเรื่องนี้ได้อย่างไร แต่ผมเห็นว่าในส่วนที่จะรณรงค์ส่งเสริมประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเลือกคนดีนั้น สถาบันศาสนาโดยเฉพาะพระสงฆ์เอง น่าจะมีส่วนร่วมได้มาก แต่ว่าในการที่จะทำให้เป็นรูปธรรมนั้น เอาเข้าจริงแล้วเป็นการการันตีหรือรับประกันยากเหมือนกันว่าพระจะมีความสุจริตยุติธรรมในการที่จะไม่ให้คุณให้โทษแก่นักการเมืองได้อย่างไร ก็คงเป็นปัญหาที่ยากในการปฏิบัติและยากที่จะตอบขอบพระคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

ขอบพระคุณครับ ไม่ทราบว่าจะเป็นการตอบให้ได้แก่ท่านที่ฟังอยู่ทางบ้านหรือทางวัดหรือเปล่า อย่างไรก็ตามผมก็ขอขอบพระคุณ แต่ว่าท่านที่นั่งอยู่ที่นี้เมื่อเข้าก็เป็นวิทยากร ก็คือ คุณศิลาชัย ชาญเฉลิม หรือพี่หนวยของเรานี้แหละครับ ท่านก็มีข้อคิดในการที่จะพัฒนาประชาธิปไตยของเราอีกแบบหนึ่งนะครับ คือเมื่อเข้าให้ท่านพูดถึงเรื่องอดีตปัจจุบันว่ามันเกิดอะไรขึ้น อุปสรรคปัญหาพูดไปแล้วคงอยากจะพูดการแก้ปัญหาในอนาคตแบบพวกเราบนเวทีแห่งนี้ จึงได้เสนอข้อคิดเห็นว่ารัฐสภาที่ท่านั่งพูดกันอยู่นี้เป็นที่ออกกฎหมายบังคับให้ทุกคนต้องรักษากฎหมาย แต่ไม่เคยอบรมเรื่องกฎหมายเป็นกิจลักษณะ กำหนดผู้ใหญ่บ้านเป็นนักปกครองชั้นพื้นฐานที่ใกล้ชิดกับประชาชน ก็ไม่เคยได้รับข้อมูลในด้านกฎหมายอบรมประชาชน มีแต่รับคำสั่งและนโยบายจากเบื้องบน คำถามจึงมีว่าเมื่อไหร่จะแจกจ่ายหนังสือราชกิจจานุเบกษาแก่กำหนดผู้ใหญ่บ้าน เพื่อจะได้ชี้แจงแก่ประชาชนนะครับ มหาตมไทยนะครับ คงจะต้องขอกราบเรียนมาทางท่านเอนก สิทธิ-ประศาสน์ และจะมีคำถามอื่นด้วย

### วิทยากร (นายเอนก สิทธิประศาสน์)

ครับ ขอขอบคุณครับ จะพยายามตอบนะครับว่า ประการที่ ๑ ราชกิจจานุเบกษาที่แจกไปถึงกำหนดผู้ใหญ่บ้าน ความเป็นไปได้คงน้อยเพราะว่าเรื่อง

งบประมาณเป็นใหญ่ แล้วถ้าจะพูดถึงว่าหากจะส่งจริง ต้องคิดถึงระบบไปรษณีย์-  
ภัณฑ์ของเรานำดูทีเดียว ประการที่ ๒ ขณะนี้กรมการปกครองเขามีหนังสือ  
อยู่ ๒ ประเภท อย่างน้อยประเภทที่ ๑ คือ เทศาภิบาล สำหรับพวกข้าราชการทั่วๆ  
ไป ฝ่ายปกครองทั่วๆ ไป ประเภทที่ ๒ คือ หนังสือวารสารกำหนดผู้ใหญ่บ้าน อันนี้  
ถึงทุกคนเลย และบางหน่วยเขาก็เก็บเฉพาะเรื่องซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการ  
พัฒนาหมู่บ้านตำบลของเขา อันนี้ก็ช่วยได้บ้าง แต่ว่าก็คงจะเป็นการดีถ้าหากว่าจะ  
มีราชกิจจานุเบกษาจะเป็นไปได้หรือเปล่าก็ไม่ทราบ อันนี้ต้องเรียนถามท่านปลัด  
กระทรวงศึกษาธิการด้วย ครับก็คงตอบข้างๆ คูๆ ไปอย่างนี้ก่อน ขอภัยด้วยครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจญกร)

ครับ ก็เมื่อไปทางด้านโน้นแล้วจะต้องกราบรบกวนท่าน ดร.โกวิท ท่านปลัด  
กระทรวงศึกษาธิการ

### วิทยากร (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์)

ครับ ท่านผู้ดำเนินการอภิปราย ผมเข้าใจว่าเรื่องเพียงหนังสือเล่มเดียวต่อ  
ห้องสมุดประชาชนคงไม่เหลือปากว่าแรง คงจะจัดกันได้และก็รับไปจะประสานงาน  
มหาดไทยและทางกระทรวงไปดำเนินการให้ได้ อันนี้ผมฟังการอภิปรายของกลุ่ม  
เรา ทั้งคำถามด้วย ผมเกรงว่ามันจะย้อนกลับไปทางผมอีก คือเกรงว่าพวกเราจะมา  
ใส่ใจ ประชาธิปไตยเฉพาะเรื่องการเลือกตั้งสอนให้นักเรียนรู้จักเลือกตั้ง รู้จักลงบัตร  
ลงคะแนนอะไรต่างๆ ผมว่าประชาธิปไตยมันมากกว่านั้นแยะ มันจะอยู่ด้วยกัน  
ยังไปถึงจะพูดกันรู้เรื่อง ทำไมเลื่อมใสว่าปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขได้โดย  
การพูดกัน เราต้องยอมเขาบ้างเพื่อนต้องยอมเราบ้าง เพราะฉะนั้นการทำงาน  
เป็นทีมก็ดี การทำงานเป็นกลุ่มก็ดีสหกรณ์อะไรก็ดี มันทำยากหน่อย เพราะว่า  
ต้องซ้ำ ต้องศึกษากัน เรารู้แล้วยังต้องไปถามเพื่อนอีกจะเอาไหม ไม่เอาจะใช้ความ  
สามารถอย่างไรจึงจะให้เพื่อนยอมรับด้วยใจ เพื่อนยอมเสียเปรียบบ้าง เรายอม  
เสียเปรียบบ้าง อย่างนี้มันเป็นขบวนการของชีวิตต้องใช้เวลา ผมว่าถ้าจะมาพูดกัน  
เรื่องเลือกตั้งสัมมนาอาทิตย์เดียวทั้งประเทศ แล้วไปสอบถามจะได้แต่ว่าเรื่องจิตใจ  
การอยู่ด้วยกันเรื่องการสามารถเสียเปรียบซึ่งกันและกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน  
ต่างๆ มีทั้งใจเอื้ออาทรต่อกัน เห็นพรรคพวกที่แรงน้อยกว่าเราคิดไม่ถึงเราเห็น  
ความเด่นของเขา เขาช่วยเราได้ มันต้องทำด้วยกันอยู่ด้วยกัน เพราะฉะนั้นผมตั้งใจ

ที่ที่ประชุมการอภิปรายเห็นว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ แต่ผมฟังๆ ไปฟังไปฟังมาก็ไม่ค่อยสำคัญเท่าไร ถ้าสำคัญคงลงลึกกว่านี้ในเรื่องการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ผมจึงคิดว่าสิ่งต่างๆ อย่างการสหกรณ์ยอมให้มันยากเกินที่เราจะทำได้ยังไง ต้องพยายามทำเรื่องลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ซึ่งเราก็บอกว่าสำคัญเหลือเกิน ทำไมไม่ให้ทำ ทำไมต้องบอกให้เพิ่มหลักสูตรเรื่องประชาธิปไตย อันนั้นคือประชาธิปไตยในสายเลือด ให้ทำให้อยู่กลางแจ้ง ให้อยู่ร่วมกัน กินด้วยกัน มันจะได้เรียนรู้นับถือซึ่งกันและกันได้ ผมคิดว่าเรื่องประชาธิปไตย ถ้าเลือกตั้งเรื่องเดียวผมว่าน้อยไป ผมชอบใจที่ท่านอภิปรายหลายท่านพูดถึงความรับผิดชอบสิทธิ เรื่องหน้าที่เรื่องการเข้าคิว เรื่องการไม่ใช้สิทธิต่างๆ ผมว่าเรื่องพวกนี้ทำให้เป็นนามธรรม ขอให้สนับสนุนและก็เห็นใครทำดี ท่านจะช่วยเหลือ ชื่นชมซึ่งกันและกัน ผมว่าพวกเราอยากทำกันทุกคน ขอขอบคุณครับ

### ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจฉกร)

ครับ ขอขอบคุณครับ เห็นจะมีข้อคิดเห็นอันเดียวกันนี้แหละครับ ว่าการพัฒนาประชาธิปไตยไม่ใช่ให้แต่ไปเลือกตั้ง แต่ละท่านเท่าที่ผมฟังก็พอจะประมวลได้ไม่ใช่แค่นั้น เราคงจะไม่ต้องการแค่ปริมาณ โดยขาดคุณภาพเราคงต้องการให้ประชาธิปไตยอยู่ในวิถีชีวิตมากกว่าที่จะคิดว่าได้เปอร์เซ็นต์เท่าไร และก็จะต้องเกณฑ์ให้ไปเลือกตั้งกันให้ได้ ขณะเดียวกันต้องมีวิธีการอื่น ซึ่งก็จะต้องมาพูดกันอีกว่า นี่คือเหตุแห่งการล้มเหลวข้อที่ ๙ หรือ ๑๐ อะไรต่อไปอีก ท่านครับท่าน จากกองทัพบก กอ.รมน. ก็ยังนั่งฟังอยู่ที่นี้ และที่ได้ส่งคำถามขึ้นมา คือ ท่านพลตรีเฉลิมพล เจริญยิ่ง นะครับ ท่านพลตรีเฉลิมพล คงจะให้ผมอ่านแทนว่า

การจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองนับได้ว่าเป็นโครงการระดับหมู่บ้านที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตยทั้ง ๓ ด้านคือ

๑. พัฒนาให้ประชาชนมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย พัฒนาให้ประชาชนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาให้ประชาชนมีการปกครองประชาธิปไตย
๒. โครงการ อพป. มีพระราชบัญญัติการจัดระเบียบบริหารหมู่บ้าน อพป. ปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ รองรับอยู่แล้ว

๓. กระทรวงมหาดไทยสามารถจัดตั้งหมู่บ้าน อพป. จนถึงปัจจุบันได้เพียง ๑๐,๓๘๓ หมู่บ้าน เท่านั้น จึงถามท่านเอก สิทธิประศาสน์ ว่าดังนี้

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้หนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการร่างพระราชบัญญัติการจัดระเบียบการบริหารหมู่บ้าน อพป. ปี ๒๕๒๒ มาตั้งแต่เริ่มต้น ขอทราบว่ามีหมู่บ้านที่เหลืออีกประมาณ ๔๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ควรจะได้รับการจัดตั้งหรืออาศัยแนวทางในการจัดตั้งตามรูปแบบของโครงการ อพป. ตามรูปแบบของโครงการ อพป. เสียทั้งหมดจะดีหรือไม่ ขอความกรุณาให้ความคิดเห็นอื่นประกอบด้วย คือ ยังงั้นะครับ ผมอยากเรียนประวัติศาสตร์สักหนึ่งไม่เกิน ๕ นาที ณ สถานที่แห่งนี้ กฎหมายว่าด้วยการปกครองหมู่บ้าน อพป. ได้เกิดขึ้น ในสมัยสภานิติบัญญัติที่เรา มาจากสมัชชาสนามม้านางเลิ้ง เป็นกฎหมายฉบับสุดท้ายออกเมื่อเวลา ๒๔.๐๐ นาฬิกา ออกมาแล้วก็ถูกกระทรวงมหาดไทยไปแช่ไว้ ๒ ปี ออกปฏิบัติไม่ได้ ทั้งที่ กฎหมายฉบับนี้ผมจะเรียนให้ทราบ เราได้ออกไปสัมภาษณ์กับหมู่บ้านซึ่งประสบ ปัญหาในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์โดยตรงเลยว่า ประชาชนที่นั่นต้องการอะไรบ้าง รวบรวมเอามาแล้วประมวลเขียนขึ้นโดย ดร.อมร จันทรสุมบุรณ์ เป็นคนเขียน คุณสุวชัย ทองนพ ไปกับผมไปด้วยกัน ผลสุดท้ายทางฝ่ายมหาดไทยเห็นว่า กฎหมายนี้ให้อำนาจแก่ประชาชนแรงไปใช้เวลา ๒ ปี แก้กกฎหมายใหม่ให้มันนุ่ม ลงมาอีก นุ่มลงมาก็ออกมาเป็นระเบียบแบบที่ว่านี้ เมื่อออกมาเป็นระเบียบแล้ว ตอนหลังก็แก้หมู่บ้านทั่วไปให้มีโครงสร้างคล้ายๆ กับกฎหมาย อพป. นี้ อีก มัน ก็เลยต่างคนต่างนุ่มไปหมดเลย กอ.รมน. เท่านั้นเองที่เห็นคุณค่าของ อพป. และพยายามที่จะให้มีการฝึกอบรมจัดตั้งอะไรต่างๆ ขึ้นมา ส่วนทางด้านของ มหาดไทยก็คงจะมีการอบรมจัดตั้ง ท่านทั้งหลายถ้าหากไปเยี่ยมหมู่บ้านในชนบท อาจจะยังเห็นอยู่บ้างที่เข้มแข็งอยู่ว่าการปกครองหมู่บ้านไม่ใช่เฉพาะผู้ใหญ่บ้าน เท่านั้นที่ปกครองดูแลอยู่ แต่ประชาชนจะเข้ามาแล้วแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่าย เศรษฐกิจ ฝ่ายการเกษตร ฝ่ายพัฒนาการเกษตร พัฒนาเยาวชน พัฒนาสตรี ฝ่ายศึกษาศาสนาวัฒนธรรมอะไรต่างๆ เหล่านี้ จะแยกเป็นฝ่ายๆ และแต่ละฝ่าย จะรวมเข้ามาเป็นกรรมการด้วยกันและในแต่ละฝ่ายก็จะมีเป็นคุ้มบ้าน แยกกันอยู่ ซึ่งในหมู่บ้านถ้าหากท่านไปดูด้วยตนเองท่านจะเห็นสภาพว่าความจริงประชาธิปไตย ในเชิงปฏิบัติมันเป็นสิ่งที่ทำได้และเป็นรูปธรรมแน่นอนชัดเจน ผมอยากเห็นให้มีมาก ๆ ขึ้น จะโดยยังไงก็แล้วแต่ กรุณาลองรับปัญหานี้ไปแล้วลองไปคิดดูก็แล้วกัน ผมขอฝากในฐานะคนแก่ๆ คนหนึ่ง ขอขอบคุณครับ

## ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)

ครับ ขอขอบคุณครับ และในที่สุดเราก็มาถึงเวลาที่เรารอคอยเพราะเราจะต้องได้รับจดหมายจากท่านผู้นี้ ท่านผู้ที่มีประชาธิปไตยอยู่ในหัวใจเต็มที่แล้วคุณวรวิชัย โชคชนะ เจ้าเก่า ท่านถามมาเรียงหน้าหมดเลย ถามคนโน้นคนนี้รวมทั้งผมก็ไม่รอดสันตอนจะต้องตอบท่านด้วยเหมือนกัน เดี่ยวจะต้องตั้งใจตอบซึ่งความจริงแล้วเรื่องนี้ไม่ใช่หน้าที่ผู้ดำเนินการอภิปรายจะต้องมาตอบอะไรใครเลย เดี่ยวลองดูก่อนนะครับว่าจะไปรอดไม่รอด

๑. การที่สื่อมวลชนได้ไปสัมภาษณ์ผู้นำทางทหารออก ที.วี.บ่อยๆ ในเรื่องการเมืองนั้นเหมาะหรือไม่ ให้คุณสุภาพตอบ

## วิทยากร (นายสุภาพ คลีขจาย)

จริงแล้วเรื่องนี้จะใช่เรื่องพูดเล่นพูดหัวกัน แต่เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ที่หนังสือพิมพ์ถูกต่อว่าพอสมควรในระยะที่ผ่านมา เขาบอกอย่างนี้ครับในขณะที่ประชาชน หนังสือพิมพ์เรียกร้องให้ทหารอยู่ในขอบของทหารไม่ยอมให้เข้ามาแสดงทัศนคติเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ดูเหมือนว่าสื่อมวลชนเองพยายามจะดึงทหารเข้ามาเกี่ยวข้องในบริเวณของการเมือง ข้อวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ ผมยอมรับว่า ส่วนหนึ่งเป็นอย่างนั้น ในช่วงก่อนที่รัฐบาลจะแต่งตั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หนังสือพิมพ์พยายามถามนายทหารชั้นผู้ใหญ่หลายคนซึ่งได้รับคำตอบตรงกันว่าแล้วแต่รัฐบาล ทหารเป็นกลไกของรัฐ ตาม ผบ.ทหารบก ผู้บัญชาการทหารบก ท่านก็ตอบว่า ทหารไม่ขัดข้องใครก็ได้ที่จะมาเป็นทหารพร้อมที่จะปฏิบัติ ตามผู้บัญชาการทหารเรือ ก็ได้คำตอบเช่นเดียวกัน ผู้บัญชาการทหารอากาศก็ได้คำตอบเดียวกัน แต่ดูเหมือนว่าคำตอบนั้นจะยังไม่เป็นที่พอใจ เขาต้องถามกันต่อ มีอยู่วันหนึ่ง นักข่าวไปถามผู้บัญชาการทหารอากาศในตอนนั้นมีข่าวออกมาว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้นจะเป็นพลเรือนที่ไม่ใช่ทหาร นักข่าวถามผู้บัญชาการทหารอากาศว่าในกรณีที่รัฐบาลจะตั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านเห็นวาระหว่างพลเรือนกับทหารอันไหนเหมาะสมกว่า ผู้บัญชาการทหารอากาศบอกว่า ในส่วนตัวแล้วถ้าได้นายทหารมาก็ดีเพราะจะรู้เรื่องกองทัพ จะรู้เรื่องการบริหารราชการของทหาร รู้ใจกันว่ายังงั้นเกิด ซึ่งเป็นคำตอบธรรมดา ในเนื้อข่าวก็ออกมาเป็นอย่างที่ท่านพูดแต่ที่น่าตกใจคือหัวข่าว หัวข่าวบอกว่า ทบ.ทอ.ระบุนุ รมต. กลาโหมต้องทหาร ซึ่งผมคิดว่าไม่ค่อยตรงนักกับคำพูดของท่าน

ผู้บัญชาการทหารอากาศ ซึ่งใครที่อ่านแต่หัวข่าวก็จะนึกอยู่ในใจว่าเอาอีกแล้วไหน บอกว่าจะปล่อยให้รัฐบาลเขาดำเนินการกันไป ทำไมต้องออกมาให้สัมภาษณ์ใน ลักษณะบีบทหารหรือบีบรัฐบาล เรื่องเหล่านี้มันนี่ บางทีถ้าอ่านแต่พาดหัวข่าว เฉยๆ ก็ยอมรับว่าไม่ตรงกับข้อเท็จจริงในเนื้อข่าวซึ่งมีคนต่อว่ามามากเหลือเกินว่า แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนเองนั่นแหละ เป็นคนดึงทหารมาให้เห็นความคิดเห็นในเรื่องการบ้านการเมือง

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)**

ขอบพระคุณครับ คงจะได้รับคำตอบแล้ว ก็มาถึงคุณวรัญชัยต่อหน้าครับ ถามว่าเมื่อไหร่กระทรวงศึกษาธิการจึงจะระบายนโยบายการจัดกระจายอำนาจการศึกษา ตั้งแต่ทบวงการศึกษาพื้นฐาน ตามท่านปลัดกระทรวง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ครับผม

### **วิทยากร (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์)**

ครับ เรื่องการกระจายความรับผิดชอบไปให้พื้นที่เขาจัดการเรากำลังทำอยู่ และทำไปแยะแล้วจะทำให้มากขึ้น ถ้าเราทำไปแยะแล้วทางข้างบนควรจะเลิก กระทรวงควรจะเลิกลง เรื่องตั้งทบวงเป็นเรื่องคนละเรื่องกับเรื่องการกระจายอำนาจ ผมเข้าใจว่าขณะนี้กำลังทำอยู่โดยเฉพาะการกระจายอำนาจ ซึ่งมีกฎหมายรองรับที่เป็นพระราชบัญญัติต่างๆ อย่างไรก็ตามระหว่างนี้ก็มีการมอบอำนาจมากขึ้น พยายามให้ชาวบ้านมีสิทธิมีเสียงในการร่วมที่จะบริหารของโรงเรียนที่มีอยู่มากขึ้น ทำเต็มที่ครับ

### **ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัชฌุกร)**

ครับ ขอบพระคุณครับ ยังมีคุณสมัคร เจียมบุตรเศรษฐ์ ก็ถูกถามเหมือนกันครับว่านักธุรกิจที่จะลง ส.ส. ให้มากๆ ได้หรือไม่ แล้วจะมีปัญหาอะไรหรือเปล่า คุณวรัญชัย ถาม เชิญคุณสมัคร ครับ

### **วิทยากร (นายสมัคร เจียมบุตรเศรษฐ์)**

ขอบคุณครับ คือปกตินักธุรกิจก็คือเฟื่องจักรของประเทศเรา ทุกๆ เฟื่อง ก็มีความสำคัญ ไม่ว่าคนเราทำหน้าที่อะไรก็ตาม นักธุรกิจส่วนมากเราจะไปทำงาน

ด้านการอุตสาหกรรม ทางด้านอะไรต่างๆ เพื่อเป็นการส่งออกทางด้านเศรษฐกิจ  
หาเงินเข้าประเทศ ก็ทำหน้าที่เป็นนักการเมืองอยู่แล้วแต่เป็นการทำงานอีก  
แบบหนึ่ง ทุก ๆ คนก็สามารถที่จะทำงานได้แม้ไม่ได้มาเป็นนักการเมือง แต่ที่นี้  
ถามว่าจะลง ส.ส. ให้มากได้หรือไม่ อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าการเมืองเราถ้าบริสุทธิ์จริงก็  
ลงมาได้ แต่ถ้ามาลงเพื่อรักษาผลประโยชน์ของนักธุรกิจมันก็อีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่  
ควรจะลงเพราะฉะนั้นพวกเราทุกคนก็ควรจะลง ผมคิดว่าเหมือนอย่างการทหาร  
ราชการ ก็ขอให้ถอดเครื่องแบบมาลงในทำนองเดียวกัน ถ้าหากทางด้านของ  
เอกชนจะลงก็ขอให้ถอดผลประโยชน์ทั้งหลายของตัวเองที่มีมาสร้างผลประโยชน์ให้  
กับประเทศชาติเหมือนกัน ถ้าอย่างนี้ก็ลงได้ แต่ถ้าตัวเองยังรักษาผลประโยชน์ตัว  
เองยังงี้ก็อย่าลงเลย ถ้าหากเป็นไปได้ที่จะสร้างผลประโยชน์แก่ประเทศชาติ ขอชัก  
ชวนให้ลงมาหลายๆ

ผมก็ขอเรียนอีกนิดลืมหาคำถามอันนั้นไปคือ อิทธิพลกับอภิสิทธิ์ชนมัน  
เกิดขึ้นแล้ว จะแก้ไขยังไง ผมขอเรียนว่าอิทธิพลกับอภิสิทธิ์ชนเกิดขึ้นได้ยังไง  
มันเกิดขึ้นด้วยระบบปิด มันกระทำโดยไม่มีใครรู้หรือทำสิ่งต่างๆ โดยที่ไม่มีใคร  
เปิดเผย เพราะฉะนั้นการแก้ไขก็โดยวิธีการเปิดเผยถ้าพวกเราไว้อยู่หรือมีการ  
ประชาสัมพันธ์ว่ามีการกระทำที่เป็นอิทธิพลหรือเป็นอภิสิทธิ์ มันทำยังไง กับ  
จังหวัดไหน อำเภอไหน เจ้าพ่อไหน ทำอะไรยังไงประชาสัมพันธ์ออกมาซิ เจ้าพ่อ  
หุดหุดครับ ไม่มีคนไหนอยากเป็นเจ้าพ่อที่ยังเป็นอยู่หรือยิ่งใหญ่โตอยู่ หรือว่าทำ  
อะไรผิด ๆ เพราะว่าทำไปแล้วไม่มีใครรู้ ทำไปแล้วไม่มีใครเห็น ทำไปแล้วก็กลัว  
ทำไปแล้วก็กลัวอย่างโน้นอย่างนี้ ถ้าหากว่าประชาสัมพันธ์ออกมาว่าคน ๆ นี้  
กระทำผิด ไม่ดี กฎหมายควรลงโทษ หรืออะไรต่างๆ เหล่านี้ ใครจะเป็นผู้มีอิทธิพล  
หรืออภิสิทธิ์ชนได้ ผมขอเรียนว่าอันนี้ คือ ระบบประชาธิปไตยต้องไว้นะครับ  
ประชาชนต้องไว้อย่าอยู่หนึ่งถ้าประชาชนไม่รักษาสีทิวของตัวเอง ประชาชนไม่  
รักษาสีทิวผลประโยชน์ของส่วนรวม ประชาชนไม่รักษาประเทศชาติ แล้วใครจะ  
รักษา ท่านเป็นใหญ่ นะครับ ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นใหญ่ ท่าน  
สามารถที่จะทำอะไรได้ แต่ท่านอย่าหนึ่งดูตาย อย่าไปกลัวอะไรนะครับ บ้านเมือง  
เรานี้เป็นประชาธิปไตยแล้วเราอยู่ภายใต้กฎหมาย ขึ้นถึงศาล ศาลก็พิจารณาให้  
ท่านชนะไม่ต้องกลัว แต่ถ้าหากโดนอิทธิพลไปหนักๆ อย่างนั้น ผมก็คิดว่าคงไม่มี  
วันหรอกครับ อีกอย่างหนึ่งคือว่าในหนังสือแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยที่ผม  
มีเอกสารมา ๕๐ หน้า มันมีทฤษฎี ๒ อันที่ฝากไว้ให้พวกท่านสมาชิกได้โปรด  
พิจารณาด้วย นั่นคือทฤษฎีแห่งความสมดุล การบริหารประเทศด้วยทฤษฎีความ

สมดุส และการบริหารประเทศด้วยทฤษฎีคุณนัย ซึ่งอยู่ในนั้นครบหมดแล้ว คงจะได้พิจารณาอ่านดู ถ้าผิดถูกยังไงช่วยบอกผมด้วย ขอขอบคุณครับ

## ผู้ดำเนินการอภิปราย (นายปราโมทย์ สัจจนกร)

ขอบคุณครับ แล้วก็มาถึงสุดท้ายคำถามถึงผมเอง

จะพัฒนาประชาธิปไตย ทำไมท่านพิธิกร (คุณปราโมทย์) จึงไม่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสัมมนาแสดงความคิดเห็น ไม่ต้องรอถึงพรุ่งนี้ให้คุณปราโมทย์ตอบ ที่ตอบกันมาตลอดนี่ก็เป็นความคิดเห็นแสดงกันออกมาแล้ว เพียงแต่คุณวรวิชัย ไม่ได้ใช้ไม้ค้ำเหมือนอย่างกับที่ใช้ในรายการมองต่างมุม หรือมองหลายๆ มุม และขอกราบเรียนว่านี่เป็นการถ่ายทอดสด ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ เมื่อมีอะไรผิดพลาดออกไปและไม่สามารถไปตัดต่อแก้ไขเหมือนกับตอนที่บันทึกไว้ในห้องบันทึกหรือไปออกรายการที่ไหน ซึ่งอันนั้นเราจะสามารถควบคุมได้ การที่เราออกอากาศสดนั้นเหมือนเดินไต่เส้นลวด แล้วคอปไปพาดเซียงรอกโยตินจะหล่นมาเมื่อไหร่ ถ้าหากว่าดวงดีชะตายังไม่ขาดก็รอดไป แต่ก็ไม่สามารถรู้ได้เพราะผมก็ไม่ได้ดูหมอมมาว่าดวงชะตาจะขาดเมื่อไหร่ ถ้าส่งไม้ค้ำไปถึงปากของบางท่าน ปากของบางท่าน (ผมไม่ได้หมายถึงปากคุณวรวิชัย นะครับ) อาจจะมีที่น้ำหนักกว่าก็ได้ โดยที่ผมไม่สามารถไปกดปุ่มสวิตซ์อะไรได้เลยเหมือนท่านประธานรัฐสภา ผู้มีเกียรติ อันนี้เขามีเอกสิทธิ์อยู่ในนี้ ถ้าพูดอะไรก็ได้รับการคุ้มครอง อัตตาหิ อัตตโน นาโถ ตัวใครตัวมันและที่ถ่ายทอดไปได้แค่นี้ก็นับว่าเก่ง กล้าหาญชาญชัย ควรจะให้เหรียญแก่คณะจัดนี้ด้วยซ้ำไป มีความคิดเห็นเอาไว้วางร่วมกันสัมมนาในวันพรุ่งนี้และออกเสนอมา นะครับ รู้สึกว่าเป็นทางรอดปลอดภัยด้วยกันทุกฝ่าย แล้วเราจะได้จัดรายการอย่างนี้ให้ท่านได้ฟังไปเรื่อยๆ ดีกว่าครั้งแรกและครั้งสุดท้าย เพราะนี่ทีวี ก็ยังถ่ายทอด วิทยุก็ยังไม่ออกตลาดทุกสถานีในต่างจังหวัดที่ขึ้นชื่อว่าวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนราธิวาส ไม่ว่าจังหวัดไหนๆ ถ่ายทอดหมดเลย เพราะฉะนั้นมันต้องเสี่ยงมากๆ เห็นแก่หน้าผมแล้วไม่เห็นผมเห็นแก่ใครๆ บ้างก็ยังดี และที่สำคัญเห็นแก่พ่อผมด้วยก็แล้วกัน พ่อสอนผมเอาไว้ว่าฟังนะ “เอ็นดูเขา เอ็นเราจะขาด” ให้ระวังเรื่องนี้ไว้ด้วย มีคนคอยเตือนผมอยู่เรื่อย ระวังนะจัดรายการแบบนี้ถ้าส่งไม้ค้ำไปให้ใคร เรื่องนี้อันตรายยิ่งกว่าส่งดาบไปให้อีก หวังว่าคุณวรวิชัยเพื่อนรักคงจะเห็นใจกันบ้างนะครับ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งครับ

และที่สำคัญที่สุด คือ การจัดอภิปรายก็ต้องเหมือนประชาธิปไตยที่จะต้องมีกรอบ นี่ก็จะต้องอยู่ในกรอบ ฝ่ายจัดได้แจ้งมาแล้ว เพื่อนที่รัก รายละเอียดต่างๆ ขอให้เข้ากลุ่มพรุ่งนี้ วันนี้ถ้ายุติได้ ๑๖.๓๐ นาฬิกา ก็จะดีมาก ตอนนี้อุบัติจะมากแล้ว เลยไปตั้ง ๙ นาทีแล้ว เพื่อให้ดีพอสมควรพอใช้ จึงขอยุติการอภิปรายเพียงเท่านี้ ขอกราบขอบพระคุณครับ

### **พิธีกรการสัมมนา (นางสาววันเพ็ญ เข็นตระกูล)**

ผู้เข้าร่วมสัมมนาก็ได้ฟังการอภิปรายและตอบคำถามที่ท่านได้ถามไปแล้ว ซึ่งก็มีคุณค่าอย่างยิ่งทีเดียว และให้ความสนุกสนานกันพอสมควรนะคะ เพื่อเป็นการขอบคุณคณะท่านผู้อภิปรายก็ขอเชิญรองศาสตราจารย์จำเรียง ภาวิจิตร ซึ่งท่านก็เป็นรองประธานกรรมการเฉพาะกิจฝ่ายอำนวยการ มอบของที่ระลึกให้กับคณะผู้อภิปรายในวันนี้ ท่านผู้ร่วมสัมมนาได้ฟังการอภิปรายจากผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับแฟ้มเอกสารแล้วใคร่ขอความกรุณาท่านได้ทำการบ้านนิดหนึ่ง คือทำการศึกษาเอกสารในแฟ้มด้วย และสำหรับพรุ่งนี้เวลา ๘.๐๐-๙.๐๐ น. ก็ขอเชิญท่านมาลงทะเบียนและรับเอกสารเพิ่มเติมพร้อมเอกสารรายชื่อประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งจะระบุหมายเลขห้องที่ท่านจะเข้าประชุม ซึ่งด้านหน้าห้องประชุมใหญ่จะมีลูกศรชี้ไปตลอดทางจนถึงห้องที่ท่านประชุม ฉะนั้นไม่ต้องกังวลว่าท่านจะเข้าห้องไม่ถูก และท่านที่คิดว่าจะไม่มาประชุมในวันพรุ่งนี้ นอกจากท่านจะเสียโอกาสที่จะได้แสดงความคิดเห็นแล้ว ท่านยังจะเสียโอกาสอีกหนึ่งคือจะไม่ได้หนังสือที่ดีมากเล่มหนึ่ง นั่นคือ นานาทัศนะซึ่งทางคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจได้นำมาแจกให้แก่ท่านในวันพรุ่งนี้ สำหรับวันนี้ขอยุติการสัมมนาเพียงเท่านี้ พบกันใหม่วันพรุ่งนี้ สวัสดีค่ะ



# รายงานการประชุมกลุ่ม

ในหัวข้อ

“จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง :  
แนวทางการพัฒนาในทัศนะหลากหลาย”

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖  
ณ ห้องประชุมรัฐสภา

## รายงานการประชุมกลุ่ม

### กลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๓

แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย

ในทัศนะของข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ

นายมานิต วิทยาเต็ม ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

กระทรวงการคลัง

ประธานกลุ่ม

นางวรรณิภา รัตนพล พนักงานรัฐวิสาหกิจ

การทางพิเศษแห่งประเทศไทย

เลขานุการกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มรวม ๑๘ คน

กลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๓ ได้ประชุมร่วมกัน และสรุปความเห็นรายงานที่ประชุมใหญ่มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

ปรัชญาการบริหารเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญในลำดับแรก การบริหารที่ดีจะต้องบันดาลให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ได้สิ่งที่ควรมี ควรได้ต่างๆ เช่น การศึกษาหรือบริการสาธารณสุข ประชาชนในประเทศที่เจริญแล้วสามารถได้สิ่งเหล่านั้น โดยไม่อาศัยฐานะพิเศษ เช่น ไม่ต้องอาศัยว่าเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นนายตำรวจหรือเป็นนักธุรกิจสำคัญ นั่นคือความเท่าเทียมเสมอภาคกัน ปัจจุบันนี้ในสังคมของเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่สามารถดำเนินไปได้หรือได้มาโดยไม่ติดขัดก็เฉพาะผู้ที่ได้มานั้นมีฐานะพิเศษ ถ้าปราศจากฐานะพิเศษอันนั้นแล้วน่าสงสัยว่าจะได้มาหรือไม่ หรือจะได้ในเวลารวดเร็วอย่างนั้นหรือไม่ หรือจะได้รับการยกเว้นปฏิบัติหรือลงโทษทางกฎหมายหรือไม่ เพราะฉะนั้นจะต้องแก้ปัญหาหนี้ให้ได้ก็คือทำให้ประชาชนรู้สึกว่าจะไม่ต้องดิ้นรนขวบขวยที่จะต้องหาเส้นหาสายเป็นพิเศษ ทุกคนทำตัวอย่างผึ่งผายในที่ต่างๆ แล้วได้รับบริการทั้งหลายที่ควรได้โดยไม่ต้องอ้างสิทธิใดๆ เป็นพิเศษ การที่จะดำเนินการอย่างนี้ก็จะต้องมีการแก้ไขปัญหาที่มาก่อนว่าสาเหตุเกิดจากอะไร ดังนี้

**ประการแรก** รัฐจะต้องจัดบริการอย่างเพียงพอเพราะการขาดแคลนหรือมีไม่เพียงพอเป็นเหตุให้ทุกคนต้องดิ้นรนแย่งชิงกัน และผู้ที่มีสิทธิพิเศษก็เลยใช้สิทธิพิเศษเพื่อที่จะได้ ให้ได้ หรือได้ให้เร็ว

**ประการที่สอง** ต้องให้จิตสำนึกของผู้บริหารเหล่านั้นพอใจได้ตามที่ควรจะมีเช่นเดียวกับผู้อื่น คือ ไม่ใฝ่หา แสวงหาที่จะได้เปรียบผู้อื่นเพื่อฐานะพิเศษของตน ที่จะต้องแก้อีกประการคือผู้ให้บริการของรัฐนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้น้อยเพียงใดก็ตามหรือผู้ให้บริการขององค์การในสังคมนั้นจะต้องสำนึกด้วยว่าจะต้องรักษากฎอันนี้ไม่ยอมให้ผู้ใดมาใช้สิทธิ ถ้าหากมีการใช้สิทธิพิเศษไม่ว่าจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ก็ไม่ยอม เช่น การเข้าคิวซื้อของ ซื้อบัตรโดยสาร ที่เราเห็นนั้นเกิดความวุ่นวายก็เพราะว่าผู้ให้บริการไปรับรูสิทธิพิเศษ เพราะฉะนั้นทุกคนก็แย่งชิงกันไปใช้สิทธิ ตัวอย่าง การขายบัตรในงานกาชาดคนที่ไม่ได้เข้าคิวยื่นเงินมาให้ คนขายตั๋ว ก็ส่งให้เด็กชายตัวทางซ้ายที่ ขวาที่ ตรงกลางที่ ในที่สุดแถวแตกไม่มีใครยอม เพราะมือใครยาวยื่นถึงหน้าคนขายตั๋วก็จะได้ตั๋ว ซึ่งถ้าหากคนขายตั๋วไม่ยอมขายเฉพาะคนข้างหน้าคงไม่มีใครว่าเขาได้ อธิบัติคนไหนไปเที่ยวงานนั้นไม่เข้าแถว

ก็คงไปบอกเขาไม่ได้ว่าผมเป็นอธิบดีชายผมก่อน คงไม่ได้ อันนี้คนให้บริการก็ต้องสำนึกที่จะไม่ยอมให้

นอกจากนี้ในเรื่องการใช้บังคับกฎหมายก็ต้องใช้ให้เสมอกัน เช่นการทำ ความผิด ตามที่ท่านนายกรัฐมนตรีกำลังรณรงค์อยู่ ทำผิดกฎจราจร ทำผิดต่างๆ ต้องผ่านการตรวจค้นหรือรถทหารตำรวจก็ต้องผ่านการตรวจค้นเช่นเดียวกัน เพื่อความปลอดภัยของส่วนรวม ถ้าเคยพาเด็กๆ ที่เรียนยังไม่จบ ม. ๖ ผ่าน ด่านตรวจแล้ว ตำรวจไม่ตรวจหรือ รปภ.ของสถานที่ไม่ตรวจ จะรู้ว่าเด็กเหล่านั้น คงประหลาดใจที่ไม่ตรวจ แล้วจะถามว่าตั้งไว้ทำไมก็บอกว่าพ่อเป็นนั่นเป็นนี่บอก อย่างนี้ไม่ปลอดภัยแน่เพราะเขาคิดว่าถ้าพ่อเอาของเข้ามาเขาก็ไม่เห็นซี ซึ่งอันนี้ ทำให้ค้าอาวูอสงครามได้ ที่กำลังรณรงค์อยู่ ฉะนั้นจะต้องใช้สิทธิเท่ากัน จะตรวจ สอบให้เหมือนกัน ให้นึกเสียว่า เพื่อความปลอดภัยร่วมกันอย่าไปคิดว่าเป็นการ ไม่เคารพใคร

เรื่องฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย จะต้องมีการแก้ไขระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อราชการได้ โดยไม่ต้องจ่ายอมต่อข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งอันนี้ก็ จะต้องปลูกจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่รัฐผู้ให้บริการเช่นเดียวกันกับกรณีแรก และก็จะ ต้องบังคับใช้กฎหมายให้เท่าเทียมกันในเวลาเดียวกัน

ข้อเสนออันหนึ่งที่สมาชิกในกลุ่มได้เสนอก็คือ ควรให้คณะกรรมการ ป.ป.ป. เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจอิสระมีอำนาจตามกฎหมายเข้มแข็งกว่าปัจจุบัน เพื่อที่ จะสามารถเป็นกลไกในการปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ นอกจากนี้ควร จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลภายนอกด้วย ที่หน่วยงานใดที่มีเจ้าหน้าที่กระทำความ ผิดบกพร่องก็อย่าไปโทษแต่หัวหน้าหน่วยงาน อย่าไปโทษเลยก็ได้ถ้าไม่ใช่หัวหน้า หน่วยงานตัวเอง เพราะการโทษอย่างนั้นทำให้หัวหน้าหน่วยงานนั้นเกิดอาการ ป้องกันตัวแก้ตัว แล้วก็อาจจะไม่พอใจที่มาวิพากษ์วิจารณ์หรือร้องขึ้นมาเกี่ยวกับ หน่วยงานของตน เป็นเหตุให้ตนถูกกล่าวหา ความจริงถ้าหากหัวหน้าหน่วยงาน ไม่ถูกกล่าวหาแล้ว ก็จะได้เปลี่ยนทัศนคติของหัวหน้าหน่วยงานนั้นว่าควรจะ ชอบคุณบุคคลที่มาร้องเรียนโดยถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลให้ทราบที่เกิดความไม่ สะดวกเกิดความขัดข้อง เกิดการไม่ปฏิบัติตามระเบียบในหน่วยงานซึ่งตนเป็นผู้ บริหารเพราะอาจจะมองไม่เห็นว่าคุณ้องทำอะไรไว้บ้าง อาจจะดบตาหรือหลีกเลี่ยง

ทำกลับหลังต่างๆ การที่มีผู้มาร้องเรียนก็เท่ากับมีผู้ช่วยในการบริหารงานบุคคล และบริหารระเบียบแบบแผนในส่วนราชการหรือหน่วยงานได้

การป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงอีกวิธีหนึ่ง คือ ต้องสร้างจิตสำนึก ไม่ให้คนในสังคมไทยยกย่องผู้มีฐานะดีสร้างตัวสะสมทรัพย์สมบัติมาโดยมิชอบ ความจริงอันนี้คนในสังคมไทยก็มีได้ยกย่องกันมากมายอยู่แล้ว ที่ยกย่องกันก็คงจำยอมหรือว่าทำความเคารพบไหว้ไปตามสายการบังคับบัญชาบ้างตามความเกรงกลัวที่ต้องพึ่งพากันบ้าง แต่เชื่อว่าใจจริงถ้าระวางสงสัยในใจคงไม่ได้นับถือมากนัก

ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีความสำคัญในอันที่จะให้มีผู้เลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย จะต้องทำให้ได้ว่าการปกครองโดยรัฐบาลประชาธิปไตยสามารถสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทั้งไม่ถูกกระทบกระเทือนจากการละเมิดของคนร้าย และการละเมิดของรัฐ เพราะฉะนั้นรัฐจะต้องรับประกันสิทธิเสรีภาพในร่างกาย ในชีวิต การดำเนินคดีอาญาและนำบุคคลไปลงโทษใดๆ ต้องมีขั้นตอนการสอบสวนที่เป็นธรรมเป็นที่ยอมรับและมีความยุติธรรมไม่มีการกลั่นแกล้ง ความมั่นคงในทรัพย์สิน หรือปรับโทษเขาก็จะต้องเป็นไปตามกฎหมายที่เป็นไปตามกฎหมาย ถ้าหากเป็นการเวนคืนก็จะต้องมีการชดเชยที่ยุติธรรมและทันเวลา ไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการรังแก จะต้องแก้ไขเรื่องการรังแกหรือละเมิดจากฝ่ายรัฐ ในการละเมิดจากคนร้ายนั้นก็เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีงานอยู่มากมายจะต้องเพิ่มเครื่องมือและกำลังพลให้เพียงพอรวมทั้งการที่จะปรับปรุงกำลังพลที่มีอยู่แล้วให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้อาจใช้รูปแบบที่เรียกว่าการรักษาความปลอดภัยของชุมชนโดยประชาชนเองแต่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปตรวจสอบ เช่น ตรวจสอบคุณสมบัติเบื้องต้นเบื้องต้นหลังความประพฤติของผู้ที่ทำหน้าที่ รปภ. ว่าเป็นคนที่พึงเชื่อถือได้ ไม่ใช่ทำงานไปแล้วกลายเป็นนักเลงคุ่มพื้นที่ ถ้าใครไม่จ่ายค่าจ้างก็อาจจะกลับกลายเป็นคนร้ายเสียเอง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในบางกรณี จำเป็นจะต้องให้ตำรวจเข้าไปควบคุม แต่เป็นองค์กรเอกชนในสายการควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ก็จะเป็นการผ่อนเบาภาระเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินขึ้น ประชาชนก็มีความเลื่อมใสในฝ่ายปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง เพราะเหตุว่าทุกอย่างจะต้องเริ่มที่การศึกษา เป็นที่น่าเสียดายมากที่ไม่สามารถพัฒนาไปได้เหมือนเครื่องจักรเครื่องใช้เมื่อพัฒนามาแล้ว สมมุติเครื่องผ้าตัดด้วยแสงเลเซอร์คิดขึ้นมาเครื่องหนึ่งทอหะทะ คิดขึ้นมาอีกเครื่องเสริมไปนิดเสริมไปหน่อยมันก็จะดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่คนเราเมื่อตายไปแล้วทุกอย่างไปหมด คนเกิดใหม่จะต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งสิ้น เกิดมาด้วยความว่างเปล่า ฝึกตั้งแต่คำพูดว่าแม่และพ่อใหม่ กว่าที่จะรับผิดชอบเข้าใจทุกอย่าง อายุก็มากขึ้น ๆ แล้วก็จากไป เด็กที่เกิดมาก็เริ่มสอนกันใหม่ วิชาการต่างๆ คือ ภาคประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องกันโดยผู้ที่มีประสบการณ์ ในวงการเห็นว่าทุกวันนี้ยังไม่สอดคล้องกัน มีการกำหนดความสำคัญของวิชาการบางวิชาไม่เท่ากันด้วย เช่น การสอบเข้ามหาวิทยาลัย ได้มีการเลือกเน้นวิชาตามคณะ ความจริงแล้วควรที่จะให้ความสำคัญแก่วิชาจริยศึกษา นอกจากภาคบังคับแล้วไม่มีโอกาสศึกษาในชั้นสูงๆ ยิ่งขึ้นไป เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่จำเป็นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอบรมเพื่อระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ควรจะจัดแจงให้แน่ใจว่าอยู่ในหลักสูตรภาคบังคับ เพื่อที่ว่าคนส่วนใหญ่จะได้ผ่านการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยในการศึกษาภาคบังคับ เมื่อส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาในชั้นต่อไปก็ไปพลาดการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญาการพัฒนาชุมชนเรื่องหัวข้อสุดท้าย ผู้ชำนาญในเรื่องนี้ได้ให้คำขวัญว่า “การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเสริมสร้างคุณภาพชีวิต พิชิตความยากจน ประชาชนร่วมพัฒนา” ที่ว่าประชาชนร่วมพัฒนาคือ หัวใจของวิธีการประชาธิปไตย ประชาชนร่วมพัฒนาก็จะต้องตั้งองค์กรกลุ่มขึ้นมา กลไกในการดำเนินการคือต้องมีกรรมการชุมชน มีอาสาสมัครพัฒนาและก็มีกลุ่มต่างๆ ที่มีประโยชน์หรือมีความสนใจร่วมกัน เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มยุวเกษตรกร เป็นต้น การจัดตั้งองค์กรกลุ่มเหล่านี้เป็นการปูพื้นฐานในวิธีการประชาธิปไตยโดยให้ชุมชนและกลุ่มเหล่านี้เลือกตัวแทนขึ้นมาดำเนินการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องดำเนินการให้ครบทุกด้าน คือทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมอนามัยและจิตใจท้ายที่สุด

ประเด็นต่างๆ ตามความเห็นของกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๓ สรุปแล้วควรเน้นที่คุณค่าของคนตามปณิญาญาสากลว่าด้วยการพัฒนาวัฒนธรรมขององค์การ UNESCO ที่ว่า “คนคือจุดเริ่มต้นและเป้าหมายปลายทางของการพัฒนา” (Man is the origin and the goal of development)

# รายงานการประชุมกลุ่ม

## กลุ่มที่ ๒

แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย  
ในแ่งมมสถาบันสังคม

นางชนิษฐา เทวินทรภักดี

นางมิ่งขวัญ กิตติวรรณกร

สมาชิกกลุ่มรวม ๑๘ คน

ประธานกลุ่ม

เลขานุการกลุ่ม

สมาชิกในกลุ่มที่ ๒ ได้อภิปรายหัวข้อ “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” โดยกำหนดกรอบของสถาบันต่างๆ ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย คือ ประชาชน ซึ่งมีสถาบันสำคัญที่เป็นกรอบในการอภิปรายคือ

### ๑. สถาบันการศึกษา

๑.๑ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนแต่ละระดับ จะต้องมีการกิจกรรมให้เอื้อต่อบรรยากาศประชาธิปไตย นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินปัญหาเลือกตัดสินใจและยอมรับมติกลุ่ม ปรัชญาการศึกษาทุกระดับต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยและการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องแก่ประชาชน กระทรวงศึกษาธิการควรมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยในหมู่เยาวชน ซึ่งจะต้องเติบโตขึ้น ให้มีความเคยชินและซึมซับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

๑.๒ การส่งเสริมประชาธิปไตยต้องกระทำกับคน ๒ วัย คือวัยเด็ก-วัยผู้ใหญ่

วัยเด็ก	ใช้กิจกรรมในชั้นเรียน
วัยผู้ใหญ่	ใช้ชีวิตการทำงาน ในที่ทำงาน

### ๒. สถาบันสื่อมวลชน

๒.๑ สื่อมวลชนควรต้องมีจิตสำนึกของความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง ในหลักสูตรที่จะผลิตบุคคลออกมาทำหน้าที่สื่อสารมวลชน ควรเน้นการปลูกฝังประชาธิปไตยที่ถูกต้อง พร้อมทั้งเน้นจริยธรรมคุณธรรมให้มาก

๒.๒ สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยมากที่สุด และควรเป็นนโยบายของรัฐที่จะใช้สื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นอยู่เป็นประจำจนซึมซาบในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างทั่วถึง

### ๓. สถาบันข้าราชการ

๓.๑ ควรจะมีการสร้างฐานประชาธิปไตยโดยเริ่มจากฐานเล็ก ๆ และขยายใหญ่ขึ้นในแต่ละสาขาหน่วยงานหรือจากผู้มีอำนาจสูงสุดในแต่ละหน่วยงาน ขยายลงไปตามสายบังคับบัญชาการตน เช่น จากรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ไปยังปลัดกระทรวง → ผู้ว่าราชการจังหวัด → นายอำเภอ → กำนัน → ผู้ใหญ่บ้าน → ประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน

๓.๒ ควรมีการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง ตั้งแต่ระดับต่ำสุด สนับสนุนให้เป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการปกครองตนเอง ตั้งแต่สภาตำบลขึ้นไป ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทุกกระบวนการ ให้มีส่วนร่วมคิด พุด ทำ ตัดสินใจด้วยตนเอง

๓.๓ ในหลักสูตรการอบรมหรือสัมมนาข้าราชการ ควรมีรูปแบบและเนื้อหาสาระที่สร้างจิตสำนึกในหมู่ข้าราชการ

๓.๔ ประชาธิปไตยจะมั่นคง ต้องป้องกันการเกิดปฏิวัติก่อน เพราะถ้าประชาธิปไตยสะดุดเพราะการปฏิวัติอยู่เรื่อยๆ ก็ต้องเริ่มต้นใหม่ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะเรายอมรับอำนาจ ดังนั้น ในหมู่ข้าราชการและคณาจารย์จะต้องไม่ยอมรับอำนาจเหล่านี้

#### ๔. สถาบันการเมือง

๔.๑ นักการเมืองเป็นตัวแปรที่ทำให้ประชาธิปไตยไม่ก้าวหน้า ทำให้ประชาชนเข้าใจประชาธิปไตยคลาดเคลื่อน นักการเมืองและพรรคการเมือง จะต้องสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้ถูกต้องพร้อมๆ กับมีคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมือง

๔.๒ เรียกร้องให้มีการจัดตั้งองค์กรพิทักษ์จรรยาบรรณของแต่ละวิชาชีพในทุกอาชีพ



## รายงานการประชุมกลุ่ม

### กลุ่มที่ ๔

#### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะของข้าราชการ

นายสหาย ทรัพย์สุนทรกุล	สำนักอัยการสูงสุด	ประธานกลุ่ม
นายอรุณ อัครปรีดี	นายกเทศมนตรีเมืองบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา	รองประธานกลุ่ม
นายชุมพล สอนเสริม	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผน กระทรวงศึกษาธิการ	ผู้ช่วยเลขานุการ
นายกอบสินธ์ ธารแสง	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผน กระทรวงศึกษาธิการ	ผู้ช่วยเลขานุการกลุ่ม
สมาชิกกลุ่มรวม ๒๐ คน		

ในการประชุมของกลุ่มที่ ๔ นี้ ที่ประชุมได้ร่วมวิเคราะห์และอภิปรายในประเด็นของปัญหาต่างๆ รวมทั้งได้ศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง ได้ผลสรุปว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นการปกครองที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทยเพราะเป็นระบอบที่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ค้ำครองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่และในขณะเดียวกันก็ไม่ให้กระทบกระเทือนถึงคนกลุ่มน้อย นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกชนชั้นเข้ามามีสิทธิมีเสียงในการบริหารประเทศ และเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงแก้ไขวิกฤติการณ์ต่างๆ จนคืนสู่ภาวะปกติ แต่ถึงแม้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดแล้วก็ตาม แต่ระยะเวลา ๖๑ ปีประชาธิปไตยของเรายังไม่มั่นคง เนื่องจากมีปัญหาต่างๆ ดังนี้

๑. การปกครองขาดความต่อเนื่อง เพราะมีวงจรอันไม่พึงปรารถนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่นักการเมืองเรียกว่าวงจรอุบาทว์ คือ ตั้งรัฐบาล แล้วมีการปฏิวัติร่างรัฐธรรมนูญใหม่ เสร็จแล้วเลือกตั้ง เลือกตั้งเสร็จ จัดตั้งรัฐบาล แล้วก็ถูกปฏิวัติอีก ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย

๒. นักการเมืองและพรรคการเมืองไทยยังค่อนข้างไม่มีอุดมการณ์ และยังไม่มียุทธศาสตร์เป็นพรรคการเมืองที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นพรรคการเมืองของประชาชนที่แล้วมานักการเมืองและพรรคการเมืองหลายพรรคเข้ามามีผลประโยชน์เพื่อสืบทอดอำนาจ

๓. รัฐไม่ได้กระจายอำนาจการปกครองอย่างแท้จริงไปสู่ประชาชน คือไม่ยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าจะยอมบ้างแต่ยอมแบบไม่ได้ให้ความร่วมมือมากนัก

๔. ประชาชนคนไทยยังขาดความรู้ทางด้านการเมือง ขาดจิตสำนึกและยังมองไม่เห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย

๕. เหตุที่เกิดปฏิวัติ รัฐประหารบ่อยครั้ง เพราะนักการเมืองขาดคุณภาพและขาดคุณธรรม เพราะนักการเมืองบางคนมีประวัติที่เสื่อมเสียมาก่อน ทำให้ประชาชนไม่เชื่อถือศรัทธา

๖. ข้าราชการของไทยยังขาดความจริงจังและจริงใจ ในการกระจายอำนาจ ยังคงสงวนอำนาจไว้อยู่ อาทิ ประชาชนในท้องถิ่นต้องการให้เป็นเทศบาล ทางอำเภอก็ยังสงวนไว้เพราะเพราะเกรงอำนาจการปกครองจะสูญเสียไป

๗. การดำรงตำแหน่งของนักการเมืองหรือการดำรงตำแหน่งของข้าราชการประจำตั้งแต่ระดับบริหาร ยาวนานเกินไป ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของตำแหน่ง เป็นเจ้าของอำนาจ เพราะฉะนั้นจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้

๘. สื่อมวลชนของรัฐโดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ ยังไม่เผยแพร่ระบอบประชาธิปไตยไปสู่ประชาชนได้รับรู้อย่างแพร่หลาย

๙. ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังยากจน ยังพึ่งตนเองไม่ได้ จึงยังต้องพึ่งบารมีของผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือผู้มีอำนาจบารมีทางด้านอื่นๆ อยู่ โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่าคนกรุงเทพฯ เลือกผู้แทนราษฎรโดยพิจารณาคุณสมบัติและคุณวุฒิของผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ดี แต่ในต่างจังหวัดยังเป็นลักษณะของสังคมที่พึ่งพา ประชาชนยังต้องเลือกผู้แทนตามคำชี้แนะของผู้มีอำนาจ

๑๐. ธุรกิจภาคเอกชนที่เข้ามาสู่การเมือง เข้ามาเพื่อผลประโยชน์ เพื่อที่จะได้งานจากรัฐบาลในการประกอบธุรกิจกับทางราชการ

๑๑. ขาดความสมดุลด้านการเมืองกับด้านการทหาร จึงเป็นเหตุให้เกิดปฏิวัติอยู่เสมอ

## แนวทางการแก้ไข

๑. ต้องส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง เป็นพรรคการเมืองของมวลชนอย่างแท้จริง คือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งพรรคการเมือง

๒. ต้องกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและส่วนภูมิภาคในทุกรูปแบบและทุกระดับอย่างจริงจัง

๓. รัฐต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

๔. ต้องให้ความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

๕. ต้องอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนของชาติให้มีระเบียบวินัย ให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช้รู้จักแต่สิทธิแต่ไม่รู้จักหน้าที่

๖. ต้องให้ความสำคัญในภูมิปัญญาของประชาชน อย่าคิดว่าประชาชนโง่

๗. นักการเมืองต้องมีความกล้าหาญในการตัดสินใจในการจะทำการที่ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นส่วนรวม อาทิ การออกพระราช-

บัญญัติ อย่ามัวหวังเรื่องคะแนนเสียง

๘. ควรปลูกจิตสำนึกทางด้านประชาธิปไตยแก่ประชาชนในทุกกระดับ

๙. จะต้องพัฒนาให้ข้าราชการให้ทันต่อสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ และให้สำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยตระหนักถึงเป้าหมายขององค์กรว่ามีหน้าที่ให้บริการและรับใช้สังคม ไม่ใช่เป็นเจ้านายของประชาชน

๑๐. กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของข้าราชการในระดับบริหาร

๑๑. ให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนทุกแขนงในการเผยแพร่ข่าว

๑๒. ต้องให้องค์กรของประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตย และพร้อมที่จะลุกขึ้นมาป้องกันการปฏิวัติรัฐประหาร ให้มีความหวงแหนในระบอบประชาธิปไตย

๑๓. สถาบันประชาชนถือว่าสำคัญ จะต้องมีการรวมกลุ่มกันในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง

๑๔. การดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน ครอบครัว ราชการ ควรจะเป็นวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

๑๕. ต้องจัดทำแผนพัฒนาประชาธิปไตยให้เป็นไปในทางเดียวกันอย่างต่อเนื่อง และต้องปรับปรุงสายการบังคับบัญชาของทหารให้เป็นไปในทิศทางของประเทศที่พัฒนาแล้ว

๑๖. ต้องเสริมสร้างจุดเด่นที่มีอยู่แล้ว คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มั่นคงแข็งแรง ให้ประชาชนมีอุดมการณ์ของชาติ

ทางกลุ่มคิดว่าถ้าได้ทำตามแนวทางที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว คงจะทำให้ระบบประชาธิปไตยมีความมั่นคง ประชาชนก็จะอยู่เป็นสุข.

## รายงานการประชุมกลุ่ม

### กลุ่มที่ ๕

#### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะของข้าราชการ

นายอนันต์ แจ็งกลีบ	ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย	ประธานกลุ่ม
น.ส.จรินทร์ ชาดิรุ่ง	อธิการวิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา	รองประธานกลุ่ม
พลตรีเฉลิมพล เจริญยิ่ง	กอ.รมน. กองทัพบก	เลขานุการกลุ่ม
นายเกรียงศักดิ์ สิทธิเสน	สำนักงานกิจกรรมพิเศษ สป.	ผู้ช่วยเลขานุการกลุ่ม
สมาชิกกลุ่ม รวม ๑๔ คน		

๑. **ปัญหา** จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง

๒. **ข้อเท็จจริง** ปัจจัยความมั่นคงของชาติ ๕ ประการ ได้แก่

๒.๑ การเมือง

๒.๑.๑ การเมืองภายในประเทศ

๒.๑.๒ การเมืองระหว่างประเทศ

๒.๑.๓ การเมืองภายนอกประเทศ

๒.๒ การทหาร

๒.๓ การเศรษฐกิจ

๒.๔ การสังคม จิตวิทยา

๒.๕ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๓. **ข้อพิจารณา** กลุ่มสัมมนาที่ ๕ ได้มีการถกแถลงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งเรื่องระบบการปกครอง และตัวบุคคลที่อยู่ในระบบการปกครอง มีความเห็นว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขนั้นเหมาะสมแล้ว หากแต่การที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้ มั่นคงนั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๓.๑ ประชาชน

๓.๒ นักการเมือง

๓.๓ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

๓.๔ สื่อมวลชน

๔. **ข้อเสนอ**

๔.๑ ประชาชน

๔.๑.๑ ครอบครัว

๔.๑.๒ การศึกษา

- ครอบครัว

- พ่อแม่ - อบรมปลูกฝังลูกให้มีจิตสำนึกที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูก

- สร้างฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ดี

- ให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยอาศัย สื่อมวลชน ทุกแขนง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ น.ส.พ. ฯลฯ.

### - การศึกษา

- กำหนดภาพลักษณ์ของคนในชาติที่ต้องการในอนาคต  
ให้แน่ เช่น “ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษา  
สิ่งแวดล้อม”

- สร้างค่านิยมของบุคลากรทางการศึกษาให้ถือเป็น  
วิชาชีพที่สำคัญ มีผลตอบแทนสูง

- ปลุกจิตสำนึกครูให้มีความเป็นประชาธิปไตย ทั้ง ๓  
ด้าน ได้แก่ จิตใจประชาธิปไตย วิธีชีวิตประชาธิปไตยและ  
การปกครองประชาธิปไตย

### ๔.๒ นักการเมือง

๔.๒.๑ มีคุณธรรม จริยธรรม และเสียสละ

๔.๒.๒ มีการอบรมพัฒนาจิตใจ

๔.๒.๓ มีความซื่อสัตย์สุจริต

๔.๒.๔ ส่งเสริมให้มีการคัดเลือกนักการเมืองดีเด่นประจำปี

### ๔.๓ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

๔.๓.๑ เปลี่ยนค่านิยมง ทัศนคติความเป็นเจ้าขุนมูลนายให้เป็นผู้บริการ  
ประชาชน

๔.๓.๒ รักษาระเบียบ กฎหมาย อย่างเคร่งครัดโดยเสมอภาค

๔.๓.๓ ลดขั้นตอนในการบริการประชาชนให้น้อยลง

๔.๓.๔ ให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

๔.๓.๕ ปลุกจิตสำนึกให้เป็นประชาธิปไตยและเป็นตัวอย่างแก่  
ประชาชน

๔.๓.๖ ให้มีการบำรุงขวัญและกำลังใจ

๔.๓.๗ ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา  
ประชาธิปไตยมากขึ้น

### ๔.๔ สื่อมวลชน

๔.๔.๑ ให้มีสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าว

๔.๔.๒ ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตยและมีจรรยาบรรณ

๔.๔.๓ ให้ข่าวสารข้อมูลในลักษณะสร้างสรรค์และเป็นไปได้

๔.๔.๔ ให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติสื่อมวลชนที่ส่งเสริม  
ประชาธิปไตย

๔.๔.๕ รัฐให้การสนับสนุนในรายการที่เป็นประโยชน์ต่อการ  
สร้างสรรค์ประชาธิปไตย

**ข้อสรุป** การพัฒนาประชาธิปไตยจะเกิดความมั่นคงไปไม่ได้ ถ้าไม่กำหนด  
ให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน และมีกำหนดบท  
ลงโทษอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ด้วย

# รายงานการประชุมกลุ่ม

## กลุ่มที่ ๖

### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะของข้าราชการ

นางประกอบ ลากเกสร	ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ กรมศิลปากร	ประธานกลุ่ม
นายสีบ จุลทเกาศัลย์	ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ กรมพลศึกษา	รองประธานกลุ่ม
พ.ต.อ. กฤษ รัตนประทีป		เลขานุการกลุ่ม
ดร.สมศักดิ์ ทองงอก		โฆษกประจำกลุ่ม
สมาชิกกลุ่มรวม ๑๘ คน		

ทางกลุ่มได้มีการประชุมกลุ่มแล้วสรุปว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน การปกครองของประเทศไทยเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การที่ประชาธิปไตยจะมั่นคงได้ ต้องเริ่มจากประชาชนสถาบันทางการเมืองการปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ในแง่ของประชาชน จะต้องส่งเสริมให้มีโอกาสมีส่วนร่วมมีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น ปลุกฝังให้เกิดจิตสำนึกในฐานะเป็นพลเมือง ตระหนักในสิทธิหน้าที่และบทบาทของตน ทั้งในการเป็นผู้นำ ผู้ช่วย และผู้ตามในกิจกรรมต่างๆ ต้องสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง ทำอยู่ตลอดเวลาโดยเริ่มตั้งแต่การสอนในโรงเรียนเน้นในวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้สามารถนำกลับไปใช้ปฏิบัติได้จริงๆ ที่บ้าน

พวกเราเห็นว่าความเข้มแข็งของสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองยังไม่เข้มแข็งพอ ประสิทธิภาพในการทำงานของรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนหรือนักการเมืองของเราช่วยได้ สมาชิกของสังคมควรให้การสนับสนุนในสิ่งที่สถาบันทางการเมืองได้ดำเนินการไป พรรคการเมืองก็ควรให้ความสำคัญในการรับสมัครพรรคเพื่อคุณภาพเพื่ออุดมการณ์เพื่อความสามารถเพื่อที่จะเป็นผู้แทนที่ดี อันจะเป็นการพัฒนาสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่มีคุณภาพเมื่อเป็นรัฐบาลขึ้นก็สามารถแก้ปัญหาประชาชนได้รวดเร็วถูกต้องตรงปัญหาความต้องการ ถ้าทำได้ประชาชนเชื่อถือก็จะทำให้เกิดความมั่นคง สรุปก็คือต้องส่งเสริมและช่วยเหลือพัฒนาขึ้นมาให้มีมากยิ่งขึ้นในประชาชนในแต่ละกลุ่มได้อย่างจริงจังซึ่งจะทำให้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมปรับตามกันไปได้ ประการสำคัญสื่อมวลชนทุกแขนงจะต้องช่วยกันสร้างสรรค์ให้ระบบประชาธิปไตยในระบบที่เรายึดถือปฏิบัติกันนั้นเป็นที่เชื่อถือเป็นที่ชื่นชม และมีความมั่นคง

ฉะนั้นในระบอบประชาธิปไตยนั้นสมาชิกของสังคมทุกคนมีส่วนที่จะสร้างสรรค์ เราทุกคนต้องช่วยกันแล้วระบบของเราประชาธิปไตยของเราก็จะมั่นคง

# รายงานการประชุมกลุ่ม

## กลุ่มที่ ๗

### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะนักวิชาการ

นายแพทย์ประกิต วาทีสาธกิจ      มหาวิทยาลัยมหิดล      ประธานกลุ่ม  
อาจารย์พยอม วงศ์สานศรี      สถาบันราชภัฏสวนดุสิต      เลขานุการกลุ่ม  
สมาชิกกลุ่มรวม ๒๐ คน

ทางกลุ่มได้สรุปว่า

๑. การพัฒนาโครงสร้างของระบบการเมืองควรให้เป็นรูปธรรม รัฐธรรมนูญที่เราใช้อยู่ขณะนี้ควรจะมีการแก้ไขให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น กฎเกณฑ์ในการออกพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร การได้มาและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสมาชิก เป็นต้น มาตรานี้ก็จะต้องมีการแก้ไข พรรคการเมืองควรได้รับการพัฒนาสนับสนุนให้เข้มแข็งขึ้นซึ่งจัดสรรเงินอุดหนุนโดยรัฐบาลหรือเอกชน โดยมีการออกกฎหมายกำหนดมาตรการที่เอกชนจะให้ความสนับสนุนอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้พรรคการเมืองนั้นต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมอย่างไม่เปิดเผยและเกิดปัญหาตามมา ควรมีการปรับปรุงกฎระเบียบเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น กฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ต้องสนับสนุนระบบรัฐสภาให้เข้มแข็งขึ้น จัดปัจจัยและสิ่งที่จะสนับสนุนงานของ ส.ส. ทั้งบุคลากร สถานที่ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยพัฒนาให้เป็นผู้แทนที่มีคุณภาพสามารถตัดสินใจนโยบายเสนอกฎหมายด้วยข้อมูลที่สมบูรณ์ สิ่งที่จะต้องแก้ไขต่อมาในระบบรัฐสภาคือ การทำงานของกรรมาธิการควรมีขอบข่ายหน้าที่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ต้องมีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการทางการเมืองให้มีความเป็นกลาง ในการปฏิบัติต้องยอมรับอำนาจอธิปไตยที่ควรส่งเสริมกลุ่มผลประโยชน์ให้มีความหลากหลายและมีมากในสังคม สนับสนุนให้มีการดำเนินการและมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมทางการเมือง ยกเลิกกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

๒. พัฒนาระบบการเลือกตั้งให้ประชาชนคุ้นเคยกับการเลือกตั้งที่ถูกต้องวิธีและเป็นประชาธิปไตยในระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาจนถึงระดับชาติ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งเสริมให้มากที่สุด เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในปัญหาสำคัญๆ ของสังคมในระดับหนึ่งที่สำคัญต้องให้สิทธิเสรีภาพต่อสื่อมวลชนทุกแขนงในการแสดงออกในทางการเมือง ในการเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีโดยไม่ต้องหวั้นเกรงต่ออิทธิพลใดๆ โดยเฉพาะสื่อที่รัฐควบคุม

๓. การพัฒนาประชาธิปไตยให้สอดคล้องกันกับวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนของสังคม เป็นหน้าที่และบทบาทของนักวิชาการและสถาบันการศึกษา

ที่จะต้องปลูกฝังให้สังคมรู้คุณค่าของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทหน้าที่ คือการพัฒนาให้มีส่วนร่วมของสถาบันรวมทั้งองค์กรเอกชนทั้งหมดในการสื่อความหมาย สร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มประชาชนให้เกิดการยอมรับในสิทธิและหน้าที่โอกาสของกันและกัน เผยแพร่ความคิดและชี้แนะสังคมเวลาที่มีความขัดแย้งหรือเวลาที่มีปัญหาเกิดขึ้นในสังคม เปิดโอกาสนักวิชาการออกมาแสดงความคิดเห็นชี้แนะจากหลักวิชาการ จากประสบการณ์จากการศึกษา จากเหตุการณ์ในประเทศอื่นหรือในสังคมอื่น เพื่อให้สังคมและผู้บริหารนำไปพิจารณาในการตัดสินใจที่จะดำเนินนโยบายต่อไปหรือไม่

อันสุดท้ายคือการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย และพัฒนาระบบต่างๆ ภายในสถาบันการศึกษาเองให้เป็นประชาธิปไตย นักวิชาการหรือสถาบันการศึกษาต้องไม่ปล่อยให้คนอื่นมาบอกว่าแม้แต่ในรั้วมหาวิทยาลัยเองยังไม่เป็นประชาธิปไตย การสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ระบบการบริหาร การเรียนการสอน โดยเฉพาะกิจกรรมนักศึกษาต้องให้อิสระเสรีแก่นักศึกษาในการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะทางการเมือง ถ้าทุกฝ่ายรู้หน้าที่ความรับผิดชอบของตน เคารพสิทธิของตน เคารพสิทธิของผู้อื่น ถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การพัฒนาประชาธิปไตยก็จะเป็นไปด้วยดี



## รายงานการประชุมกลุ่ม

### กลุ่มที่ ๘

#### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะนักการเมือง

นายสุเมธ พรหมพันท้าว	ส.ส.จังหวัดหนองคาย	ประธานกลุ่ม
นายปรีดี หิรัญพฤกษ์		รองประธานกลุ่ม
นายสุเมธ สุวรรณพรหม		เลขานุการกลุ่ม
นางสมสรรางค์ กุระสุระพงศ์		ที่ปรึกษากลุ่ม
สมาชิกกลุ่มรวม ๑๗ คน		

ผลการประชุมกลุ่มมีดังต่อไปนี้

ประเด็นสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประชาธิปไตย มั่นคงมี ๘ ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑ การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานและการศึกษาในการสร้างประชาธิปไตยให้มั่นคง ทางกลุ่มได้ร่วมกันมีความเห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยให้มั่นคงจะต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นฐานที่แท้จริงมาจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ คือ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงานและกลุ่มสหกรณ์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้คนส่วนใหญ่กลุ่มนี้เข้าใจเศรษฐกิจเป็นอย่างดีโดยเฉพาะเศรษฐกิจพื้นฐานของหมู่บ้านและครอบครัว ถ้าหากเกษตรกรได้รู้จักการจัดการ ได้รู้จักการขายผลผลิตในช่วงไหนที่จะต้องขาย ในช่วงไหนที่ราคาตกต่ำต้องแปรรูปผลผลิตให้มีราคาให้ทันสมัยจะทำให้เศรษฐกิจชาวบ้านดีขึ้น ประชาชนเมื่อไม่ลำบากไม่เดือดร้อนแล้วก็จะมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการเลือกตั้งและในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ขายเสียง และมีมติเห็นว่าการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนมีวัตถุประสงค์อยู่ทั้ง ๓ ประเด็นคือ ให้คิดได้ ทำได้ และปฏิบัติได้ เพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่ถ้ามีความมั่นคงทางเศรษฐกิจแล้ว ก็จะทำให้ประชาธิปไตยของชาติมั่นคงด้วย กลุ่มได้ขยายความดังนี้ โดยโครงการศึกษาดังกล่าวจะต้องให้แนวทางความรู้แก่ประชาชนในด้านเศรษฐกิจพื้นฐานให้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้การให้ความรู้ทางด้านการจัดการให้มีความเข้มแข็ง ไม่ใช่สหกรณ์ทำหน้าที่กั๊กเงินเท่านั้น แต่ต้องทำให้สหกรณ์มีความรู้ ให้ความสำคัญของสหกรณ์ เพราะสหกรณ์เป็นของกลุ่มเกษตรกรเองซึ่งปัจจุบันนี้เรามีสหกรณ์อยู่ทั่วประเทศ ทางกลุ่มเห็นว่าสหกรณ์ที่บริหารโดยเกษตรกรที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจจะเป็นพื้นฐานให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคง

สำหรับประเด็นที่ ๒ นั้น ทางกลุ่มเห็นว่าจำเป็นต้องหาวิธีป้องกันการล้มล้างระบอบประชาธิปไตย และทำให้เกิดความมั่นคงอย่างต่อเนื่องให้ได้ คือ กำหนดดังนี้ หลักการทางกฎหมาย กลุ่มถือว่าต่อไปนี้กฎหมายนิรโทษกรรมให้กับตนเองจะไม่มีผลบังคับใช้ เพราะว่าถ้าหากไม่มีกฎหมายเพื่อป้องกันกฎหมายนิรโทษกรรมเอาไว้ ก็จะทำให้ผู้ที่ล้มล้างประชาธิปไตยจะถือว่าเมื่อทำไปสำเร็จแล้วก็สามารถมานิรโทษกรรมตนเองได้อยู่เรื่อยไป และมีการล้มล้างล้มกระดานอยู่เรื่อยไป ต้องขยายฐานการเมืองไปสู่องค์กรของเอกชนของราชการของ

ประชาชนทุกระดับ เพื่อเป็นฐานในการป้องกันคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้ยังยืนถาวรต่อไป ปลุกฝังจิตสำนึกวัฒนธรรมทางการเมืองให้กับทุกกลุ่มของคนในชาติ เช่น กลุ่มนักการเมือง กลุ่มศาสนา กลุ่มข้าราชการและประชาชน คณะผู้นำประเทศ สมาชิกรัฐสภานักการเมืองจะต้องทำตนเป็นตัวอย่างในการดำเนินการบริหารงานของรัฐทุกอย่างโดยถือจริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ประชาธิปไตยโดยเคร่งครัด ส่วนอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการนั้น น่าจะมาจากอำนาจของประชาชนเพราะฉะนั้นสมควรกำหนดการถ่วงดุลอำนาจทั้ง ๓ อำนาจให้รัดกุม อำนาจตุลาการที่สภาผู้แทนราษฎรเข้าไปเกี่ยวข้องนั้น ไม่ใช่สภาผู้แทนราษฎรไปขออำนาจนั้นมาจัดการแต่ว่าในเมื่อตุลาการไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะมีความขัดแย้งภายในก็ควรมอบให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ให้ความเห็นและแก้ไขปัญหาช่วย

ประเด็นที่ ๓ กลุ่มเสนอว่า การจัดองค์กรการเลือกตั้งนั้นจะต้องทำด้วย ๒ ประการเพื่อป้องกันการทุจริตการคอร์รัปชัน คือ หนึ่ง การเลือกตั้งที่มีอยู่สมควรมีกฎหมายรัฐธรรมนูญจัดตั้งองค์กรที่เป็นกลางอย่างแท้จริง เรียกว่า คณะกรรมการเลือกตั้งแห่งชาติขึ้นมา ขึ้นกับรัฐสภา รัฐสภานี้จะไปก้าวก่ายไม่ได้ หลังจากที่ยุบสภาแล้วผู้แทนก็หมดอำนาจไปแล้ว เพราะฉะนั้นองค์กรนี้ควรประกอบไปด้วยอดีตนายกรัฐมนตรี อดีตรัฐสภา อดีตรัฐสภา อธิบดีการบดีและผู้ที่ทรงคุณวุฒิสูงของชาติเท่านั้นเองโดยใช้อำนาจของรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ของทุกส่วนราชการได้ดำเนินการเลือกตั้งในทุกระดับ สอง ให้มีศาลฎีกาเพราะว่ามีคดีในการเลือกตั้งแล้วไปอาศัยศาลอื่นไม่ทันทั้งนี้เพื่อพิทักษ์นักการเมืองที่ดี และเพื่อป้องกันนักการเมืองที่เอาเปรียบหรือนักการเมืองที่ไม่ดีเพื่อให้ระบอบประชาธิปไตย ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

ประเด็นที่ ๔ กลุ่มเห็นว่า เรื่องพรรคการเมืองก็มีความจำเป็นเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้มั่นคง ข้อแรกเห็นว่ากรณีพรรคการเมืองมีมากเกินไปทางกลุ่มเสนอให้รัฐหาทางจำกัดจำนวนพรรคการเมืองให้น้อยลงโดยไม่รีดรอนเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยกำหนดให้พรรคการเมืองนั้นไปรวมกับพรรคการเมืองอื่นเพื่อให้มี ส.ส. ถึงเกณฑ์ กำหนดว่าพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งทั่วไปและได้จำนวน ส.ส. มากที่สุดครั้งแรกควรได้รับสิทธิในการเป็น

แกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลก่อนเป็นอันดับแรก ควรกำหนดบุคคลรับสมัครเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้ง ไม่จำเป็นต้องให้ครบตามจำนวน ส.ส. ในเขตเลือกตั้งนั้นๆ แต่จำนวน ส.ส. ที่ส่งทั้งหมดรวมทั้งประเทศนั้นไม่ควรต่ำกว่ากฎหมายกำหนด เช่น ๑๒๐ คน ก็กำหนดรวมทั้งประเทศ แต่ว่าถ้ากำหนดเขตนี้ ๓ คนต้องส่งทั้ง ๓ คน แล้วก็อาจจะได้คนที่รับจ้างในเขตนี้ลงไป และได้บุคคลที่เป็นตัวสำรองหรือตัวปลอมลงไปด้วยทำให้การเมืองนี้มีสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ถูกต้องเข้ามา ให้ผู้มีสิทธิสมัครเลือกตั้งเพียงใช้เสียง ๑ เสียง คือผู้มีสิทธิ ๑ คนให้ความเสมอภาคคือใช้สิทธิได้ ๑ คน เขตที่มี ๒ คน ก็ให้เลือกได้ ๑ คน มี ๓ คนก็ให้เลือกได้ ๑ คน กลุ่มมีข้อเสนออย่างนั้น ให้รัฐมีกฎหมายสนับสนุนพรรคการเมืองโดยใช้งบประมาณแผ่นดินและเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนสนับสนุนพรรคการเมืองโดยเปิดเผย ส่งเสริมให้พรรคการเมืองทุกพรรคเป็นพรรคมหาชน โดยเมืองค์กรและสาขาในชนบทเป็นรากฐานอย่างกว้างขวางตามเกณฑ์ที่กำหนด พร้อมทั้งกำหนดและกำกับให้พรรคการเมืองมีหน้าที่หลักในการณรงค์สร้างเสริมจิตสำนึกของประชาชนในแนวทางประชาธิปไตย ขณะเดียวกันก็ต้องให้พรรคการเมืองมีจิตสำนึกว่าได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน ปฏิบัติหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของประชาชนอย่างแท้จริง พรรคการเมืองใดที่ดำเนินกิจการทางการเมืองส่งสมาชิกรับเลือกตั้งทั่วไปถึง ๓ ครั้ง มีจำนวนสมาชิกได้ไม่ถึง ๑๐% ของจำนวน ส.ส. ทั้งหมดก็ให้หมดสภาพจากนักการเมืองแสดงว่าเสนอประชาชนไปถึง ๓ สมัยแล้ว แต่ว่าประชาชนให้การสนับสนุนไม่ถึง ๑๐% ก็ควรจะเลิกพรรคการเมืองนั้นได้

ประเด็นที่ ๕ กรณีที่ข้าราชการประจำเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้ และสามารถหาเสียงให้กับพรรคการเมืองได้ด้วย กลุ่มเห็นว่าไม่ใช่ต้องการให้ข้าราชการเป็นเครื่องมือ แต่ทั้งนี้ข้าราชการเหล่านั้นจะต้องไม่เป็นกรรมการฝ่ายเลือกตั้ง เป็นกรรมการประจำคณะหน่วยเลือกตั้งแล้วก็ไม่ใช่ฝ่ายบริหารระดับสูง และต้องไม่ใช่เครื่องมืออุปกรณ์และเวลาของราชการ ทั้งนี้ข้าราชการที่ได้มาสนับสนุนทางการเมืองอย่างเปิดเผยนั้นจะต้องไม่ถูกครอบงำโดยนักการเมืองผู้มีอำนาจในอนาคต ที่จะมาทำให้ข้าราชการเดือดร้อนด้วย

ประเด็นที่ ๖ กลุ่มเห็นว่าเกี่ยวกับองค์กรของรัฐกับการพัฒนาประชาธิปไตย โครงสร้างสถาบันของข้าราชการ นักการเมืองและข้าราชการยังมีการขัดแย้งในการทำงาน บางครั้งมีการก้าวก่ายในการทำงาน เช่น นักการเมืองก้าวก่ายข้าราชการประจำ ข้าราชการประจำมากำหนดบทบาทของนักการเมือง กลุ่ม

เห็นว่าแต่ละฝ่ายควรจะปฏิบัติหน้าที่และประสานสอดคล้องกันโดยคำนึงถึงความมั่นคงทางการเมืองและผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ให้คำนึงถึงประชาชน องค์การ บุคลากรในสถาบันราชการและเอกชนยังไม่เข้าใจระบอบการเมืองอย่างแท้จริงก็ต้องหาทางแก้ไขอยู่ ๔ ประเด็น

ข้อแรก ท่านต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ทุกหน่วยราชการให้มีนโยบาย ส่งเสริมให้ความรู้ทางการเมืองอย่างจริงจังโดยเปิดเวทีปราศรัยในหน่วยงาน เปิดอบรมอภิปรายในทางวิชาการทางการเมืองในหน่วยราชการได้ เช่น เวลาหาเสียงไปหาเสียงในโรงเรียนก็ไม่ได้ ไปหาเสียงในหน่วยราชการก็ไม่ได้แล้วพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างไร ควรจะเปิดกว้าง

ส่วนข้อ ๒ คือ รัฐต้องสนับสนุนองค์การเอกชนและให้มีบทบาทขององค์การเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยถือว่าองค์การเอกชนนั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในระบอบนี้ ต้องสนับสนุนให้มีบทบาทอย่างกว้างขวาง

ข้อ ๓ ต้องสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ อธิปไตยอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงผู้รับบริการจากรัฐเท่านั้น หรือเป็นเพียงผู้ที่ให้รัฐช่วยค่าชู้เท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นผู้แสดงออก ประชาชนจะต้องเป็นผู้แสดงออกว่ามีความต้องการอะไร มีเจตนารมณ์อย่างไรที่จะให้ผู้แทนของประชาชนไปปรับใช้

ข้อ ๔ ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องหรือบอกกล่าวให้ข้าราชการของรัฐและนักการเมืองทำตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อให้อำนาจนั้นเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

ประเด็นที่ ๗ รัฐควรดำเนินการประชาสัมพันธ์เรื่องระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งเช่นขณะนี้ ก่อนการเลือกตั้งก็มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ขณะนี้ได้ระงับไปหรือเบาบางไปบ้าง ควรจะทำต่อเนื่องแม้แต่อยู่ในสมัยที่มีสภาผู้แทนราษฎรก็ควรจะทำต่อเนื่อง อันนี้ถือว่าเป็นหน้าที่หลักของรัฐที่จะรักษาระบอบประชาธิปไตยให้เจริญมั่นคงโดยอาศัยเครื่องมือสื่อสารของรัฐทั้งโทรทัศน์ วิทยุ เป็นหน่วยสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ประชาธิปไตย

ประเด็นที่ ๘ ให้รัฐโดยความร่วมมือของประชาชนช่วยกันสกัดกั้นการทุจริตคอร์รัปชันของข้าราชการ โดยเฉพาะนักการเมืองซึ่งมีปัญหายุ่งเหยิง เพราะเรื่อง

คอร์ปชั่นนี้เป็นเงื่อนไขของผู้ที่ล้มล้างระบอบประชาธิปไตยนำมาเป็นข้ออ้างและทำการล้มล้างได้ทุกครั้งไป

สรุปแล้ว กลุ่ม ๘ เห็นว่าการเมือง การปกครองทุกอย่างนั้นถือประชาชนเป็นหลัก ประชาชนเป็นใหญ่ การเมืองการปกครองจะต้องยึดถือหลักที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

# รายงานการประชุมกลุ่ม

## กลุ่มที่ ๙

### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะองค์กรเอกชน - การบริหาร

พลเอกเต็ม หอมเศรษฐี

คุณหญิงสุวัฒนา เพชรทองคำ

นายสมควร เหล่าละหาน

สมาชิกกลุ่มรวม ๒๐ คน

ประธานกลุ่ม

รองประธานกลุ่ม

เลขานุการกลุ่ม

ผลการประชุมกลุ่มประกอบด้วยเนื้อหาสาระต่อไปนี้

๑. ปรัชญาในการบริหารประเทศได้แก่การสร้างประโยชน์สุขร่วมกัน ให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติด้วยระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ที่เราจะพูดกันคือการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นทางกลุ่มนี้ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ว่า คือการปกครองประชาธิปไตยแบบที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งเราใช้กันอยู่ทุกวันนี้แล้วก็ได้ผลดีตลอดมา

๒. ปรัชญาการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การสร้างความเสมอภาค ความมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของคน และการพึ่งพาตนเองได้

๓. ปรัชญาการศึกษา ได้แก่ การให้ประชาชนมีความคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยเปิดโอกาสทางการศึกษาให้ทัดเทียมกัน คือการแก้ปัญหาด้วยตนเองและตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นเรื่องของประชาชน ไม่มีใครไปชี้แนะให้ผิดเพี้ยนไปจากหลักการประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพราะอำนาจประชาชนมาจากประชาชน อำนาจการปกครองต้องเป็นของประชาชนเพื่อประชาชน เรื่องทั้งหลายประชาชนเป็นผู้มีสิทธิมีเสียงและเป็นผู้มีอำนาจในการที่จะจัดผู้ใดก็ได้ให้ปกครองประเทศชาติบ้านเมืองโดยวิธีรัฐสภาด้วยการเลือกตั้ง อันนี้เป็นแนวทางที่เราคิดว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น

๔. ปัญหาและสาเหตุของการพัฒนาประชาธิปไตยทั่วไป กลุ่มมีความเห็นว่า

๔.๑ ความไม่ต่อเนื่องของระบบบริหารและระบบนโยบาย อันนี้ทำให้มีการขาดตอนการปกครองเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นด้วย รู้สึกว่ามันก็เป็นอย่างว่า เพราะเหตุว่าของเรามันจุดชนวนจากฟ้าลงมาดิน เพราะฉะนั้นตามหลักปลูกต้นไม้ต้องปลูกที่ดินไม่ใช่เอาปลายลงมาก่อน มันก็เลยเป็นอย่างนี้ ฉะนั้นเราก็ต้องช่วยจัดหาวิธีให้ถูกต้องโดยการให้มีการต่อเนื่องกัน ไม่ใช่ว่า ๖๐ ปีแล้ว เราก็มัทำอะไรไม่ดีแล้วทำยังไงจะให้มันดี การปกครองจะใช้คนๆ เดียว จะใช้ความคิดเห็นของคนๆ เดียวย่อมไม่ได้ ประชาชนทั่วไปก็มีสิทธิมีเสียงที่จะทำอะไรก็ได้ มีความคิดเห็นอย่างเสรีภาพให้ต่อเนื่องกัน

๔.๒ การยึดมั่นในอำนาจนิยม เขตชุมชนบุคคลมากกว่าหลักการ คือโดยมากมักจะไปยึดถือว่าเป็นความคิดนิยมที่อะไรดีทุกคนตามกันไปหมด หมายความว่าถึงเมื่อสมัยหนึ่งเชื่อผู้นำตามผู้นำจะได้ดี ประเทศชาติจะเจริญสุขร่มรุมมาลา

อะไรยังงั้นมันไม่ถูกต้อง ต้องมีเหตุผลที่มาว่าควรจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่ว่า เราเห็นฝรั่งเขาทำอย่างนี้เราก็ทำอย่างเขาบ้างมันก็ไม่ถูก ทางกลุ่มเห็นว่าควรจะมียึดในหลักการอุดมการณ์ของหลักการประชาธิปไตย ว่ามีอย่างไร เราควรจะทำอย่างไร เอาของเขามาใช้บ้าง กลุ่มได้พิจารณาว่าเมื่อวานนี้ ขณฯ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวอยู่ประเด็นหนึ่งที่เราข้องใจอยู่นิดหนึ่ง คือคนไทยเราส่งไปเรียนสหรัฐอเมริกาเอาระบบสหรัฐอเมริกามาใช้ อย่างทหารสมัยหนึ่งก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ก็ยึดถือเอาหลักของเยอรมัน อันนี้ก็ไม่ได้ถูกเอามากก็ใช้กับพวกเรานั้น เหมาะกับคนไทยหรือไม่ เพราะคนไทยมีความจริงใจ ซื่อ และเป็นคนโอบอ้อมอารี ถ้าพูดถึงเอกลักษณ์ของคนไทยผมขอประทานโทษ ในโลกนี้ไม่มีใครดีเท่าคนไทย คนไทยเป็นบุคคลที่ดีจริง เป็นเมืองพุทธศาสนาที่ว่าใครๆ ก็ต้องนิยมชมชอบ แต่ว่าเราจะทำตัวอย่างไรให้รักษาเอกลักษณ์ของชาติไทยไว้ได้ ปัญหาอยู่ตรงนี้ ฉะนั้นในเรื่องหลักการเราอย่าทิ้ง

๔.๓ มีข้อบกพร่องทางศีลธรรม ซึ่งความจริงแล้วเป็นพื้นฐานที่ควรจจะรับรองศีลธรรมและวัฒนธรรมของคนไทย ผมว่าดีควรจะต้องดำรงไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระผมต้องขออัญเชิญพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมเจ้าฟ้า ทุกพระองค์ที่ได้ทรงเมตตาชาวไทยเป็นอย่างมากที่ได้กรุณาไม่ทอดทิ้งคนไทยด้วยกัน ทุกท่านจะเห็นว่าท่านทรงเห็นดเห็นน้อยช่วยประเทศชาติช่วยเหลือพวกเราชาวไทยจริงๆ ช่วยเหลือรัฐบาล ช่วยราชการ ทุกหนทุกแห่ง ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้ทำงานต่างๆ เช่น ศิลปาศีปนี้เป็นกรช่วยเหลือ ผมคิดว่าในทางศีลธรรม คนไทยเรานี้มีน้ำใจไม่ใช่ขาดน้ำใจ แต่ขอให้รู้จักกันหน่อยว่าจะทำอะไรก็บอกกล่าวกันแล้วให้ช่วยกันอย่างจริงจัง เรื่องนี้ ผมว่าเป็นน้ำใจที่ดี

๔.๔ โดยมากมักจะทอดทิ้งวิถีทางแห่งชีวิตไทย ในการพัฒนาหมายความว่า เวลาจะพัฒนาอะไร เรายังจะสัมพันธ์ถึงวิถีทางที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จว่าจะทำอย่างไร คือที่เราพูดถึงหัวข้อว่าจะพัฒนาประชาธิปไตยให้มันมั่นคงอย่างไร ถ้าเราไม่ติดตามและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ที่จัดการประชุมคราวนี้รู้สึกพอใจและชอบใจมาก เราทำได้ ถึงแม้ว่าจะยังไม่สมบูรณ์แบบนักแต่อะไรถ้าไม่มีการเริ่มต้นก็ไม่มีการจบ หรือไม่มีการสำเร็จ เพราะฉะนั้นไม่ใช่เข้าไปสำหรับการพัฒนา ๖๐ ปี อังกฤษ ๒๐๐ ปี ประเทศไทยใช้ ๖๐ ปี กล่าวอยู่อย่างว่าคนไทยนี้เราทำอะไรก็ได้ แต่ขอให้ทำจริง ๆ ต้องทำให้จริงจัง หมายถึงทำอะไรให้มันต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ ไม่ใช่ว่าปลูกต้นไม้ คนหนึ่งมาถึงบอกรกไป ตัดออก

อีกคนหนึ่งมาปลูกอีก ฉะนั้นก็ไม่ได้ ผมคิดว่าความคิดต่อเนื่องของเรานี้จะต้องต่อกันเรื่อยๆ ไป เพราะฉะนั้น ๖๐ ปี ไม่ใช่เวลาน้อยหรือมากอะไร มันก็เป็นไปตามวิถีทางของมันอยู่เรื่อยๆ ถึงแม้ว่าจะมีการปฏิวัติรัฐประหาร ผมเองผมก็ไม่ชอบ เพราะว่าปฏิวัติรัฐประหารที่โรมันถอยหลังทุกที มันไม่ได้เดินหน้าขึ้นไปเท่าไร ทหารบางท่านอาจจะว่าผม ผมก็เป็นทหารเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าทหารทุกคนจะชอบนะครับ ถ้าบ้านเมืองไม่เจริญจะไปชอบได้อย่างไร เพราะผมก็เป็นลูกชาวบ้านนอกเหมือนกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะพัฒนาประชาธิปไตยของเราไปอย่างไร เราจะทำยังไงให้มันดี ทุกคนต้องช่วยกันไม่ใช่ฉันแก่แล้ว ฉันออกแล้วผม ๘๑ แล้ว ผมก็ยังออกมาสู้กันช่วยกันให้บ้านเมืองของเราเจริญก้าวหน้าไป

๔.๕ ยังขาดโอกาสและความเหมาะสม สำหรับประชาชนที่จะให้ความคิดเห็นและให้แก้ปัญหาทุกระดับการศึกษา ความรู้สร้างคนเพราะฉะนั้นต้องให้การศึกษาอย่าให้โง่ ถ้าคนโง่แล้วไม่ต้องไปพูดกัน มันไม่มีความเจริญได้ เพราะฉะนั้นหลักการอันหนึ่งซึ่งคณะราษฎรเคยตั้งไว้แล้ว การศึกษาเป็นหลักหนึ่งที่จะต้องทำ ผลักดันให้มีการศึกษากันอย่างเต็มที่

๕. ในด้านคุณค่าของคน ทางกลุ่มเห็นว่า ขณะนี้ยังขาดความเสมอภาคในทางกฎหมาย การศึกษา การสาธารณสุข และอาชีพต่างๆ ในเรื่องคุณค่าของคนคือ ขาดสิ่งที่ทำให้คนหมดคุณค่าไปคล้ายราคามันตก สมอมันก็เลยไหล คนที่ดีเขาก็จ้งไปหมดเหลือแต่คนไม่ค่อยดีอยู่ในราชการ ผมไม่ได้ว่าราชการไม่ดีนะครับ คือคนดีๆ เขาเบื่อแล้วไปทำงานที่อื่นๆ กันหมด เพราะฉะนั้นเราจะต้องสร้างคนขึ้นมาให้ได้ ทำงานให้ได้มีประสิทธิภาพสูง

๕.๑ ให้คุณค่าคนทางวัตถุและให้มีความรู้สูงๆ มีความประพฤติที่ดีคือเพื่อสร้างสรรคคน การลงทุนจ้งคนให้เกิดมีประสิทธิภาพในคุณค่าขึ้นมาให้ได้

๕.๒ รัฐธรรมนูญบางมาตรายังไม่เป็นประชาธิปไตย อันนี้ขอกราบเรียนว่ากลุ่มมองไปในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย แต่ว่าจะแก้อย่างไรก็ขอฝากบรรดาผู้รู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้แทนราษฎร ท่านจะได้แก้ไขให้มีการปกครองประเทศด้วยความเป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น

สำหรับความมั่นคงปลอดภัย สิทธิมนุษยชน การพัฒนาที่ทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นอันตรายนี้เรารวมเป็นหัวข้อเดียวกันเพราะมันไปอยู่ในปัญหาเดียวกันก็ขอให้รัฐบาลให้ความคุ้มครองดูแลให้เพียงพอ และให้ทั่วถึงด้วย คือ หมายความว่าความมั่นคงสิทธิมนุษยชนต่างๆ ขอให้รัฐบาลผู้บริหารประเทศจะต้องเข้าไปล้วง

ให้ถึง อย่าให้ไปขาดตอนหรือบกพร่องอยู่ตรงไหน

ประชาชนมักจะละเลยสิทธิและไม่รู้หน้าที่ของตนเองในการรักษาความมั่นคงปลอดภัย อันนี้ไม่ได้หมายความว่าไปโทษว่าเขาไม่เอาใจใส่คือไม่รู้จริงๆ การยิงกันฆ่ากันมีมากขึ้นทุกวัน ในเมืองนอกเขาจะว่าเมืองไทยโหดร้ายเหลือเกิน เรื่องอย่างนี้ทำยังไงถึงจะให้มันลดไป ก็ขอฝากไว้ว่า ผู้บริหารต้องเอาใจใส่เข้าไปดูแลให้ลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะกราบเรียนไปยังกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบในเรื่องการปกครอง จะจับผู้ร้ายได้ไม่ได้ จับมาแล้วจะทำอย่างไร หรือจะป้องกันยังไง ผมถือหลักว่าการป้องกันไว้ดีกว่าแก้ ความจริงหมวกกันน็อคมันก็ต้องสวมไว้ ตัวของตัวเองไม่รักษาตัวของตัวเอง อันนี้ถือว่าประชาชนต้องรักษาตัวเองด้วย

ในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง และจิตสำนึกของผู้บริหาร อันนี้ทางกลุ่มขอรวมกัน คือฉ้อราษฎร์บังหลวง ผมคิดว่าเราพูดกันมาจนเข้ากระดูกดำแล้ว ผมอยากจะเน้นลงไปในที่นี้ว่า ถ้าเอาไปยิงเป้าชะบังคงจะหายดี ไม่งั้นมันก็โงกกันอยู่อย่างนี้ ซาดบ้านเมืองจะไปไหวหรือครับ ผมคิดว่าขอให้ช่วยกันหน่อย มันเกาะลึกเหลือเกินต้องช่วยกัน

๖. สำหรับแนวทางในการพัฒนา ทางกลุ่มเห็นว่าควรที่จะสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องดีงามแก่ผู้บริหาร โดยการส่งเสริมและยึดมั่นในคุณธรรม คือผู้บริหารประเทศจะต้องมีคุณธรรม ต้องมีศีลธรรม มีวัฒนธรรมที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดี ถ้าตัวอย่างไม่ดีเราอย่าไปทำอะไรเลย

๗. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ในการตรวจสอบการบริหาร นี่ก็เป็นเรื่องของสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายค้านท่านก็คอยตรวจสอบอยู่แล้ว พวกเราเห็นว่าควรจะได้ตรวจสอบให้ลึกซึ้งเข้าไป ให้มันถูกทางให้ได้ ให้มันได้ประโยชน์ให้ถึงที่สุด คือให้ประชาชนมีส่วนร่วมเห็นว่า จะควบคุมกันยังไงจะทำยังไงให้มันดีได้ ไม่ปล่อยให้ฝ่ายบริหารว่ากันไปอย่างเดียว แล้วประชาชนไม่รู้รู้อะไรก็ไม่สมควร

๘. การสร้างกฎหมายกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนบังคับใช้กฎหมายให้ทั่วถึง โดยเฉพาะการให้ประชาชนดูแลกันเองตามกฎหมายหรือเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมือในการประสานงานกับรัฐบาลให้มากยิ่งขึ้น ขยายอำนาจของ

คณะกรรมการ ป.ป.ป. ให้สามารถตรวจสอบข้าราชการการเมือง ส.ส. ได้ด้วย  
ทางกลุ่มว่าถ้าเรามีความจริงใจมีความบริสุทธิ์ใจไม่ต้องไปกลัวใคร เราทำดีซะอย่าง  
ไปกลัวใคร ความดีไม่มีสูญเพราะฉะนั้นเขาจะสอบเราก็คงไม่ต้องไปกลัว  
และประการสุดท้ายคือควรสร้างกลไกการควบคุมทางสังคม เช่น กฎหมาย  
จารีตประเพณี ศาสนาให้เข้มแข็ง หากทำได้อย่างนี้การพัฒนาประชาธิปไตยจึง  
จะไปได้รอดและก้าวไกลและมีความมั่นคงปลอดภัย ขอจบเพียงเท่านี้ครับ

## รายงานการประชุมกลุ่ม

### กลุ่มที่ ๑๐

#### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะขององค์กรเอกชน

แพทย์หญิง ม.ร.ว. เฉลิมสุข บุญไทย

อาจารย์วิมล ศิริขำนาญเวช

อาจารย์จรรยา รัตนกาญจน์

สมาชิกกลุ่มรวม ๒๔ คน

ประธานกลุ่ม

รองประธานกลุ่ม

เลขานุการกลุ่ม

กลุ่มได้พิจารณาแล้วคิดว่าประชาธิปไตยจะมั่นคงได้คงจะต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว ซึ่งสถาบันครอบครัวนั้นก็เริ่มมี พ่อ แม่ มีลูก แล้วก็โรงเรียน คือครูที่มาเกี่ยวข้องกัน ซึ่งทั้งกลุ่มนี้ควรจะได้รับการพัฒนาประชาธิปไตยตามความเหมาะสมแก่ฐานะของแต่ละคน โดยการศึกษาเน้นถือเป็นหลักใหญ่แม้ว่าทางฝ่ายการศึกษาเองจะบอกว่าน่าเบื่อแล้ว แต่ว่าแต่ละกลุ่มที่มีปัญหาก็มักจะโอบมา ให้การศึกษาเป็นฝ่ายแก้ไข ประชาชนทุกคนนั้นถือว่าจะต้องได้รับการอบรมบ่มนิสัยจากครอบครัว จากโรงเรียน แล้วก็ต้องมีการปลูกฝังวินัย เพื่อสร้างให้เรามีระเบียบแบบแผนที่ดีงามวัฒนธรรมที่ดีงามที่ก่อนนั้นก็เคยมี บัดนี้ก็ได้จางหายไปแล้ว พี่นุชขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและมีน้ำใจอะไรอย่างนี้เป็นต้น

ทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม โดยศาสนานั้นมีบทบาทอย่างมากในการฝึกอบรมทั้งประชาชนทั่วไป หรือเน้นหนักที่เยาวชนก็ตาม ควรมีสถาบันที่ฝึกอบรมผู้ชายโดยเฉพาะ ไม่ใช่อบรมพัฒนาอย่างที่เขากำลังพูดเล่นกันคืออบรมผู้ชายในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ และในฐานะสถาบันครอบครัวต้องยึดอยู่บนผู้ชายเป็นผู้นำ ฉะนั้นผู้ชายคงจะต้องมีความรู้สึกให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว มีความเอื้ออาทรต่างๆ รวมทั้งรู้จักรอบด้านไปหมดทั้งการวางแผนชีวิต เศรษฐกิจสังคม รวมทั้งการควบคุมอารมณ์เข้าถึงอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัวด้วย คือ ขณะนี้ได้รับการละลายไปมากแล้วควรที่จะฟื้นฟูขึ้นมาเพื่อจะได้เคียงคู่กันไปกับผู้หญิงซึ่งเราพัฒนามากแล้ว ให้รู้จักสิทธิหน้าที่ของตัวเอง แต่ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น คงจะเป็นแนวทางที่จะชี้แจงให้ทุกระดับทราบ มีการสร้างความนิยมที่ถูกต้อง คำนี้ถึงประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ ควรจะปลูกฝังให้อยู่ในสายเลือดเหมือนอย่างกลุ่มอื่นพูดว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างค่านิยมขึ้นมาได้ พัฒนาระบบพรรคการเมืองให้เป็นที่พึงของประชาชนได้อย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แล้วก็ประชาชนนั้นผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ก็ต้องมีโอกาสในการใช้สิทธิใช้เสียงในการปกครองนั้นด้วย เป็นเรื่อง que ทุกผู้ทุกนามควรจะต้องได้รับ

๑. สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนนั้นต้องเข้าใจประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และก็ต้องกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐานในการปกครองอาชีพของสื่อมวลชน ให้สถานศึกษาที่รับผิดชอบในการศึกษานั้นทั้งในการอบรมจรรยาบรรณและให้นักข่าว

มีมารยาทในการสัมภาษณ์ที่ถูกต้อง และไม่ควรรสร้างค่านิยมที่ผิดพลาดในการ  
 เลียนแบบพฤติกรรมของคนบางคน บางกลุ่ม สื่อมวลชนต้องมีจรรยาบรรณควร  
 ให้ข่าวสารที่แท้จริง ควรมีกฎหมายว่าการให้ข่าวผิดๆ พลาดๆ ควรมีการลงโทษ  
 ใดๆ และให้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ส่วนนักสังคมศาสตร์นั้นต้องมีข้อมูลที่  
 ถูกต้องของการสังคมสงเคราะห์ ไม่เป็นเครื่องมือขององค์กรเอกชนของต่างชาติที่  
 เข้ามาขัดขวางผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยเอาจุดด้อยเป็นเครื่องมือทำลาย  
 ประเทศชาติและต้องรักษาอุดมการณ์ และผลประโยชน์ของประเทศชาติ

๒. ฝ่ายนักวิชาการนั้นต้องยึดมั่นขอบเขตของการปกครองประชาธิปไตยที่มี  
 มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ต้องไม่เห็นแก่อำิสสินจ้างของต่างชาติควรคำนึง  
 ประโยชน์ของประเทศชาติเป็นหลัก และไม่ดำเนินการที่ขัดผลประโยชน์ของ  
 ประเทศชาติ นักวิชาการควรยึดมั่นในคุณธรรมและสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม  
 นักธุรกิจ กับนักอุตสาหกรรมนั้นจะอยู่ประเภทเดียวกัน ต้องช่วยเหลือประเทศ  
 ชาติด้วยการเสียภาษีให้รัฐ และต้องให้ความยุติธรรมแก่ผู้ร่วมงานผู้ใต้บังคับบัญชา  
 นักธุรกิจไม่เป็นเครื่องมือของนักการเมือง กิจการสาธารณูปการต่างๆ รัฐต้อง  
 ดำเนินการเอง และควรควบคุมราคาสินค้าต่างๆ ที่เอกชนดำเนินการนั้นให้เป็น  
 ไปตามความต้องการของประชาชน และให้ใช้วัสดุที่มีอยู่โดยไม่ทำลายทรัพยากร  
 ธรรมชาติที่มีอยู่ และผู้ใช้แรงงานต้องมีสิทธิเสรีภาพในการออกเสียงเลือกตั้งใน  
 เขตจังหวัดที่ตัวประกอบอาชีพอยู่หรือทำงานอยู่ตั้งแต่ ๑ ปีขึ้นไป ควรแก้ไข  
 พรรคการเมืองให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการออกเสียงเลือกตั้งในเขตจังหวัดที่  
 ตัวประกอบอาชีพอยู่หรือทำงานอยู่ตั้งแต่ ๑ ปีขึ้นไป ควรแก้ไขพรรคการเมืองให้  
 ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองและไม่กำหนดค่าสมัครสูงเกินไป

๓. ให้ใช้สื่อมวลชนของรัฐในการประชาสัมพันธ์หาเสียงของผู้สมัครผู้แทน



# รายงานการประชุมกลุ่ม

## กลุ่มที่ ๑๑

### แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตย ในทัศนะสื่อมวลชน

นายสมบัติ ภู่กาญจน์  
คุณชัชวณัฐรักษ์ จงศิริรัตน์  
สมาชิกกลุ่มรวม ๒๘ คน

ประธานกลุ่ม  
เลขานุการกลุ่ม

ทุกปัญหาที่พูดกันมันตรงกันแล้วทั้งนั้น และก่อนที่จะเข้าประชุมผมก็พบกับเจ้าหน้าที่ตัวแทนมหาดไทยท่านหนึ่งก็พูดกันเรื่องประชาธิปไตย พูดกันยังไงก็ถูกหมด เอาอะไรขว้างก็โดนทั้งนั้น ผมก็คิดท่านขว้างมาแล้ว ๑๐ ครั้งผมขว้างอีกไม่มีอะไรเกินไปกว่านี้แล้ว แต่ยังไงก็ตามผมขออย่าก็แล้วกัน ปัญหาของประชาธิปไตยทุกวันนี้เราเป็นประชาธิปไตยแล้วหรือยัง ผมเชื่อว่าคำตอบมีอยู่แล้ว ในแบบสอบถามก่อนเข้าสัมมนาซึ่งท่านเสนอไว้เมื่อวานซึ่งยืนยันได้ว่าพวกเราทุกคนที่เข้าสัมมนายืนยันได้ว่าขณะนี้ยังไม่เป็นประชาธิปไตย และเมื่อไม่เป็น ในที่ประชุมมีความเห็นว่าปัญหา ๔ - ๕ ปัญหา คือ อุปสรรคที่ขัดขวาง ทำให้ทุกวันนี้ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร ปัญหาแรกที่กลุ่มสื่อมวลชนเสนอก็คือ ปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาเรื่องการศึกษาเป็นปัญหาที่ ๒ ปัญหาเรื่องสภาพจนหนักการเมืองเป็นปัญหาที่ ๓ ปัญหาเรื่องคุณภาพของสื่อมวลชนเป็นปัญหาที่ ๔ จนถึงปัญหาที่ ๕ ปัญหาการขาดจิตสำนึกของประชาธิปไตย และแต่ละปัญหาที่เราเสนอมา ๕ ปัญหา เรามีทางแก้หรือทางออกที่จะฝากไว้ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้

ทางแก้ที่ ๑ ปัญหาเรื่องปากท้อง

กลุ่มเห็นว่าเท่าที่ได้สัมผัสกับทางมวลชน ทุกคนพูดกันว่าถ้าปากท้องยังหิว เรื่องอื่นก็ไม่ต้องพูดถึง ประชาธิปไตยมันเกิดไม่ได้ถ้าท้องยังหิว นั่นเป็นสิ่งที่พูดกันโดยตลอดและสื่อมวลชนได้ยินสิ่งนี้เสมอ บางท่านก็สะท้อนออกไป บางท่านก็ไม่สะท้อนหรือสะท้อนไปทางด้านอื่น แต่ทางแก้เราคิดว่่าก็คงไม่มีทางอื่น ถ้าท่านแก้ ปัญหาปากท้องก่อนแล้วค่อยแก้ปัญหาประชาธิปไตย ผมก็เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ คือกลุ่มเราก็เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ ทำอย่างไรที่จะแก้ให้ได้พร้อมกัน ผมเห็นว่าทางหนึ่งที่จะพิจารณาว่ารายได้ของประชาชนจะถูกยกระดับให้มากขึ้นแทนที่เราจะมาดูกัน แต่รายได้ข้าราชการประจำ รายได้ค่าแรงขั้นต่ำของกรรมการ แต่รายได้ต่อหัวของประชาชนอีก ๕๐ - ๖๐% ของประเทศทำยังไงรายได้ส่วนนั้นถึงจะขยับขึ้นมา แทนที่จะห่างกันไปอย่างทุกวันนี้ รายได้ของชาวไร่ชาวนามีอยู่กลุ่มหนึ่ง แล้วรายได้ขั้นต่ำมีอีกกลุ่มหนึ่ง ตรงนี้คือส่วนที่รัฐบาลจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่เป็นประชาธิปไตย คงจะต้องแก้ด้วยและคำนึงถึงด้วยว่าเมื่อไหร่ก็ตามคุณแก้ปัญหาปากท้องไม่ได้เราอย่าพูดเรื่องประชาธิปไตยดีกว่า ชาวบ้านที่ในระดับเราสัมผัสด้วยเขาไม่เห็นด้วย

ปัญหาที่ ๒ เรื่องการศึกษา เรื่องนี้ก็คงไม่โทษกันตรงๆ ว่าทุกวันนี้เราจัดการศึกษามันไม่เป็นประชาธิปไตยหรืออะไร ผมคิดว่าเมื่อวานเห็นท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ท่านสะอื้นเห็นใจท่านเหมือนกัน ทุกคนมารุมจะขอให้กระทรวงศึกษาธิการแก้ปัญหา มันแก้ไม่ได้หรอกครับ เพราะถ้าจะแก้เราควรจะคิดกันตั้งแต่วันนี้ว่าปรัชญาทางการศึกษาของเราก็ดี จิตสำนึกทางการศึกษาเกี่ยวกับทุกวันนี้ก็ดีมันช่วยสร้างเสริมให้คนเราสามารถที่จะมีความรู้มากขึ้นแค่ไหน การศึกษาที่ใช้ระบบสอบแข่งขันกันเข้าไป แล้วก็แย่งกันเข้าไปทำงาน คน ๑๐๐ คน เริ่มเรียนตั้งแต่ ป. ๑ พอไปถึงจบมหาวิทยาลัยเข้าทำงานได้ไม่เกิน ๑๐ คน แล้วอีก ๙๐ คนไปไหน เราคิดถึงตรงนั้นไหม เราจะคิดมองการศึกษาเพื่อแย่งกันเข้ามหาวิทยาลัย แย่งกันเข้าทำงาน แต่เราไม่เคยคิดเลยว่าส่วนที่เหลือจะทำอะไร ผมคิดว่าพวกเราต้องมุ่งที่จะมองเห็นถึงปรัชญาการศึกษาพวกนี้ว่าเราจะปล่อยอันนี้ได้ไหม การศึกษาจะทำให้คนออกไปแล้วไปอยู่ของตนเองได้ ให้รู้สึกว่าเขาสามารถจะกลับไปท้องถิ่นทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นโดยไม่ต้องไปวิ่งหาเงินเดือนมาก แล้วจะสุขสบาย เมื่อนั้นเราก็มองเห็นเงินวัตถุนิยมอยู่รำไป เราไม่ได้มองว่าความรู้อยู่ที่ไหน คุณค่าอยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นสำนึกประชาธิปไตยซึ่งจะได้พูดต่อไป

ปัญหาเรื่องคุณภาพนักรการเมือง ผมคิดว่าประชาชนหรือมวลชนมองปัญหาเรื่องคอร์รัปชันเป็นส่วนใหญ่ ตรงนั้นกลุ่มของเราก็อ้างถึงตรงนั้นมาบ้าง คิดว่าทางแก้มีทางเดียวว่าแทนที่ท่านจะมองว่าให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ให้ดีหรืออะไรให้ดี ประชาชนเองก็ควรจะตรวจสอบนักรการเมืองด้วย พยายามที่จะมีสิทธิมีเสียง วิพากษ์วิจารณ์และกล้าที่จะแสดงออกว่าคนนี้ไม่ชอบ ชอบคนนั้น ทั้งหมดนี้อย่าหวังแต่สื่อมวลชน ตัวท่านเองท่านต้องตรวจสอบนักรการเมืองด้วยเพื่อจะพัฒนาคุณภาพของนักรการเมือง ส่วนคุณภาพของสื่อมวลชนนั้นเห็นด้วยว่าส่วนหนึ่งในขณะนี้ สื่อมวลชนยังค่อนข้างถูกวิพากษ์วิจารณ์สูง ผมไม่อยากแก้ตัวว่าเรามีปัญหาเรื่องนั้นเรื่องนี้ จึงไม่สามารถทำให้เราเสนออะไรได้ ผมคิดว่าทุกคนตระหนักดีอยู่ว่าเราต้องรับผิดชอบให้มากขึ้นในการเสริมสร้างประชาธิปไตย เพราะเท่าที่ผ่านมาคือช่องทางที่เราจะไม่ได้สร้างสรรค์ประชาธิปไตย เราอาจจะเร่งในการแข่งขันกันในการเสนอข่าวในการหาข่าวแม้กระทั่งรายการเพื่อประชาธิปไตยเรายังแข่งขันกันอยู่ ก็ช่องก็ช่องไปแข่งกันทางนั้นหมดและดีไม่ได้ แล้วเรายังไปหวังว่าคนนี้ดูสูงกว่าคนโน้น ช่องนี้คนดูน้อยกว่าช่องนั้น ควรมุ่งถึงมองดูว่ามัน

สร้างสรรค์หรือเปล่า มันก่อให้เกิดการแตกแยกใหม่หรือหนังสือพิมพ์พาดหัวไว้ตรงนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับเวลาต้องรีบทำ ผมว่าไม่ใช่ปัญหา ถือว่าสื่อมวลชนต้องรับผิดชอบให้มากด้วย พวกเราทุกคนยอมรับคุณธัญญารักษ์ด้านวิทยุอยู่ เป็นคนบอกเองว่ารายการทางประชาธิปไตยไม่ได้มีเวลาใส่ในสถานีแล้ว ถูกนโยบายใหม่ถือเป็นนโยบายให้ไปรักษาสິงแวดล้อมให้มากขึ้น ไปดูเรื่องสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์สัตว์ป่า เรื่องอะไรต่ออะไรทั้งนั้นนโยบายพวกนี้หรืออะไรต่ออะไรที่ผ่านมานี้ไม่ได้ช่วยสร้างสรรค์ประชาธิปไตย และไม่ได้ต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นสื่อมวลชนในส่วนของเอกชนคือหนังสือพิมพ์ หรือนักจัดรายการอิสระเอง เราคงจะสำนึกให้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนของรัฐเองควรได้รับการสนับสนุนให้มากขึ้นด้วย นั่นเป็นทางแก้

การขาดจิตสำนึกเป็นปัญหาทำให้ประชาธิปไตยไม่พัฒนาจนถึงขณะนี้ กลุ่มเราพิจารณาเห็นว่า ขาดการต่อเนื่องเหมือนที่ทุกกลุ่มได้พูดมาแล้วเมื่อก็นี้ เราจะทำยังไงให้การต่อเนื่องอันนี้จะสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยให้มากขึ้นเป็นสิ่งที่จะพูดต่อไปในเรื่องแนวทาง ปัญหา ๕ ข้อกับทางแก้ ๕ ข้อ นี่คือข้อสรุปที่ได้มาจากกลุ่มของเรา ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาผมคิดว่าในกลุ่มของเรา คิดกันว่าในความหมายของประชาธิปไตยขณะนี้เราคงไม่เห็นระบบหรือระบอบประชาธิปไตย ซึ่งขณะนี้ผมยังไม่เห็นว่าเรามองเห็นกันยังไง เรามีคำจำกัดความกันหรือยังว่าประชาธิปไตยหมายถึงอะไร ประชาธิปไตยไม่ใช่แค่การเลือกตั้งไม่ใช่การมีรัฐบาลชั่วคราว พอไม่มีรัฐบาลแล้วก็ไม่พูดถึงประชาธิปไตย ประชาธิปไตยควรจะอยู่ที่จิตสำนึกหรือการมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่หลายท่านได้พูดไปแล้ว เพราะฉะนั้นแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต กลุ่มของเราเห็นว่าจะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันในความหมายของประชาธิปไตย หรือการใช้วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งพูดกันไปหลายครั้ง วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นอย่างไร ควรสร้างสิ่งนั้นเหมือนให้สิ่งที่เขาเรียก concept เป็น concept ขึ้นมาแล้วให้ตรงกันให้ได้ ถ้าถามว่าวิถีชีวิตอะไรที่จะเป็นประชาธิปไตย ผมคิดว่าสิ่งทีกรมประชาสัมพันธ์ได้ทำแบบเงียบๆ มาแล้วอยู่ในวารสารเล่มนี้ สำหรับการแจกเมื่อวานนี้แล้ว มีอยู่ในหน้า ๔๔ ว่า วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย มีอยู่ ๕ - ๖ ข้อ ผมอยากให้เรายึดตรงนั้นให้ได้เท่านั้น ผมจะอ่านคร่าวๆ ว่า

๑. ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้เกิดจิตใจกว้างขวางยอมรับฟังและเคารพในเหตุผลของผู้อื่น
๒. สร้างความสมัครใจ เปิดโอกาสให้คนแสวงหาข้อเท็จจริงได้
๓. มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ ไม่มีใครผูกขาดความจริงไว้แต่ผู้เดียว
๔. นิยมการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีไม่ใช้ความรุนแรง
๕. มีระเบียบวินัยรู้จักสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ
๖. ยอมรับในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นคนว่าแต่ละคนมีเหตุผลและมีความเท่าเทียมกันเสมอ

กลุ่มเน้นแค่ ๖ ข้อนี้เป็นวิถีของประชาธิปไตย และสร้างจิตสำนึกนี้ไว้ให้เข้มแข็ง นั่นคือสิ่งที่พัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างยิ่ง และก็ทุกสถาบันด้วย จากนั้นพอเรากำหนดความคิดรวบยอด (concept) นี้ได้ ควรยึดเอา concept อันนี้ไปสร้างแบบอย่างในแต่ละสถาบันของเรา ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการศึกษา แนนอนการศึกษานั้นมีประชาธิปไตยอยู่พอสมควรแล้ว แต่เด็กนักเรียนที่จบมาก็ตามหรือขณะกำลังศึกษาก็ตามเขาต้องการแบบอย่างให้เห็นด้วยว่าผู้ใหญ่จะเป็นประชาธิปไตยกันแค่ไหน และคุณคิดว่าอะไรคือแบบอย่างที่จะให้เด็กจำได้ เพราะฉะนั้นถ้าจะเอา concept อันนี้ไปตรวจสอบหรือทดสอบกับแต่ละสถาบันหรือแต่ละหน่วยงาน ว่าหน่วยงานของเรานี้เป็นประชาธิปไตยแค่ไหน ผมว่าจะเป็นประโยชน์ที่ดีมาก ถ้าจะเปรียบเทียบกับว่าคุณเล่น QC เอาประชาธิปไตยนี่ละเป็น QC เอาวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยมากแค่ไหนเท่านั้นเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยที่ดีที่สุดแล้ว แล้วคุณจะสร้างแบบอย่างให้คนส่วนใหญ่ได้เห็นให้ประชาชนก็ตามซึ่งกำลังมีปัญหาว่าขาดการศึกษา ถ้าเขาเห็นแบบอย่างที่ถูกซึ่งเคยได้รับการเรียนรู้มา ก็จะทำให้เขาค่อนข้างที่จะมีความเป็นประชาธิปไตยได้มากขึ้น มีจิตสำนึกในประชาธิปไตยให้มากขึ้นแล้ว จากนั้นสิ่งทั้งหมดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องกัน และก็ต้องมีความจริงจังในการดำเนินงานด้วย

สุดท้ายประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ไม่เชื่อว่าทุกสถาบันจะรับไปได้หรือใครจะรับผิดชอบได้แต่ผู้เดียว แต่สิ่งหนึ่งซึ่งรับผิดชอบได้มากและกลุ่มเราคิดกันอยู่มากคือท่านทุกท่านต้องปลูกฝังประชาธิปไตย ปลูกฝังสำนึกประชาธิปไตยที่ตัวของท่านเอง ถ้าท่านกลับไปอ่าน หน้า ๔๙ ในหัวข้อเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยเป็นข้อๆ ๖ ข้อที่ผมอ้างเมื่อกี้นี้ ท่านลองทดสอบตัวท่านเองว่าท่านมีความเป็นประชาธิปไตย

แคไหนด้วยการใช้กับตัวท่านเอง ในครอบครัวท่านเอง บ้านท่านเองกับลูกท่านเอง ลูกในวัยเด็กก็ดี วัยหนุ่มก็ดี ลองดูซิว่ามีบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยแคไหนดูเท่านั้นแหละ ประชาธิปไตยเริ่มที่ตัวท่านทั้งนั้น จะพิจารณาประชาธิปไตยให้ได้กว้างขวางมั่นคงแคไหนดูถ้าตัวท่านไม่มีจิตสำนึกประชาธิปไตยแล้ว ผมเชื่อว่าจะไม่สำเร็จและกลุ่มของเราก็เชื่อเช่นนั้น ในส่วนที่เป็นสื่อมวลชนเรารู้ว่าเราบกพร่อง เราผิด เราพลาด เราจะพยายามแก้ไขสิ่งนั้น แต่ประชาธิปไตยต้องช่วยกันทุกท่าน แล้วพวกเราเห็นว่าประชาธิปไตยต้องเกิดด้วยตัวเองก่อน ขณะที่เราต้องการให้คนอื่นมีประชาธิปไตย เราต้องเป็นประชาธิปไตยด้วย

## พิธีปิดการสัมมนา

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖

ประธานในพิธี :

ฯพณฯ ประธานรัฐสภา นายมารุต บุณนาค

ผู้สรุปการสัมมนา :

ศาสตราจารย์ ดร.วิชฌู เครื่องาม  
รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ผู้รายงาน :

ร้อยโท ดร.สุวิทย์ ยอดมณี

ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนา  
ประชาธิปไตย

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ  
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

พิธีกร :

นายไสวรินทร์ วิเศษสมบัติ

# คำกล่าวสรุปการสัมมนา

## ของ

### ศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม

ขอประทานกราบเรียน ฯพณฯ ประธานรัฐสภา ผู้เป็นประธานในที่ประชุม

การสัมมนาซึ่งได้รับอนุญาตจากประธานรัฐสภาในฐานะเจ้าของสถานที่และได้ดำเนินการมาตั้งแต่เมื่อวานนี้จนกระทั่งถึงวันนี้ มีชื่อว่า “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” จัดขึ้นโดยดำริริเริ่มของคณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยซึ่งมี ดร.สุวิทย์ ยอดมณี เป็นประธานคณะอนุกรรมการดังกล่าวขึ้นอยู่กับคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สาเหตุที่คณะกรรมการจัดการสัมมนาได้เลือกเอาหัวข้อที่จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง ขึ้นมาเป็นหัวข้อการสัมมนาใน ๒ วันนี้ ไม่ใช่เพราะเหตุว่า เกิดความอิจฉา ลังเล สงสัยในคุณค่าหรือคุณธรรมของความเป็นประชาธิปไตยแต่อย่างไรก็หาไม่ แต่ทั้งนี้ได้ตระหนักในความสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขอย่างดี แต่ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองสำคัญจะพัฒนาระบอบการปกครองนี้อย่างไร ให้สถิตยสถานที่ยั่งยืนสมดังพระบรมราชปณิธานที่ได้ปรากฏไว้ในพระราชปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับเสมอมา และจากความคิดริเริ่มอันนี้เอง จึงได้จัดให้มีการสัมมนาระดับชาติขึ้น ๒ วัน คือ เมื่อวานนี้ และวันนี้ โดยดำเนินการจัดสัมมนาแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบย่อย ด้วยกัน ตั้งแต่ประการแรกก็คือมีการแจกแบบสอบถามไป ๒๘๕ ฉบับเพื่อระดมความคิดจากผู้ที่จะอาจไม่มีโอกาสมานั่งอยู่ ณ ที่ประชุมแห่งนี้ เมื่อได้ข้อสรุปจากแบบสอบถามเหล่านั้นแล้วก็ได้จัดให้มีการสัมมนาขึ้นในสถานที่แห่งนี้ โดยมีการบรรยายนำโดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นั้นเป็นวิธีการที่สอง และวิธีการที่สามก็คือจัดให้มีการอภิปรายกลุ่มโดยท่านผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน จนกระทั่งมาถึงวิธีการที่สี่ที่บังเกิดขึ้นในวันนี้และเพิ่งสิ้นสุดลงไปเมื่อสักครู่ก็คือ จัดประชุมกลุ่มย่อยมารวมทั้งสิ้น ๑๐ กลุ่ม เพื่อระดมความคิด สถิติปัญญามันสมอง ของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐและเอกชน

ประกอบกัน ฯลฯ ประธานที่เคารพ แม้จะมีวิธีการจัดสัมมนา ๔ รูปแบบ หรือ ๔ วิธีการย่อยๆ ดังกล่าว แต่ในที่สุดแล้วไม่ว่าจะเป็นผลมาจากการออกแบบ สอบถาม การอภิปราย การบรรยาย หรือการอภิปรายในที่ประชุมดังกล่าวก็ตาม ได้ข้อสรุปรวบยอดตรงกันว่า การที่จะพัฒนาระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยของไทยให้มั่นคงสถิตยเสถียรสถาพรสืบไปนั้น จะต้องมุ่งแก้ที่ ประเด็นใหญ่ๆ สำคัญ ๓ ประเด็นด้วยกันคือ

๑. จะต้องพัฒนาที่ตัวผู้เล่นการเมืองหรือผู้อยู่ในวงการการเมืองอันได้แก่นักการเมือง และพรรคการเมือง เป็นอาทิ

๒. จะพัฒนาแต่เพียงผู้เล่นการเมืองเท่านั้นก็คงไม่บังเกิดประโยชน์ถ้าหากว่าประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรือเจ้าของประเทศไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตยด้วย เพราะฉะนั้นที่ประชุมกลุ่มย่อย ทั้ง ๑๐ กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องตรงกันว่า จะต้องพัฒนาที่ประชาชนด้วยไม่ว่าจะเป็นประชาชนในภาครวมทั้งประเทศ หรือประชาชนที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพลกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวิชาการ สื่อมวลชน นักธุรกิจหรือกลุ่มชน มวลชนใดก็ตาม การพัฒนาประชาชนนั้นอาจเป็นเรื่องยากในการพัฒนามากกว่า นักการเมืองหรือพรรคการเมือง เพราะเหตุว่าต้องพัฒนาให้ประชาชนกลุ่ม ผลประโยชน์ดังกล่าวมีจิตสำนึกในทางการเมือง มีความรู้ความเข้าใจในทาง การเมือง ต้องพัฒนาให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่บางกลุ่มอาจจะ เรียกว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้จึก ในเรื่องของการเสียสละ อดทน อดกลั้น รู้จักยอมต่อความเห็นของฝ่ายข้างน้อย และเคารพความเห็นของฝ่ายข้างมาก ประการสำคัญต้องรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ มีน้ำใจนักกีฬา ซึ่งในแง่นี้มีผู้เสนอให้นำเอาระบบสหกรณ์เข้ามา ช่วยเสริม นอกจากนั้นประชาชนจะต้องเคารพกฎหมายของบ้านเมือง รู้จักเคารพ กติกากฎเกณฑ์ต่างๆ แม้แต่เจ้าพนักงานซึ่งเป็นประชาชนด้วย ก็ต้องรู้จักรักษา กฎหมายเหนืออื่นใด ประการสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนนั้น จะต้องแก้ ความยากจน กระจายรายได้พัฒนาชนบท ความข้อนี้ทำให้กระผมนึกถึงความจริง ประการหนึ่ง ซึ่งประชาชนจำนวนไม่น้อยได้รับทราบอยู่บ้างแล้ว เมื่อหลายปีที่แล้ว ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในท้องถิ่น ทุกกันดารท่ามกลางครั้งหนึ่ง เมื่อได้เสด็จพระราชดำเนินถึงบ้านผู้ใหญ่บ้านแห่งหนึ่ง

ผู้ใหญ่บ้านแห่งนั้นเห็นว่าบ้านของตนทรุดโทรมโกโรโกโส ก็พยายามตัดทานมิให้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนเรือนของตน แต่ในที่สุดก็ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปจนได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ ผู้ใหญ่ได้ยกเอาเก้าอี้ที่งดงามและแข็งแรงที่สุดในบ้านมาทอดถวายเพื่อประทับและพยายามคะยั้นคะยอขอพระราชทานเชิญให้ประทับบนเก้าอี้ ขณะที่ตนและข้าราชการที่ตามเสด็จนั่งราบอยู่กับพื้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงยอมประทับบนเก้าอี้ และทรงพระราชดำเนินมาประทับพื้นร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและประชาชนข้าราชการทั้งหลายนั้น แล้วรับสั่งขึ้นตอนหนึ่งว่า รู้กันบ้างหรือไม่ว่าทำไมพระเจ้าแผ่นดินเมืองไทย จึงไม่นั่งบนเก้าอี้ ปริศนาข้อนี้อุปมาเสมือนหนึ่งว่า รู้กันบ้างหรือไม่ว่าเหตุใดประเทศไทยพระมหากษัตริย์จึงมิได้ประทับอยู่แต่ในพระบรมมหาราชวัง แต่ออกมาประทับอยู่กับราษฎร แล้วทรงเฉลยว่าที่เป็นดังนี้เพราะประชาชนยังยากจนอยู่ เมื่อใดมีความยากจน เมื่อนั้นก็ไม่สามารถดิ้นรนเรียกร้องแสวงหาสิทธิเสรีภาพได้ เมื่อใดที่ยังไม่ได้สิทธิเสรีภาพ เมื่อนั้นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กระแสพระราชดำรัสครั้งนั้นหลายปีผ่านไปแล้ว แต่ก็สอดคล้องต้องกับความรู้สึกนึกคิดของหมู่ผู้เข้าร่วมการสัมมนาในวันนี้ว่า การแก้ปัญหาความยากจนนั้นเป็นเรื่องสำคัญและเป็นรากฐานอันยิ่งใหญ่ของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ฯพณฯ ประธานที่เคารพ นอกจากจะแก้ที่ตัวผู้เล่นการเมือง และแก้ที่ประชาชนแล้ว ยังมีช่องว่างอยู่ตรงกลางระหว่างประชาชนหรือพรรคการเมือง เหล่านั้นคือ กฎ กติกา ระเบียบต่างๆ คณะผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นสอดคล้องต้องกันทั้ง ๑๐ กลุ่มว่า จะต้องมีการพัฒนาการแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ รัฐธรรมนูญและรองลงมาคือ ทวิบทกฎหมายต่างๆ ของบ้านเมืองไม่ว่าจะกฎเกณฑ์เกี่ยวกับอายุผู้ออกเสียงเลือกตั้งวิธีการเลือกตั้ง กระบวนการควบคุมการเลือกตั้ง การกำจัดการฉ้อราษฎร์บังหลวง การส่งเสริมฟื้นฟูสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือระบบการปฏิบัติราชการที่เป็นอยู่ในประเทศก็ตาม

แนวทางที่จะใช้ในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยนั้น ที่ประชุมกลุ่มทั้ง ๑๐ กลุ่ม มีความเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องใช้สูตรที่รู้จักกันมาตั้งแต่เดิมแบบไทยๆ ว่า บวร “บวร” ซึ่งย่อมาจาก บ้าน วัด และโรงเรียน บ้านก็คือสถาบันครอบครัว วัดก็คือสถาบันศาสนา ไม่ว่าศาสนาตามคตินิยมของแต่ละหมู่แต่ละเหล่า และโรงเรียนก็คือสถาบันการศึกษา มาในยุคนี้อาจต้องเพิ่มอีกประการหนึ่งคือองค์กรอิสระสาธารณประโยชน์ของเอกชนทั้งหลายหรือที่เรียกกันว่า NGO ดำร่วมมือกัน

ได้ทั้ง บวร และ NGO ก็เชื่อว่าจะพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทยให้มั่นคง  
สืบไปได้ มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งท้ายเมื่อสักครู่ก่อนที่ ฯพณฯ ประธานจะเข้ามา  
ในห้องนี้ว่า เวลาพูดถึงการพัฒนาระบบประชาธิปไตยนั้น ขอบเขตกว้างขวางหา  
ที่สุดไม่ได้ พูดอย่างไรก็ถูกหมด ข้างอะไรไปก็ถูกทั้งสิ้น ซึ่งเป็นความจริง แต่  
ทุกคนที่มาประชุมอยู่ ณ ที่นี้มีความเชื่อและศรัทธาในระบบประชาธิปไตย  
และมีความเชื่อมั่นว่าถ้าได้ย่ำบ่อๆ ก็จะสะกิดเตือนใจฝึใจสืบไป เพราะฉะนั้น  
การดอกย้ำเป็นเรื่องสำคัญ การสัมมนาจึงบังเกิดขึ้นได้ในครั้งนี้ ความทั้งหมด  
ที่กระผมได้ทราบเรียน ฯพณฯ ผู้เป็นประธานมานี้ คือข้อสรุปโดยรวมย่อของการ  
การสัมมนา ๒ วัน คือ เมื่อวาน และวันนี้ อาจจะมีจุดบางข้อที่บางท่านอาจจะ  
ทัดทานหรือคัดค้านว่ามีได้มีผู้ใดพูดก็ขอประทานกราบเรียนสารภาพว่า กระผม  
ต่อเติมเสริมแต่งเองตามอัธยาศัย แม้กระนั้นก็ยังไม่สมบูรณ์ ส่วนที่ยังขาดอยู่  
และรอความสมบูรณ์ คือ คำกล่าวของ ฯพณฯ ประธานที่จะให้แก่ที่ประชุมแห่งนี้  
เพื่อให้การสัมมนาครั้งนี้ได้ผลและข้อสรุปที่สมบูรณ์ ลำดับสืบไป กระผมเชื่อว่า  
ท่านประธานคณะอนุกรรมการการจัดการสัมมนาจะได้กราบเรียนรายละเอียดอื่นๆ  
เพิ่มเติม กราบขอบพระคุณครับ

**คำกล่าวรายงาน**  
**ของ**  
**ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี**  
**ประธานคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย**

กราบเรียน ฯพณฯ ประธานรัฐสภาที่เคารพ

คณะผู้จัดสัมมนามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ ฯพณฯ กรุณาให้เกียรติเป็น ผู้ปิดการสัมมนาเรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” ซึ่งริเริ่มขึ้นโดย คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ ของชาติ ในระหว่างวันที่ ๒๒-๒๓ กุมภาพันธ์ ศกนี้ กระผมขอกราบเรียนให้ ทราบว่า คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยได้เสนอเรื่องการจัด สัมมนาเป็นเวลาพิเศษแล้ว แต่ไม่ได้รับการอนุมัติจากทางราชการในสมัยนั้น เนื่องจากเห็นว่ากาลเวลายังไม่เหมาะสม การสัมมนาครั้งนี้ประสบความสำเร็จเป็น อย่างดียิ่ง ได้ข้อคิดและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ซึ่งจะได้ประมวลสรุปผลต่อ คณะรัฐบาลต่อไป

การที่การสัมมนาครั้งนี้ได้รับความสำเร็จเรียบร้อยนั้น ปัจจัยหนึ่ง คือ ได้รับความร่วมมือประสานงานเป็นอย่างดีจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงไทย จำกัด มูลนิธิพัฒนาข้าราชการ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ และบริษัททิพย์ประกันภัย จำกัด คณะผู้จัด สัมมนาขอขอบพระคุณหน่วยงานดังกล่าวที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณคณะอนุกรรมการทุกฝ่ายและเจ้าหน้าที่ของ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐสภาที่ร่วมมือทำงาน กันอย่างเข้มแข็งและหวังว่าจะได้รับความร่วมมืออีกในโอกาสอันควรต่อไป

ในโอกาสนี้ใคร่ขอเรียนเชิญ ฯพณฯ ประธานรัฐสภาได้กล่าวปิดการสัมมนา เพื่อเป็นเกียรติและเป็นกำลังใจแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วย ขอกราบขอบพระคุณครับ

# คำกล่าวปิดการสัมมนา

ของ

ฯพณฯ ประธานรัฐสภา นายมารุต บุณนาค

ในพิธีปิดการสัมมนา

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

ณ ห้องประชุมรัฐสภา

ท่านผู้มีเกียรติ และท่านผู้เข้าร่วมสัมมนา

การสัมมนานี้สำคัญและสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของสถานการณ์ได้ถึงเวลาที่จะยุติลงแล้ว ตลอดเวลา ๒ วันของการสัมมนา ท่านผู้มีเกียรติและผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เสนอความคิดเห็นทั้งในด้านหลักการและแนวทางปฏิบัติในรูปธรรมอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง นับว่าเป็นการประกอบกิจกรรมเพื่อพัฒนาประเทศชาติอย่างน่าสรรเสริญ การสัมมนาครั้งนี้ช่วยให้เราได้ทำความเข้าใจได้ตรงกันในเรื่องความหมายและวิธีปฏิบัติของประชาธิปไตย ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถพัฒนาประชาธิปไตยให้มั่นคงได้ตามวัตถุประสงค์ของการสัมมนาครั้งนี้ ผลได้พิเศษที่ผมอยากจะทำวาทะก็คือ ความตระหนักร่วมกันว่าระบอบประชาธิปไตยของไทยจะพัฒนาไปได้ก็ด้วยการยึดมั่นในหลักการปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือการปกครองโดยหลักยุติธรรม การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี การกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเมืองทุกระดับ หวังว่าผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่านจะได้นำทักษะและแนวคิดแนวทางปฏิบัติจากการสัมมนาครั้งนี้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อไป

หนึ่งในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบต่องานของสภา ผมขอยืนยันว่ารัฐสภานี้จะปฏิบัติงานอย่างสุดกำลังเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้ยั่งยืนสืบไป บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ผมขอปิดการสัมมนาครั้งนี้ ขออวยพรให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาทุกท่านจงประสบความสำเร็จในการสัมมนาและได้รับสิ่งที่พึงปรารถนาทุกประการ และขอให้ทุกท่านมีความสุขสมบูรณ์ มีพลานามัยที่เข้มแข็งเพื่อเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยตลอดไป ขอขอบคุณครับ

**คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่ ๓/๒๕๖๖**  
**เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจจัดสัมมนา**  
**เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง”**

เพื่อให้การสัมมนา เรื่อง “จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไรให้มั่นคง” ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงไทย จำกัด มูลนิธิพัฒนาข้าราชการ และสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมรัฐสภา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจจัดสัมมนา ดังนี้

๑. ฝ่ายอำนวยการ มีหน้าที่กำหนดกรอบนโยบายและแนวทางการสัมมนา เพื่อให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ นำไปปฏิบัติ พิจารณากลับกรองข้อเสนองานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ก่อนกำหนดเป็นข้อปฏิบัติในการจัดสัมมนา กำกับดูแลและประสานการดำเนินงานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการสัมมนา และให้คำปรึกษาในการดำเนินงานแก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย

- |   |                                   |
|---|-----------------------------------|
| ๑.๑ ปลัดกระทรวงมหาดไทย  | เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษา           |
| ๑.๒ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ                                     | เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษา           |
| ๑.๓ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร                                   | เป็นอนุกรรมการที่ปรึกษา           |
| ๑.๔ นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์                                     | เป็นประธานอนุกรรมการ              |
| ๑.๕ ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี                                     | เป็นรองประธานอนุกรรมการ           |
| ๑.๖ ว่าที่ร้อยตรี เสมอใจ พุ่มพวง                              | เป็นรองประธานอนุกรรมการ           |
| ๑.๗ นางสาวจำเรียง ภาวิจิตร                                    | เป็นรองประธานอนุกรรมการ           |
| ๑.๘ ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย               | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๙ ผู้แทนธนาคารกรุงไทย จำกัด                                 | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๐ ประธานกรรมการมูลนิธิพัฒนาข้าราชการ                       | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๑ นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย                   | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๒ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายการเมือง (นายอาคม เอ่งฉ้วน) | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๓ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายบริหาร                      | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๔ ผู้ช่วยเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (นางสิริมาลย์ รัตนวรพงศ์)   | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๕ นายวิษณุ เครืองาม  | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๖ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์                                   | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๗ นายคำรณ ณ ลำพูน  | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๘ พลตำรวจตรี จิตติ โรจนเวทย์                               | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๑๙ นายสมาน รังสิโยกฤษฏ์                                     | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๐ นางธัชกร เหมะจันทร์                                      | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๑ นายเย็นใจ เลหาวนิช                                       | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๒ นายวีระ บำรุงรักษ์                                       | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๓ นายจิรโชค วีระสัย  | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๔ นายสุวัช สิงห์พันธุ์                                     | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๕ นายสุธี สุทธิสมบุญ                                       | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๖ ผู้อำนวยการกองสถานที่ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร    | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๗ พันเอก มานะ เกษรศิริ                                     | เป็นอนุกรรมการ                    |
| ๑.๒๘ นายณรงค์ เทียนส่อง                                       | เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ        |
| ๑.๒๙ นายพิชิต ตระหนักกิจ                                      | เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ |
| ๑.๓๐ นายนพพร บุญแก้ว  | เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ |
| ๑.๓๑ นายวิมล กสิบุตร  | เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ |

๒. ฝ่ายวิชาการ เอกสารและประเมินผลการสัมมนา มีหน้าที่ประสานงานจัดหาและรวบรวมเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการสัมมนา และจัดทำเป็นรูปเล่มให้เสร็จสิ้นก่อนวันสัมมนาแล้วมอบให้ฝ่ายทะเบียน จัดทำแบบประเมินผลทั้งก่อนและหลังการสัมมนาและวิเคราะห์ประเมินผลการสัมมนา ถอดเทปคำบรรยายและอื่นๆ ในการสัมมนา จัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายผู้เข้าสัมมนา สรุปผลการสัมมนา และจัดทำรายงานผลการสัมมนาเพื่อแจกจ่ายและเผยแพร่ ประกอบด้วย

๒.๑ นายณรงค์ เทียนสัง	เป็นประธานอนุกรรมการ
๒.๒ นางสาวจำเรียง ภาวิจิตร์	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๒.๓ ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย	เป็นอนุกรรมการ
๒.๔ ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ	เป็นอนุกรรมการ
๒.๕ ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	เป็นอนุกรรมการ
๒.๖ ผู้แทนองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๒.๗ ผู้แทนธนาคารกรุงไทย จำกัด	เป็นอนุกรรมการ
๒.๘ ผู้แทนมูลนิธิพัฒนาข้าราชการ	เป็นอนุกรรมการ
๒.๙ ผู้แทนสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๐ นายสมาน รังสิโยกฤษฎ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๑ นายวีระ บำรุงรักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๒ ว่าที่ร้อยตรี เสมอใจ พุ่มพวง	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๓ พลตำรวจตรี จิตติ โรจนเวทย์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๔ นายเย็นใจ เลาหวณิช	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๕ นายจิรโชค วีระสัย	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๖ นายสุวัช สิงห์พันธุ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๗ นายสุธี สุทธิสมบูรณ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๘ นางสุภัทร สวัสดิ์รักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๑๙ พันเอก มานะ เกษรศิริ	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๐ นายไสวรินทร์ วิเศษสมบัติ	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๑ นายเนตร บัวโตน	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๒ ร้อยตำรวจเอก ภาณุ พันเนียม	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๓ นางสมสรุวงศ์ ภูสุรพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๔ นายอัศวเมศวร์ ทองนวล	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๕ นายบรรณพงษ์ ตามาพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๖ นายพลาตศิัย สิทธิธัญกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๒.๒๗ นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๒.๒๘ นายนพพร บุญแก้ว	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๒๙ นายวิมล กลีบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๓. ฝ่ายพิธีการ มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับพิธีการสัมมนาทั้งพิธีเปิด-ปิด การสัมมนา ร่างคำกล่าวรายงาน และคำกล่าวของประธานในพิธีเปิด-ปิดการสัมมนา จัดพิธีการเพื่อประกาศและชี้แจงเรื่องต่างๆ ตลอดการสัมมนา และกำกับดูแลการสัมมนาให้เป็นไปตามกำหนดการ หรือจะพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกำหนดการใหม่หากมีความจำเป็น ประกอบด้วย

๓.๑ นางสาวจำเรียง ภาวิจิตร์	เป็นประธานอนุกรรมการ
๓.๒ นางสุภัทร สวัสดิ์รักษ์	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๓.๓ นายอนุวัฒน์ ธรรมรัช	เป็นอนุกรรมการ
๓.๔ นายกำพล แก้วทองดี	เป็นอนุกรรมการ
๓.๕ ผู้แทนกองสถานที่ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	เป็นอนุกรรมการ
๓.๖ นายสุธี สุทธิสมบูรณ์	เป็นอนุกรรมการ
๓.๗ พันเอก มานะ เกษรศิริ	เป็นอนุกรรมการ
๓.๘ นายไสวรินทร์ วิเศษสมบัติ	เป็นอนุกรรมการ

๓.๙	นางสาววันเพ็ญ เข็นตระกูล	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๐	นางสาวดารณี มณีดิษฐ์	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๑	นางสมสุรางค์ กุรสุรพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๒	นางประไพพรรณ เวชรักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๓	นางสาวประพัฒน์ศรี ภัคดีสมบัติ	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๔	นายพลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๓.๑๕	นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๓.๑๖	นายนพพร บุญแก้ว	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓.๑๗	นายวิมล กลีบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่จัดการแถลงข่าวการสัมมนาต่อสื่อมวลชน ก่อนวันสัมมนา จัดทำข่าวแจกจ่ายให้สื่อมวลชนในวันแถลงข่าว และวันสัมมนาเชิญสื่อมวลชนและอำนวยความสะดวกให้แก่สื่อมวลชน จัดเจ้าหน้าที่ประจำโต๊ะประชาสัมพันธ์เพื่อชี้แจงและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการสัมมนาในวันสัมมนา และจัดการบันทึกภาพกิจกรรมต่างๆ ในการสัมมนา ประกอบด้วย

๔.๑	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	เป็นประธานอนุกรรมการ
๔.๒	รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ (นายอรุณ งามดี)	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๔.๓	นายกสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๔	นายกสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๕	นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๖	นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๗	นายกสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๘	ประธานโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๙	นายกสมาคมโฆษณาธุรกิจแห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๐	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๑	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๒	ผู้อำนวยการกองผลิตสื่อบุคคลกรมประชาสัมพันธ์	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๓	ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติกรมประชาสัมพันธ์	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๔	ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๕	ผู้อำนวยการกองข่าวในประเทศกรมประชาสัมพันธ์	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๖	ผู้อำนวยการกองงานโฆษกสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๗	นายณรงค์ เทียนส่อง	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๘	นายวิทยา วิทยาอำนวยคุณ	เป็นอนุกรรมการ
๔.๑๙	นางสุภัทร สวัสดิ์รักษา	เป็นอนุกรรมการ
๔.๒๐	นางสาววันเพ็ญ เข็นตระกูล	เป็นอนุกรรมการ
๔.๒๑	นางสาวดารณี มณีดิษฐ์	เป็นอนุกรรมการ
๔.๒๒	นายพลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๔.๒๓	นางสาวสุมิตรา อมรายน	เป็นอนุกรรมการ
๔.๒๔	นายปราโมทย์ สัชฌุกร	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๔.๒๕	นางชนิษฐา จิตต์ประกอบ	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๒๖	นางสาววรรณสิริ โมรากุล	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔.๒๗	นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔.๒๘	นายวิมล กลีบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. ฝ่ายสถานที่และสวัสดิการ มีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ แสง เสียง และป้ายต่างๆ เกี่ยวกับการสัมมนา ตลอดจนอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีเปิด-ปิดสัมมนาและในระหว่างการประชุมจัดเตรียมเครื่องดื่มสำหรับประธานในพิธีเปิด-ปิด แยกผู้มีเกียรติ ผู้บรรยาย วิทยากร และจัดเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกด้วย จัดเตรียมสถานที่จอดรถยนต์และบัตรจอดรถ

รายนต์ จัดเลี้ยงอาหารกลางวัน เครื่องดื่มและอาหารว่างระหว่างพักรวมทั้งจัดหาผ้าคลุมไว้บริการแก่ผู้เข้าสัมมนา และจัดฉาย ภาพนิ่งหรือวีดิทัศน์ หรือเปิดเพลงระหว่างพักรกลางวันตามที่เห็นสมควร ประกอบด้วย

๕.๑	ร้อยตำรวจตรี ปรีชา จันทร์ทิม	เป็นประธานอนุกรรมการ
๕.๒	ร้อยตำรวจตรี สารีวย พงษ์นาค	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๕.๓	นายณรงค์ เทียนสง	เป็นอนุกรรมการ
๕.๔	พันเอก มานะ เกษศิริ	เป็นอนุกรรมการ
๕.๕	นางสุภาวรัตน์ วสะภาคย์	เป็นอนุกรรมการ
๕.๖	นายวัชรินทร์ จอมพลาพล	เป็นอนุกรรมการ
๕.๗	นายไพบูลย์ วราทะไพฑูรย์	เป็นอนุกรรมการ
๕.๘	นายเสถียร พิกุลณี	เป็นอนุกรรมการ
๕.๙	นายทวีเดช ทั้งศรี	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๐	นายยรรยง รักษาคม	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๑	นายอาคม วัฒนพันธ์	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๒	นางสมสุรางค์ กุรสุรพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๓	นายอัศวินเมศวร์ ทองนวล	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๔	นางสนทยา อัดถาวร	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๕	นายอุทัย บุญปั้น	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๖	นายสายัณห์ รัตนเวชานนท์	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๗	นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๘	นายนพพร บุญแก้ว	เป็นอนุกรรมการ
๕.๑๙	นายกิตติ จันทร์ส่อง	เป็นอนุกรรมการ
๕.๒๐	นางนันทนวล บุรณศรี	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๕.๒๑	นายนิสิต ศรีแก้ว	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕.๒๒	นายวิมล กสิบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๖. ฝ่ายทะเบียน มีหน้าที่จัดเตรียมระบบการลงทะเบียน จัดเตรียมป้ายชื่อติดอกเสื้อ สำหรับผู้เข้าสัมมนา คณะ อนุกรรมการเฉพาะกิจ และวิทยากรประจำกลุ่ม จัดเตรียมป้ายชื่อวิทยากรผู้อภิปราย จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการลงทะเบียน จัดเตรียมแฟ้มเอกสารประกอบการสัมมนา และจัดเจ้าหน้าที่ลงทะเบียน จ่ายป้ายชื่อและแฟ้มเอกสาร และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ลงทะเบียน ประกอบด้วย

๖.๑	พันเอก มานะ เกษศิริ	เป็นประธานอนุกรรมการ
๖.๒	นายสุธี สุทธิสมบูรณ์	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๖.๓	ผู้แทนศูนย์ปฏิบัติการแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	เป็นอนุกรรมการ
๖.๔	นางสมสุรางค์ กุรสุรพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๖.๕	นายอัศวินเมศวร์ ทองนวล	เป็นอนุกรรมการ
๖.๖	นางประไพพรรณ เวชรักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๖.๗	นางถนอมศรี วิไลจิตต์	เป็นอนุกรรมการ
๖.๘	นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๖.๙	นายนพพร บุญแก้ว	เป็นอนุกรรมการ
๖.๑๐	นายวรวิมล หอมเนียม	เป็นอนุกรรมการ
๖.๑๑	นายกิตติ จันทร์ส่อง	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๖.๑๒	นายวิมล กสิบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๖.๑๓	นางสาวมณีวรรณ นาคาพงษ์	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๗. ฝ่ายประสานงานและการเงิน มีหน้าที่เชิญประธานในพิธีเปิด-ปิดการสัมมนา แยกผู้มีเกียรติ ผู้บรรยาย วิทยากร และผู้เข้าสัมมนาตามที่ได้กำหนดไว้รวมทั้งการประสานงานที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้การสัมมนาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เบิกจ่ายเงินให้แก่ฝ่ายต่างๆ บันทึกและรวบรวมหลักฐานการใช้จ่ายเงิน ปฏิบัติงานด้านการเงินอื่นๆ และรับผิดชอบงาน อื่นใดที่ไม่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายใดโดยเฉพาะ ประกอบด้วย

๗.๑	พลตำรวจตรี จิตติ โรจนเวทย์	เป็นประธานอนุกรรมการ
๗.๒	นายณรงค์ เทียนส่อง	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๗.๓	นางธัชกร เหมะจันทร์	เป็นรองประธานอนุกรรมการ
๗.๔	นายสุธี สุทธิสมบูรณ์	เป็นอนุกรรมการ
๗.๕	นายวิทยา วิทยอำนวยคุณ	เป็นอนุกรรมการ
๗.๖	นายโสวรินทร์ วิเศษสมบัติ	เป็นอนุกรรมการ
๗.๗	นายเนตร บัวโทน	เป็นอนุกรรมการ
๗.๘	นางสมสุรางค์ กุรสุรพงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๗.๙	นางประไพพรรณ เวชรักษ์	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๐	นางสาวประพัฒน์ศรี ภักดีสมบัติ	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๑	นางถนอมศรี วิไลจิตต์	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๒	นายพิชิต ตระหนักกิจ	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๓	นายนพพร บุญแก้ว	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๔	นายวรวิทย์ หอมเนียม	เป็นอนุกรรมการ
๗.๑๕	นายกิตติ จันทร์ส่อง	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๗.๑๖	นายวิมล กสิบุตร	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗.๑๗	นางสาวมณีวรรณ นาคาพงษ์	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๓๖ เป็นต้นไป  
ถึง ณ วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖



(นายบัญญัติ บรรทัดฐาน)  
รองนายกรัฐมนตรี  
ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

## รายชื่อ หน่วยงาน องค์กร บุคคล ที่เรียนเชิญเข้าร่วมสัมมนา

<b>๑. ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ</b>	จำนวน	๑๐๐	คน
<b>๑.๑ สำนักงานรัฐมนตรี</b>	จำนวน	๑๕	คน
๑.๑.๑ ปลัดสำนักงานรัฐมนตรี			
๑.๑.๒ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี			
๑.๑.๓ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ			
๑.๑.๔ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ			
๑.๑.๕ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน			
๑.๑.๖ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ			
๑.๑.๗ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ			
๑.๑.๘ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ			
๑.๑.๙ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์			
๑.๑.๑๐ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ฝ่ายบริหาร			
๑.๑.๑๑ ผู้อำนวยการส่วนกิจการพลเรือน สำนักเลขาธิการ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน			
๑.๑.๑๒ ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย			
๑.๑.๑๓ ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย			
๑.๑.๑๔ ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย			
<b>๑.๒ กระทรวงกลาโหม</b>	จำนวน	๕	คน
๑.๒.๑ ปลัดกระทรวงกลาโหม			
๑.๒.๒ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด			
๑.๒.๓ ผู้บัญชาการกองทัพบก			
๑.๒.๔ ผู้บัญชาการกองทัพเรือ			
๑.๒.๕ ผู้บัญชาการกองทัพอากาศ			
<b>๑.๓ กระทรวงการคลัง</b>	จำนวน	๑	คน
๑.๓.๑ ปลัดกระทรวงการคลัง			
<b>๑.๔ กระทรวงการต่างประเทศ</b>	จำนวน	๒	คน
๑.๔.๑ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ			
๑.๔.๒ อธิบดีกรมสารนิเทศ			
<b>๑.๕ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์</b>	จำนวน	๓	คน
๑.๕.๑ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์			
๑.๕.๒ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร			
๑.๕.๓ อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์			
<b>๑.๖ กระทรวงคมนาคม</b>	จำนวน	๔	คน
๑.๖.๑ ปลัดกระทรวงคมนาคม			
๑.๖.๒ อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข			
๑.๖.๓ ผู้ว่าการการสื่อสารแห่งประเทศไทย			
๑.๖.๔ ผู้อำนวยการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ			
<b>๑.๗ กระทรวงพาณิชย์</b>	จำนวน	๓	คน
๑.๗.๑ ปลัดกระทรวงพาณิชย์			
๑.๗.๒ อธิบดีกรมการประกันภัย			
๑.๗.๓ อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา			
<b>๑.๘ กระทรวงมหาดไทย</b>	จำนวน	๓๐	คน
๑.๘.๑ ปลัดกระทรวงมหาดไทย			
๑.๘.๒ อธิบดีกรมการปกครอง			
๑.๘.๓ อธิการวิทยาลัยการปกครอง กรมการปกครอง			
๑.๘.๔ อธิบดีกรมตำรวจ			

- ๑.๘.๕ ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล  
 ๑.๘.๖ ผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน  
 ๑.๘.๗ ผู้บัญชาการตำรวจภูธร ๑, ๒, ๓ และ ๔ รวม ๔ คน  
 ๑.๘.๘ ผู้บัญชาการตำรวจสันติบาล  
 ๑.๘.๙ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน  
 ๑.๘.๑๐ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์  
 ๑.๘.๑๑ อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน  
 ๑.๘.๑๒ เลขาธิการเร่งรัดพัฒนาชนบท  
 ๑.๘.๑๓ เลขาธิการสำนักงานประกันสังคม  
 ๑.๘.๑๔ ผู้ว่าการการทางพิเศษแห่งประเทศไทย  
 ๑.๘.๑๕ ผู้ว่าการเคหะแห่งชาติ  
 ๑.๘.๑๖ ผู้ว่าการประปาส่วนภูมิภาค  
 ๑.๘.๑๗ ผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ ๑ คน รวม ๕ คน (ตามที่กระทรวงมหาดไทยเห็นสมควร)  
 ๑.๘.๑๘ นายกเทศมนตรีในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ ๑ คน รวม ๕ คน (ตามที่กระทรวงมหาดไทยเห็นสมควร)  
 ๑.๘.๒๒ นายกเมืองพัทยา
- ๑.๙ กระทรวงยุติธรรม** จำนวน ๒ คน  
 ๑.๙.๑ ปลัดกระทรวงยุติธรรม  
 ๑.๙.๒ เลขาธิการส่งเสริมตุลาการ
- ๑.๑๐ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม** จำนวน ๓ คน  
 ๑.๑๐.๑ ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม  
 ๑.๑๐.๒ อธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม  
 ๑.๑๐.๓ เลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ๑.๑๑ กระทรวงศึกษาธิการ** จำนวน ๒๐ คน  
 ๑.๑๑.๑ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ  
 ๑.๑๑.๒ อธิบดีกรมการฝึกหัดครู  
 ๑.๑๑.๓ อธิบดีกรมการศาสนา  
 ๑.๑๑.๔ อธิบดีกรมวิชาการ  
 ๑.๑๑.๕ อธิบดีกรมพลศึกษา  
 ๑.๑๑.๖ อธิบดีกรมสามัญศึกษา  
 ๑.๑๑.๗ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน  
 ๑.๑๑.๘ เลขาธิการคณะกรรมการศึกษาเอกชน  
 ๑.๑๑.๙ เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ  
 ๑.๑๑.๑๐ เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ  
 ๑.๑๑.๑๑ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครู  
 ๑.๑๑.๑๒ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล  
 ๑.๑๑.๑๓ อธิการสหวิทยาลัย ๘ แห่ง รวม ๘ คน
- ๑.๑๒ กระทรวงสาธารณสุข** จำนวน ๔ คน  
 ๑.๑๒.๑ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข  
 ๑.๑๒.๒ อธิบดีกรมการแพทย์  
 ๑.๑๒.๓ อธิบดีกรมอนามัย  
 ๑.๑๒.๔ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา
- ๑.๑๓ กระทรวงอุตสาหกรรม** จำนวน ๒๔ คน  
 ๑.๑๓.๑ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม  
 ๑.๑๓.๒ อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม
- ๑.๑๔ ทบวงมหาวิทยาลัย** จำนวน ๑ คน  
 ๑.๑๔.๑ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

<b>๑.๑๕ หน่วยงานอิสระ</b>	จำนวน	๒	คน
๑.๑๕.๑ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร			
๑.๑๕.๒ เลขาธิการวุฒิสภา			
๑.๑๕.๓ อัยการสูงสุด			
<b>๑.๑๖ กรุงเทพมหานคร</b>	จำนวน	๓	คน
๑.๑๖.๑ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร			
๑.๑๖.๒ ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร			
๑.๑๖.๓ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร			
<b>๒. นักวิชาการ</b>	จำนวน	๖๒	คน
๒.๑ อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			
๒.๒ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์			
๒.๓ อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น			
๒.๔ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่			
๒.๕ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์			
๒.๖ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง			
๒.๗ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล			
๒.๘ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี			
๒.๙ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร			
๒.๑๐ อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์			
๒.๑๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ			
๒.๑๒ อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา			
๒.๑๓ อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช			
๒.๑๔ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี			
๒.๑๕ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์			
๒.๑๖ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้			
๒.๑๗ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี			
๒.๑๘ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ			
๒.๑๙ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง			
๒.๒๐ อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพ			
๒.๒๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัยสยาม			
๒.๒๒ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต			
๒.๒๓ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีปทุม			
๒.๒๔ อธิการบดีมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย			
๒.๒๕ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ			
๒.๒๖ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก)			
๒.๒๗ อธิการวิทยาลัยเกษมบัณฑิต			
๒.๒๘ อธิการวิทยาลัยภาคกลาง			
๒.๒๙ อธิการวิทยาลัยรังสิต			
๒.๓๐ อธิการวิทยาลัยสยามบัณฑิต			
๒.๓๑ นายชัยอนันต์ สมุทรวานิช			
๒.๓๒ นายจรูญ สุภาพ			
๒.๓๓ นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ			
๒.๓๔ นายสุดจิต บุญบงการ			
๒.๓๕ นางประทุมพร วัชรเสถียร			
๒.๓๖ นายลิขิต อีร์เวคิน			
๒.๓๗ นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง			
๒.๓๘ นายสมบัติ จันทร์วงศ์			

- ๒.๓๙ นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
- ๒.๔๐ นายธีรยุทธ บุญมี
- ๒.๔๑ นายเสกสรร ประเสริฐกุล
- ๒.๔๒ นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
- ๒.๔๓ นายนิธิ เอียวศรีวงศ์
- ๒.๔๔ นายพูนศักดิ์ วรรณะพงศ์
- ๒.๔๕ นายสุชุม นวลสกุล
- ๒.๔๖ นายสิทธิพันธ์ พุทธทนต์
- ๒.๔๗ นางทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ
- ๒.๔๘ นายประเวศ วลี
- ๒.๔๙ นายจีระ หงส์ลดารมภ์
- ๒.๕๐ นายระพี สาคริก
- ๒.๕๑ นายเสน่ห์ จามริก
- ๒.๕๒ นายอรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ
- ๒.๕๓ นายเทว โดจิกราร
- ๒.๕๔ นายเจตนา นาควัชระ
- ๒.๕๕ นายทวีป ศิริวิเศษ
- ๒.๕๖ นายสมเจตน์ ไวยการณ
- ๒.๕๗ นายนิพนธ์ ศศิธร
- ๒.๕๘ นายบุญทัน ดอกไธสง
- ๒.๕๙ นายวรเดช จันทรศร
- ๒.๖๐ นายไพบูลย์ ช่างเรียน
- ๒.๖๑ นายสมพร แสงชัย
- ๒.๖๒ นายชัยณรงค์ มณฑิยวิเชียรฉาย

๓. **องค์กรเอกชนที่เกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม**

จำนวน ๕๑ คน

- ๓.๑ ประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
- ๓.๒ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- ๓.๓ ประธานสมาคมธนาคารไทย
- ๓.๔ นายกสมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย
- ๓.๕ ประธานกรรมการสหสมาคมชาวไร่ไถ้แห่งประเทศไทย
- ๓.๖ นายกสมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย
- ๓.๗ นายกสมาคมโรงสีข้าว
- ๓.๘ นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยและกรรมการบริหาร
- ๓.๙ นายกสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- ๓.๑๐ นายกสมาคมชาวม้งแห่งประเทศไทย
- ๓.๑๑ ประธานสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- ๓.๑๒ นายกสมาคมเพื่อความมั่นคงของชาติ
- ๓.๑๓ นายกยวสมาคมแห่งประเทศไทย
- ๓.๑๔ ประธานสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์
- ๓.๑๕ นายกสมาคมสตรีไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
- ๓.๑๖ นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย
- ๓.๑๗ นายกสมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย
- ๓.๑๘ นายกสมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย
- ๓.๑๙ นายกสมาคมโฆษณาธุรกิจแห่งประเทศไทย
- ๓.๒๐ นายกสมาคมนักธุรกิจสัมพันธ์แห่งประเทศไทย
- ๓.๒๑ นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
- ๓.๒๒ นายกสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย

รวม ๒ คน

๓.๒๓	นายกสมาคมเสริมศึกษาสัมพันธ์ธรรมศาสตร์	
๓.๒๔	นายกสมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย	
๓.๒๕	ประธานสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย	
๓.๒๖	ประธานสภาองค์การนายจ้างแห่งประเทศไทย	
๓.๒๗	ประธานสภาลูกจ้างแห่งชาติ	
๓.๒๘	ประธานสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย	
๓.๒๙	ประธานสภาองค์การลูกจ้างแรงงานเสรีแห่งชาติ	
๓.๓๐	ประธานกรรมการมูลนิธิพัฒนาข้าราชการและกรรมการบริหาร	รวม ๒ คน
๓.๓๑	ประธานกรรมการมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์	
๓.๓๒	ประธานกรรมการมูลนิธิหมอบ้าน	
๓.๓๓	ประธานกรรมการมูลนิธิเด็ก	
๓.๓๔	ประธานกรรมการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก	
๓.๓๕	ประธานกรรมการมูลนิธิฟื้นฟูชนบท	
๓.๓๖	ประธานกรรมการมูลนิธิอาเซียน	
๓.๓๗	ประธานกรรมการมูลนิธิเพื่อสังคมไทย	
๓.๓๘	ประธานกรรมการมูลนิธิร่วมกตัญญู	
๓.๓๙	ประธานกรรมการมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง	
๓.๔๐	เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย	
๓.๔๑	นายกสโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย	
๓.๔๒	นายกสโมสรไลออนแห่งประเทศไทย	
๓.๔๓	ประธานกลุ่มอาสาประชามติ	
๓.๔๔	ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน	
๓.๔๕	นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	
๓.๔๖	จุฬาราชมนตรี	
๓.๔๗	มุขนายกมิสซัง	
๓.๔๘	ประมุขครุฑราชมณี	
๓.๔๙	นายกสมาคมศรีครูสิงห์สภา	
<b>๔. สื่อมวลชน</b>		<b>จำนวน ๕๐ คน</b>
๔.๑	ประธานสมาพันธ์หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	
๔.๒	นายกสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	
๔.๓	นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	
๔.๔	นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย	
๔.๕	นายกสโมสรผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจ	
๔.๖	นายกสโมสรผู้สื่อข่าวการเมือง	
๔.๗	นายกสมาคมนักจัดรายการข่าววิทยุ	
๔.๘	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง ๓	
๔.๙	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕	
๔.๑๐	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง ๗	
๔.๑๑	ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง ๙ อ.ส.ม.ท.	
๔.๑๒	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑	
๔.๑๓	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ ท ท ท	
๔.๑๔	ผู้อำนวยการสำนักข่าวไทย	
๔.๑๕	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ	
๔.๑๖	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ	
๔.๑๗	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลินิวส์	
๔.๑๘	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน	
๔.๑๙	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์แนวหน้า	
๔.๒๐	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลินิวส์	

- ๔.๒๑ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บ้านเมือง
- ๔.๒๒ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ดาวสยาม
- ๔.๒๓ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน
- ๔.๒๔ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ข่าวสด
- ๔.๒๕ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ
- ๔.๒๖ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจ
- ๔.๒๗ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
- ๔.๒๘ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น
- ๔.๒๙ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามโพสต์รายวัน
- ๔.๓๐ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันสยาม
- ๔.๓๑ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายสัปดาห์
- ๔.๓๒ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชนรายสัปดาห์
- ๔.๓๓ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์แนวหน้ารายสัปดาห์
- ๔.๓๔ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์
- ๔.๓๕ บรรณาธิการนิตยสารหลักไท
- ๔.๓๖ บรรณาธิการนิตยสารข่าวพิเศษ
- ๔.๓๗ บรรณาธิการนิตยสารสกุลไทย
- ๔.๓๘ นายกสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย
- ๔.๓๙ นายกสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย
- ๔.๔๐ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
- ๔.๔๑ ผู้จัดการใหญ่สำนักข่าวรอยเตอร์
- ๔.๔๒ ผู้จัดการใหญ่สำนักข่าวซินหัวส์
- ๔.๔๓ นายปรีชา ททรัพย์โสภา
- ๔.๔๔ นายปราโมทย์ รัฐวินิจฉัย
- ๔.๔๕ หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์
- ๔.๔๖ นายวิทยา สุขดำรงค์
- ๔.๔๗ นายวุฒิ เวญจันทร์
- ๔.๔๘ นางสาวศรดี เปรมปรีดี
- ๔.๔๙ นายสมเกียรติ อ่อนวิมล
- ๔.๕๐ นางสาววดี ขวลิตเสรี

**๕. พรรคการเมือง**

จำนวน ๒๒ คน

- ๕.๑ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และนายองอาจ คล้ามไพบูลย์
- ๕.๒ หัวหน้าพรรคชาติไทย และนายปองพล อดิเรกสาร
- ๕.๓ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา และนายต่อสู้อู๋ ลัทธิกุล
- ๕.๔ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ และนายจาตุรนต์ ฉายแสง
- ๕.๕ หัวหน้าพรรคพลังธรรม และนายโกศล ไกรฤกษ์
- ๕.๖ หัวหน้าพรรคกิจสังคม และนายประสม ประคุณศึกษาพันธ์
- ๕.๗ หัวหน้าพรรคเอกภาพ และนายเกษมศักดิ์ ไชยสุวรรณ
- ๕.๘ หัวหน้าพรรคเสรีธรรม และนายปรีดี หิรัญพฤกษ์
- ๕.๙ หัวหน้าพรรคมวลชน และนายจิรายุส เนาเวกตุ
- ๕.๑๐ หัวหน้าพรรคประชากรไทย และนางลลิตา ฤกษ์สำราญ
- ๕.๑๑ หัวหน้าพรรคราษฎร และพันเอก ชาญชัย งามโกมุต

**รวมผู้เข้าสัมมนา ๒๔๕ คน**

พิมพ์ที่ บริษัท เซเว่น พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด ๓๒๕-๓๒๙, ๕๒๗-๕๓๑ ซ. ส.ธรมินทร์ ๕ ถ.ประชาอุทิศ ห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐  
โทร : ๒๗๔-๔๐๓๐-๕, ๒๗๔-๔๑๗๘-๘๒ แฟกซ์ : ๒๗๔-๔๕๖๒